

**© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel
Mùdùrlùđù**

Eser Adı: Kùnhù'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım

Mùellifi: Gelibolulu Mustafa Âlî

Hazırlayan: Mustafa İsen

Yayın Yılı: 2017

ISBN: 978-975-17-3966-7

Ana Yayın Numarası: 3538/ Kùltür Eserleri Dizisi- 545

Adres: Anafartalar Mahallesi,
Cumhuriyet Caddesi, No: 4, B-
Blok, 06030 Ulus/ANKARA

Telefon: 00 90 312 3099001

Faks: 00 90 312 3098998

e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr-
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMI

Hazırlayan
Dr. Mustafa İsen

Ankara
2017

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ VE KÛNHÛ'L-AHBÂR

Hayatı (d.948/1541-ö.1008/1600)

Özellikle 17. yüzyıla kadar Osmanlı coğrafyasının en çok şair yetiştiren şehirlerinden biri olan Gelibolu'da doğdu. Edebiyatımızda Urfalı Nâbî, Manisalı Birrî gibi mahlasıyla doğum yeri birleştirilerek anılan şairlerdendir. Âlî'nin, bütün eserlerinde Gelibolulu olduğunu vurgulaması ve Gelibolu sevgisini yansıtması bu bağdaştırmanın yansımasıdır. Annesinin adı Ümmühânî, babasının adı Hoca Ahmed, dedesininki Abdullah'tır. Özellikle dedesinin adından hareketle kendisinin devşirme bir aileden geldiği tahmin edilmektedir. Anne tarafından Muslihiddin Mustafa adlı bir şeyhin torunu idi. Şeyh Muslihiddin Nakşibendi şeyhi Seyyid Emir Buharî'nin (ö. 1516) müridi ve halefidi. Sade-i Sad-Güher'de ailesi hakkında ayrıntılı bilgiler veren Alî, üç erkek kardeşin en büyüğü olduğunu; iki kardeşinden birinin iyi derecede Arapça ve Farsça bilen Mehmed, öbürünün İbniyamin adını taşıdığını anlatır. Hisalî'nin Metâliü'n-Nezair'inde "Râzî Birâder-i Âlî" adlı bilgiden, kardeşlerinden birinin Râzî mahlasıyla şiirler yazdığı anlaşılmıştır.

Kendi ifadelerine göre mutlu bir çocukluk geçiren Âlî'nin bu mutluluğunun temelinde ailesinin maddî durumu önemli bir rol oynadı. Ailesinin maddî durumu ile yeteneği birleşince Âlî, eğitim basamaklarını yaşlılarından daha önce çıktı. Beş yaşında okula başladı ve dokuz yaşındayken Habîb-i Hamîdî ve Sürurî'den (1492-15629 tefsir ve fıkıh dersleri aldı; on altı yaşında İstanbul'a giderek Rüstem Paşa, Haseki ve Semaniye medreselerine devam etti. Âlî'nin eğitim hayatında kısa sürede elde ettiği ilerlemeler, özgüvenini arttırdı.

Eğitimini tamamladıktan sonra Âlî, ya ilmiye sınıfına yönelecek ve gelecekte müderris ya da kadı olarak hizmet edecekti ya da bürokrasiyi tercih edip bu alanda çalışmalar sürdürecekti. O, Kanunî'nin şehzadelerinden olan Selim, 1558'de Konya Sancak Beyi iken kendisine maiyetinde çalışmasını önerince bürokrasi yolunu tercih etti. Manisa ve Kütahya'da onun maiyetinde bulundu. Burada hem seçkin bir çevrede çalışma imkânı elde etti hem de Celâl Bey (1517-15749, Kara Fazlî (Ö.15649 ve Durak Çelebi (ö. 1563) gibi devletin önemli aydınları ile bir arada oldu. 1563 yılına kadar şehzadenin yanında çalışan Âlî,

Şehzade Selim'in sarayından ayrılarak devletin çeşitli kademelerinde görevler almaya başladı. Önce Şam Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa'nın daveti üzerine Şam'a gitti ve altı yıl onunla çalıştı (1563-1568). Paşa'nın Yemen fethiyle görevlendirilmesi üzerine onunla Mısır'a gitti. Bir ara Manisa'da şehzade vali olan III. Murat'ın maiyetinde oldu. Oradan da Bosna'ya Ferhat Bey'in yanına gitti (1570). Tekrar Kafkas bölgesine başkomutan olan Lala Mustafa Paşa'nın maiyetine katıldı (1578). Şirvan fethinden sonra Halep Tımar defterdarı oldu. Fakat bu yıllar artık devlette çözülmenin hissedilmeye başladığı dönemlerdi ve bunun en çok görüldüğü alan da memuriyete yönelik sıklıkla karşılaşılan tayin ve azillerdi. Âlî de bundan sonraki hayatında bu duruma sıklıkla tanık oldu.

Âlî, 1585'te tayin edildiği Erzurum Defterdarlığı'nda altı ay kalabildi. Aynı yılın sonlarında Mart 1586'da Bağdat Mal Defterdarlığı'na naklolundu. 1586 yazının ortalarında Bağdat'tan ayrılarak İstanbul'a geldi. Sübhatü'l-Abdâl'da ve 1590 yılında son şeklini verdiği Riyâzü's-Sâlikîn mesnevisinin 99 beyitlik bölümünde zamanın padişahı Sultan III. Murad övgüsünde bulundu ve hâlinde şikâyet ederek azlini ve çektiği sıkıntıları anlattı. Çocukluk ve gençlik günlerinde yokluk yüzü görmeyen Âlî, zaman zaman sefalet denebilecek bir geçim darlığına da düştüğünü ifade etti.

Yetenekli ve hırslı bir adam olan Âlî'nin üzerinde bu haksız tayin ve aziller kuşkusuz olumsuz etki yaptı ve kırk yaşlarından itibaren o, devir ve toplum hakkında karamsar duygulara kapıldı. Bu durum, elli yaşlarında giderek daha da arttı. Hem cemiyetteki bozuluşu hem de isteklerini elde edemeyişini şiirlerinin doğrudan konusu yaptı. Elli yaşında tertiplemediği Lâyihâtü'l-Hakîka adlı Divanı'nın Dibace'sinde içinde bulunduğu ruh durumunu yansıttı. 1585 yılında Bağdat Mal Defterdarı olan Âlî, bu tarihten 1591 yılına kadar herhangi bir göreve atanmadı. Bu yıllar arasında çok zor günler geçirdi. Eserlerinde devrinden ve yönetimden şikâyetlerde bulundu.

Âlî, 1593 yazında Gelibolu'ya döndü. Bu sırada 53 yaşındadır. Bu dönüşün hayatına yeni bir heyecan kattığı anlaşılmaktadır. Gelişini kutlamak ve dostlarına bir armağan sunmak amacıyla *Vâridâtü'l-Enîka ve Lâyihâtü'l-Hakîka* adlı

iki Divanı'ndan 100 gazelini seçerek *Sadef-i Sad-Güher*'i, 100 matlaı toplayarak da *Gül-i Sad-Berg*'i oluşturdu.

III. Mehmed'in tahta çıkışı onu yeniden umutlandırdı. Yazmak niyetinde olduğu *Künhü'l-Ahbâr* adlı umumi tarihi için kaynakların bulunduğu Kahire'ye gidebilmek için oranın defterdarlığını istedi. Ama bu talep de gerçekleşmedi. Sonraki görevleri Yeniçeri kâtipliği (Temmuz 1592), Sivas defterdarlığı, Amasya sancakbeyliği (15959, Kayseri sancak beylidir (1596). Âlî, son olarak Cidde Sancakbeyliği görevindeyken orada vefat etti. Mezarı belli değildir.

Eserleri

Çok sayıda ve farklı türlerde eserler kaleme alan Âlî'nin bu çalışmaları edebî eserleri, tarihî eserleri, diğer konulardaki eserleri, henüz elimize geçmeyen eserleri olarak sınıflandırılabilir.

1. Edebî Eserler: *Bediü'r-Rukûm*, Câmî'nin bir beytinin şerhi, *Câmiü'l-Buhûr Der-Mecâlis-i Sûr*: Âlî, *Câmiü'l-Buhûr Der-Mecâlis-i Sûr* adını taşıyan manzum Surnamesi'nde, III. Murat'ın şehzadesi III. Mehmet için yapılan belki de Osmanlı döneminin en muhteşem şenliği olan sünnet düğününü anlatır. 1582 yılı mayıs ayında başlayan ve 55 gün 55 gece süren düğünün hazırlıkları bir yıl almış, dünyanın çeşitli ülkelerine haber salınarak krallar, hükümdarlar düğüne davet edilmiş, gelemeyenler elçilerini göndermişlerdir.

Dakâiku't-Tevhîd: III. Murat'ın bir gazelinin şerhidir.

Divanları: Âlî Türk edebiyatında sayısı az olan birden çok divan tertip eden şairlerden biridir. Bu divanlar arasında tam bir kronolojik ayırım olmayıp birinden diğerine farklı devrelerin şiirleri aktarılmış, öncekilerine sonradan yazdıklarını da katmıştır. Bazen de ilk divana aldığı manzumelerine diğer divanlarında yer vermemiştir. Örnek olarak divanın ilk tertibindeki Gelibolu Şehrengizi, diğer tertiplerde yer almaz.

Şair, gençlik çağında yazdıklarını birinci divanda bir araya getirir. Bu divana ad vermemiştir. Birinci divandan sonra şiirlerini *Vâridâtü'l-Enîka* adını verdiği 2. divanda bir araya getirir. Üçüncü Divanı'nın adını *Lâyihâtü'l-Hakîka* koymuştur. Dördüncü Türkçe Divan, Âlî'nin 1592-1600 yılları arasındaki şiirlerini içine alır.

Bu divanlar, İ. Hakkı Aksoyak tarafından farklı bir yöntemle düzenlenerek tek divan olarak yayınlanmıştır (Aksoyak, 2006). Hasan Çelebi, Beyânî ve Riyâzî şairin Türkçe divanlarından başka Farsça bir divanı olduğunu söylese de bu eser elimize ulaşmadı.

Gül-i Sad-Berg: Gazellerinden seçme 100 matlaı içerir.

Hulâsatü'l-Ahvâl: 12 bentli, sosyal konulu bir terci-benttir.

Maâlimü't-Tevhîd: III. Murat'ın bir gazelinin şerhidir.

Manzum Kırk Hadis Tercümesi: 1597'te telif olunmuştur.

Mecmau'l-Bahreyn: Âlî, mukaddimesinde, İran ve Arap sanatkârlarından ve Nefî'nin ailesinden bahseder. Eserde Hafız'a yazdığı gazellere nazireler bulunmaktadır.

Mihr ü Mâh: Türk Edebiyatında bu adla yazılmış farklı şairlere ait eserler mevcuttur. Âlî geçirmiş olduğu bir aşk macerasının tesiriyle 1561 yılında, henüz 20 yaşındayken yazıp Konya'da Şehzade Selim'e (II. Selim) ithaf ettiği bu ilk eserinde klasik mesnevi konularından birini işlemiştir.

Mihr ü Vefâ: Bu eser de Türk edebiyatında yer alan mesnevilerdendir.

Nikâtü'l-Hâl: III. Murat'ın bir gazelinin şerhidir.

Riyâzü's-Sâlikîn: Tasavvuf konulu eserdir.

Subhatü'l-Abdâl: Âlî'nin 1585-1591 yılları arasında yazdığı Kerbelâ şiirleriyle muharrem mersiyelerini toplayan 1593'de tertip edilmiş bu eser, üç mesnevi, bir terci-bent sekiz gazel ve kıta olmak üzere on dört manzumeyi ihtiva eder.

Subhatü'l-Înâbe: Tasavvuf konulu bir terki-benttir.

Tuhfetü'l-Uşşâk: Ahdî, Âlî'nin bu mesnevisinin Husrev-i Dehlevî'nin *Matlau'l-Envâr ve Mahzenü'l-Esrâr*'a nazire olduğunu söyler.

2. Tarihî Eserleri

Âlî'nin tarihle ilgili kitapları şunlardır: *Künhü'l-Ahbâr* ayrıca anlatılacaktır.

Câmiü'l-Kemâlât: III. Murat'ı övmek için yazılmıştır.

Fursatnâme: Nusretnâme'de anlatılan olayların devamı niteliğindedir.

Fusûlü'l-Halli Ve'l-Akd ve Usûli'l-Harci ve'n-Nakd: İslâm devletlerinin yükseliş ve çöküş sebeplerini anlatır.

Hâlâtü'l-Kâhire Mine'l-âdâti'z-Zâhire: Mısır'a iki kez giden Âlî'nin bu yöreye ait hatıra ve gözlemleridir.

Heft Meclis: Kanunî Sultan Süleyman'ın son seferi olan Sigetvar savaşının tarihidir.

İstidânâme: Sultan III. Murat adına kaleme alınmıştır. Âlî, bu eserinde Halep defterdarlığına atanma isteğini dile getirir.

Menâkıb-ı Hünerverân: Âlî'nin 1587'de yazdığı bu mühim eser, hat tarihinden, ünlü hattatlar, nakkaşlar ve diğer sanatkârlardan bahseder. Alanında yazılmış ilk orijinal çalışmadır.

Menşeu'l-İnşa: Eser, beş bölümden oluşan mektup örnekleridir.

Mirâtü'l-Avâlim: Dünyanın yaratılmasına ve Âdem'den önceki yaratıklara dair hurafelerden ibaret bir eser olup Kâtip Çelebi'nin şiddetli tenkitlerine uğramıştır.

Mirkâtü'l-Cihâd: Danişment Gazî'nin savaşlarından bahseden yarı destanî bir tarihtir.

Münşeât: Türkçe ve Farsça mektup örnekleridir.

Nâdirü'l-Mehârib: Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadeleri olan Selim ile Bayezit'in Konya savaşını anlatan manzum-mensur bir eserdir.

Nusretnâme: 1578-1580 arasında devam eden Azerbaycan ve Şirvan seferlerinin tarihidir.

Zübdetü't-Tevârih: Kadı Adûd'un *İşrâku't-Tevârih* adlı eserinin tercümesidir.

3. Diğer Konulardaki Eserleri

Enisü'l-Kulûb: Mensur bir eser olup *Hümayunnâme* tarzında hikâyelerden oluşur.

Eyyühe'l-Veled Tercümesi: Gazalî'nin ahlâka dair risalesinin Arapça metinle birlikte cümle cümle tercümesidir. Eserin Âlî'ye ait olabileceği Fehmi Ethem Karatay tarafından ileri sürülmüştür.

Ferâidü'l-Vilâde: III. Murat'ın oğlu Osman'ın doğumunun eşref saate tesadüf ettiğine dair bir eserdir.

Hakâiku'l-Ekâlim: Müellifin verdiği bir ad olmayıp yakıştırmadır. III. Murat'ın ülkesinde kullanılacak memurların hangi vasıflarının olması gerektiğine dair makaledir.

Hilyetü'r-Ricâl: Hacı Muhammet Pârsâ'nın, *Faslu'l-Hitâb* adlı kitabından alınmış eser, kutbü'l-aktâb ve kutublar, evliyâ ve melâmiler ve muhaddisler olmak üzere üç baba ayrılmıştır.

İzzetü'l-Asr fi-Tefsîri Sûretü'n-Nasr: Nasr Suresi'nin tefsiridir.

Kavâidü'l-Mecâlis: Görgüye dair bir eserdir.

Mehâsinü'l-Âdâb: Bir tür siyaset-name ve görgü kitabıdır.

Menâkıb-ı Halil Paşa: Kaptan-ı derya Halil Paşa'nın gazalarını ve menkıbelerini ihtiva eder.

Menâkıb-ı Şeyh Mehmedü'd-Dagî: Halveti Şeyhi Gelibolulu Şeyh Mehmedü'd-Dagî'nin menkıbeleri.

Mevâidü'n-Nefâis Fi-Kavâidi'l-Mecâlis: *Kavâidü'l-Mecâlis*'in genişletilmiş biçimidir.

Nasîhatü's-Selâtin: Padişahlara yol gösterici ahlâk ve siyaset kitabıdır.

Nevâdirü'l-Hikem: Bazı bilgin ve mutasavvıflardan, halifeler ve hilâfet meselesinden bahseder.

Rahatü'n-Nüfûs: Tifaşî'nin eserinin değişik ve ilâveli tercümesidir. Tıp ile ilgilidir

Risale: III. Murat'ın 120 yıl yaşayacağına dair bir risale.

Risâle-i Zâtü'l-Kürsi: Blochet Katalogu'na girmeyen yazmalar arasında olup içeriği belli değildir.

Risâle-i Zırgamiyye: İbrahim Paşa'nın Rakka Beglerbeği iken arslanı öldürmesi hakkındadır.

Tuhfetü's-Suleha: Gazzalî'nin *Eyyühe'l-Veled*'inin tercümesidir.

Vakıfnâme: Âlî'nin 1586'da Kerbelâ'yı ziyareti sırasında yaptırdığı sebilin idaresine dair bir vakıf metnidir.

Zübdetü'l-Evrâd: *Dürer-i Mensûre*'den seçmelerdir.

4. Henüz Ele Geçmeyen Eserleri

Bedâyiü'l-Metâli: Nüshası bulunamamıştır.

Dürr-i Mensure (*Dürer-i Mensure*): Âlî'nin Sadef'te ismini andığı bu eser ele geçmemiştir.

Hac ve Işk Risalesi: Adı *Sadef-i Sad-Güher*'de geçer.

Kenzü'l-Ahbâr: Konusu tarihtir; bugüne kadar nüshası görülmemiştir.

Maâyibü'l-Erzâl: Eser henüz ele geçirilememiştir.

Mişkât: Bursalı Tahir ve İbnülemin'in haber verdiği eserin ismi *Sadef-i Sad-Güher*'de geçmektedir.

Nüzhet veya *Nüzhetü'l-Mecâlis*: Adı *Sadef-i Sad-Güher*'de geçen bir eserdir.

Râbiü'l-Manzûm: Âlî'nin *Mecmau'l-Bahreyn* adı geçen eseridir.

Ravza-i İrfân: Eser, *Riyâzü's-Sâlikîn* olabilir.

Ravzatü'l-Letâif: Nüshası bulunamamıştır.

Riyâzü'r-Rahmet: Nüshası bulunamamıştır.

Tarih-i Üngurus ve *Selimname*: Bursalı Tahir, *Osmanlı Müellifleri*'nde Âlî'nin *Tarih-i Üngurus* ve *Selimnâme* adlı eserleri olduğundan söz eder. İbnülemin, bu eserlerin var olamayacağını nedenleriyle açıklar.

Edebî Kişiliği

İlk Divanı'nı 26 yaşında tertip eden Gelibolulu Mustafa Âlî, bu tarihten vefatına kadar "Âlî" mahlasıyla yaklaşık 34 yıl şiir yazdı. İlk mahlası Çeşmî ile yazdığı gazellerinden biri Ankara Millî Kütüphane'deki mecmuadadır. Aslında mahlas değişikliği şairin kişiliğini çözecek anahtar kelimelerden biriydi. Gerçekten de böyle mağrur bir kişiliği, Çeşmî gibi romantik bir mahlastan çok, Âlî daha iyi yansıtmaktadır.

Âlî, çok sayıda eser vermiş olmasına rağmen onun şair tarafını asıl divanlarında görmek mümkündür. O, hayatının sonuna kadar yazdığı manzumeleri, değişik zamanlarda tertip edilen dört Divan'da topladı. Âlî Divanlarının 40 kadar nüshası bulunmaktadır. Hayatının değişik dönemlerinde yazdığı şiirleri zaman zaman toparlayarak her birine bir ad verdi. Türk edebiyatında Ali Şir Nevayî'nin de dört ayrı divanı vardır. İzzet Molla'nın iki ayrı divanı vardır. Böyle olmakla birlikte Âlî'nin Divanlarını tek bir Divan olarak düşünmek mümkündür. Nitekim Divanlar üzerine böyle bir çalışma İ. Hakkı Aksoyak tarafından gerçekleştirilmiştir.

Divan'da hemen hemen her nazım biçiminden örnekler vardır. Bunlar arasında diğer divanlarda sık görülen kaside, gazel gibi nazım biçimlerinin yanında, pek çok divanda örneği bulunamayan konu ve nazım şekilleri yer alır. Şair, müfret ve matlalardan kısa mesnevilere kadar, pek çok nazım şeklini kullanır. Yine pek çok divanda bulunmayan bahr-ı tavi, Âlî'nin Divanı'nda yer alır. Âlî'nin Divanı'nda üç önsöz, 1 bahr-ı tavi, 112 kaside, 3 murabba, 2 muhammes, 19 tahmis, 8 müseddes, 5 tesdis, 2 müsebba, 4 müsemmen, 1 muaşşer, 10 terki-bent, 10 terci-bent, 1 müstezad, 1549 gazel, 62 nazım, 128 kıta, 25 tarih, 35 rubaî, 33 muamma, 2 lugaz, 43 matla, 1 müfred, 1 şehrengiz, 13 kısa mesnevi bulunmaktadır. Tahmisler Usulî (1), Sultan Murat (2), Hayalî (8), İshak (1), Gınayî (1), Rahmî (1), Salih (1), Selim (1) ve Mesihî (1)'nin gazellerine yapılmıştır. Ayrıca kendisinin de üç gazelini tahmis etmiştir.

Âlî'nin Divan'ındaki gazellerinin sayısı 1549'dur. Âlî'nin şiirleri konu bakımından Necatî-Mesihî-Behiştî-Bâkî-Şeyhülislâm Yahya ve Nedîm çizgisinde yer alır. Divan Şiiri'nde konu, nazım şeklini belirlerken, şair, bu konuda kendine

özgü denemeler içindedir. Hemen hemen her konuda gazel nazım şeklini kullanır. Şiirlerinde 24 ayrı vezin kullanması da Âlî'nin şiir sanatının bir başka özelliğidir.

Şair, şiirlerinde pek çok konuyu işlemiştir. Bir yandan görevlerinden azledilmesinden doğan üzüntülerini, bir yandan devletteki olumsuz gelişmelerden duyduğu endişeleri şiirlerinde yansıtır. Şair, günlük hayatın her türlü sahnesini şiirlerinde işler. Psikolojik sıkıntılarını yansıttığı hasbihâl tarzı şiirleri, İstanbul'un vasfındaki kasidesi, gûy u çevgân oyununu anlattığı manzumesi, işretnameleri, manzum mektubu, çok sayıda ziyaretleri için yazdığı gazelleri, hayvan mersiyesi ve şehrengizi ile farklı konulara eğilmiştir. Akün'ün de belirttiği gibi hamasiyat denilen cengâverlik ve savaş ile ilgili duygu ve konulara çok yer vermesi de Âlî'nin sanatının ön plâna çıkan özelliklerindedir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, çeşitli alanlarda pek çok eser vermiş olmakla birlikte onun eserleri değerlendirildiğinde tarihçiliğinin, tarihçilik içinde de biyografi tarafının ön plana çıktığı görülür. Âlî bu anlamda üç müstakil eser kaleme almıştır: *Menâkıb-ı Hünerverân*, *Hilyetü'r-Ricâl* ve *Künhü'l-Ahbâr*. Âlî'ye gelinceye kadar hem İslâmî gelenekte, hem de bu geleneğin bir bölümünü teşkil eden Türk tarih ve edebiyatında biyografi ciddi bir gelişme göstermişti. Âlî, Anadolu biyografi geleneğinde kendinden önce ortaya konmuş örneklerin başarılı taraflarını ikmal ederek adeta Latîfî, Âşık Çelebi ve Taşköprizade'nin müsbet taraflarından yararlanarak bir sentez biyografi anlayışı ile çalışmalarını meydana getirmiştir.

Âlî'nin özellikle *Künhü'l-Ahbâr*'da dikkat çekici bir özelliği de şiir eleştirilenliğidir. Âlî, objektiflikten zaman zaman uzaklaşsa da eleştirilerinde belagat ve fesahat kurallarına dayanmaya özen göstermiştir. Eleştirilerinin çoğunda da isabetli davranmış; böylelikle de yaşadığı dönemde şiire nasıl ve hangi ölçütler çerçevesinde bakıldığını da göstermiş olmaktadır

Eserlerinin önemli bir bölümünü nesir olarak kaleme alan Âlî, yaşadığı dönemde artık kuralları oturmaya başlayan bir anlayışla bu çalışmalarını yazdı. O, eserlerinde bilgi vermeyi öncelikli hedef olarak görmekle birlikte bu işlemi belli bir üslup endişesi ve edebi incelik gözeterek gerçekleştirdi. Onun eserlerinde

benzetmeler, alıntılar, mecaz, istiare ve seci gibi sanatlar yer almakla birlikte bunlar dili ve üslubu ağırlaştırmamaktadır.

Âlî'nin dikkate alınması gereken taraflarından biri de onun sanat koruyuculuğudur. Gittiği yerlerde öncelikle kültür ve sanat adamları ile buluşup onlarla görüşlerini paylaşmayı seven Âlî, bunlar arasından gördüğü genç yetenekleri tespit edip yönlendirir. Bunların en dikkate değer örneği 17. yüzyılın büyük şairi Nef'î'dir. *Künhü'l-Ahbâr*'da bildirdiğine göre Bağdat'a gittiğinde otuz kadar şair, kendisine kaside, tarih ve gazel sunmuştur (319). Budinli Hisâlî, *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Âlî'nin Kerbelâ konulu gazeline nazire yazan yirmi kadar Osmanlı şairinin matlamını bir araya getirmiştir.

Künhü'l-Ahbâr

Âlî'nin en önemli eseri *Künhü'l-Ahbâr*, Türkçe bir genel tarihtir. Âlî, daha önce belirtildiği gibi, Arap ve Fars edebiyatlarındaki örneklere benzer tarzda bir tarih meydana getirmiştir. Eser, uzun bir mukaddime ve yazarın *Rükn* adını verdiği dört bölümden meydana gelmiştir. Bu devirdeki benzer eserlerin umumi çizgilerini izleyerek şiirler, ayetler, hadisler ve kelimeleri kibarlarla süslediği mukaddimedeki yazar, hamdele ve salveden sonra önceki yazarların, önemli kişilerin hayatlarını ve padişahların gazalarını yazıp “ölüleri dirilttiğini” belirtir. Daha sonra eserin yazılış sebebi izah edilmiştir. Âlî'ye göre *Künhü'l-Ahbâr*, daha önce yazılmış tarih kitaplarının tümüne şamil olmak iddiasındadır. Bu özelliğinden dolayı da Ümmü'l-Kitab veya Ebu'l-Maarif adıyla anılmalıdır.

Künhü'l-Ahbâr'ın Rüknlere de şu konuları ihtiva etmektedir.

- I. Rükün: Dünyanın yaratılışından, Hz. Adem'in ortaya çıkışına kadar geçen zaman; bütün yaratıkların ortaya çıkması, hayvanlar, dağlar, denizler, nehirler, göller, adalar ve iklimleri ele alır.
- II. Rükün: Hz. Adem'den başlayarak peygamberler, Arap ırkı, Hz. Peygamber, mucizeleri, Emeviler, Abbasiler, Arap emirleri, bilginleri, şeyhleri anlatır.
- III. Rükün: Türk ve Tatar kavimleri ile hakanlarından söz eder.
- IV. Rükün: Osmanlılar'ın ortaya çıkışından 1599 yılına kadar olup biten olaylardan, devrin devlet adamlarından, bilginlerden, şeyhlerden ve şairlerden bahseder.

Künhü'l-Ahbâr'da olaylar, padişahların saltanat süreleri esas alınarak sıralanmıştır. Her padişahın tahta çıkışı ile yeni bölüm başlar; önce padişahın

doğum tarihi yazılır, bahşış, hediye ve ihsanları belirtilerek, meziyetleri, seciyesi ve idari kabiliyeti ile çocukları anlatılır. Ardından padişahın saltanat süresi içinde başından sonuna kadar meydana gelen olaylar "birinci, ikinci, üçüncü hadise" diye kısımlara ayrılarak verilir. Padişahın ölümü ve defin merasimi ile siyasi kısım denebilecek bu bölüm tamamlanır. Bu siyasi bilgilerden sonra *Künhü'l-Ahbâr*'ı başka benzeri örneklerden farklı kılan kısmı, devrin kültürel olaylarının anlatımı gelir. Bu ikinci bölümde yazar, padişahın yaptığı hayır ve hasenattan başlayarak her padişah döneminde yetişen devlet adamları ile (sadrazamlar, vezirler, beyler, üst derecedeki memurlar) bilginler, şeyhler, şairler gibi kültür erlerinin biyografilerini verir.

Künhü'l-Ahbâr'ın asıl önemli bölümü olan 300 yıllık Osmanlı tarihini anlatan IV. Rük'nü, iki ciltten meydana gelmiştir: İlk cilt başlangıçtan I. Selim devri sonuna kadar gelir (1520). Bu cilt, Yavuz Sultan Selim devri şairlerinin sonuncusu olan Nihanî'nin biyografisi ile son bulur. İkinci cilt, Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışı ile başlar (1520) ve kitabın sonu, farklı nüshalarda değişiklik gösterir. Eserin 1592-1598 yılları arasında yazıldığı, normal olarak III. Murad devri olaylarıyla sona erdiği, fakat yazar tarafından sonradan III. Mehmed için de kısa bir bölüm eklendiği anlaşılıyor. Eserin sonu itibariyle tam olan nüshaları, Nurosmaniye (nr.3409), Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmet nr. 3083) ve Süleymaniye (Halet Efendi nr. 598) kütüphanelerindedir. *Künhü'l-Ahbâr* bu haliyle on beş padişahın devrini anlatır: Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, Süleyman Şah, Musa, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed. *Künhü'l-Ahbâr* beş cilt halinde İstanbul'da Osmanlıca olarak yayınlanmıştır (İstanbul, Matba-i Amire, 1277/1860-61). Baskı yazar tarafından yapılan rükn tasnifine uymamaktadır. Bu baskının beşinci cildi, İstanbul'un kurulması ile ilgili efsanevi bilgi tekrar edilerek son bulur. Dördüncü rükn ayrıca yayınlanmıştır (Ahmet Uğur, M. Çuhadar, A. Gül (1997). *Kitabü't-Tarihi Künhü'l-Ahbâr*. C. I. Kayseri; Faris Çerçi. Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*'ın II. Selim, III. Murad ve III. Mehmet devirleri. Dördüncü rükn ayrıca Türk Tarih Kurumu tarafından tıpkı basım olarak da neşredildi: Ankara, 2009. Buna ek olarak M. Hüdayi Şentürk, *Künhü'l-Ahbâr* C. II, Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481

adiyla yayınlandı.) Buna tezkire kısmının Dr. Mustafa İsen tarafından neşredildiği bilgisini de eklemek gerekir (1994).

1. *Künhü'l-Ahbâr*'da Şair Biyografileri

Edebiyat tarihiyle ilgilenenler için kuşkusuz en önemli kaynak müellifin eseridir. Müellif hakkında hüküm vermeden önce, eserin ele alınıp incelenmesi araştırmacının yapmak zorunda olduğu ilk ve en önemli iştir. Bununla birlikte Vefeyât kitapları, bilginlerle ilgili biyografi kitapları, meslek mensuplarıyla ilgili tezkireler, şehir monografileri ve tabiatıyla şuarâ tezkireleri gibi hal tercümesi kitapları, eserin daha iyi değerlendirilmesi için mutlaka göz önünde bulundurulması gereken kaynaklardır. Bunlara nazire ve şiir mecmualarını, seyahatnâmeleri, *Keşfü'z-Zîmun* gibi bibliyografya kitaplarını, menakıbnâmeleri, mektupları, tereke kayıtlarını, mahkeme sicillerini, arşiv kaynaklarını ve umumi tarihleri de katmak gerekir.

Özellikle son olarak zikredilen umumi tarihler, edebiyat tarihi bakımından iki farklı yön göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Tarih günümüzden önce yaşayanların durumlarını, yüz yüze geldikleri olayları ve onların kahramanlarını anlatır. Buna ek olarak eski devirlerdeki bilim ve medeniyetin durumunu, o dönem insanının yaşam tarzını ve bakış açılarını da tarih aracılığıyla öğreniriz. Eserlerin ne zaman, hangi ortamda ve ne gibi şartlar altında yazıldığına bilinmesi ve müellifin hayatı hakkında bilgi sahibi olunması, onların daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırır. Ayrıca tarihçinin dikkatini çeken olaylarda etkili olmuş kişi veya kişilerin hayat hikâyesi o olayın açıklığa kavuşturulabilmesi için mühimdir. Çünkü o olayı meydana getiren insandır. Bu yüzden doğulu ve batılı tarihçilerin büyük çoğunluğu tarih içinde biyografiye özel bir önem vermişlerdir. Bu iki özelliğinden dolayı umumi tarihler, edebiyat tarihçisinin daima göz önünde tutacağı kaynaklardır.

Doğu dünyasına bakıldığında biyografinin umumî tarihler içinde daha önemli bir yer tuttuğu görülür. Çünkü ilmi Arap tarihçiliği, 'Hz. Peygamber'in hayat ve faaliyetlerinin incelenmesiyle yani biyografiyle başlamıştır. Kısacası Tarih ilminin kaynağı, hadis toplamada ve bilhassa Hz. Peygamber'in gazalarına

ait hadislerde bulunur. Giderek daha sonraki tarihçiler bu alanı genişlettiler. İslam tarihinde ortaya çıkan bu uygulamanın ustadan çırağa geçen bir zenaat gibi fazla değişiklik göstermeden Osmanlı tarihçiliğine de yansdığı görülmektedir.

Daha önce uygulanan yöntemler olan biyografilerin eserin sonunda bir bölüm halinde verilmesi veya bu işlemin her padişahın ölümünü izleyen kısımda müstakil bir bölüm olarak değerlendirilmesi, ya da her yıla ait olaylar nakledilirken vefeyât, tebdilât, tevcihât başlıkları altında sunulması, Osmanlı tarih yazıcılığında da uygulanmıştır. Hoca Sa'deddin (ö.1599) *Tâcü't-Tevârih*'inde birinci yolu, Âlî, *Künhül-Ahbâr*'ında ikinci tarzı, Kâtip Çelebi (ö.1657) ise, *Fezleke*'sinde üçüncü şekli tercih etmiştir.

Âlî, daha önceki tarihlerden farklı yönleri olan bir eser ortaya koydu. Kendi ifadesiyle eserinin yenilikleri, her padişah devri sonunda devrin önde gelen şahıs kadrosunun biyografilerini vermesi ve meseleleri farklı yönlerden değerlendirerek en doğru rivayeti seçmesidir. Âlî, biyografiye verdiği ehemmiyetle *Künhül-Ahbâr*'ı siyasi tarihten çok, bir kültür tarihi olarak meydana getirmiş, özellikle şairlere ayırdığı geniş bölümlerle de 16. yüzyıla ait yeni bir suarâ tezkiresi yazmıştır. Bu özelliğiyle *Künhü'l-Ahbâr*, kendinden önce ve sonra yazılan umumi tarihler içinde hem biyografi sayısı, hem de tarza uygun örnekler verme bakımından ilk sırada değerlendirilmesi gereken eserdir.

Künhü'l-Ahbâr'ın biyografik malumat açısından asıl zengin ve farklı tarafını eserde yer alan şairler meydana getirir. Bunların sayısı müstakil biyografi olarak 290 tanedir. Ayrıca 15 şair hakkında da başka vesilelerle tam bir biyografi örneğine yakın bilgiler verilmiştir. Sözü edilen bu 15 kişi ile birlikte *Künhü'l-Ahbâr*'daki biyografilerin sayısı, 305'e ulaşmaktadır. Bu haliyle eser, kendisinden önce ve sonra yazılan çok sayıdaki biyografik eserden şair sayısı bakımından büyük, bazılarıyla eşit, pek azından da küçüktür. Böylece Âlî, diğer önemli tezkirelerden hem hacim, hem de şekil bakımından pek farklı olmayan bir eseri tarihinin içine yerleştirmiştir. Bu biyografilerin, bir umumi tarihin içinde yer aldıkları için karşı karşıya bulunduğu ufak tefek farklar bir yana bırakılırsa, suarâ tezkirelerinde yer alan örneklerden değişik yanları yoktur.

Künhü'l-Ahbâr'da şairler şu padişah dönemlerine ait olmak üzere aşağıda gösterildiği gibi sıralanmışlardır:

Yıldırım Bayezid (1389-1402): Süleyman Çelebi, Niyazî.

Süleyman Şah (1402-1411): Ahmedî, Hamza, Ahmed-i Daî.

I.Mehmed (Çelebi) (1413-1421): Ezherî, Cemîlî, Zihn Özellikle 17. yüzyıla kadar Osmanlı coğrafyasının en çok şair yetiştiren şehirlerinden biri olan Gelibolu'da, Şeyhî, Kemal Halvetî.

II. Murad (1421-1415): Hakî, Atayî, Fahharî, Nesimî, Şah Handan, Kemal Ümmî, Şirazî, Şemsî, Hassan, Safî, Zaimî, Nedim, Arif Alî.

II. Mehmed (Fatih) (1451-1481): Ahmed Paşa, Turabî, Senayî, Camî, Cemalî, Hamdî, Haydar, Harirî, Haffî, Halilî, Daî, Daî—i diger, Resmî, Zeyneb, Sadî, Şehrî, Şehdî, Safî, Sun'î, Adnî, Aşkî, Ulumî, Katibî, Gülşenî, Kemal-î Zerd, Lealî, Mehdî, Nişanî, Nizamî, Nurî.

II. Bayezid (1481-1512): Cem, Korkud, Afitabî, Emirî, Basirî, Behiştî, Tacî, Temennayî, Sanî, Çakerî, Halilî, Hasan Muidî, Hakî, Zekayî, Zihnî, Razî, Seyfî, Şamî, Şahidî, Şavurî, Şevkî, Safayî, Sun'î, Zarifi-î diger, Amrî, Andelibî, Ahdî, Firdevsî, Figanî, Kadirî, Kandî Katibî, Kebirî, Mestî, Münirî, Mihrî, Necatî, Niyazî, Visalî, Vasfî, Haşimî, Hilalî.

I. Selim (Yavuz) (1512-1520): Âhî, Habibî, Huzurî, Halîmî, Monlâ Halimî, Revanî, Sücudî, Sururî, Sa'yî, Suzî, Sehî, Şemsî, Sabayî, Sun'î, Tahî, Fakirî, Güvahî, Neşrî, Nihalî.

Sultan Süleyman (Kanunî) (1520-1566): Muhibbî, Sultan Mustafa, Sultan Mehmed, Sultan Bayezid, Sultan Cihangir, Edayî, İshak, Usulî, Eflatun, İlhamî, Emrî, Ümidî, Emânî, Enverî, Belligî, Behiştî, Bidarî, Beyanî, Subutî, Senaî, Camî, Celilî, Cenabî Paşa, Cevherî, Hâletî, Hasbî, Hayretî, Haverî, Hudayî, Hayali Bey, Danişî, Zatî, Rahmî, Rahikî, Rızayî, Rızayî-i diger, Zinetî, Zirekî, Sagarî, Sakî, Sehabî, Sıhrî, Sıhrî-î sani, Sururî, Sıfâl'î, Selikî, Şânî, Şahidî, Şükrî, Şemsî, Sabirî, Sun'î, Zaifî, Arifî, Abdî, Abdî-i diger, Askerî, Aşkî, Alî Çelebi, Gubarî, Gubarî-i diger, Gazalî, Firâkî, Ferdî, Fazlî-i Leng, Fuzulî, Figanî, Fikrî, Feyzî, Kaniî, Kudsî, Kandî, Kıyasî, Katibî (Galatalı), Katibî (Sinoplu), Keşfi, Günâhî, Lamiî, Latifî, Lalî, Lem'î, Livâyî, Mealî, Mahremî, Mahvî, Müdamî, Merdümî, Mestî, Müslimî, Meşrebî, Mustafa, Muidî, Mümin, Meylî, Nisarî, Nazmî, Ni'metî, Na'imî, Na'imî-i sani, Nikabî, Nakşî, Nigahî, Nuhî, Nurî, Neharî, Nihanî, Vahidî, Visalî, Hicrî, Helakî, Hilalî, Yetim Alî, Yahyâ Bey.

II. Selim (1566-1574): II. Selim, İlhamî, Emanî, Beyanî, Teraşî, Sanî, Camî Bey, Celal Bey, Cemalî, Hubbî Hatun, Monlâ Hükmî, Hatemî, Husrev, Derunî, Derviş Çelebi, Rayî, Rayî-i sani, Refî-i Leng, Ruhî, Sırrî, Sırrî-i sani, Semaî, Şanî, Şanî-i diger, Sadık, Sadrî, Monlâ Âşık, Gubarî, Abdî, İzarî, Azîzî, İşretî, İlmî, Ulvî, Ahdî, Fazlî, Fünûlû, Fevrî, Germi Beg, Mecdî, Muhyî, Muhyiddin, Muhtarî, Merdümî, Meşamî, Makalî, Makalî-i sani, Nigarî, Nihanî, Vusulî, Yakınî.

Âlî, ele aldığı kişilerin biyografilerini meydana getirirken kendinden önce ortaya konan geleneğe, özellikle Latifi, kısmen de Aşık Çelebi'nin ölçülerine uyar: Şairin mahlası, adı, doğum yeri, lakabı, akrabalık ilişkileri öğrenim durumu, hocaları, mesleki konumu, görev yaptığı yerleri, ölümü, ölüm tarihi, bazan şiirle ilgili bir ya da bir kaç anekdot, eserleri, bunlar üzerine değerlendirmeler ve eserlerinden örnekler, Âlî 'nin biyografilerinde yer alan belli başlı özelliklerdir. Şüphesiz bu bilgiler yazarın imkânlarına, şaire zaman ve çevre olarak yakınlığı ya da uzaklığına bağlı olarak artıp eksilmektedir. Özellikle yazarın çağdaşı olan şiirler hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler bulmak mümkündür. Âlî, biyografilerinin hacmi bakımından Âşık Çelebi, edebi değerlendirmeleri bakımından da Latifi yolunda olmuştur.

Âlî'nin şâirlerle ilgili biyografilerde dikkat ettiği bir başka özellik, onlara şâirlikleri ölçüsünde yer vermesidir. Nitekim onun değerlendirdiği biyografilerin hemen hemen tamamı kendinden önce yazılan tezkirelerde bulunan şâirlerdir. Âlî, onlardan eserine girecek şâirleri seçerken bir ölçü fikrine sahip olduğunu göstermiş ve onlara daima şiir seviyeleri kadar yer vermeye gayret etmiştir. Bundan dolayıdır ki Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi'deki kabarık şair sayısı Âlî'de 300 civarına inmiştir. Ayrıca eserde şâirlere ayrılan hacim de onların edebiyat tarihimizdeki yeriyle orantılıdır.

Künhü'l-Ahbâr, estetik nesrin bizim edebiyatımızdaki en başarılı misallerinden biridir. Eserde yer alan biyografilere bakıldığında bunların kendinden önce ve sonra yazılan pek çok tezkireden daha sade, fakat belli bir edebilik çizgisinin altına düşülmeden kaleme alındığı görülecektir.

Âlî'nin üslubu, kuru olaylara dayanan bir tahkiyeden en karmaşık ve özenli inşaya kadar değişiklik gösterir. Bu tarzın özelliği olan seciler, dalgalar

halinde, birbirini izler ve cümlecğin sonunda ortaya çıkarlar. Cümleciklerin sonundaki secilerden başka, iç kafiyeler, aynı vurgu kalıpları, kısa vokallerin kullanılışı ve tevriyeli ifade edilişı Âlî'nin bir cümlede pek çok üslup unsurunu, bir arada ve boş laf kalabalığına boğmadan ustalıkla kullandığını gösterir. Onun nesri, devrinde ve daha sonra görülen sözü manaya, hüneri gerçeğe tercih etme alışkanlığına düşmemiştir. İnşâsında sunilik yoktur, denebilir. Açık ve canlı bir ifade, *Künhü'l-Ahbâr*'ın genelinin ve tezkire kısmının en bariz üslup özelliğidir.

Sonuç olarak Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*'ın biyografilerle ilgili bölümünde, kendinden önce Türkçe'nin gelişimi ile ilgili birikimi iyi değerlendirerek bu tarzın dil ve üslûp açısından en güzel ve en olgun örneklerini vermiştir.

Kaynakça

- Adivar, Adnan (1952). “Tarih ve Biyografi”. *Tarih Dergisi* 2 (3-4). İstanbul.
- Akbayar, Nuri (hızl.) (1996). *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Aksoy, Hasan (1991). *Mustafa Âlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri*. İstanbul.
- Aksoyak, İ. Hakkı (1996). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gelibolu Şehrengizi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 3: 157-176.
- Aksoyak, İ. Hakkı (1997). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gül-i Sad-Bergî”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 4: 163-175.
- Aksoyak, İ. Hakkı (1997). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Sade-i Sad-Güher Adlı Antolojisinin Ön Sözü”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 5: 287.
- Aksoyak, İ. Hakkı (1999). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanları'nın Tenkitli Metni*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2000). “Gelibolulu Mustafa Âlî Hakkında Yeni Bilgiler”. *Tarih ve Toplum* XXXIV (200): 25-28.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2000). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanları'ndan Vâridâtü'l-Enîka'nın Neşri Üzerine”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 9: 223-236.

- Aksoyak, İ. Hakkı (2003). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Mihr ü Vefâ Mesnevisi”. *Diriözler Armağanı*. Ankara. 45-71.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2003). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Tuhfetü'l-Uşşâk*. İstanbul.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2006). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Menşeu'l-İnşâ'sı”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 19: 225-245.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2006). *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanları (Divan-I)*. Harvard University: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2006). *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanları (Divan-II)*. Harvard University: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2006). *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanları (Divan-III)*. Harvard University: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2007). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Menşeu'l-İnşâ*. Ankara.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2009). “Gelibolulu Mustafa Âlî 'nin Kühü'l-Ahbar'daki Şiir Eleştirmenliği-Poetry Critism of Mustafa Âlî From Gallipoli”. *Journal of Turkish Studies, Cem Dilçin Armağanı*: 33-64.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2010). “Bir Mizaç Şairinin Acem Lisanıyla İmtihanı: Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Mecmau'l-bahreyn'i”. *Adıyaman Üniversitesi, Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*. 19-43.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2010). “Gelibolulu Mustafa Ali'nin Hafız ile Boy Ölçüştüğü Eseri: Mecmau'l-Bahreyn”. *I. Uluslararası Türk- İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İlişkiler Daire Başkanlığı Yay. 303-353.
- Akün, Ömer Faruk (1989). “Âlî Mustafa Efendi (Edebi yönü)”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. II. İstanbul: TDV Yay. 414-421.

Akün, Ömer Faruk (1994). “Divan Edebiyatı”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. IX. İstanbul: TDV Yay. 397.

Arslan, Mehmet (1998). “Edebî Hüviyet Taşıyan Bir Vakfiye Örneği: Gelibolulu Âlî'nin “Vakıfnâme”si”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 20-21: 38.

Arslan, Mehmet (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Sûrnâmeler*. Ankara.

Arslan, Mehmet-İ.Hakkı Aksoyak (1995). “Gelibolulu Âlî'nin Dalkavukluk Örneği Bir Risalesi: Risale-i Zırgamiyye”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 1: 209-226.

Arslan, Mehmet-İ.Hakkı Aksoyak (1996). “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevi Bir Risalesi: “Sübhatü'l-Abdâl”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*: 49-50.

Arslan, Mehmet-İ.Hakkı Aksoyak (1998). “Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevalı Dört Risalesi: “Me'âlimü't-Tevhîd”, “Dakâ'ikü't-Tevhîd”, Nikâtü'l-Kâl Fî-tazmîni'l-Makâl”, “Câmî'nin Bir Beytinin Şerhi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 6: 263-288.

Arslan, Mehmet-İ. Hakkı Aksoyak (1998). *Gelibolulu Âlî, Riyâzü's-Sâlikîn*. Sivas.

Arslan, Mehmet (1988). “Gelibolulu Âlî'nin Hurafelerden İbaret Bir Eseri: Mir'âtü'l-Avâlim”. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 29-59.

Atsız, Nihal (1968). *Âlî Bibliyografyası*. İstanbul.

Babinger, Franz (1982). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çev. Coşkun Üçok. Ankara.

Baysun, Cavit (1950). “Âlî'nin Mevâidü'n-Nefâis ve Kavâildü'l-Mecâlis'i Hakkında”. *Tarih Dergisi* 1.

Birnbaum, E. (1960). “The Date of Âlî's Turkish Mesnevi Mihr ü Mah”. *Bulletin of The School of Oriental and African Studies* XXIII.

Bursalı Tahir (1322). *Müverrihin-i Osmaniyeden Âlî ve Kâtip Çelebi'nin Tercüme-i Hâlleri*. Selanik.

- Canım, Rıdvan (2000). *Latîfi, Tezkiret'ü-şuarâ ve Tabsıratü'n-nuzemâ*. Ankara: AKM Yay.
- Cunbur, Müjgan (hızl.) (1982). *Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları (Menâkıb-ı Hünerverân)*. Ankara.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1988). “Âlî 'de Tenkit”. *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*.
- Çerçi, Faris (2000). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*. Kayseri.
- Eravcı, Mustafa (2014). *Nusret-nâme*. Ankara.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet (yty). “Âlî”. *Türk Şairleri*. C. I.
- Fleischer, Cornell H. (1996). *Tarihçi Mustafa Âlî, Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*. Çev. Ayla Ortaç. İstanbul.
- Gökyay, Orhan Şaik. *Ziyafet Sofraları*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Yayınları.
- Gökyay, Orhan Şaik (1989). *Hâlâtül-Kahire Minel- Âdâtî'z Zâhire*. Ankara.
- Gelibolulu Mustafa Âlî (2009). *Kühü'l-Ahbar*. İstanbul.
- İnal ibnü'l-Emin M.Kemal (1926). *Menakıbü'l-Hünerverân Önsözü*. İstanbul.
- İsen, Mustafa (1994). *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1984). “Edebiyat Tarihi Açısından Kühü'l-Ahbâr”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 3*.
- İsen, Mustafa (1984). “Kühül-ahbâr'ın Şairlerle İlgili Kısımlarının Kaynakları”. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 3*.
- İsen, Mustafa (1988). *Gelibolulu Mustafa Âlî*. Ankara.
- İsen, Mustafa (1994). *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.
- İsen, Mustafa (1990). *Latîfi Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Karahan, Abdülkadir (1980). “Âlî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mecmau'l-Bahreyn”. *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*. İstanbul.

- Kaya, Bilge (2003). *Hisalî, Metâliü'n-Nezâir*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1964). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara.
- Kütükoğlu, Bekir (1974). *Âlî, Mustafa Efendi, Küçük Türk İslam Ansiklopedisi*. I. Fasikül. İstanbul.
- Kütükoğlu, Bekir (1989). "Âlî Mustafa Efendi (Hayatı)". *İslâm Ansiklopedisi*. C. II. İstanbul: TDV Yay.
- Levend, Âgâh Sırrı (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara.
- Muna Yüceol Özezen (2011). *Gelibolulu Mustafa Âlî - Hilyetü'r-Rical ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yay.
- Robinson, J. S. (1965). "The Ottoman Poetry Biographies Of Poets". *Journal of Near Eastern Studies* 24.
- Sabuncu, Zeynep (2000). "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Mihr ü Mâh Mesnevisi". *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları* 24/III.
- Saraç, Yekta (2016). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri I-II-III*. TÜBA
- Sohrweide, Hanna (1981). "Das Enis El-qulûb". *Türk Tarih Kurumu Bildiriler*. Ankara. 983-999.
- Solmaz Süleyman. *Gülşen-i Şuarâ*. ekitap.kulturturizm.gov.tr
- Sungurhan Aysun. *Beyânî, Tezkiretü's-şuarâ*. ekitap.kulturturizm.gov.tr
- Sungurhan Aysun. *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ*. ekitap.kulturturizm.gov.tr
- Sussheim, K. "Âlî". *İslam Ansiklopedisi*. C. 1.
- Şeker, Mehmet (1997). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâidün Nefâis Fî-kavâidi'l-Mecâlis*. Ankara.

- Şeker, Mehmed (1980). Âlî Hakkında Yazılmış Müstakil Biyografik Eserler ve Çalışmalar. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi* 12.
- Şeker, Mehmed (1979). “Gelibolulu Mustafa Âlî 'nin Eserlerinin. Yeni Bir Tasnifi ve Mevâdü'n-Nefâis fî Kavâidil-Mecâlis Adlı Eseri”. *İslam Medeniyeti Mecmuası* IV (2).
- Şentürk, M. Hüdai (2003). *Kühü'l-Ahbar*. C. II. İstanbul.
- Tietze, Andreas (1975). *Mustafa Âlî's Description of Cairo of 1599*. Wien.
- Tietze, Andreas (1977). “The Poet as Critique of Society A 16. Century Ottoman Poem”. *Turcica* X (1): 120-160.
- Tietze, Andreas (1973). “Mustafa Âlî of Gallipolis Prose Style”. *Archivum Ottomanicum* V.
- Uğur, Ahmet, M. Çuhadar ve A. Gül (hzl.) (1997). *Kitabü't-Tarihi Kühü'l-Ahbâr*. Kayseri.
- Yener, Cemil (1975). *Mevâidü'n-Nefâ'is fî Kavâ'idil-Mecâlis*. İstanbul.
- Yücel, Ebubekir (1990). *Fusûlü'l-Halli ve'l-Akd ve Usuli'l-Harci Ve'n-Nakd*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

KÜNHÜ'L-AHBÂR NÜSHALARI VE TAVSİFLERİ

- F-1. Fatih (Süleymaniye Ktp.) 4225
- Ü- 2. Üniversite Ktp. 5959
- K- 3. Kayseri Raşit Efendi Ktp. 920
- Hk- 4. Hekimoğlu Ali Paşa (Süleymaniye Ktp.) 795-796
- H- 5. Emanet Hazinesi (Topkapı Sarayı Ktp.) 1392
6. Üniversite Ktb. TY.5961
7. Nuruosmaniye Ktb.3406
8. Kayseri Raşid Efendi Ktb.901
9. Nuruosmaniye Ktb. 3407
10. Esad Efendi (Süleymaniye Ktb.) 2162
11. Hamidiye (Süleymaniye Ktb.) 914
12. Selimiye (Edirne) 4704
13. Türk Tarih Kurumu Y/546
14. Hacı Selim Ağa Ktb. (Üsküdar) 765
15. Revan (Topkapı Sarayı) 117
16. Bayezid U. Ktb. Hasan Fehmi 354
17. Selimiye (Edirne) 2310
18. Halil Hamid Paşa Ktb. (Isparta) 0221
19. Revan (Topkapı Sarayı) 1120
20. III. Ahmet (Topkapı Sarayı Ktb.) 3080
21. Fatih (Süleymaniye Ktb.) 465
22. Revan (Topkapı Sarayı Ktb.) 1122
23. Hazine (Topkapı Sarayı Ktb.) 1359
24. Müze 361
25. Revan (Topkapı Sarayı) 1118
26. Üniversite Ktb. TY.2400
27. Üniversite Ktb. TY. 6029
28. Üniversite Ktb. TY. 2359
29. Halet Efendi (Süleymaniye Ktb.) 598

30. İsmail SDAip Efendi (D.T.C.F. Ktb.) 1783
31. Revan (Topkapı Sarayı Ktb.) 1126
32. Revan (Topkapı Sarayı Ktb.) 1124
33. Nuruosmaniye Ktb. 3409
34. III. Ahmet (Topkapı Sarayı Ktb.) 3083
35. Üniversite TY. 1320
36. Süleymaniye Ktb. Hasan Hüsnü Paşa 839
37. Revan (Topkapı Sarayı Ktb.) 1125
38. Revan (Topkapı Sarayı Ktb.) 1293

Nüshaların Değerlendirilmesi

Künhü'l-Ahbâr'ın elimizde bulunan nüshalarını gözden geçirdiğimizde, bunların eserin yazılışından (1598) epey zaman geçtikten sonra istinsah edilmeye başlandığını görürüz. Elimizde istinsah tarihi belli ilk *Künhü'l-Ahbâr* nüshası H.1029 (1620) tarihini taşır. Bu tarih, eserin yazılışından 22 yıl, Âlî'nin ölümünden 21 yıl sonradır. Bu nüshadan sonra H. 1065 (1655) yılına kadar tarihi belli başka nüshaya da rastlanmaz. Bunu takiben H. 1072 (1662) yılında bir nüsha daha istinsah edilmiştir. Eserin en çok istinsah edildiği dönem ise, H. 1080-1099 (1678-1687) yılları olup bu süre içinde sekiz, 1098 — 1099 (1678-1687) yılları arasında da üç yeni nüsha istinsah edilmiştir. Bunlara ek olarak H. 1143, (1730) 1147 (1734) ve 1158 (1745) tarihlerinde çoğaltılmış nüshalarla yazılmış tarihi belli *Künhü'l-Ahbâr* nüshası sayısı, on yediye ulaşır. Bunların içinde aynı müstensihin kaleminden çıkmış iki örnek vardır: Nuruosmaniye Kütüphanesi 3407 numaralı nüsha ile Revan 1126 numaralı nüsha. Bunlar Mehmed bin Ahmed adlı bir müstensih tarafından H. 1094 (1682) ve 1095 (1683) yıllarında istinsah edilmişlerdir. 1085 (1673) tarihli Ü. 5961 numaralı nüsha ile tarihsiz Esad Ef. 2116 numaralı nüshaların da aynı müstensihe aidiyetleri düşünülebilir.

Künhü'l-Ahbâr'ın önemli bir eser olduğu halde yazılışını izleyen yıllarda pek fazla çoğaltılmaması, buna karşılık yetmiş-seksen yıl sonra adeta yeniden keşfedilmesi, izah edilmesi gereken bir sorudur. Kanımca bu sorunun cevabı yazarın kişiliğinde yatmaktadır. Mizacı gereği eleştiriye eğilimli biri olan Âlî, zaman zaman ölçüyü kaçırarak çevresindekileri kırmış, bu yüzden de gururlu,

hırçın ve haddini bilmez biri olarak tanınmıştır. Yaşadığı çağın siyasi ve idari istikrarsızlıkları da, Âlî'yi bu açıdan tahrik etmiştir. İşte yazara karşı çevrenin bu intibai eserlerine de yansımış olmalı ki başlangıçta bilim ve sanat çevreleri onlara da mesafeli davranmış, fakat Âlî 'ye ait bilinenler unutuldukça eserler keşfedilmiş ve kamuoyunun çok itibar ettiği örnekler haline gelmiştir.

Künhü'l-Ahbâr'ın IV. rüknünün Türkiye kütüphanelerinde otuz sekiz nüshası vardır. Bu kadar kalabalık bir nüsha topluluğunun hiçbir ayırma tâbi tutulmadan kullanılması, değerlendirenleri yanlış ve şaşırtıcı sonuçlara sürükleyebileceği düşüncesi ile bunları çeşitli bakımlardan bir elemeye tabi tutmak lâzım geldi. Neticede şâir biyografileri açısından tam ve doğru bir metin tesbitinde kullanılması zorunlu görülen beş nüsha ayrıldı. Edisyon kritik, bu beş nüshanın karşılaştırılması ile meydana gelmiştir. Bu nüshalar şunlardır:

1. (F) Fatih (Süleymaniye Ktp.) : 4225 istinsah t. : 1029 (1620)
2. (Ü) Üniversite Ktp. T.Y. : 5959 istinsah t. : 1040?
(1630)
3. (K) Raşid Efendi Ktp. (Kayseri) : 620 istinsah t. : 1083 (1672)
4. (Hk) H. Ali Paşa (Süleymaniye Ktp.): 795-796 istinsah t. : 1090 (1679)
5. (H) Hazine (Topkapı Sarayı Ktp.) : 1392 istinsah t. :-

Mevut 38 nüsha içinden bu beş nüsha seçilip diğerleri elenirken şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

1. *Künhü'l Ahbâr*'ın IV. Rüknu, başlangıcından 1005 (1596) yılına kadar Osmanlı tarihinde meydana gelen pek çok olayı içine alan büyük bir eserdir. Bundan dolayı çok çeşitli sebeplerle eser, değişik bölümler halinde istinsah edilmiş veya ettirilmiş, yahut da bu bölümlerin bir kısmı günümüze ulaşmış, diğerleri ise kaybolmuştur. Böylece başlangıcı ve sonu muhtelif pek çok yazma ortaya çıkmıştır. Biz bu farklılığı bir ölçüde giderebilmek için IV. Rüknu'nün öncelikle tam olan, yani Osmanlıların başlangıcından 1005 saferine (1596) kadar olan vakaları içine alan nüshaları ele aldık ki, bunların sayısı on beştir. Bu nüshalar şunlardır:

1. Fatih (Süleymaniye Ktp.) : 4225
2. Üniversite Ktp. T.Y. : 5959
3. Raşid Efendi Ktp. (Kayseri) : 920

4. Hakimoğlu Ali Paşa (Süleymaniye Ktp.)	: 795-796
5. Emanet Hazinesi (Topkapı Sarayı Ktp.)	: 1392
6. Nuruosmaniye Ktp.	: 3406
7. Üniversite Ktp. T.Y.	: 5961
8. Raşid Efendi Ktp. (Kayseri)	: 901
9. Nuruosmaniye Ktp.	: 3407
10. Esad Efendi (Süleymaniye Ktp.)	: 2162
11. Hamidiye (Süleymaniye Ktp.)	: 914
12. Hacı Selim Ağa Ktp. (Üsküdar)	: 765
13. Revan (Topkapı Sarayı Ktp.)	: 1117
14. Selimiye Ktp. (Edirne)	: 7404
15. TTK. Ktp. (Ankara)	: Y.546

Adı geçen bu on beş nüsha, en fazla eksiklik ve yanlışlıkları bulunan ve doğru bir metin elde etmek için istifade edilmeyeceği anlaşılan Üniversite 5961 (Elli altı şair eksik), Hamidiye 914 (On dokuz şair eksik), Hacı Selim Ağa 765 (Yıldırım Bayezid ve Süleyman şah dönemi şairleri eksik) numaralı nüshaları saf dışı bırakılmak suretiyle ikinci eleme yapılmıştır.

Geriye kalan on iki nüsha, ihtiva ettikleri şairlerin sayısı, müşterek eksiklik, hata ve benzerlikleri bakımından karşılaştırılarak belirtilen özellikler açısından şu şekilde gruplandırılmışlardır:

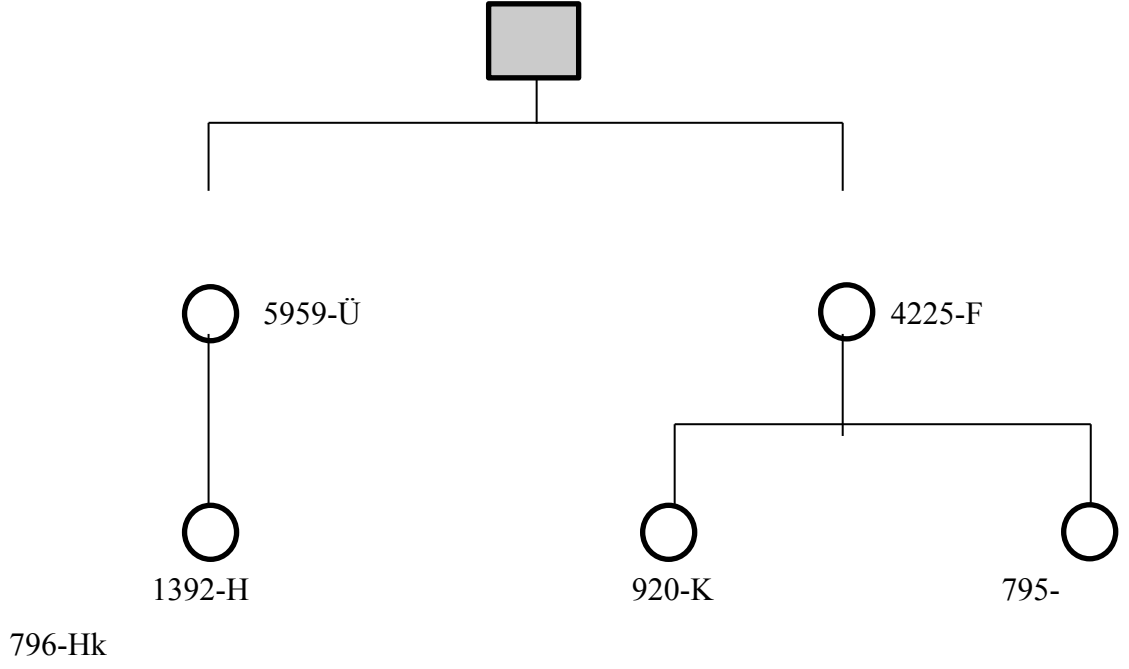
1. Fatih	4225 nüshası
Raşit Efendi	920
Hekimoğlu Ali Paşa	795-796
Nuruosmaniye	3406
Esad Efendi	2162
Revan	1117
2. Üniversite TY	5959 nüshası
Emanet Hazinesi	1392
Nuruosmaniye	3407
TTK	Y.546

Bu gruplandırma yapılırken de şu esaslar ölçü olarak alındı; Zikredilen tam nüshaların karşılaştırılması sırasında eserin tezkire kısmında 290 şairin yer aldığı görüldü. Bu, tam olan Fatih gurubundaki nüshaların sayısıdır. Oysa ikinci guruptaki nüshalarda II. Mehmed devri şairlerinden Sun'î eksiktir. Bundan başka yine aynı gurupta II. Mehmed devri şairlerinden Ulvî, Ulumî şeklinde, Şavur, Şavurî şeklinde yazılmışlardır. İkinci gurupta yer alan bazı şairlerin birinci grup yanlış olarak yazılış şekilleri de şöyledir; Mehdî, Mihrî, Halilî, Celilî, Razî, Radî.

Şair isimlerindeki guruplar arası bu farklılıklardan başka, muhtevadaki değişiklikler de bu kümelenilmeyi gerekli kılacak mahiyettedir. Muhteva farklılıkları için umumi nüsha farklarına bakılabileceği gibi şu şairlerin hal tercümelerindeki ayrılıklar da yeterli fikir verebilecek niteliktedir: Süleyman Çelebi, Hakî, Raî, Remzî.

Birçok bakımlardan benzerlik gösteren, ortak bir kaynaktan geldikten belli olan her gurup içinden tarihi eski bir nüsha seçilmiş, bu nüsha kendi gurubunun diğer bir veya birkaç nüshasıyla birlikte kullanılmıştır. Elde bulunan nüshaların pek çoğu birinci guruba bağlı olduğundan bu kümeden tarihi en eski olan Fatih 4225 nüshasıyla birlikte, iyi bir müstensihin elinden çıkmış, dikkatli ve temiz nüshalar olan Raşid Efendi 920 ve Hekimoğlu Ali Paşa 795-796 numaralı nüshalar tercih edilmiştir. Geriye kalan iki tarihsiz nüsha (Esad Efendi 2162 ve Revan 1117) ile Nuruosmaniye 3406 numaralı nüsha, saf dışı kalmıştır. II. gurupta mevcut nüsha sayısı altıdır. Bunlardan en eski tarihlisi olduğu sanılan üniversite 5959 nolu nüsha ile birlikte, tarihsiz olmasına rağmen dikkatli ve bilgili bir okuyucunun kontrolünden geçmiş Hazine 1392 nolu nüsha alınmıştır.

Bu nüshaların çeşitli yönlerden benzerlik ve ayrılıklar dikkate alınarak esas nüshaya bağlılıklarını şu şekilde bir şema halinde göstermek mümkündür:

KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMI

METİN¹

Yıldırım Bâyezid Dönemi Şâ'irleri (1389-1402)

VE MİN ŞU'ARÂ'İ Fİ-AVÂNİHİ

SÜLEYMÂN ÇELEBİ: Hafî olmaya ki 'Oşmân Han ve Orhan Han ve Sultân Murâd Han zamânlarında şu'arâdan kimse zühûr itdügi ma'lûm degüldür. Mücerred sâde nazma kâdir ba'zı vârsâğı-güylar zuhûrı bile iğen şöhret bulmamışdur. Zîrâ ol zamânda sükkân-ı mülk-i Rûm ekşeriya gûzât-ı Etrâk ü Tatar idügi ma'lûm ve sâ'ir ehâlî-i merzbûm ise evlâd-ı kefereden zühûr eylemiş bir bölük sâde-levh idükleri mefhûm olmağın içlerinden şî'r-şinâsları bile ma'dûm idi. Nazma râğıbları hûd şafahât-ı rûzgârdan bi'l-külliyeye mektûm idi. Aña binâ'en şâ'ir nâmına bir ferd yoğ idi. Tâ Bâyezid Han zamânına gelince ve Timur Hanla ba'z-ı şu'arâ-yı 'Acem ve Nevâ'i lisânınuñ zurefâsı mülk-i Rûma dâhil olunca şâhib-mağlaş kimse var idügi ma'lûm degüldi. Ammâ bunlar zamânında ba'zı kimesne peydâ oldı. Pes bu zümreden biri Süleymân Çelebi cenâblarıdur ki Yıldırım Bâyezid Hanuñ zamân-ı şîhhatinde (Ü.33a) Dîvân-ı Hümâyûn imâmı idi. Ba'dehu Yıldırım Hanuñ Burusada ihyâ itdügi câmi'üñ muqtedâ-yı hümâmı oldı. Ol târihde rağbet-i eş'âr diyâr-ı 'Acemde idi (Hk.82a) ve bâzâr-ı Rûmiyânda eş'âr-ı eş'âra çendân rağbet ü kıymet yoğ idi. Ammâ mezbûr Süleymân Çelebi merzbûm-ı Rûmuñ yalnız yügrigi olmağla Süleymân iken Süleymânlık iderdi. Zâhiri olan şâhib-serirün hûsn-i iltifâtına muqârin olmağla Hâkânî gibi kâmrânlık iderdi. Hikmet-i Hudâ ol târihde bir tâcir-i 'Acem Monlâ Laţîfî kavlince kürsî-nişin bir vâ'iz-i muhterem ² لاتفرق بين احد من رسله naşş-ı şerîfî tefsirinden dem ururken ma'nâ-yı şerîfini vech-i âhîre tahvîl eyler ya'nî ki ³ بعضهم على بعض تلك الرسل ³ فضلنا naşş-ı kerîminden gâflet ider. Ve Hazret-i 'İsâyı server-i enbiyâdan tafzîl eyler. Burusa halkınuñ 'ağâ'idine ihtilâl virüp nice felsefiyyât söyler. Mezbûr Süleymân Çelebi nazm idüp

Beyt:

¹ Tenkitli metin hazırlanırken, ülkemiz kütüphanelerindeki *Künhül-Ahbâr*'ın Osmanlı Devleti ile ilgili dördüncü rüknünün bütün yazmaları gözden geçirilmiş, bunlar bir değerlendirilmeye tâbi tutularak yararlanılacak beş tanesi seçilmiş ve metin bu beş nüsha üzerine kurulmuştur. Bu işlem yapılırken bir nüsha esas alınarak diğer nüshaların farkları verilme yoluna gidilmemiş, mümkün olduğunca Âli'nin kaleminden çıkmış bir metin ortaya konmaya çalışılmıştır. Kullanılan beş nüshanın varak numaraları da metin üzerinde ayrıca gösterilmiştir. Bu neşir bir anlamda ikinci baskı oldu. Daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler ve nüsha farklarını görmek isteyenler ilk baskıya başvurabilir (Ankara, 1994).

² Onun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız (Bakara/285).

³ İşte biz, o elçilerden kimini kimine üstün kıldık (Bakara/253).

Ölmeyüp 'İsâ göge buldığı yol
Ümmetinden olmağičün idi ol

beytini bedi'he nazm itmiş kibâr ü şığâr pesend-i bî-şümâr itmegin *Mevlid-i Nebî* te'lifini kendüye lâzım kılmış. El-hağ bir kitâb-ı müste'tâb itmişdür ki lisân-ı kalemden beyâz-ı raqama gelmesi bir sâ'at-i sa'ide vukû' bulup belki ekşer-i kevâkibün burc-ı şerefde ittifağına râst gelüp aşâr-ı nuhüsetden müberrâ zamânda gelmişdür ki sâl-be-sâl nice biñ mecâlis-i vâcibü'l-iclâlde okınur. El-hağ mü'eşşir edâlar ile nazm eylemişdür. Nice *Mevlid-i Nebî*-i manzûm daği var iken birisi ne ele alınur ve ne kimsenün gözine doğınur. Güyâ ki ta'lim-i rûh-ı kudsi ile söylemişdür.

Ve mezbûr Süleymân Çelebinün Şeyh Mağmûd-nâm cediti egerçi ki şî'r ile külli işti'hâr bulmamış ve bir mağlaş ihtiyâr ile ebyâtını tedvine rağbet kılmamış. (Hk.82b) Lâkin' aşrî halkınun zebân-ı vukû'una göre câ-be-câ ebyât u ma'tâlî' nazmına iqdâm ider imiş. Muğarrîk râst geldükde temâm gazel daği söyler imiş. Merhûm Süleymân Paşa bin Orğân Gâzî ki Rûmili mülkini açan ve Gelibolu câniblerindeki leb-i deryâyı garğ-ı hûn eyleyüp kanlar saçan evvelâ anlardur ve mezâr-ı şerifi Gelibolıya nısf menzîl karîb olan Bolayırda vâkı'dur şallar düzüp aşhâb-ı cihâdla Rûmiline geçdükde mezbûr Şeyh Mağmûd tehniye-i gazâ hizmetini edâ eyleyüp şehzâde-i cihâd-ıktidâra (F.37a) bir du'â-nâme yazup içinde bu ma'tla'ı hüsni edâ ile mü'eddâ kılmış.

Beyt

Velâyet gösterüp halka şuya seccâde şalmışsın
Yağasın (K.42a) Rûmilinün dest-i tağvâyile almışsın

MEVLÂNÂ NİYÂZÎ: Burusevidür. Kudemâ-yı şu'arâ-yı Rûm olan Ağmedî ve Şeyhî ve Ağmed Paşa bunların peyrevîdür. Ba'zılar kavline Karamanîdür ki Yıldırım Han devrinde zuhûr itmiş ekşer-i evkâtını anların medâyihında mürûr itmiş zamânına göre şa'ir-i sahîr ve ebnâ-yı cinsine göre merd-i nazım-ı mâhir idi. Egerçi Fârisî ve Türki mükemmel divânı var imiş. Timur Han fitnesinde zâyî' olup gitmekle mün'adimü'l-âşâr imiş. Hattâ bu iki beyt-i hoş-edâları sultân-ı mûmâileyhe ithâf itdüğü Fârisî kaşidesinden hüveydâ ve ekşer-i kaşâ'id-i Ağmed Paşa huşuşâ La'l ve Afitâb ve Şikâr ve Ab-redîf olan ferâ'id-i bi-hemtâ Monlâ Niyâzî semtini tetebbu'la mü'eddâdur diyü Monlâ La'îfî yazmış. Üstâd-ı kadîm idüğine şehâdet itmişdür. Ol iki beyt bunlardur.

Beyt

یلدرم خان بایزید الوقت
حامی الملك و ماهی الاعدا
توتهمتن تنی سکندر در

Ve min eş'ārihi:

Zülfüñ gicesinde başuma gün toğa bir gün
Taḥkiḳ ise ger nükte-i *el-leyletū ḥublā*⁵

Diger:

Ebrūsı nice ḥāciḅ ola ḥüsni bāğına
Almış iki ḥarāmıyi iki ḳucağına

Süleymān Şāh Dönemi Şāirleri (1402-1411)

VE MİN ŞU'ARĀ'İ Fİ 'AŞRİHİ

AḤMEDİ: Mefḥarü'n-nāzımın eşherü'l-müteḳaddimın Mevlānā Aḥmedī ṭayyeballāhü şerāhu ki *İskender-nāme* mü'ellifi ve yigirmi dört cildle ol sāde nazmuñ şā'ir u (Hk.91a) muşannifidür. 'Ulüm-ı ma'ḳül ü menḳülde fāyık ve 'ilm-ı uşul u fūrū'da envā'-ı i'zāz ü ikrāmıla imtiyāz bulmağa lāyık bir lā'übālī 'ālim ü kāmil ve maṭbū'-ı ṭıbā'-ı ekşer-i ehl-i fezāil idi. Evā'il ṭaleb ü seyāhatle diyār-ı Arabda 'ulemādan Monlā Fenārī gibi dānā ve fuḫalā-yı eṭıbbādan Şifā mü'ellifi Hācī Paşa ile şirket üzre okırlar. Ve Mışır vilāyetine varup Şeyḅ Ekmelü'd-din ḥuzūrında (K.46a) taḥşil-i 'ilm-i kemāle küşiş kırlurlar. Ol eşnālarda bir abdāl bunlara keşf-i aḥvāl ve 'arz-ı kemāl ile rumūz-ı istiḳbāl idüp Monlā Fenariye sen şem'-i rüşenā gibi encümen-i 'ulemāya nūr-efzā ve iḳtibās-ı envār-ı fazilette beyne'l-fuḫalā hilāl-i çarḅ gibi engüş-nümā olursun. Ve Hācī Paşaya sen 'ilm-i şerif-i ṭıbbā iştiğāl ve ol edā-yı mücezle tab'ıñ şifā-sāz-ı erbāb-ı kemāl idüp ol fende şöhet-i kāmile ile 'izz ü nāz ve ḫikmet-i şāmıle ile kemā yenbağı imtiyāz bulursun. Ve Monlā Aḥmediye sen taḫyī'-i evḳāt ve tettebbu'-ı nazm-ı ebyāt idüp 'inde'ş-şu'arā Aḥmedī-i ḡazel-serā diyü añılursın dimiş idi. Fī nefsi'l-emr her biri didüğü gibi vuḳū' bulmuş idi. Ma'a ḥāzā Aḥmedinüñ nazm-ı bi-ḥayālātı ve taşavvuf u taşarrufdan ḥālī kelimātı ḥuşuşā mufaşşal ü muṭavvel meşneviyyātı ve ḫalāvet ü selāsetden müberrā 'ibārātı taḫyī'-i evḳātına belki taşdı'-i eşrāf u sādātına 'illet-i müstaḳile olmuş idi. Ammā muḥāveresi şir-güylüğüne ḡālib ve meclis-i şöhetine mülük u ekābir hemvāre ṭālib ü rāğıb olmağla bir gün cihāngir-i memalik-sitān Emir Timur-ı Gürgān ile ḥammāma girürler. Ve ol maḳüle ḫalvet-i ḫaş içinde

⁴ Ülkeyi koruyan ve düşmanları kahreden Yıldırım Han çağımızın Bāyezididir. O, Tehemten tenli, İskender'in özelliklerine ve Dārā'nın görüşlerine sahip biridir.

⁵ Geceler gebedir.

perî-rûlar müzâkeresin kıllurlar. (F.41a) Bu semen-ber cevân bu miqdâr sim ü zere erzân ve bu Yûsuf-liķâ dil-sitân mizân-ı kadr ü kıymette andan girân diyü muṭâyebe hîninde Emir-i mûmâileyh-i nâmdâr kendü bahâsından daḥi istifsâr idince Monlâ-yı nâdiredân senûñ bizâ' atûñ zâhir ü 'ıyân ve kıymetûñ (Hk.91b) seksen aķça ile vâzih u beyândur didügi gibi ol şehriyar-ı 'âlem-muṭâf tariķ-i 'adaletden inḥirâf itmeyüp benüm kıymetümden 'özü-i şâf eyledüñ. Çak başdan miyânumdaki peştemâl seksen aķçaya alındügi vâkı' -i hâl iken ğabn-ı fâhiş tariķasını mûcib söz söyledüñ buyurdu. Ol daḥi benüm naķd-i taķdirüm hemân miyânundaki peştemâl içündür. Yoḥsa sen bir metâ' -ı kem-bahâ ve kadr ü kıymete degmedügin hüveydâdur diyü (H.43b) zarâfete yüz urdu. Ma' a hâzâ kelâmı dutâh ve Emir Timur incinüp ğazaba geldügi taķdirce te'vil ü tedârüke bi-iştibâh olup fi'l-vâkı' saña bahâ yetişmez ve kadr u kıymetine küñüz-ı hafıyye pişin olsa yitmez dise olurdu. Ve ol şir-i dilîrûñ ser-pençe-i ğazabından ḥalâşa dermân bulurdu. Ḥâlâ ki incinmedi ḥazz itdi ve ol bahâ bahânesine in'âm u iḥsân tariķına gitdi. El-kışsa mezbûr Aḥmedî şâ'ir-i sâde-güy ve meşnevî tarzında baḥr-ı ṭabî' atı bir aķar cüydur. Ve *İskender-nâmesinde* mezkûr u meşûr olan ebyâtdan bu nazm-ı meşhûr irâdı her cihet ile kâṭı' -ı güft ü güydur.

Der-Şıfat-ı Ḥazân

İ' tidâlınden 'udül itdi hevâ
Gitdi gülden berg ü bülbül den nevâ
Lâle vü gülden mu'arrâ oldı bâğ
Bülbülüñ 'işretgehini ṭutdı zâğ
Ḥâr-püştüñ ḥâr şaklar cânını
Terliĝi döker semûrun kanını⁶

El-ḥak ol kitâbında bu maķûle ebyât ğâyetle nâ-yâbdur. Feammâ sâdesi bi-ḥadd ü bi-ḥisâbdur.

Nazm

Fikr eyle mebde'üñ nireden niredür me'âd⁷
Hem geldigüñden işbu maķâma nedür murâd

Bu maṭla' daḥi divânındandur diyü Mevlânâ Latifî tezkiresinde yazmışdur. Ve 'ilm-i ṭıbdan *Mesâ'il-i Kânûn-ı Şifâyı* Türkî nazm ile kitâb eyledügin daḥi beyân eylemişdür. Sivas vilâyetinden idüğine şübhe yokdur. Sehi Beg kavlınce (Hk.92a) *Cemşid ü Ḥurşid* adlı bir manzûm kitâbı daḥi vardur. Süleymân Şâha şunup cevâ'iz-i seniyyesin almışdur.

⁶ Bu beyit Latifi Tezkiresi'nde şöyledir:
Ḥâr-püştüñ ḥâr şaklar cânını
Nermlik döker semûrun kanını

⁷ Bu beyit Latifi Tezkiresi'nde şöyledir:
Fikr eyle mebde'ün neredendür nedür me'âd
Hem geldigüñden işbu makâma nedür murâd

MEVLĀNA HAMZAVĪ: Sābıku'z-zikrūñ birāderidür. Mezbūr Süleymān Şāh bin Bāyezid Hanuñ muşāhibi eyyām-ı 'ıyş u 'işret ve hengām-ı nüş-ı meserretde ser-vaqt-ı hāşı hizmetinüñ rāgıbı idi. Ma' a hāzā Ahmedī daħi dāhil -i meclis-i hāş idi. Hattā Şeyhoğlı dimekle meşhūr Monlā Şeyhinüñ hemşirezādesi diyü mezkūr Cemāli-nām dā' i-i senākār ve ātiyyede mezkūr olacağ Ahmed-i Dā' i her zamānda maħrem-i ħarem olan ħavāş idiler. Gāh ü bi-gāh ki bezm-i (Ü.37a) hāş-ı sultānide pervin gibi cem' iyyet (K.46b) idüp gāh benātü'n-na'ş mişāl ve gāh mizān-ı felek-timşāl maṭbū' u mevzūn kelimāt-ı siħr-i ħelāl söyleşürlerdi. Cevā' iz-i seniyyesin dāmen dāmen alup avuç avuç verilen sim ü zere kanā' at itmezlerdi. Ve bi'l-cümle Hamzāvī *Hamza Kıssas*muñ yigirmi dört mücellede nazm u nesrle cem' ine himmet itmiş idi. Hattā bu te'lifinden sonra Hamzāvī maħlasını ihtiyār kılmış idi. Birāderi Ahmed daħi şevke gelüp *İskender-nāme*ye kūşiş ve yigirmi dört mücellede cem' ine verziş itmiş idi. Ammā ' ulūm-ı ma' ārifine söz yođ idi. Nazmı sāde olduğı gibi levħ-i zihni nüküş-ı fūnūndan sāde degül idi. Sābıkan Monlā Fenāri ve *Şifā* mü'ellifi Hācī Paşa-yı merħüm ile şirketen ders okıdukları ve Mısr-ı Kāhireye varup Şeyħ Ekmelü'd-dinden telemmüz kıldukları maħallinde meşhūr olmuş idi.

MONLĀ AHMED-İ DĀ' İ: Bu daħi ol devr şu' arāsından ve vilāyet-i Germiyānuñ kuzāt zurefāsından idi. Ma' a zālik mezbūr Süleymān Şāhuñ nüdemāsından olup ħaylı şöhret bulmuş idi. Ĥuşūsā *Ferāħ-nāme*-nām bir risāle nazm idüp rezm ü cenge müte' allıñ nice teşbihāt-ı rengin irād itdüğünden ħayrı teressül üslūbunda ba' zı münşe' atla (Hk.92b) daħi külli iştiħār virmiş idi. Bu beyt *Ferāħ-nāme*sindendür diyü Mevlānā ' Aşık yazmışdır.

Beyt

Eger dilden gelen elden geleydi
Gedālar kıalmayup sultān olaydı

(F.41b) Ve Laṭifī bu maṭla' ı irād itmişdür.

Beyt

Gözüm hiç gördüğün var mı be-ħakk-ı sūre-i Tāhā
Benüm yārüm gibi fitne benüm gönñüm gibi şeydā

Ammā Sehī Beg merħüm ħayr-i mükerrer bir muħtera' ħarīb ħazelini irād eylemişdür. Tarzı ħaylice maḳbūldür.

Ėazel

Eyā ħurşid-i meh-peyker cemālün müşteri manzar
Ne manzar manzar-ı tāli' ne tāli' tāli' -i enver

Yüzüñdür āyet-i raḥmet özüñdür mazhar-ı kudret
Ne kudret kudret-i şani' ne şani' şani'-i ekber

Süleymān sīreti sende Sikender şūreti sende
Ne şuret şuret-i Yūsuf ne Yūsuf Yūsuf-ı server

(H.44a) Felek saṭrancını utduñ sa' ādet mülkini tutduñ
Ne milket milket-i devlet ne devlet devlet-i Kayşer

Ƙapuñda Ƙullaruñ bī-ḥad velī kemter Ƙuluñ Aḥmed
Ne Aḥmed Aḥmed-i Dā' i ne dā' i dā' i-i çāker

I. Mehmed (Çelebi) Dönemi Şâirleri (1413-1421)

VE MİN ŞU'ĀRĀ'İ Fİ 'AHDİHİ VE'L-BULEGĀİ Fİ
ZAMĀNİ SĀ'DİHİ

MONLĀ EZHERĪ: Akşehīr gibi mīve-ḥānede (H.63a) neşv ü nemā bulmuş ve bāğ u rāğ-ı ṭabī' atı ezhār-ı ḥayālāt-ı renginle ḥāşıl olmuş şu' arā-yı kudemādan ve Enveri ve Şeyhī ile mu' āşır olan buleğādandır. İsmi Nūre'd-dīn olmağla Ezherī taḥalluş itmiş bağbānzādelikle şöhret virmeğın şāḥ-sār-ı Ƙalemi şukūfe-i ma' rifetle berg ü bār berāverde Ƙılmış bā-ḥuşuş ber-ḥurdār-ı nev-bāve-i ' ilm ü ḥikmet olup zamānınuñ zebān-ı vukū' i üzre nazmla semere-i fū' ad behresin virmiş şā' irdür. Nihāyet-i edā-yı rengin ve belāğat-ı letāfet-Ƙarın eş' arına ğayr-ı Ƙādirdür. Zamāne dānāya ihānet nā-dāna rağbet ü ri' āyet itdüğü mazmūnda (F.61a) bu ebyāt anuñdur.

Şi' r

Müdd ile sīmi merd-i nā-dānuñ
Dānesi yok elinde dānānuñ

Nazm

Būriyāya şarılup şahrāda ditrer ney-şeker
Gel piyāzı gör ki Ƙat Ƙat arƘasında cāmesi

Feammā Gel piyāzı gör ki Ƙat Ƙat-cāme-i rengin giyer dimiş olsa maṭla' ı rengin (Hk.134a) olurdı. Ḥuşuşā feşāḥati kemā yenbağı zuhūr bulurdı.

CEMİLĪ: (Ü.53b) Türkistān şā' irlerinden Nevāī ve rüstāyī edā meyānında söz nazm iden evşāt-ı nāsuñ māhirlerinden bīkr-i mazmūnuñ cemāl-i cemilini min-vech görmüş kelām-ı mevzūnını sec' ve Ƙāfiye ile encāma irgürmiş ṭālib imiş.

Nazmuhu

Olmasun ol encümen kim anda şahbâ bolmaya
Bolmasun şahbâ daği ger bir dil-ârâ bolmaya

ZİHNİ: Yıldırım Bâyezîd Han oğlu Sultân Mehemmed merhûm Kefe sancağına vâlî-i ‘adâlet-rüsûm iken bunlar defterdârı olmuşlar. Bir miqdâr cevdet-i zihinle şöret virmiş iken düzd-i naqd-i ma‘nâ ve sâriq-ı me‘âl-i mālâ-ya‘nî olmaqla şöret bulmuşlar. Issı çıkmazsa bu matla‘ı anâ isnâd itmişler.

Nazmuhû

Gerçi ki nigâruñ ruḥ-ı âli güle beñzer
‘Aşıklarınuñ nâlesi de bülbüle beñzer

MEVLÂNÂ ŞEYHİ: Şeyḥ-i ḥânedân-ı ehl-i ‘irfân ve mürşid-i şâhib-sulûk-ı aşhâb-ı bedî‘ u beyân mevlidleri Kütâhiyye idüğü ‘ıyân ḥuşûşâ âsitân-ı vilâyeti Germiyân u kemâl-i ḥikmetdân ve ‘ahdindeki nâm-ı meşhûrı Ḥakîm Sinân ve bir pîr-i pîş-ı kadem idi ki tımçturâk-ı edâ vâdisinde güyâ ki lisânı ebkem idi. Egerçi ol zamânda câri olan Türki lisân güyâ ki semt-i belâğatdan hirâsân dâḥil -i nazm kılinması âsân bir ğarîb lügatle nümâyân idi ki şahid-i ma‘nâ şol ḥüsn-dâr-ı dilber-i ‘Azrâ-‘ızâr gibi nezâket ü zerâfetden beri idi. Ḥuşûşâ libâs-ı müste‘ârı muraḳka‘ libâsa belki câme-i palâsa beñzeyüp ruḥ-ı kelâm-ı hünerveri zîb ü (K.67b) zînet muḥassenâtından ‘ârî idi. Egerçi ki şi‘re evvel-i mertebede lâzım olan bîkr-i ma‘nâ ba‘d ez ân libâs-ı edâ andan sonra tevriye ve isti‘âre ve ihâm muḥassenâtı idüğü zâhir ü hüveydâ iken ol ‘aşruñ (Hk.134b) şu‘arâsına yâ budur ki ol i‘tibârât şakîl gelürdi veya ḥüsn-i edâya kâdir olmaduklarına binâ‘en güyâ ki kubḥ-ı ‘ibârât kendülere cemîl görünürdi. Ğism-i resmisi ruḥ-ı muşavverüñ şüret-i tılısmısı olan maḥbûbûñ letâfet-i ḥüsn-i cemâl ve tarâvet-i ğunc u delâli yetmez mi büriyâ pâresinden libâsa giren şahid-i tannâzuñ mücerred müşâhadesinden ‘aşık-ı nâzır şafa-ğüster itmez mi dirler idi. Güyâ ki bir dil-sitân-ı ḥoş-fehmi rüstâyî kisvetiyle taḥḳîr iderler idi.

Li münşiihî

Bîkr-i suḥan murâd ise evvel edâ gerek
Ba‘d ez külâh u câme munaḳkaş ridâ gerek

Niteki bu kıt‘ amuz daği bu mazmûnda vâkı‘ dur. Aña binâ‘en meḥâfil-i şu‘arâ vü bülegâda şâyî‘dür.

Li münşiihi

Bîkr-i suḥan k’anda edâ olmaya
Bir büt-i bî-nuḩka döner ol cemâd

Kubḥ edâ bir yaḳışksuz libâs
Ḳuḳlaya beñzer şeref-i ḥüsne yâd

‘İşve kabâşından olan büt-perî
Peyker-i bî-cân gibi dehşet-nihād

Fi’l-vākı‘ ol ‘aşruñ şu‘arāsı ‘umūmen hüsn-i edāya muqayyed olmazlar idi. Gerek Mevlānā Şeyhî ve gerek Aḥmedî ve bir iki ḳarn soñra gelen Aḥmed Paşa ve Nizāmî feşāhat ü belāgat n’idügin bilürlerdi. Hālā ki ‘amele getürmezler idi. Feammā Mevlānā Necāti anlara nisbet hüsn-i edāya muqayyed idi. Nihāyet nazm-ı cevāhir-nizāmı çesban olmamağla gūyā ki letāfet-i lisānı bedī‘ u beyān libāsından mücerred idi. Ve bi’l-cümle Mevlānā Şeyhî ‘aşruñ ser-āmedi ve zamānenüñ emirü’l-kelām-ı mü’eyyedi idi. Germiyānoğlı nāmındaki ḥākim-i rüstāyî ki suḥan cevāhirini seng u meder şanurdı. Mezbūruñ ḳaşā’id u eş‘ārını fehm itmedüğine binā’en ri‘āyetinden (Hk.135a) ve istimā‘-ı nazmından uşanurdı. Menḳüldür ki rüstāyî evzān n’idüğünü bilmez ozanlardan biri Germiyānoğlına gelmiş.

Nazm

Benüm devletlü sultānum
‘Aḳıbatuñ ḥayır olsun

Yidüğüñ bal ile ḳaymak
Yürüdüğüñ çayır olsun

güftesini oḳımış. Mîr-i hoş-fehm ki mîzācına muvāfiḳ olan mazmūn-ı ḡarîbi fehm itmiş. Ol ḥar-ı dü-pāya bezl-i ‘atā kılup bir si-pā (?) bağışlamış. Heñüz bir hoşça söz işitdüm fehvā ve edāsını pesend itdüm. Bizüm Şeyhî hiç (F.61b) bilmez ne söyler medḥimüz itmek ister ammā gūyā bizi zemn eyler dimiş. Derdmend Şeyhî işitdügi gibi ḡamından helāk olmuş. Bir ‘aşruñ ki ekābiri ‘akıbatı ‘ākıbetden ve ḥayırı ḥayırdan seçmeye ‘izz-i ḥuzūrunda yabane söyleyen ozanuñ çöyürini çayır ma‘nāsına şanmağla anda ḳalup Şeyhîniñ bāḡ u rāḡ-ı eş‘ār-ı nüzhetḡāhına geçmeye. Fe lā cerem zamānına göre edāları be-ḡāyet münāsib imiş. Mevlānā Aḥmedî ve ḡayrı bu sebeble Türki edāya rāḡib imiş. El-ḳışşa şā‘ir-i mezbūr nazm-ı *Husrev ü Şirin*le meşhūr ve divān-ı ḡazeliyyātı nā-yāb u mestūr şeyḥu’s-şu‘arā idügi ma‘rūf u mezkūrdür. Kitāb-ı mezbūrda hoş-āyende ba‘zı ebyātı ve zebān-ı vuḳu‘da elfāz u ‘ibārātı mütেকāşir ü mevfurdur. Ol sebebden bir ḳaç beytle iḳtifā olındı. Ve ol kitābuñ ḳaşā’idinde ser-i tevḥidde bir iki beyt-i laṭife dest-res bulındı ki *Husrev ü Şirin*üñ (Ü.54a) mükālemesine müte‘allıḳdūr. Nice mükāleme ‘ayn-ı mu‘ayenesinden şudūr itmişdür.

Min nazmiḥî

Revān itdi felek çün cām-ı cevher
Cihāmı cur‘asından ḳıldı pür-zer

Seḥerden ṭurdı Husrev cām elinde
Şanasın cāmdur eyyām elinde

Yanında ol nigārīn-i dil-firūz (Hk.135b)
Oturmuşdı gözedüp ʿışk ile rūz

Ururken germ şeftālūye dendān
Ele girdi turunc u nār- pistān

Ṭutar elde ol iki nārı muḥkem (K.68a)
Kʼolur gül-deste gibi piç ü derhem

Öküş zōr itdi Şīrīn-i cihāngīr
Ki şīrūn pençesinden çıka naḥcīr

Görün Pervīzi tīz ü germ şūret
Didi merdāne şūretten zarūret

Ne bunca ben zaʿife erlenürsin
Nice bir ʿavrete gayretlenürsin

Mevlānā ʿAşık *Tezkire-i Şuʿarāsında* yazmışdur ki Yıldırım Bāyezīd Ḥan oğlu Sultān Mehemmed Ḥan baʿd ez vaqʿa-i Timur-ı Gürgān gāh Anadolıdağı fitneler defʿine pūyān gāh Rūm illerindeki feterāt izālesi kaşdına şītabān olduğı iktizā-yı ʿunfuvān-ı şebāb ve istidʿā-yı keşret-i zehāb ü iyāb ile bir marāz-ı hāʿile mübtelā olmuşlar. Ṭabīb-i ḥāzık tefakḫudı esnāsında Şeyḥī-i derdmendi bulmuşlar. Vaqtā ki nabz-ı laṭifine el ve çeşm-i maʿlūli ile kārüresin görür. Cevher-i mizāc-ı şehriyāriye ʿarīz olan marāz ifrāt-ı ğam u ğuşşadan ḥāşıl olmuş bir marāzdur ki çāresi nā-gehān bir feraḥ-ı tāze ve sürür-i bi-endāze ile mümkündür. Yoksa aḥlāt-ı keşife-i muḥtelif vüçūd-ı pür-cüdlarında mütemekkindür diyüp baʿzı eşribe ve maʿācīn tedārikine mübaşeret şadedinde iken aḥsısun cenāb-ı pādīşāhiye bir müferriḥ u dil-ġuşā müjde ḥaberleri gelür. Nice eyyāmdan berü fetḥ u teşḥiri matlūb olan ḳalʿa silk-i hükümete dāḥil olduğı bildirülür. Fī nefsiʿl-emr günden güne ol marāz zāʿil olup zāt-ı laṭif-i şehriyāriye ʿāfiyet ḥāşıl olur. Baʿdehū ol pādīşāh-ı mülk-ārā Şeyḥīnūn ḥazāḳatini beğenür. (Hk.136a) Ṭabīb-i ḥāş idinüp sekiz biñ akçe yazar Tokuzlu-nām ḳarye arpalık ṭarīḳıyla timār virülür. Timār-ı mezbūruñ eski şāḥibleri ki bu ḥuşuşda dürüşürler. Bir gün timārına giderken yolına inüp başına üşüp vüçūdına darb üşürüp vuruşurlar. Yaʿnī ki nā-çār bir kaç yerde mecrūḥ idüp cihāt-ı sütteyi başına ṭar iderler. Ve bu sarāy-ı sipencde her neye mālik ise ğāret ü ṭālān idüp giderler. Bi-çāre Şeyḥī üftān ü ḥizān der-i devlete varur. Ve timār ucundan (H.64a) marīz ü bīmār olduğini ʿarza ḳılır. Ḥattā *Ḥar-nāme*-nām bir manzūme ile ḥasb-i ḥālūn bildirür. Ṭarīḳ-ı hidāyete dāll olur kimse bulunmamağla bir dāl ziyāde idüp *Ḥired-nāme* ile tesmiyede teğāfül ḳılır. ʿAlā külli ḥāl ol küstāḥları buldururlar ve şerʿ ile her birinūn cezāsın virürler. Şeyḥīnūn giden mā-melekini maʿa ziyāde müretteb ḳırlar. Ammā *Husrev ü Şīrīn* Sultān Murād Ḥan ʿaşırında teʿlif eylemişdür. ʿÖmri müsāʿid olmayup nā-temām ḳalduğda hemşire-

zādesi Cemālī bi'l-ihtimām temām itmişdür. Müellif-i *Şakāyık* kavlinec Monlā Şeyhī Ahmediden telemmüz ü telezzüz eylemişdür. Ve 'ilm-i ma'kül ü menkūlī ğayrilerden daħi (F.62a) görüp 'ulūm-ı zāhireden telemmüz ü telezzüz itmişdür. Ba' dehū kuṭbu'l-eyyām Hācī Bayram hazretlerinüñ kendülerinden bi'at eylemişler. Fuḳarā libāsına girüp hırka-i fakr ve nān-ı huşk-ı fākaya ḳanā'at itmişler. Egerçi ki keḫḫāl imiş ḫālā yine 'alīl-i bergeşte-aḫvāl imiş. Zurefādan biri bir aḳçalıḳ kuḫl alup muḳābelede bir yirine iki aḳçe virmiş. Ve hāzā ḫaḳḳ-ı kuḫlūñ diyü ḳaşdını bildürmiş. Ya'nī kendün 'alīl ü a'mā ve 'illet-i 'ayn ile nā-binā iken illere kuḫl şatarsuñ kendüne 'ilāc itmede tevakkuf idersün mazmūnını işāret itmiş. Egerçi ki Şeyhī ḫaḳḳında bu miḳdār taṭvīl-i güftār (Hk.136b) cā'iz degül idi. Lākin şeyḫu's-su'arā ve *Husrev ü Şirin* gibi kitābla şöhre-i bulegā olmağın bu deñlü inhā lā-be's görüldi.

CEMĀLĪ ŞEYḤİZĀDE: Merḫūm Şeyḫinūñ hemşirezādesi ve Germiyānoğlunun nişāncısı ve defterdārı nāmında bir muşāḫib-i dil-dādesi idi. Ḥattā Süleymān Şāḫ meclisine daħi bi'd-defa'at dāḫil olmuş idi. Feammā (K.68b) Şeyhī vefāt idüp *Husrev ü Şirin* nā-temām ḳalduḳda bunlar itmām itmişdür.

Nazm

Gelün ey 'ıŝḳ cāmın nūş idenler
Bu ḫikmet sözlerin gūş idenler

maḫallinden başlayup nāzım-ı evvel ü şānisinūñ imtiyāz u nizāmını i'lam itmişdür. Mezburūñ ekser-i ḳaşā'idi mev'iza üslubundadır. Şu'arā-yı 'Acem ḳaşīdelerini tetebbu' idüp Monlā Senāyinūñ rā'iyyesine muḳābil bir ḳaşīdesi daħi vardır. Bu ebyāt ol manzūmesindendir.

Nazm

Çün gönüldür ḫazīne-i esrār
Ṭaleb it ol ḫazīneyi ey yār

Sīneni rüşen eyle yoklukdan
Ta saña rüşen ola her ne ki var

Nice bir hezl ü nice bir kengel
Nice bir lehv ü nice lu' b-ı ḳumār

Her dem āşüfte her zamān bi-ḫoş
Her gice mürde her seḫer murdār

'Ālem içinde buyise dirlik (Ü.54b)
Ölmek andan saña yeg ola hezār

Nazm-ı *Hurşīd ü Feraḫşād* daħi bunuñdur. Merḫūm Sultān Bāyezīd Ḥan hazretlerine ithāf idüp nice ri'āyete muḳārın olmuşdur.

KEMĀL ḤALVETĪ: Kudemā-yı şu‘arā-yı Rūmdan ve Ḥacī Bayrām
ḳuddise sırruhū fuḳarāsından olan gürūh-ı ma‘lūmdandır. Aña binā’en
eş‘arı şūfiyāne ve cümle-i güftarı taşavvufāne vāḳı‘dur. Ğazelliyātından
bu iki maṭla‘ ḳatı şāyi‘dür.

Nazm

Dōst olmaz nefse dūşmān olmayan Mevlā ile
‘İzz-i dünyā cem‘ olur mı devlet-i (Hk.137a) ‘uḳbāyile

Ve lehū

Gel ey ‘ārif göñül virme fenā dünyā-yı ğaddāra
Eger şahbāz-ı vahdetsen çü kerkes ḳonma murdara

II. Murād Dönemi Şāirleri (1421-1451)

AMMĀ ŞU‘ARĀ’ VE’L-FUŞEHĀ DER-ZAMĀN-I SULTĀN MURĀD ḤAN-I ŞĀNĪ

MONLĀ ḤĀKĪ: Kaşamonıdandır. Āl-i İsfendiyārdan Emīr İsmā‘īl
zamānında gelüp ehl-i cihet maḳūlesi iken ḥüsn-i terbiyeleri ile ekşer-i
ġınāya vāşıl olmuştur. Ya‘nī ki ḥākiligi muḳarrer iken cevher-i
mükerrem gibi beyne’l-ümerā maḳbūl tutulmuştur. Egerçi anlaruñ
zamān-ı devletüñde dīvānı meşhūr olmuş ba‘dehū (F.76a) ol vilāyetler
selāṭin-i āl-i ‘Oşmān taşarrufına düşüp mezbūrdan efşah şa‘irler zuhūr
itmegin ebyāt u eş‘arı unudılmış gitmiş. Şan‘at-ı tecnīs-i (K.84a) tāmda
bu maṭla‘ anuñdur.

Maṭla‘

Ey murād-ı mü’min ü tersā mu‘īn-i merd ü zen
Ḳudretüñdür taşu geh mercān ü geh mermer düzen

(Hk.173a) Ol ‘aşruñ vüzerāsından birine ḳaşıde şunup cā’izeye vāşıl
olmaduḳda bu ḳıṭ‘ayı dimişdür. Ya‘nī ki seḫā vü kerem lāzime-i
merziyyu’ş-şiyem idüğini bildürmişdür.

Ḳıṭa

Kerem ehli maḳāmıdur bu şadr
Bu ululuḳ yā bi-seḫā nic’olur

Gel begüm sen vezâretüñ bāna vir
Beni medḥ eyle gör seḥā nic'olur

‘ATĀYĪ: Vüzerādan merḥūm Hācī ‘İvāz Paşanuñ oğlıdur. Babası vefāt itdükdēn şoñra ehl-i kemāl şāhib-i ḥüsn ü cemāl bir ḥüb-rüy-ı melek-ḥışāl olmağın merḥūm Sultān Murād harem-i muḥteremi ḥizmetine almaḥ murād idinür. Ya‘nī ki genc-i ḥüsn ü melāḥatı şu‘bān-ḥaşlet olan maḥbūb-dōstlar taşarrufına (Ü.67a) düşmekden şaḫınur. Ammā cevān-ı bī-hemtā beyne’n-nās iḥerü alınmaḥ töhmetine rızā virmez. ‘Aḫālīgı güç alınmaḥ mażmūnına muḥālif idüğünü bilmez. Ol vaz‘-ı şāhānenüñ def‘i recāsına bir taze ğazel gönderür. Maḫta‘ına bu edā-yı nā-mülāyımla fayşal virür.

Nazm

‘Adline şıgınur idi zūlm-i zamāneden
Şimdi ‘Aḫāyīye güci Sultān ider dirig

Ġalibā ol ğazel ile kendüyi ḫaleb ve vişāline ‘arz-ı şūr u şağab ber-taraf olmaḫda tekrār bu beytle müzeyyel bir küşādece ğazel daḫi gönderür. Ya‘nī siyāsete ḫā’il olmasını ve ol riyāsete mā’il olmamasını muşarraḫ beyān ḫılır.

Nazm

Ol cānı (H.79a) yā cihānı ḫabūl it didüm dile
Cān terkin eylerin didi cān bir cihān iki

Ma‘lūm oldı ki Necātī merḥūm bu zemīni bulmada muḫteri‘ degül imiş. Niteki Aḫmed Paşa *Güneş ḫaşidesini* bunlaruñ nazmını tetebbu‘la söylemiş.

Baḫr-ı ğamda görmedi mihrüñden aḫan gözyaşın
Pes neden dirmiş ‘Aḫāyī k’oldı dür-perver güneş

Bu iki maḫla‘ daḫi ‘Aḫāyīnüñ eş‘ār-ı pesendīdesindendür. (Hk.173b)

Nazm

Zāhid iḫlāş ile gel secde ḫıl işbu şaneme
Var riyā ile heves ḫılma ḫavaf-ı ḫareme

Zülfi düşürür bir ḫıl ile sünbūli bende
Lü’lüyi ḫılır ḫurde ile dişleri bende

Mevlānā Laḫifī ḫavline bunlar nāzım-ı *Mevlid-i Nebī* olan Süleymān Çelebinüñ küçük birāderidür. ḫālā ki büyük ḫaḫā itmişdür. Zīrā ki anlar

Sultān Murād-ı kādīm devrindedür. Mā-beynindeki sinin-i müte' addideye tevfiķi mümkin degüldür.

FAHĤĤĀRĪ: Gāh Āl-i 'Oşmān medāyihın idüp cevā'iz-i seniyyelerin alırmış gāh evlād-ı Karamān evşāfin kılup iltifātlarına mazhar olurmuş. Ammā gāyetle pür-güy olup her nesne kim 'ālem mülkindē var 'ālem-i enfüside bulmağa muķayyed imiş. Aña binā'en ilāhiyāta müte'allıķ meşnevilerine ĥadd u gāyet yoğ imiş.

Nazmuhū

Meger bir ĥāne-i ma' mūrı 'ākıl
Kılupdur cism-i insāne mümāşil

Müşābihdür dimāğa ġurfe-i dār
Daĥi dehlizidür ĥulkum ey yār

Dür anun yine aġzıdır müretteb
İki ķanat ķapusıdır iki leb

Evüñ saķfin başa benzetdi üstād
Yüzüne şadr didi ehl-i bünyād

Meger gözler durur ol evde manzar
K'olur ten ĥānesin andan münevver

Ĥudā ĥalk eyleyüpdür levĥ-ı maĥfuz
Gönül var ādemide ĥaķķa melĥuz

Ĥalem yaratdı Yaradan cihānı
Beşerde lehçe var ķılur beyānı

Mümāşil isteseñ dār-ı cināna
Nazar kıl zāt-ı insānda cenāna

EŞHERÜ'L'-UŞŞĀĤ SEYYİD NESİMİ: Vilāyet-i Türkmāndan zuhūr eyleyen sādātdan ve nesā'im-i 'ışķ-ı ilāhī ile zātı deryāsı cüş u ĥurüş eyleyen zevi's-sa'ādātdandır. İştilāĥāt-ı meşāyihde ķurb-ı ferāyiz itlāk (Hk.174a) olınan berzaĥa uğramışlar Ĥüseyn bin Mañşür Ĥallācla hem-meşreb bulınup ifşā-yı rāz kılmişlar. Fe lā cerem anuñ zāhiri bi-ĥasbi'ş-şer' ifnā-yı vücud itmelerine bā' iş oldu. Ya'ni ki emānet-i esrār-ı ķudsiyyede olmadukları ĥuşuş-ı menşuş 'ālem-i mülkde şehādete yitmelerine sebep-i ĥādiş oldu. Fazlullāh Ĥurūfī ki vāķıf-ı esrār-ı ĥurūf olan evliyā-yı ġüzinüñ mezāhib-i şerīfelerini fehm itmeyüp tariķ-ı inĥirāfa meyelānla (K.84b) izĥār-ı ilĥād itmekle ser-menzil-i ĥaķiķate yitmedi. (F.76b) Anlaruñ ĥurūf i'tibār itdukleri şunūf-ı nūrāni zurūfī zāhirine ĥaml idüp her ĥarfūñ şebihini levĥ-i beşere-i insāniyyede bulmuş zu'm-ı fāsidine aĥķām-ı şer'iyyeye medār olan *Muşaf-ı şerifi* ol yüzden ta'bir ü temşil itmekle dālālete düşmiş. Mezbūr Nesimi daĥi ol

ṭarīk-ı çālākı ve ol meslek-i bī-tevfīkuñ sālīk-i bī-bakı olmağın ‘ulemā-yı Haleb katline fetvā virdiler. Nefs-i Halebde derisini yüzdürüp siyāsetle helāk itdürdiler. Menkūldür ki katline fetvā virüp ol ‘aşrda şeyhü’l-islām olan kıdve-i enām mezbūruñ izālesi lāzım idüğünde mübālağasın i‘lām idüp kendüsi ve kanı murdārdur her kağı ‘uzva bir kaṭresi ṭoḫunsa elbette kaṭ‘ı vācib ü sezāvārdur diyü ellerini şalaraq tafşil iderken seyyidüñ bir kaṭre kanı şıçrar müftiñüñ engüşt-i sebbābesini muḥannā ider. Fe lā cerem ba‘z-ı mutaşavvıfından bir pır-i piş-kaḍem fetvāñuz müciḅince sizüñ barmağıñuzı kesmek lāzım geldi dimiş. Müfti ise ben temsil iderken işābet eyledi. Şer‘an nesne lāzım gelmez diyü cevāb virmiş. Seyyid ki (Hk.174b) meydān-ı siyāsetde bu ḥālī görür bediḥe bu beyti söyleyüp müfti kendü ḥükminden (Ü.67b) ibā itdüğünü işā‘at kıılır.

Beyt

Zāhidüñ yek barmağın kesseñ döner haḳdan kaçır
Gör bu miskin ‘āşıkı ser-pā (H.79b) soyarlar ağlamaz

Monlā Laṭīfī kavline ismi ‘İmādüddīndür. Bağdād vilāyetinde Nesīm-nām kıaryeden olmağla Nesīmī maḥlaş idinmişdür. Hālā ki bu kavlı Türkmān ṭā’ifesinden olmasını münāfī degüldür. Bu daḫi menkūldür ki Kemāl Ümmī ile Seyyid-i müşārünileyh Sultān Şücā‘ tekyesine gelmişler. Baba sultānuñ icāzeti yoğ iken fuzūlī bir ḳoçını boğazlayup ḥōra geçürmek kaşdın itmişler. Baba-yı mezbūr anlar kebşüñ derisin yüzerken çıka gelür. Bilā-ruḫşat böyle küştāhlıklara āzürde-ḫāṭır olup cemālī celāle mübeddel olduğı ḫālide Nesīmīñ öñüne bir ustura ḳor ve Kemālūñ nazarına bir kemend ‘arza kıılır. Dār-ı cihānda anlaruñ derisi yüzilüp siyāset kıılınmağı ve bunlar Manşūr gibi ber-dār olınmağı ol remz ile işāret buyurur. Monlā Laṭīfī nüñ bu kavli ve Sultān Murād-ı şānī ‘aşrında Rūma geldi dimeşi cāizdür. Lākin Şeyḫ Şiblī müridlerinden iken terk idüp Fazlullāh Ḥurūfiye varup irādet getürdi didüğünüñ şıḫḫatı gayr-ı bārizdür. Zirā ki Şeyḫ Şiblī ile Nesīmīñ zuḥūrı mā-beyni niçe yüz sāle kıaribdür. Murād Şiblī ṭarīkında iken rü-gerdān oldu demek ise min-veḫin te’vile kıaribdür. Ve bi’l-cümle hasb-i ḫāline Ḥudāsı vākıfıdır. Ehl-i şer‘ olanlar⁸ بحکم بالظاهر و الله اعلم بالسرائر⁸ ḥucceṭi ile a‘māle mutaşarrıfıdır. Evvelā Türki şı‘re şöhret viren Seyyid-i mezbūrdur. ‘Arabī vü Fārisi eş‘arı daḫi mevfürdur. Hattā müretteb (Hk.175a) Fārisi divānını bu ḫaḳır gördüm. Tevhid ve na‘t-ı şerif-i nebeviyyede a‘lā ḡazellerini gözden geçürdüm ve didüğü vāridātındandır.

Nazm-ı Fārisi

طالب توحيدرا بايد قدم بر لآزدن
بعدا از ان توحيد و وحدت دم از لآزدن
رنك و بويی از حقيقت كر بدست آوردئى
چون كل صد برک بايد خميمه بر صحرا زرد
ای نسيمی با ملقلد سر حق ضايع مكن
از تجلی دم چه حاصل پيش نابينازدن⁹

⁸ Biz görünüşe göre hüküm veririz, sırları en iyi Allah bilir.

⁹ Tevhidi isteyen lâ üzerinde yürümeli sonra da vahdet âleminde illâ demelidir.

Ve yine eş‘âr-ı haqîkat-şi‘ârından

Qıt‘a

روشنست این و راست می گوید
انکه مهروی ماه ست می گوید
سنبلش گفت ملک حسن تراست
کچ نشست و راست می گوید¹⁰

Bolayki bu iki beyt şâhid-i hâli ola maḥfel-i şer‘i şerîfde egri oturup
toğrı söyleyenlerden idügi ‘indallâh taḥaqquk bula. Zîrâ ki *Menâkibü’l-
Vâsîlîn*-nâm kitâbda Nesîmî ḥurûfî degüldür. Nihâyet ol ‘ilmüñ
rumûzundan ḥaberdâr idi diyü yazılmışdur. Hâlâ ki Mevlânâ ‘Aşık
sitem-i zarîflik vâdisine muvâfiq kelimâtla seyyid-i müşârunileyhi ‘aceb
taḥkîr eylemiş. Haqqındaki sırr-ı mestûr (K.85a) ḥasb-i hâl-i Mañşûr gibi
meskûk-i ‘indi ekşer-i cümhür iken şem‘ gibi ortaya atılmış. Kendüsi
sâdâtdan iken haqq-ı qarâbete ri‘âyet ve neşebiyeyi ḥimâyet itmeyüp
dilîne gelen sözi taḥrîr kılmış. Bu daḥi Türki eş‘ârındandır ki iştihârına
binâen bu miqdârla iktifâ olındı.

Şi‘r

Gel gel ki kapdı şevk-ı cemâlün qarârımı
Fâş eyledi firâk-ı ruḥuñ hâl-i zârımı

Yâ Rab zamâne ḥalkına ben n’eyledüm ‘aceb
Benden cefâ vü cevri ile ayırdı yârımı

Yakmış firâkuñ ey gül-i ḥandân içimde nâr
Gel gel söyündür âb-ı vişâlünle nârımı

Ey Lâta tapucu seni ‘ayb itmezem neden (Hk.175b)
Kim görmemişün ol şanem-i gül-‘ızârımı

Zülf ü kaşuñ şümârını gel sor Nesîmîden
Tâ sen ḥisâbını bilesin ben şümârımı

Ve lehû

Düşürmiş ‘anberin zülfün ḥümâyün gölgesin aye
Te‘âlallâh zihî sünbül te‘âlallâh zihî sâye

Gerçeğin renk ve kokusunu elde ettin mi bir kere, artık gül-i sad-berg gibi ovaya çadır
kurabilirsin

Nesîmî, taklitçilerle uğraşıp Hak sırlarını yok etme, körün önünde tecelliden söz edip ne elde
edilebilir.

¹⁰ Bu apaçık bir gerçektir ki bunları dile getiren bizim ayyüzlümüzdür.

Sünbüllü ona, güzellik ülkesinin kendisinin olduğunu söylüyor; doğrusu eğri oturup gerçeği ifade
ediyor.

ŞĀH HĀNDĀN: Nesīmīnūñ arındaşıdır. Jūlide-mū laabı ile meşhūr sālīk-i vāşıl nāmına bir ‘āşī-ı marūr idi. Birāderinūñ keşf-i esrār itdūğinden haberdār olduda

Beyt

Gel bu sırrı kimseye fāş eyleme
Hān-ı hāşı ‘āmmeye aş eyleme

beytini yazup göndermiş. Ya‘nī ki pend ü naşīat semtine sūlūk itmiş. Seyyid-i mesfūr daı bu ebyātı yazup göndermiş. İhtiyār elde degūl idūğine işāret kılmış.

Nazm

Deryā-yı muhī cūşa geldi
Kevn ile mekān hurūşa geldi

Sırr-ı ezel oldu āşkārā
‘Aşī nice eylesūn mūdara

Yir gōk arası Hā oldu mula
Sōyler def ü çeng ü ney ene’l-hā

KEMĀL ÜMMĪ: Mezbūr vilāyet-i aramanda Lārende dimekle meşhūr olan aşabadandır. Vilāyet-i ‘Acemi seyāat itmiş vāşılinden çok ‘azizler hizmetine yetmiş ba‘zılar avlince bu daı keşf-i esrār itmekle ber-dār ılınmış. Ebyātı dervīşāne nazm-ı vāridāti babayāne bir sālīk imiş. Ekser-i kelimāti ‘ālemūñ hudūş ü fenāsına mūte‘allī olan hālāt ile vārid olmuşdur. Bu ebyāt daı anlarındur.

Nazm

Bu hān ire nice cān ondı gōdı
Bu tahta nice sultān ondı gōdı

Bu dūnyā tekyesinde bir onusun (Ü.68a)
Ki bunda nice mihman ondı gōdı

Bulımadı ecel zehrine tiryāk
Bu şehre nice Loman ondı gōdı

amusı alayarak geldi gitdi
Ayıt angısı hāndan ondı gōdı

HŪMĀMĪ: İznī-nām aşabadan peydā olmuş ve (Hk.176a) ol devr-i celilde vezir olan Hālil Pāşā nāmına *Sī-nāme* nām risāleyi TŪrkiye terceme ılmış ya‘nī otuz nāme ki *Sī-nāme* dirler her biri lisān-ı ‘āşīdan ma‘şūa yazılmış ve zamān-ı hicrān u firādaki şedāyidi bildŪrŪp zŪlāl-i vişāl arzŪsın beyān kılmış. Miyān-ı tālīb ü malŪbda cārī olan

mu‘amelâtı nazmına koyup mü‘eşşir kelimât ile bildürmiş. Ve ol cümleden biri tarz-ı meşnevîde bu mektûb-ı manzûmdur ki nakl olındı.

Nâme-i manzûme

Elâ ey serv-ı kadd ü râst-peyker
Mübârek tal‘ at ü ferhunde ahter

Yanağı lâle-i bâğ-ı le‘âfet
‘İzâri verd-i gülzâr-ı tarâvet

Yedi iklîm-i hüsnuñ şehriyâri
Toğuz meydân-ı çarhun şehsüvâri

Selâmı çün nesîm-i sünbül ü gül ¹¹
Selâmı çün nidâ-yı sâz-ı bülbül

Peyâmı pür-firâk-ı derd ü hasret
Ki andan feyz alur mihr ü ma‘abbet

Göreldeñ hüsnuñi nûr-ı başarda
Esîrûñ oldı gönüm bir nazarda

Merhûm ol ‘aşrdaki üstâdân-ı ‘Acem revîşine taqlîd ile bir muşanna‘ kaşîde dağı nazm itmişdür. Hakkâ ki zamânına göre temâm Süleymânluğ itmişdür.

Nâzm

Ey Sikender-der Süleyman-sa‘vet ü Dârâb-dâr
Zî-Gazanfer-fer Nerîman-rütbet ü Sührâb-dâr
Ra’ yetûñ su‘bânı katında olur Timûr mûr
Medhinûñ gayrı şi‘ârında olur eş‘ ar ‘âr
Ve bi’l-cümle mezbûr zamânına göre eyü şâ‘ir idi. (K.85b)

MEVLÂNÂ ŞİRÂZÎ: Aşhâb-ı tab‘dan bir sâde-güy şâ‘irdür. Gâlibâ bu da Sultân Murâd zamânında zâhirdür. *Gülşen-i Râz* adlu bir manzûm kitâbçığı vardır. Taşavvufa müte‘allik ebyâtla pesend ü taşsin olınmağa sezâvârdur. Ve bu şi‘r anuñ güftârındandır.

Beyt

‘İzârında ha‘atı mektûb-ı cândur
Ma‘abbet-nâme-i(Hk.176b) âhir zamândur

¹¹ Bu beyit Latîfî Tezkiresi’nde şöyledir:
Kelâmı çün nevâ-yı sâz-ı bülbül
Selâmı çün nesîm-i sünbül ü gül

Bu beytün gölgesi düşdüğü yirler
Kamu ucdan uca serv-i revândur

MEVLÂNÂ ŞEMSİ: Bu daği şehriyâr-i mağfûrun-leh ‘aşrındaki
şu‘arâdandır. Huşûşâ ser-vaqt-i hâşlarına dâhil olmışdur. Hattâ ol
hizmetde ifnâ-yı vücûd itmişdür. Bu ebyât anuñ vâridâtındandır.

Nazm

Ey isteyen ‘ışka nişan derd ‘âşıkun bürhânıdur
Kâfir dimen ‘âşıqlara ‘ışk anlarun imânıdur

MEVLÂNÂ HÂSAN: Bu daği ol şehriyârün nüdemâsından ve
cevâ’iz-i seniyyesine gâh u bi-gâh dest-res bulan şu‘arâsındandır.

Beyt

Bu gün ey dil nigâra hem-demsün
Hamdü-lillâh ki şâd u hürremsün

MEVLÂNÂ ŞAFİ: Burusevidür. Üstâd-ı nakkâş olmağın ekşer-i
hayâlâtı bârik ü ma‘nevîdür. Ekşer-i evkât ol (F.77b) şehriyâr-ı hamide-
sıfat kendüye mazhar-ı iltifât buyurmağın küfr söyledi diyü isnâdla habs
itdurdiler. Kimi şâhid kimi müşteki olup katline sa‘y-i mevfûr itdiler.
Lâkin şâ‘ir Aḥmed Paşanuñ babası Mevlânâ Veliyyüddin kâzî-‘asker-i
sultân-ı dîn olup Monlâ Şâfi kendüye bir kaşide ile ‘arz-ı hâl itmegin
maḥbesden itlâk olındı. Lâkin nâzûk-mizâc olduğı cihetden cefâ-yı habs-
i zindân giriftâr-ı derd-i bi-dermân olmasına sebep oldı (H.80b)
Kurtulduğdan sonra çokluğ mu‘ammer olmadı. Bu ebyâtı mevlânâ-yı
müşârunileyhe gönderdüğü nazmındandır.

Min nazmihi

Kâr-ı bahtum kim perişandır bu gün
Raḥmetünle n’ola ger bulsa nizâm

Bükdi serv-i kaddümi belden belâ
Tutdı mâh-ı devletüm gamdan gumâm

Her ne bed fi‘l işledümse ‘âkıbet
Aldı benden tâli‘-i bed intikâm

Gâh âteş-veş yidüm bisyâr çüb
Gâh habs oldı bana cây-ı maḥâm

MONLÂ ZA‘İFİ: Gelibolı diyârındandır. Sâlâr-ı enbiyâya hem-nâm
ve Meḥmed ismi ile şöhre-i enâm olan ehl-i güftârdandır. ‘Ale’l

huşûş Sultân Murâduñ ğazavâtını bir kitâb-ı manzûm eylemiş zamânında nev' an ğadr ü i' tibâr bulup mağbûl tutılmış.

Nazm

Ey bād-ı şabâ luţf idüp ol ğana ğaber vir
Bu ben ğulınuñ ğâlini sultâna ğaber vir

Hem mürça-veş olduğumı ğâke berâber
Ol tağtı yüce bağtı Süleymâna ğaber vir

MONLÂ NEDİMİ: Bu dağı ol devr şu' arâsındandır. Hâcî Bektaş-ı Velî kisvetiyle ekâbire mağrem ü nedim olan büleğâdandır. Bu şi'ri 'acib vâĳı' olmuştur. Güyâ ki bikr-i ma'nâ gibi taşarruf itdüği ğazellerindendir diyü şöhret bulmuştur.

Nazm

Feleküñ yazdı çak burûcında
Kim dönem ben dağı bir ucında
Çünki bir oldı esfel ü a' lâ
Ehl-i dil ğaldılar 'urucında

Ne zekâtın idem tama' mâluñ
Ne namâzında ne orucında

MONLÂ 'ĀRİF 'ALİ: Vilâyet-i Rûm ğaşabâtınuñ birindendir. Zamânında 'Arif 'Alî diyü şöhret bulmuştur. Evâ'il-i ğâlinde erbâb-ı timârdan idi. (Ü.68b) Sultân Murâd Ħanuñ emri ile Melik AĦmed-i Dânişmend fütühâtını bir manzûm kitâb eylemiş. 'Alâ Beg Münşi lisân-ı Fûrs-i ğadim üzre yazduğı kitâbdan ğikâyâtını aĦz itmiş ve ol muğâbelede nice cevâ'iz-i seniyyeye dest-res bulmuş bâ'de'l-ihsân bitariĳ'it te'bîd Toğat dizdârlığın alup ğuzûr u râğat tariĳına sülûk itmişdür. Bu ebyât ol kitâbdaki nazmuñ güzide ebyâtındandır.

Nazm

Çü şubğ irdi belürdi ğün şafağdan
Bezedi yir yüzün altun varağdan

Cihâna rağmet âşarı şaçıldı
Ēüneş toğdı ğara ağdan seçildi

Gicenüñ zulmetini (K.86a) eyledi dūr
Ser-â-ser dehr içini ğıldı ma'mūr

Tezyîl: Egerçi ki bu mağûle ebyât nâzımınıñ 'adâdda dâğil olması bir yüzdendir. Lâkin her pâdişâhuñ 'aşrındaki nice kere yüz bin eğâd-ı nâs ve evşât-ı bi-ĳiyâs zuhûr itdükde içlerinde beş on ehl-i nazmuñ bulunması

‘alā külli hal güzide-i enām ve zübde-i ‘avām olduklarına delıldür. Aña binā’en ‘ale’l-esāmī cümleñüñ irādı cā‘ iz görülmüştür.

II. Mehmed (Fatih) Dönemi Şairleri (1451-1481)

VE MİNE’Ş-ŞU‘ARĀ’İ VE’L-BULEĠĀİ Fİ ZAMĀNİHİ’L-MĀDİİHİN Lİ AHLĀKİ’L HASENE Bİ ‘AZMİ ŞĀNİHİ

Akdemü’ş-şu‘arā eblāgu’l-büleġā Veliyyü’d-dīn oġlı Ahmed Paşa nevverallāhu merkadahu mādāme fīhi erġadehu Burusevidür. Esās-ı bünyān-ı ma‘rifeti kavā‘id-i ‘Arabiyye kavāyimi ile muhkem ve pāy-bešt-i erkān-ı fazileti metin ü müstahkem olduğdan mā‘adā üslub-ı kaşidede peyrev-i üstādān-ı müteġaddimin ve dūrbin-i Selmān u Zahirü’ddin ola. Evvelā Türki dilde evşāf-ı kaşide-güyān-ı rāsih-kelām semtini ol bulmuşdur. Ve kān-ı gevher-nişār-ı tab‘-ı pāki ve ‘ummān-ı dürr-i luṭf u ihsān olan zihn-i derrākı la‘l u gevher-redif kaşidelerinde gün gibi nümāyān olmuştur.

Egerçi ol devrūñ rüz-merre ‘ibārātı ve evā’il-i ‘ibārātı mülk-i Rūmuñ mu‘ayyen olan iştilāhātı vādisinden çıkamayup çendān edā-yı bülende meyelān ve tūmturak-ı elfaz-ı şā‘ir-pesende şarf-ı kudret ü tüvān eylememişdür. Huşuşā vaşl u imālede müstahsenāt ü selāseti muhill olan ‘acib ü ġarib elfāzı işbā‘ u imtidādla itāleden ġalāş idemeyüp lisān-ı Türki ki hadd-i zātında şakıl ve feşāḫat ü belāġati her cihetle nādir ü ġalıldür dā‘imā zebān-ı Fārisideki ġüftār-ı şehd-āşarla ġarışdurup ve ahyānen lisān-ı ‘Arabide olan ‘ibārāt-ı sükker-bārla alışdurup şir ü sükker-vār imtizāc-ı pūr-revāc-ı ġikmet-dişār virüp edā-yı beligle söz nazm idememişdür. Lākin ‘aşrına göre üstād-ı mücid ve ol zamān (K.164b) iġtizāsınca pākize güy u sihr-āferin dinilecek muḫteri‘ dinmemişdür.

Pederi ‘ulemā-yı pişin ve evliyā-yı dīn zümresinden olmaġla Sultān Mehemmed merḫūma ġāzi-‘asker-i ġüzin (F.148b) olmuş kendü daġı iltifāt-ı ġusrevāne ile merātib ü ‘ināyet-i bī-ġāyāt-ı pādişāhāne ile ġat‘-ı riyaşet-i menāşib ġılup bir zamān ol pādişāh-ı bülend-iġtidāra ġāce-i büzürgvār ba‘dehü rütbe-i rātibe-i vezāretle kām-ġin ü kām-kār olmuş idi. Dāġil-i ġarem-i pādişāhiye vāşıl mültefit-i celile-i şehinşāhi olduğu taġarrub-ı ġayşiyetle mevāzi‘-ı töhmete ġarib ve mezān-ı tama‘-ı nefşāni olan işret-i pūr ‘işrete sebep ve taġarrub-ı ġilmān-ı firdevs-mekān olan iç oġlanlarından birinüñ tılısm-ı genc-i nihānisini nefş-i emmāre mārı ile fetḫ-i lāzımu’l-ġayāye belki bir ġüp altun bulan müflis-i nā-bekār gibi leyl ü nehār taşarruf-ı zer ü sim ve naġd-ı bāhirü’l-intişārını ta‘biye-i (?) hemyān teslim eyledi diyü iftirāya mazhar düşürdiler. Bu taġrib ile ihānet ü siyāset ve ġāh Yedi Kullede ġabs idüp Murādiyye tevliyetini virüp Burusaya gönderdiler. ġāh belā-yı ‘azl ile muhtelü’l-aḫvāl ġalup eşk-i ‘āşık gibi nazardan düşürdiler. (H.153b) Pes ol kesr-i nefş hālinde ki Emir Sultān evġāfına mütevvellī idi. Ve şadr-ı şadāret gibi mertebeden düşmekle ġalb-i ġamnāk ve dide-i nemnākı gibi

tezkiye-i nefis idüp kanâ'at ü inzivâ mezâyâsı ile ahlâkı mütecellî ve mütehallî idi. Gâh terk-i dünyâ lâzimesini ser-âmed-i şevketine tâc-ı şadri itmişdi. Ve gâh' alâka-i mâsivâ mezlaşasını dalâk-ı bi-rızkla tîğ-ı zerrîn gibi miyân-ı himmetine berk itmiş idi. 'Âkıbet yine Sultânöni sancağı ile kâm-bin olup eyyâm-ı bahâr u hazânda şehri Burusanuñ bağ u râğında ve hengâm-ı germâ vü tâbistânında Keşîş Tağı didükleri yaylağında büt-peykerler ile pîr-i muğân gibi hüsn-i mu'âmelede ânen fe-ânen ol semen-berlere füyûz-ı şâmiledede iken mihr-i sipihr-i salţanât-ı Mehemmed Han ufûl ü zevâle ve âfitâb-ı Sultân Bâyezîd Han şeref burcına tahvîlle derece-i kemâle yetdi. Müşârünileyhe bi-tarîkı't-te'bid Burusa sancağı tevcîh olunup ri'âyeti vâcibât-ı dîn ü devletden bilindi.

Ğıbbe-zâlik Sultân Hüseyin-i Baykaranuñ vezîr-i müşîri ve ol 'aşr-ı bâhirü'n-naşruñ melâz-ı fühûl ü fuzalâ olan Mîr 'Alî Şîr ol şehriyâr-ı 'âlî-himmete bir kaç ğazel gönderdi. Anlar dağı nezâ'ir cihetinden tettebu'ını merhûm Aĥmed Paşaya emr eyledi. Ol dağı kâdir olduğı deñlü cevâb ve ol zemînde bir kaç ğazel-i müsteţâb (Hk.325a) nazm itdükden şonra Mîr 'Ali Şîr Nevâinüñ

Nazm

Ol peri-peyker ki hayran bolmuş ins ü cân aña
Cümle-i 'âlem saña hayrân u men hayrân aña

maţla'ı (Ü.132a) muķâbilindeki şi'rünüñ maţta'ında

Beyt

Sözde 'uşşâkı muĥayyer eyle dirseñ Aĥmede
Böyle ğüyâ olmağa kûyuñ gerek böstân aña

beyti ile Nevâinüñ şeref-i vezâretle 'uluvv-ı rütbesini ve kendinüñ kemâl-i âlâm u fûrkatle noķşân menziletini beyân eylemişdür.

Egerçi ki mezbûr ile Necâti ĥaķķında zurefânuñ mubâĥaşesi ve kimi anı ve kimi bunu terciĥ eyleyüp envâ'-ı mükâbere ve mücâdele itmişlerdür. Ammâ Necâtinüñ ğazel-ğüylükdeki kudreti ve darb-ı meşel cem'indeki mahâreti ve meşfûr Aĥmed Paşanuñ izdiyad-ı 'ilm ü ĥikmeti ve kemâl-i 'irfân u fazileti şöĥre-i vaķâyı'dur. Ve merhûm Necâtinüñ ba'z-ı eĥibbâsı siz Aĥmed Paşa ile şâ'iriyetde nicesüz didüklerinde hazman li-nefsihi bu maţta'la cevâb virmişdür. Kendinüñ nâmî'İsâ olmağla Aĥmed ü 'İsâ miyânındaki farkı irâde kılmışdur.

Beyt

Necâtinüñ dirisinden (K.165a) ölüsi Ahmedüñ yegdür
Ki 'İsâ göklere ağsa yine dem urur Aĥmedden

El-kışşa řā'ir-i üřtād māhir-i bāhirü'l-icād olduğundan kimse ta'arruza kādır degüldür. Dīvān-ı ma'ārif-niřānında olan meţālī' u ebyāt-ı zāhirü'l-bedāyī' caded-i nücümdan artuğdur. Lākin bu miđdārla iktifā ve aĥsen-i kelāmı ile rütbesine iřāret ü imā kılındı. 'Ařıkāne ĥālet-baĥř sözlerinde bu beyti cümleden rāciĥ bulındı.

Beyt

Var ey şarik-ı 'ıřķa nihāyet bulam diyen
Can virmek ibtidādur ana yoğdur intihā

Ba' dehü mezbūruñ vefātı ve 'ālem-i beķāya nađl u ĥarekātı sene isnā ve tis'amie tārīĥinde vuķū' bulup müverriĥ-i nikāt-ārādan Mevlānā Eflāţunzāde bu vech ile tārīĥ dimiřdür.

Tārīĥ (F.149a)^{5,10}

هذه مشكات انوار لمن
عدّه الرحمن من ممدوحه
فرّه من اداص تلك الدار اذا
كان مشتاقا المي سبوهه
قال روح القدس فى تاريخه
ان فى الجنات مأوا روحه¹²

TURĀBĪ: Kaştamonı diyārından bir faķir-i meczüb ve meķābir miyānında yatmak kendüye bir vaz'-ı mergüb idi. Eř'ārını tekye ve 'imāretler dīvārına yazar yürürdi. Ĥalkla iltifatdan berü beyābānda gezmegi evlā görürdi ve seyr ü sülūkında ġāyet te'enni ile gezüp qarıncalara te'addı ve ezādan tecennüb ü ibā kaşdın iderdi. Bu beyt kendinüñ ĥasb-i ĥālidür.

Beyt

İrdügüñ sokma dilünle yüri zenbūr gibi
Ĥāk-i rāh ol ki yüzüñ yirde ola mūr gibi

ŞENĀYĪ: Bu daĥi Kařtamonidendür. Mua'rrif u na't-hān olmaĥın Senāyī maĥlařını iĥtiyar itmişdür. Ėālib-i taķvā ve ehl-i 'irfān imiş. Āmmā řā'iriyyeti (H.154a) kıllet-i bizā'asına göre zāhir ü 'iyān imiş. Bu maţla' anuñdur.

Nazm

Haddüñe beñzemeseydi güle kem dirler idi
Zülfüñe beñzemesese sünbüle kem dirler idi

¹² Burası, Allah'ı övüp ona yalvaranlar için hazırlanmış nurlar bucağı olan bir yerdir. Onun cemaîni özleyenler için bu bayağı dünyadan uzaklaştılar. Rūhu'l Kuds onun tarihini şöyle şöyledi: Umulur ki Cennet onun ruhuna durak olur.

CĀMĪ: Kaşamonıdandır. Seyyāh-ı rüzgār sālik-i bī-i‘tibār olup ‘Acem diyārını geşt eylemiş hattā Monlā Cāmi hāzretlerini görüp intisāb idüp şeref-i hizmetleri ile müşerref olmuş. Ekşer-i evkātı hāmūşlukla geçüp fevā’id hāmūşlukdadur diyü az söyler bir derviş imiş. Bu maṭla‘ anuñdur.

Beyt

Nice bir nefse uyup bir sege segbānlık idem
Yiridür faqr u fenā mülkine sultānlık idem

CEMĀLĪ: Karamān diyārındandır. Ebu’l-feth-i nāmdār nāmına *Hümāy u Hümāyūn*-nām bir kitāb nazm eyleyüp şunmuşdur. Edāları zamānına göre bed degüldür. Hālā ki nām-ı nāmisi şöhret ile mü’eyyed degüldür. Bu maṭla‘ lar anuñ eş‘ arındandır.

Beyt

Ṭañlamañ her gice şem‘ a yandüğün pervāneyi
Komağ olmaz bir arada od ile (Hk.326a) dīvāneyi

Velehū

Lebüñ itmeği devā itdi gözün hasta beni
Billah ey ‘İsi-nefes yā seven ölsün mi seni

Velehū

Ağdı gönlüm şu gibi bir dil-berün didārına
Ṭūr-ı Mūsādan beter yandum tecellī nārına

MONLĀ ḤAMDĪ: Kaşamonıdır. ‘Ulemā ve şulehā zümresinden bu haķirün ceddidür diyü Monlā Laṭifī tezkiresinde yazmışdur. Müretteb dīvānı vardur meşnevī nazmında Ḥamdī Çelebi meşhūr olduğu gibi bunlar da şi‘riyle mezkürdür diyü bildürmişdür. Bu iki maṭla‘ anuñ eş‘ arındandır.

Beyt

Pertevinden yüzine kimse nigāh eyleyemez
Nazara ol eşeri mihr ile māh eyleyemez

Diger

Sinemi tiğ-ı ğam ile şerḫa şerḫa yarayın
Yaralarla yāre ḫālüm ‘arz ideyin varayın

Ve bi'l-cümle isgāya kâbil sözleri nakl olunmuşdur. Merhûm Sultân Mehemmed Hanuñ evâhir-i eyyâm-ı salţanatında fevt olmışdur.

HAYDAR: Seferiñişāruñ şâ'ir-i (Ü.132b) nāmdarı ve ol 'aşr şehzādesi Cem Sultānuñ defterdāri belki celīs ü enīs ü ğam-güsāri idi. Hattā hengām-ı ālām-ı şedā'idinde yanından ayrılmayup Firengistāndan haber-i vefātın ve muhalledātın ol getürmişdür.

Menkûldür ki şehzāde-i kāmkaruñ bir beyāz tütisi var idi. Her ne ta'lim olinsa ol maķüle güftarı āşikāra dirdi. Şol zamān kim mezbūr Haydar (K.165b) Rūma 'azimet kılur. Ešnā-yı rāhda tütüye ta'lim idüp öğredür. Ya'ni ki el-hükümüllāh pāyende bād 'ömr-i pādişāh kelāmını söyledür. Ve beyāz iken libās-ı mātem giyürüp zāğ-ı siyāha döndürüp cenāb-ı salţanata gönderür. Fe lā cerem ol murğ-ı mu' allem öğrendüğü kelāmı dem-be-dem söyler ve libās-ı mātem ile nevhālarını āşikār eyler. Pes bu hāl mizāc-ı şehriyāriye hoş gelür. Mezbūr Haydara Germiyan Qal'asında bir a'lā ze'āmet virür. Hālā ki ol ri'āyet ile mütesellī olmayup bu beyti (Hk.326b) gönderür. Qabahtini fehm itmez.

Beyt

Āsitānuñda şehā cürm ü günāhum yoğ iken
Neden oldı 'acabā ben kılı şalmaķ kal'aya

Defterdārlığına nazar cüll-i himmetleri yirin bulmuşdur. Hālā ki eş'ārında mahāretine göre ri'āyet olunmuşdur.

HARİRİ: Burusevidür. Aħmed Paşa merhūma intisāb-ı da'vā idüp Resmī ile bir an huzurundañ ayrılmayan karinlerindendür. İcād-ı kelāma kudreti yoķdur. Ammā tazmīn şüretinde (F.149b) sırķası ve tırāşı çoķdur. Şāhibi çıķmazsa bu maţla' anuñdur.

Nazm

Serv ki kaddüñ yolında itmese rühin revān
Başı üzre cem' olup bülbüller itmezdi figān¹³
Ve bu beyti daħi ana isnād iderler.

Beyt

Ey murādum 'aksine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi gönlüm nā-murād olmaķ diler n'itseñ gerek

¹³ Bu beyt Latifi Tezkiresi'nde şöyledir:
Sevr eger kaddüñ yolunda itmese rühin revān
Başı üzre cem' olup itmezdi bülbüller figān

ḤAFĪ: Edirnelidür. Bir ḥarf okımayup ehl-i ḥiref zümresinden bir ümmî (H.154b) ḥuffâf iken Ḥafî taḥallüş itdi. Ba‘z-ı lügât ü elfâz ü ‘ibârâtı ehlinden işitmekle zabt idüp istimâ‘a kâbil ğazeller nazm eyledi. Ḥattâ Sulṭân Meḥemmed Ḥan mezbûrı ki işitdi getirdüp kelimâtına ğuş-ı iltifat tutdı. Sevâd-ḥân degül iken sevdâ-yı nazma düşdügini görüp ta‘accüb idüp nice in‘âm u iḥsân ile ri‘âyet itdi. Bu maṭla‘ anuñ eş‘ârındandır.

Beyt

Sâkin-i mey-ḥâne oldum yine şâhib-bâdeyem
Sâki mellâḥ u kadeḥler zevraḥ oldı bâde yem

ḤALĪLĪ: Diyârbekirdendür. Vilâyet-i Rûma gelüp kendüsi henüz çâr-ebürü cevân iken bir şüh-ı çârdeh-sâleye ta‘aşşuḳ itdi. Ve anuñ vişâli ḥâtırasıyle okımaḳ yazmaḳ sevdâları kendünden gitdi. Nice rûzgâr ol cefâkârıñ bend-i zülfine giriftâr olup şehri İznikde kaldı. Bi‘l-âḥare sa‘âdet-i vişâl müyesser olmamağın vaşf-ı ḥâlini nazm idüp *Firâk-nâme-i Ḥalilî* diyü dillerde destân oldı. Bu ebyât ol manzûmesindendir.

Nazm

Didi ey nâme-i ferḥünde-aḥter (Hk.327a)
Çü sensin bir hümâ-yı ‘anberin-per

Birünuñ mazhar-ı envâr-ı eşvâḳ
Derünuñ maḥzen-i esrâr-ı ‘uşşâḳ

‘Aceb nuṭḳ-ı faşihûñ var beyansın
Sözün i‘lâm idersin tercemânsın

Ḳamu âşıkıların sensin resûli
Yazup ḥurrem kılırsun her melûli

DÂ‘İ: Şehr-i Kaştamonıdan ḳopmuş mu‘arrif ü mü‘ezzin nâmında olan ehl-i cihât içinde nazmla şöhret bulmuş bir du‘â-ğüymüş. Eslâf-ı şu‘arâ-yı Rûm tarzında ba‘zı ğazeller diyüp şehrinde meşhûr olmuş ve bu maṭla‘ı mâ-bihî’l-iftihâr idinüp ol ‘aşruñ şu‘arâsına göndermiş.

Nazm

Darb-ı âhum o ḳadar silleler ey mâh gögi
Ḥaşre dek dönse eger gitmeye bir zerre gögi

Mezbûruñ zamânında da‘vet-i cinnî iden defîne ṭâliblerinden bir Mağribî Kaştamonıya gelmiş. Kendinüñ nam-zedi olan Zühre-nâm bir zen-i bî-hemṭâyı niḳâḥ idüp almış. Derdmend Dâ‘î ḥased ü ğayz yüzünden bu beyti diyüp Mağribinüñ ehl-i beytine göndermiş.

Beyt

Mağribî imiş inanduk erüñe Zühre kadın
Ele bir genc getürdi yine bir kân deldi

DĀ'Ī-İ DİĞER: Bunlar Burusevîdür. Dā'ī-i sâbık ile bızâ'at-i şî' riyvede güyâ ki 'ale's-seviyedür. Bu maṭla' anuñ eş'ârındandır.

Beyt

'Arızunda bād ile oynar bu zülf-i 'anberin
Şanki eyler cilveler ṭāvūs-ı firdevs-i berin

RESMÎ: Burusevîdür. Merhûm şâ'ir Aḥmed Paşanuñ muşâhiblerindendir. (Ü.133a) 'Aşrındaki ekâbirüñ birine 'arz-ı hâl idüp (K.166a) cevâ'iz-i seniyye recâsın eyleyüp bir ḳurı taḥsinle şavduklarında bu ğazeli nazm eylemiş. Hâlâ ki ism ü resmi ile beyân itmeyüp cümle-i eḥassâya şümûlini irâde ḳılmış.

Nazm

Rûzgâruñ bize bu zulm-i firâvânına yûf
Varımız virmez ise dâver-i devrânına yûf

Her denîñün dilegince döner itmez bize meyl
Be yûri bu felegüñ gerdiş-i gerdânına yûf

Daḥi (Hk.327b) bu 'aşr ekâbirlerinüñ ehl-i dile
Ḳurı taḥsinler ile va' de-i iḥsânına yûf

Bu maṭla' daḥi anuñdur.

Beyt

Ey çeşm ü ruḥun birle küşâdedür fitne
Âşüb-ı cemâlünle ṭolı ḳışver-i fitne

ZEYNEB ḤATUN: Laṭîfî ḳavlince Ḳaştamonıdan ḳopmuş bir Meryem-ḥilḳat-i 'işmet-nümün idi. Kendüsü nâḳıṣatü'l-'aḳl a' dâdında dâḥil iken kemâl ü cemâle maḳrûn ve Fârisî ve Türki dilde eş'âr-ı belâġat-efzûn bir muḥaddere-i zü-fünün idi ki divânını tertîb idüp Sulṭân Meḥemmede virmiş ol muḳâbeledede cevâ'iz-i seniyye ile ri'âyet olunmuş. Her çend kimesnenüñ taḥt-ı taşarrufında olduġını kimse zıkr itmedi. Ya'ni ki şimdiye dek yazılan tezkirelerde murâdı mersûm degüldür. Fârisî eş'ârından bu maṭla' -ı laṭîf anuñdur.

Nazm

زلف توکه نیست هوادار قد بالایت
هم چو من سر پنجه رومی نهداندر پایت¹⁴

Bu ğazel daħi Tŭrki ğazeliyātındandır. (H.155a)

Nazm

Keşf it niķābını yiri gögi münevver it
Bu ʿālem-i ʿanāşırı firdevs-i enver it

Depret lebŭni cūşa getŭr ħavz-ı kevşeri
ʿAnber şaçunu çöz bu cihānı muʿaţtar it

Ĥaţtuñ berāt yazdı şabāya didi ki tiz
Var milket-i Ĥıţā ile Çini musahhar it

Āb-ı ħayāt olmayıcaķ kısmet ey gönŭl
Biñ yıl gerekse zŭlmet-i seyr-i Sikender it

(F.150a) Zeyneb ķo meyli zinet-i dŭnyāya zen gibi
Merdāne var sāde-dil ol terk-i zinet it

SAʿDĪ: Seferiħişārīdür. Cem Saʿdisi diyŭ meşhŭr olup şehzāde-i mezbŭruñ nişāncısı ve yār-ı ğārıdır. Ĥattā Firengistāna bile gitmişdür. Eşnā-yı meclis-i nüş-ı şarābda tesliyyet yüzünden Cem Sultāna bu maţlaʿ la ħıţāb itmişdür.

Beyt

Cām-ı Cem nüş eyle ey Cem bu Firengistāndur
Her ķuluñ başına yazılan (Hk.328a) gelŭr devrāndur

Mezbŭr Saʿdī ğāyetde muķaddem ādem olmağın Cem Sultān Firengistānda iken tebdil şŭretde İstanbula gelmiş ve baʿz-ı ekābire mektŭblar getŭrŭp ūleşdŭrmüş ve cŭmleden cevāb alup gitmek şadedinde iken boğazı ele virmiş. Bir vīrāne küncinde bulunup Ğalaţa Boğazından deryāyā atılmış. Bu maţlaʿ anuñdur.

Beyt

Didŭm Kaʿbe midŭr kŭyuñ didi bāğ-ı cinandur bu
Didŭm tŭbā mıdur ķaddŭñ didi serv-i revandur bu

En ğüzide ğŭftarı budur. Ĥattā Necātī nazīre diyŭp şöhretine bāʿiş olmişdur.

¹⁴ Zŭlfün senin uzun boynunu kaplamış, göstermiyor; benim durumumda olanlar nasıl başlarını senin ayağına koyabilecekler?

ŞEHRİ ÇELEBİ: Kaşamonîdür. Aşlında Cendrecizâde demekle meşhûr olan ehl-i kalemün cedd-i hünerveridür. Sultân Mehemmed ve Sultân Bâyezîde defterdâr olmuşlar evâ'il-i hâlinde küllî māl ü menâle mālîk ve ticâret t̄arîkına sâlik olmağın diyâr-ı 'Aceme varmışlar. Emti' a-i bî-hisâb ile tekrâr Rûma gelüp nice tuhaf u tefârîkı Sultân Mehemmed Hana 'arz idüp haylice i'tibâr bulmuşlar. Hattâ dâniş ü ma'ârifine ve hüsni-takrîr ü le'tâyifine binâ'en ve zebân-ı Fâriside tekellümle meşhûr ve selîkasına göre bir miqdâr 'Arabîyyet nazm ile daği mezkûr olmuşlar. Bu ma'tla'-ı sâde ol t̄alib-i kemter-zevâdenüñdür.

Beyt

Var iken ruhsâr-ı hüsnüñ gülsitâna bakmazın
Mihr-i ruhsâruñ t̄ururken âsumâna bakmazın

ŞEHDİ: Zümre-i ümerâdan ve Ebu'l-feth-i merhûm zamânında rağbet bulan şu' arâdandur. Ba'z-ı tezâkirde yâ ile Şehîdî yazılmışdır. Peñç beyt gazeline dest-res bulmamagın taşhîhine (K.166b) mecâl olmamışdır. 'Alâ küllî hâl ol 'aşruñ zebân-ı vukû'ına göre şehd-i kelâmı kemâl-i lezzetde ve nazm-ı belâgat-nizâmı kemâ-yenbağî halâvetde idi. Hattâ Tевârih-i Al-i 'Osmanî Fârisi nazm itmişdür. Şeh-nâme-i kadîm bahrini ihtiyâr idüp Mevlânâ Firdevsi-i Tûsiye (Hk.328b) öykündüğüçin mu'ammer olmayup nazmı dört bin beyte varduğda nazm-ı eyyâm-ı hayâtı ma'tla'-ı kelâmla fayşal bulmuşdur. 'Ale'l-huşuş 'acemiyâne edâ kaşd idüp 'acemiligi ba'zı nâ-şenide edâlarından mütehaqqık olmuşdur. Ve manzûmenüñ evveli bu ebyatla müteşaddır olmuşdur.

Nazm

بنام خداونددار اوپاک
بر آرندهء آتش و باد و خاک
خداوند جان و خداوند هوش
خداوند روزی ده و راز پوش
خداوند دور و خداوند راز
خداوند سود و خداوند ساز
از و تاب قندیل خاور فروز
ازو قسمتین روزی شمع روز
بر بخشیش او ندارد ستوه
کله های چرخ و کرهای کوه
چو حرف الهی برارد قلم
چو زهره قلم را که کردد رقم¹⁵

¹⁵ Toprağı, rüzgârı ve ateşi yaratan temiz ve güçlü olan Allah'ın adıyla. Bize güneş ışığı göndererek ondan yararlanmamızı sağlayan ve bize imkânlar veren Tanrı'ya, gündüzün mumunun ışığı onandır. Onun bahşış yüküne felekler ve dağlar dayanamaz. Onun sözleri yazılmaya kalkılsa kalemde bunları yazma cesareti kalmaz.

Egerçi ki Rûmî bir şâ'ire bu miqdâr nazm-ı Fârisî ile insâf idince lâyıķ-ı taħsindür. Ammâ lafz-ı Ĥudâvend mükerrerligi nâmını *Şeh-nâme* olmayup *Ĥudâvend-nâme* olmasını mûcib bir (H.155b) lafz-ı nâzik ü rengindür. Andan mâ'adâ Türki ebyâtı daħı vardır. Ve bu maṭla' pesend ü taħsine sezâvârdur.

Beyt

Gönlümi ḳapdı zülf-i 'anber-bâr
Zâġı gör kim hümâyı itdi şikâr

Feammâ bu ḫaḳîr ḳavlince

Beyt

Tîr-i gönlüm ki ḳapdı zülf-i nigâr
Bir hümâ ṭut ki zâġı itdi şikâr

dimiş olsa râcihdür. Zîrâ ki 'âşık kendü gönlünü hümâ ve zülf-i ma'şûķı zâġ şüretinde hüveydâ ḳılmanuñ ḳabâḫati vâziḫdur.

ŞĀFĪ: Cezerî Ḳâsimî demekle meşhûr olan vezîr-i müşîrdür ki Cezerî nâmı ile mevşûf olan feylesofuñ naẓar-kerdesi olduḳdan soñra Sultân Meḫmed Ḥanuñ iltifâtına mazḫâr düşüp evâ'il-i ḫâlinde ḫazine defterdârlıġın virmiş ba'dehû vezâret rütbe-i râtibesine lâyıķ görmiş. 'Âķibet teḳâ'üd ṭarîķıyla Selânik sancaġı virilüp marâz-ı mevtine dek anda rûzgârın geçürmiş. Ḥattâ Selânikde bir câmi' ve 'imâret ve nefsi İstanbulda (F.150b) bir câmi'-i (Hk.329a) cennet-menzilet bünyâd eylemiş. Aḫmed Paşa ġazellerine neẓâ'ir dimege muḳayyed meşel-güylaġa raġbeti mü'eyyed bir devletlü imiş. Bu ġazel-i maṭbû' anuñ eş'ârındandır.

Nazm

Sünbülün her dem gül üzre târ u mâr olmaḳ neden
Nergisün her ġüşede mest ü ḫumâr olmaḳ neden

Ĥün-ı dildür dem-be-dem derd-i ġamuñla yidigüm
Ol daħı zülfün ucından zehr-i mâr olmaḳ neden

Geh cefâsı ḫükm ider mülk-i dile ġâhi ġamı
Bir ḫarâb-âbâde iki şehriyâr olmaḳ neden

Çünki mir'ât-ı cemâlünden görüñdi kâ'inât
Der-be-der mihriyle mâḫ âyinedâr olmaḳ neden

Ḥaṭṭ-ı dilber gibi âḫır çün gelürmiş yazılan
Şâfiyâ âyîne-i dilde ġubâr olmaḳ neden

ŞUN'İ: Burusalıdır. Şā'ir ü naqqāş ve 'ayyāş u kallāş bir şahş-ı evbāş idi. Feammā eş'arı lāyık-ı taḥsīn ü sâbâş degül idi. Bu maṭla' anuñdur.

Nazm

Sünbülünden her şabâh bâda nişân ıṣmarladum
Bilürem âḫır bu sevdâlarda cân ıṣmarladum

'ADNİ: Sultân Meḥemmed Ḥanun nazār-kerdesi ve kemâl-i iltifâtına muḳârin maḳbûl ü pesendidesi olan Vezir Maḥmûd Paşadır ki keyfiyyet-i neşv ü nemâsı ve ṭarīḳ-ı menâşıbdâ ḥarekât ü i'tilâsı vüzerâ faşında mektûbdur. Ancaḳ bu maḥalde eş'ârına müte'allıḳ olan medâyiḫı yazılmak maṭlûbdur. Ol târiḫde Ḥorâsân Pâdişâhınuñ veziri Mîr 'Alî Şîr ve Ḥudâvendigâr-ı Rûmuñ vekil-i müşiri mezkûr Maḥmûd Paşa gibi zî-şân-ı bî-naẓır olmaḳ ğâlibâ sa'âdet-i ṭevâlî'-ı kevâkibdendür ne iḳtizâ-yı menâsib ve ne istid'â-yı merâtibdendür. Tefsîr-i şerîf müṭâla'asına (K.167a) ḳâdir 'âlim ü fâzıl idügi gün gibi zâhir ve luṭf-ı keremi ḥod âşârından mütebâdir bir vücûd-ı pür-cûd olduḳdan soñra selâset-i kelimâtı daḫi eş'âr-ı âb-ı ḫayâtına min-vechin mâ-şadaḳ u müzâhir idi. 'Adnî taḫalluş itmişler cennet-i 'adne iştiyâḳ ṭarīḳına (Hk.329b) gitmişler. Ba'de zamânin sâlik-i râh-ı şehâdet olup ol maṭlûblarına daḫi yetmişler. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Gözüm yaşına raḫm it sürme derden
Ki merdüm-zâdedür düşmiş nazardan

Diger

Bir dem eglen ey felek gönlüm sarâyın yıḳma kim
Ol peri-peyker ḫayâl-i dilde mihmândur henüz

Monlâ 'Aşık ḳavlince şehâvet ü semâḫati Bermekilerden efzûn degülse çokluk dñn degül imiş. Ḥaremeyn-i şerîfeynde mezahib-i erba'aya maḫşûş medâris yapmış. Ve dârül-mülk-i İstanbulda olan medresesine kendü ḫâl-i ḫayâtında dânişmend olanlara ikişer düldend ve birer şuf ve birer ṭonluk ıṣkarlat çuḳa ve beşer yüz nakd akçe in'âmı muḳarrer imiş. Egerçi ki resm-i pencik alınan ğilmândan idügi mezkûrdür. Ammâ anlaruñ beyânında Alacaḫışardan idügi mezkûrdür. Reḅin inşası daḫi vâir imiş. Fârisi nazmı daḫi taḫsine sezâvâr imiş bu beyt zebân-ı derideki vâridâtındandır.

Nazm:

رخت اه دلم نهان کنی چه عجب

Bi'l-āhare ġāzab-ı sultānī ile Yedi kullede ħabs olunup ba' dehū katl olunmuşdur. Nevverallāhu rūḥaḥū

‘AŞKĪ: Kevkeb-i sa' di tāli' mücerred bir sāde nazma kânı' edası bî-nemek bir şā' ir imiş. Ḥattā ol 'aşruñ şu' arāsından biri dimişdür.

Beyt

'Aşkıyā tāli' ine 'ışk olsun
Gerçi (H.156a) nazmuñ kötü sitāreñ iyi

Mu'āşırlarından Fenāyī maḥlaş bir sāde-gūy mezbūruñ yüz aqçe 'ulūfesine ve Sa' dī-nām şā' iruñ otuz aqçe vazīfesine reşk idüp bu beyti söylemiş.

Beyt

'Aşkı yüz yir Sa' dī otuz bu Fenāyīnūñ daḥi
Ayda otuz günü vardur ṭonluğ u timārda

Belī gerdiş-i gaddār her zamān nā-dāna i' tibār ve dānā-yı nādire-i devrān olanlara cev̄ ü ezā üzre idüğinde şübhe yoqdur. (Hk.330a) Mezbūr 'Aşkınūñ ıṣğāya kâbil degül meṭālī' u ebyātı çoqdur. Ḥālā ki birinūñ irādi işbāt-ı müdde' āya tanıqdur.

Beyt

Bir gün şanemā yüregümi yaram elüñden
Tā kim göresin nice durur yaram elüñden

'ULVĪ: Burusevīdür. Ḥuşuşā sāde-gūyān-ı selefūñ tarz-ı ġazelde peyrevīdür. Sā'ir eş'ārına göre bu ebyātı güzīdedür. Ḥattā edası ve ṭumṭuraq-ı elfāzı pesendīdedür.

Nazm

Ey sefer 'azmin iden yār-ı Ḥudā yāruñ ola
Himmet-i ehl-i nazār kâfile-sālāruñ ola

Yol uran kişi ḥarāmī gözün önün̄de senün̄
Cān-ı 'uşşāq gibi zār u giriftāruñ ola

¹⁶ Gönün ahının gamını saklarsam buna şaşılmamalı,
Bir kimse mumu rüzgarlı pencere önüne nasıl koyar

Kirpigüñ okı ile kaħr itmege a' dā ƙalbin
(F.151a) Ğamzeler nize-keşün çeşm kemān-dārun ola

Subhānallāh kirpigüñ nāveki dimesi mümkün iken okı ile lafzında olan edā-yı rekiki ihtiyār itmesi dānişverān-ı pākize-güyān yanında ƙatı 'aybrek'dür. Evşāf-ı şarāb ve ta'rif-i mey-i nābda bu ebyātı daħi Şeyh Nizāmiden terceme itmişdür.

Nazm

Getür sākī şarāb-ı ergavānı
Cevān eyler o pīr-i nātüvānı

Ki pīr oldum tenüm bir nāye döndi
Ruħ-ı zerdüm gül-i hamrāya döndi

Şifā bulur eger nūş itse ĥaste
Şafā bulur içerse dil-şikeste

KĀTİBĪ: Bu daħi Burusevidür. Hüsn-i ĥatta ƙādir ve fūnūn-ı kitābetde māhir ol münāsebetle vech-i maħlaşı zāhirdür. Ammā pūr-güy olup bi-şümār ƙaşā'id u ğazeliyātı mütebādir şā'ir nāmına idügi *Tezkire-i Laṭīfī* de mersūm u bāħirdür. Bu maṭla' -ı meşhūr anuñdur.

Beyt

Yine ey cām-ı muşaffā seni gördük silme
Meclisüñ revnaķısuñ dünyede art eksilme

GÜLŞENĪ: Bu bir şā'ir-i Şaruħanīdür. Mışırda āsūde Şeyh Gülşenī ĥazretleri degüldür. Ammā bunda daħi dervişlik kemāle ve teslīm ü tevekkül dāireleri ĥadd-i (K.167b)i' tidāle imiş. Taşavvufa müte'alliķ ba'zı maṭalāt-ı manzūmesi ve meşnevī tarzında nice ĥikāyāt-ı mersūmesi vardur ki bu ebyāt anlardan intihāb (Hk.330b) olınmışdür.

Nazm

Gel vücūduñ mülki elden çıkmadın
Devr-i eyyām ol ĥişārı yıkmadın

Sūret ü ma' nā ikisi yār iken
Zād-ı 'ālemden elinde var iken

Hubb-i dünyāyı zamirinden gider
Alasın tā mülk-i varlıķdan ĥaber

KEMĀL-İ ZERD: Bergama-nām ƙaşabadandur. Vezīr Maħmūd Paşanuñ ğilmānına muallim olmışdür. Anlaruñ fetvinden şonra

mülâzemet-i ekâbirden çekilüp Edirne kırbında Hâşkøy-nâm kıaryede temekkün itmiş. Bir dağı felege kelek ve simurğa sinek dimeyüp rûzgârı göze göstermemiş. Ol ‘aşruñ şu‘arâsına göre tarzı rengin edâsı şîrin bir şâ’ir-i şîrin-kelâm imiş. Bu maţla‘ ‘anuñ ĥalâvet-i güftârına güyâ dâl imiş.

Beyt

Tıfl iken söğmiş idüñ ağızuma ey yâr benüm
Dağı ağızumdadır ol lezzet-i güftâr benüm

Ve lehu

Ebrûlaruñ kemânlarını yine kıurdılar
Beñzer yataklarında yatur âhü gördiler

Komadılar şanevberi yanuçca şalına
Ol derdmendüñ ayacağına balta urdular

Şîrin-lebüñ ĥadîşini nihân u âşikâr
Hergiz şurâği dimedi şol denlü şordılar

LE‘ÂLİ: Toğatlı iken vilâyet-i ‘Aceme varup merd-i müte‘accem olduğı ĥâlde Rûma geldi. Ĥattâ Rûm erenlerine Monlâ Câmînuñ ve sâ’ir ‘Acem ulularınıñ selâmın getürdi. El-ĥađ eş‘âr-ı dürer-bârı muntazam u mergüb ve le‘âlî-i nazm-ı âb-dârı beyne’l-buleğâ maĥbûl ü maţlûbdur. Ĥuşuşâ çokluk yâd-dâştı var imiş. Rûma geldükde ‘Acem nâmıyla Êbu’l-fetĥ meclisine dâğil olmışlar. Ya‘nî ki ol târiĥde A‘câm hakkında mebzûl olan luţf u kerem anuñ ĥaĥkında dağı mebzûl olmuş. (H.156b) Ammâ soñra müte‘accem idüği bilinmiş. Meclis-i şehriyârîden tarzı u reddine iĥdâm olunmuş. Mezbur dağı ĥasb-i ĥâlini bu vech ile nazma kıoyup rikâb-ı hümayûnlarına şunmuş.

Nazm

Olmak istersen i‘tibâra maĥal
Yâ ‘Arabdan yaĥud ‘Acemden gel

Gevhere kıymet olmaya kânda
Dür bahâsın bula mı ‘ummânda

Söylenür nükte vü meşeldür bu (Hk.331a)
K’ola dâ’im çerâğ dibi kıarañu

Olsa âdemde ma‘rifetle murâd
Ne fazilet virürmiş ana bilâd

Taşdan şâdır oldı gerçi güher
Mu‘teberdür velî niteki hüner

Rūmda kellelenmesün mi ‘Acem
Buldı bu ‘izzet ile çün ekrem

‘Acemden her biri ki Rūma gelür
Yâ vezâret yâ sancağ aña gelür

Ve bu maṭla‘ daḥi anuñdur.

Beyt

Ḥāl-i la‘ lüñ şāh-i hindūdūr şekerdür ḥān aña
Sebze-i ḥün-ı melāḥatdur ḥaṭ-ı reyḥān aña

MELİHİ: Toḡat nevāḥisinden gelüp ḥāşıl olmış ba‘ dehū şā‘ ir Aḥmed Paşaya muşāḥib olup ma‘ ārif ü kemālāt ile şöhret bulmuş ‘ayyāş-ı rüzgār ḡallāş-ı kūçe-i ḥammār leyl ü nehār ser-mest ü evgār ḥazān u bahār mey-ālūde ve ḥumār bir şā‘ ir-i nāmdār idi. Ḥattā Ebu’l-feth-i kāmkaruñ meclis-i ḥuld-iştiḥārına dāḥil olup her zamān nedmān u muşāḥabetinden maḥzūz olmağın(Ü.134b) ansuz olan meclisi ṭa‘ām-ı bī-nemek ‘add iderler idi. Şīrīn sözlerini işitdükçe ni‘met-i muşāḥabetini ¹⁷ كالمح في الطعام medḥ ve nice evşāf-ı bī-ḥicāb ile mezbūrı sitāyiş iderler idi. (F.151b) Ammā ḡarābet bundadır ki her zamān belki dā‘imā ve her ān bezm-i pīr-i muğān ve bāde-i hem-rengi-i la‘l u ergāvān zevḡi kendü vicdānında meclis-i pādīşāh-ı cihān safāsından merḡubter ve kendü gibi bir nice ‘ayyāş u ḡallāş ile hem-şāḥbā yanında dürd nüş itmesi anlaruñ et‘ime-i sükkeresini tenāvülden leziz ü ḥoşter idi. Nice def‘a men‘ine iḡdām olındı. Muḡayyed olmayup yine mey-ḥānede bulındı. Bi’l-āḥare māh-ı siyām ešnālarında idi ki kendüye tevbe virildi. Bu kerre daḥi naḡz-ı peymān idüp peymāne nüş iderse siyāseti muḡarrer idüḡi bildirildi. Egerçi ki bir kaç gün şabr eyledi. Cām-ı şāḥbā yirine belālar çeküp cānına (K.168a) cebr eyledi. Lākin çār u nā-çār olup āḥir-i kār ḥırş-ı iştiḥāsı deryāsı cūş itdi. Bi-lā-naḡz-ı ‘ahd ü yemin ser-ḥoş olmağla bir çāre tedārük itdi. Ya‘nī ki şuret-i ḥastalıḡa urup şarāb-ı nāb ile kendüye iḡtikān itdürdi. Mey-i nābuñ (Hk.331b) ölümlüsü olmağın ol yüzden müdāvāta müsāra‘at itdi. Meger ki Ḥudāvendiḡār cānibinden tefāḡḡud olinurmuş. Meliḡi ne vādide gezer şarāb içmedüḡi muḡarrer ise ne güne derd ü ḡam yir diyü teccessüs kılinurmuş. Anı ḡormişler ki Meliḡi-i nā-bekār ser-mest ü evgār Taḡta’l-ḡal‘ada mā’il-i geşt ü ḡüzār dilinde ¹⁸

والمهما اكبر من نفعهما ¹⁹ وایتي تكرار قالbinde

naşş-ı şerifi nā-būd u nā-pāyidār bir özge ruḡ-ı rengin peydā kılmış. Güyā ki zücāc-ı cismini bāde-i ḡülgün ile nümūdār kılmış. Egerçi ki eline ayaḡ almamış ve illā ayaḡ üzre ṭuracak ḥāli ḡalmamış. Kendüsi ise

¹⁷ Yemekte tuz gibi

¹⁸ İnsanlara bazı faydaları varsa da (Bakara 219)

¹⁹ Günahları faydalarından büyüktür (Bakara 219)

Beyt

Āferīnler şarāb-ı gül-renge
La'net olsun ğubār ile benge

diyüp söyler ve halk-ı 'āleme kendüyi rüsvāy ü melāmet eyler. Hemān bir kapucı dāmenin tutdı ve keşān-ber-keşān sürüyerek 'ırz-ı monlāyı cur' a gibi topraĝa (18) şaldı.

Nazm

Dāmen ālūde vü destār perişān yaĝa çāk
Seblet ü rişi çepel cāmesi ĝāyet nā-pāk

Bu t̄arīĝla cenāb-ı pādişāha geldi. Zu'munca kendüyi derdi ve devşürdi. Devām-ı devletleri du'āsına mübāşeret kıldı. (H.157a) Hālā ki dili dolaşup murādını edā idemedi. Mest ü evĝār idüğini ketme kâdir olamadı. Fe'lā cerem ĝazab-ı şehriyāri deryāsı kemāl-i temevvüc ile zāhir oldu. Melihīnün deryāya atılmasına fermān-ı şerifleri şadır oldu. Monlā ise eymān-ı ĝulāz u şeddāda başladı. Yiri göĝi bir yire getirüp çār mezheb ü çār kitāb-ı müsteţāba sevgend ü yemin eyledi ki 'izz-i hużūr-ı şehriyāride tevbe itdükten sonra mey-i nāb içmedüm dā'ire-i inābetde sâbit-kadem olup şarāb ile tolmış ayaĝa el şunmadum. Her çend ki ağzını koĝarlar şarāb rāyihasından eser yok. Vaĝtā ki reng-i rüyına (Hk.332a) ve evza'ına bakarlar mest ü medhüş idüğünü delā'ili ĝatı çok. Bi'l-āhare pādişāh-ı heft-kişver kelām-ı leyyinle hitāb eyledi. Ve toĝrı söyle ne tedārük itdüğünü beyān eyle. Bu def' a daĝı günāhını 'avf eyledüm diyü buyurdu. Monlā daĝı evvelā şarāb-ı nāba tehālükini ba'dehü ihtikān ile hekimāne tedārükünü 'arz itdükten sonra mizāc-ı sultāniye muvāfiĝ oldu. Cerā'id-i cerā'imine kalem-i 'avf çekilüp maĝlaţa-i mühlikeden ĝurtıldı.

El-ķişşa ehl-i fazl idi. 'İlm-i bedi' u beyānı dekāyıkı ile bilürdi. Ve fenn-i hikmet ü mantıĝda daĝı ser-āmed olup hüsn-dār u büt-'ayyār olan Yahūdī hekimzādelerine ta'allümle ĝeçinürdi. Ammā ücret-i ta'limi aĝçaya tenezzül itmeyüp şarābuñ keskiniyle ĝaĝlaşurdu. ĝāyetde sāl-hürde pīr olmaĝın dā'ima' aşā ile ĝareket iderdi. Ammā mest olup mey-ĝāneden ĝam-ĝānesine 'azm itdükte 'asāsız müsāra'at iderdi. Vechini şorduklarında bu kıt'asını oĝırdı.

Ķıt' a

Bu Melihī iķi 'aşā ĝötürür
Biri cismāni biri rüĝāni

Ol ki cismānidür aĝaçdandır
Ol ki rüĝāni la'l-i rümmāni

Ve bu ebyāt daĝı anuñ vāridātındandır.

Nazm

Micmer görüben sūz-i derūnum oda yandı
Şem^ç ağladuğum gördi yaşı kıana boyandı

Ve lehū (Ü.135a)

Düşdi yine dil derdine bir tāze cevānuñ
Kim āfetidür cānımuñ aşūbı cihānuñ

Egerçi ki Monlā Laṭifī ve Mevlānā^ç Āşık Çelebi mezbūrı monlā-yı fāyık diyü vaşf eylediler. Hattā Monlā Cāmī ile hem-sebāk olup şanāyı^ç-ı bedi^ç iyyede nādire-i āfāk idüğini söylediler. Hālā ki bu haķır taḥķikinde^ç ilm-i bedi^ç u beyāndaki kudreti irād olınan aḥsen-i eş^ç arında olan selāsetinden ma^ç lūmdur. Sā^ç ir-i fezā^ç ili daḥi bu kıyāsla ḥured-i ḥurredāna (K.168b) meşrūḥ u beyāndur.

نعد با الله من خذلانه - ونتوب اليه من عصيانه²⁰

MEHDİ: Burusada peydā olmuş şā^ç ir-i bedi^ç he-gūy nāmı ile kıadr u i^ç tilā bulmuş ya^ç nī ki Ebu'l-fetḥ-i (Hk.332b) merḥūma kıarın ve meclis-i iltifātına yaķın olup henūz edāsı nā-puḥte vü ḥam ve güftār-ı ğarābet-nümāsı muḥtāc-ı islāḥ-ı tām iken ol sultān-ı keremkār maḥz-ı luṭf-ı kereminden mezbūruñ şā^ç ir a^ç dādında olmasına rızā virmiş. Ya^ç nī mevzūn söylemesi besdür ve andan ma^ç nā taleb itmek zā'id hevesdür buyurmuş. Hattā bir gün ki şehriyārī ile şikāra çıkmış. Tavķ u ḥalḥāl ile bir ḥayderi görüp bu ebyātı nazma kıoymuş.

Nazm

Bir gün felegūñ ṭablı kim öter idi güm güm
Sincābī şehāb üzere gök giymiş idi kıaķum

Ben seyr-i çemenlerde göklerde idi geştüm
Cām ister idüm günden çarḥı şanur idüm ḥum

Nā-gāḥ kıulağuma bir zemzeme yetişdi
Her yaña nażar kıldum cān göziyile gördüm

Bir ḥayderi^ç gürz oğlan ardına kefel üzre
Zencir ile zenk asmış şan şir idi āhen-düm

Ol yār-ı perī-peyker ol yār-ı melek-manzar
Kim mişlūñ anuñ Meḥdī görmedi daḥi merdüm

²⁰ Onun bizleri perişan etmesinden yine ona sığınırız. Ona isyan etmekten tevbe ederiz.

NIŞĀNĪ: Hāzret-i Mevlānā-yı Rūmī neslinden vezīr-i müşīr Karamānī Meḥmed Paşadur ki (H.157b) müderris iken fażl u inşāsına binā'en nişāncılık manşıbı ile ri'āyet olunmağın ol taķrīb ile Nişānī taḥalluş idüp iştihār bulmuş. Ebu'l-feth-i Ġāzī cānibinden 'Acem pādişāhı Uzun Ḥasan cānibine yazılan mektūb-ı merġubu'l-üslūbı bunlar inşā itmişdür. Haḳķā müfid ü muhtaşar ve belig u feşāḥat-güster yazup bedāyī'-ı elfāz ile ḥaylice mahāret göstermişdür. Hattā mesned-i vezārete 'urūc itmesine ol miķdār inşā-yı ma'ārif-şī'ārī bā'ış olmuşdur. Şimdiki zamānda her bir şatır ol mektūba bedel kitāblar te'lif idenler zelil ü zebūn ve aç belki sedd-i ramağa muhtaç olup ḳalurlar. Ne ol güne iltifāt u raġbet bulurlar ve ne bir ḳurı taḥsine sezāvār olurlar.

Bediḥe

Fażl ehli ḥaylī mu'teber ü kāmrān imiş
Rüşvet yoġ imiş anda zamān ol zamān imiş (Hk.333a)

Güyā ki mezbūruñ bu beyti ehl-i dillerde ḥasb-i ḥāl imiş.

Nazm

Ḳā' r-ı baḥr-ı dilde ḳalurdı bu dürr-i şehvār
Ey Nişānī i'tibār-ı ḥāzret-i şāh olmasa

Ve bu maṭla' daḥi anuñdur.

Ve lehū

Ṭāli' de devlet olmasa ḥizmet ne fā'ide
(F.152a) Haḳdan hidāyet olmasa ṭā'at ne fā'ide

NİZĀMĪ: Dārü'l-mülk-i Yūnān olan Ḳonya şehrinde toġmış şuleḥā ve fuḳāḥadan Veliyyü'd-din-nām bir vā'izüñ şulbünden raḥm-ı mādere düşüp dürr-i şehvār-ı vücdü rişte-i eyyām u leyālīde muntazam olup kemālin bulmuş. Henüz nev-cevān ü māh-cemāli bedr-i 'ālem-i 'irfān ve ḳāmet-i bā-i'tidāli bāġ u rāġ-ı ḥüsn-i behçetde serv gibi ḥurāmān ve istiķāmeti ṭab' la nümāyān iken Vezīr Maḥmūd Paşa Sultān Meḥmed merḥūma ḥüsn-i terbiyyet itmiş kemāl-i luṭfunuza ḳarīn olursa Aḥmed Paşaya ġālib olması müyesserdür diyü söylemiş. Anlar daḥi iḥzārına emr-i 'ālī gönderüp ḳudūmüne teraḳķub göstermişler. Hattā zātında dahi Nizāmī ve *Divān-ı Aḥmed Paşayı* tettebbu' ḳılıp ḳaşr u la'lı ve güneş-redif olan ḳasidelerine nezā'ir didi. Ve yedi tāne ġazeliyāt-ı belāġat-mü'eşşir nazm idüp maḳşāda revān olmak şadedinde iken rehzen-i ecel bā-fermān-ı Ḥudā 'azze ve cell ol dermendüñ yolını urmuş. Ya'ni eşnā-yı rāḥda fevt olup ser-menzil-i āḥirete revāne olmuş. Bu maṭālī' u ebyāt anuñ le'ālī-i vāridātındandır.

Nazm

Sākīyā sāgār-ı billūra dök ol yāķūti
Ki tenün ķuvvetidür rûĥ-ı revānuñ ķutı

Zeķanuñ çāĥı ne sāĥirdür eyā zühre-cebīn
Ki Őuya iltür ü Őusız getürür Hārūtı

Habs-i tenden dīli ķurtar ne revādur ki ola
Murġ-ı lāĥūtı esir-i ķafes-i nāsūtı

Őivesinden ĥatınuñ oldı muĥaķķaķ (K.169a) bu kim
ŐülŐi ĥüsnünce degül ĥüsn-i ĥaĥ-ı Yāķūtı

Kaşlaruñ yāyı firāķıyla Nizāmī ger öle
Ĥasret oķlarına Őanduķa ola tābūtı

Dīger

Gözlerüm yaşını gözler ol büt-i sīmīn-beden (Ü.135b)
Nitekim gözler süreyyā gökde (Ĥk.333b) āĥū-yı Ĥuten

Ve lehū

Bil baġlayup ki ķatlüme kaşd ol ĥabīb ider
Nāzük ĥayāl baġlar ü Őekl-i ġarīb ider

Sā'ir ġazellerine göre bu zıkr olınan ġazeli ma' mūr u hem-vārdur. Ammā Mevlānā 'Aşık irād itdüġi ebyātı rekāketle bedīdārdur. Ve bi'l-cümle ķābil-i vücūd imiş. Zamānında ehlüñ ta' limine muķārin olmış olsa terāķīŐi muķarrer ü ma' hūd imiş. On sekiz yaşında vefāt itmiş. Bir nihāl-i tāze imiş ki bōstān-ı ma' ārif ü hünerde tiz bitüp tiz yetmiş.

Menķöldür ki letāfet-i cemāli āmāde bir melek yüzli Őeyĥzāde Nizāmī merĥum ile hem-sinn ü hem-sāl imiş. Mā-beynlerinde Şive-i ' iŐķ-bāzi ķavā' idi müstaĥkem olup ol iki cevān birbirlerine hem-ĥāl imiş. İttifāk mā-beynlerine Şeker-āb düşmiş. Ağyāre meyl (H.158a) itdüġine incinüp Nizāmī ol dil-rübāyı hicv itmiş. Vālid-i müstecābü'd-da' vesī ki ol hicvi iŐitmiş. Nizāmī-i dermende bed-du' ā eylemiş ki bu zıkr olınacaķ iki beyt ol hicv-i ķabiĥdendür.

Nazm

Ĥapdurmaz idi ĥalkā gümüş ĥalkā rumĥ ile
Őehlik nişānı olmasa ol ercümend ile

Biz ķurı taĥta bulmazuz ağyār ĥoş geķer
Arķaında ' āc ayaklı gümüş taĥta bend ile

Bu daĥi Fārisī ebyātındandur.

Beyt.

دلبر بگشت رفت رقیب از پی و بیست
چون شادی که محنت و اندوه در پیست²¹

NÜRĪ : Kuzāt t̄ā'ifesinden z̄ū-fünūn imiş. 'İlmiyle 'āmil 'ulemā z̄ikr olunduğda Nu' m̄ān-ı şānī diyü vaşf iderler imiş. Bu maṭla' anuñdur.

Beyt

Kāmet-i şimşaduña öykündügiçün nārven
Başına üşdi vü gavgā kıldı murgān-ı çemen

II. Bāyezid Dönemi Şâirleri (1481-1512)

**VE AMMĀ'Ş-ŞU' ARĀ'U VE'L-BULEĠĀÜ'L-MĀDİHŪN LĪ
TİLKE'D-DEVLETİ'L-'UZMĀ**

SULTĀN CEM: Sultān Bāyezid Hanuñ birāder-i kihteridür. Bu ḥaķir dīvānına mālīk oldum. Işgāya lāyık nice ebyātını buldum ve güzide eş' arından bunları iḥtiyār itdüm.

Nazm

Taşlarla döğünüp yürür āb-ı revānı gör
Raḥm eylemez aña yine kevn ü mekānı gör

Tağlar başında ebr-i felek ağlayup yürür
Yanınca ra' duñ itdügi āh u fiġānı gör

Diger

Oldı yüzünün burқа' ı ol zülf-i seman-sā

سبحان قدیرا جعل اللیل لباسا²²

²¹ Sevgili gezip dolaşmaya çıkmış, önünde ve arkasında da rakip. İşin sevinilecek yanı şu ki mihnet ve hüznü onu izliyor.

²² Her şeye gücü yeten Allah, geceyi sizin için elbise yaptı (Furkan/46)

Merhūm Sultān Bāyezīd bin Süleymān Hanla eger ser-encāmda eger nazm-ı belāgat-nizāmda bunları hem-hāl bulmuşuz. Ammā ser-güzeşt ü zebān-ı vukū⁶ nazmında Şāhī merhūm bunlardan eş⁶ar ve anlarıñ nā-murādılığa müte⁶allik olan ebyātı bunlarıñ ebyātından şā⁶irāne ve nāzükter idügin (Hk.417a) taḥkik itmişüzdür. Nevverallāhü merḳadehümā.

SULTĀN KORKUD: Bunlar Sultān Bāyezīd merhūmuñ Sultān Selīmden mihter ve Sultān Aḥmedden kihter olan oğlıdur. ⁶Ulūm-ı ⁶Arabiyyede şāhib-te⁶lif ve nazm u inşāda daḥi lāyık-ı tavşif bir şehzāde-i vācibü⁶t-ta⁶rif idi. Vaḳtā ki vālid-i mācidi Sultān (H.198b) Aḥmede mā⁶il ve anları veli⁶-⁶ahd itmege kā⁶il olmuşdur. Mezbūr Korkud Han elem-keşide-i devrān olup ḥasb-i ḥālını bu ebyātla beyān eylemişdür.

Nazm

Tāc u ḳabāyı terk idüp ⁶uryān olayın bir zamān (H.198b)
Ḡurbetde seyrān eyleyüp mihmān olayın bir zamān

Çeng ü rebābuñ şöḫbeti muḫrib temām oldı hemān
Bezm-i belāda ney gibi nālān olayın bir zamān

ĀFİTĀBĪ: Amasiyyede Sultān Bāyezīd merhūma vāsıta-i nazm ile taḳarrub kesb itdükde ba⁶z-ı aşḫāb-ı garaż²³ ²³مرض في قلوبهم mezburı nifāḳla iltifāt-ı şehriyāriden düşürdiler. Pirligi ḥālinde pāye-i ⁶ulyādan düşmiş şeyḫ-i fāni gibi zir ü zeber kıldılar. Mezbūr daḥi ⁶arż-ı ḥāl ve nazm-ı şer-encām-ı mā fi⁶l-bāl semtinden bu gūne ḳaşide diyüp cenāb-ı şehriyāriye gönderüp bi⁶l-cümle iskāt-ı gazaba vesile idinmişdür.

Nazm

Müjeñ tirine cān atmaḳ hedef devlet nişānıdur
Velī benden gibi ḥākinüñ ol devlet ne şānıdur

Yeter düşdüm ıraḡ oḳ gibi ḳurbān olduğum raḫm it
Ḥam-ı ebrūlaruñdan kim yed-i ḳudret nişānıdur

Zamānında bu şāhuñ çek taşarrufdan elin ey çarḫ
Yıkarlar pır isen göñlüñ yigitlik ⁶unfuvānıdur.

EMİRĪ: İsm-i şerīfi Seyyid Maḫmūd aşḫāb-ı nazm u neşr olan sādāt-ı refi⁶u⁶d-derecātndan ma⁶dūd bir vücūddur. Hattā Bāyezīd Han ve Selīm Han zamānlarında Nakibü⁶l-eşrāf olmuş zāt-ı şerif-i pür-cūddur. Ḥayli leziz güftarı ve nazm-ı selis-ābdarı vardır. Ve bu ebyātı evşāf-ı şehriyāride nazm itmişdür ki taḫsin-i belīḡa (Hk.417b) sezāvārdur.

Nazm

²³ Kalplerinde hastalık bulunanlar... (Enfāl/49)

İki cihānı iki Bāyezīde kıldı tufeyl
Hudā kılp nazār-ı luṭfa her birin manzūr

Birisi ʿālem-i maʿnāda şöhre-i āfāk
Birisi şüret-i maʿnāda gün gibi meşhur

Birisi mehbıṭ-ı feyz-i cenāb-ı Raḥmānī
Birisi rehber-i cumhūr-ı ġāziyān-ı ġayūr

Anuñ fezāʿili Hāḫ fazlı gibi nā-maʿdūd
Bunuñ haşāʿili Hāḫ luṭfı gibi nā-maḥşūr

Bu viridi şerʿ esāsına şıdḫ ile aḥkām
(K.213b) O kıldı zühd diyārını ʿışḫ ile maʿmūr

Şemāʿili mütenāhī degül çü her birinüñ
Gerek birisine şarf ola mā-hüveʿl-maḫdūr

BAŞİRİ: Vilāyet-i ʿAcemdendür. Sultān Bāyezīd zamānında Mevlānā Cāmī ve Nevāʿinüñ terbiyet-nāmesiyle diyār-ı Rūma gelmişdür. El-ḫāḫ Türki ʿibārātı zebān-ı vuḫūʿ didükleri ıstılāḫātı ʿAcemligine göre eyü zabt itmişdür. Bu maṭlaʿ anuñdur.

Maṭlaʿ

ʿĀşıḫlarını āh o Mesihā-dem öldürür
Bu ādem öldürür ki Mesih ādem oldurur

Ve lehū

Gerçi kim dirler cihānda ʿārife bir gül yeter
ʿĀrife bir gül yeterse baña yarım gül yeter

Ve lehū

Zihī merāsım-i cūduñ mürebbi-yi fuzalā
Levāyiḫ-i himemüñ oldı feyz-i ehl-i ḫuzūr

تا خکيا ڀست از نظر اهل درد رفت
چندان کرسست ديده که دريا بکرد رفت²⁴

Ve lehū Fārisī

روز و باران بس که کويد پناه کر ديده ام

²⁴ Senin ayak toprağın dertlilerinin bakışından uzaklaşılalı beri göz o kadar ağladı ki derya olup gitti.

BEHİŞTİ: İsmi Sināndur. Qarışdıran Süleymānođlı dimekle meşhūrdur. Bir vaż'-ı nā-şāyestesi şādır olmağın vilāyet-i 'Aceme gidüp bir zamān Mevlānā Cāmi ve Nevā'ı hizmetleriyle mübāhāt idüp ba' de zamānın yine anlaruñ şefā'at-nāmesiyle Rūma gelmişdi. Lisān-ı Türkide hamse nāmına kitāblar dimişdi. Ve manzūm u menşur ba'z-ı resa'il (F.193a) dağı taşnıf kılmışdı. Hattā ki

Nazm

Didüm hele ben cevāb-ı hamse
Dimedi bu dilde dağı kimse

beyti ile (Hk.418a) tefāhūr itmişdür. Ve şöhre-i ebnā-yı zamān bir iki beyt-i cevāhir-feşān dađı andan şudūr itmişdür. Hađ budur ki eyü nazm eylemişdür.

Nazm

Yār bi-pervā diriġā(34) ġuşşadan hālüm harāb
Sevmesün 'ālemde kimse dil-ber-i 'ālī-cenāb

Biz de inşāf idelüm yār olduġiçün n'eylesün
Zerre-i nā-çizden 'ār itmesün mi āfitāb

TĀCİ: Nişāncı Ca'fer Çelebi merhūmuñ pederidür. Sultān Bāyezid (Ü.169b) merhūm şeh-zāde-i zi-şān iken şeh-emini ba' de hū defterdār ve divān-ı münşi olmışdur. Ammā Mevlānā 'Aşık lālāsı oldı dimekle lālalara paşa itlāk olunur diyenlere ġüyā ki lā lā diye mu'āraza kılmışdur. Bu matla' mezbūr Tāci Begüñdür.

Nazm

Göz yaşlu gönül zülf-i perişanlar içinde
Qaldum qarañu gicede bāranlar içinde

TEMENNĀYİ: Qayşeri (H.199a) qurbunda sākin tã'ife-i Qalenderiyye miyānında vücūdı müte'ayyin Laţifî kavlinece tenāsuġi-mezheb-i zümre-i zemime-i melāhideye hem-meşreb bir kimesne imiş.

Min nazmihi

Ey şanem sen mazharullāhsın
Nüşa-i cümle kelāmullāhsın

²⁵ Yağmur sırasında sevgilinin bulunduğu yere öyle sığındım ki artık aşk yolunda yağmurdan korkmayan bir kurt oldum.

Ve lehū

Şūfī alender ol küllī azıt saı Őaalı
Sana bu bir uzaqdur gider bu ıl ü ālī

Ta rif-i esrārda bu Fārisī mala daı anuñdur.

Ve lehū

جبت الخضراکه بر کف عارفان جا کرده اند
از خیال او هزاران نکته پیدا کرده اند²⁶

ŞĀNĪ: Rūmīdūr. Sābıan hūsn ü cemāline ve ğunc u delāl ü yāl ü bāline binā'en Yūsuf-ı Sānī laabı ile mezkūr olmuŐ ba dehū metā-ı Őabī fenā bulduda Yūsufliğı gidüp Őānīliğı meŐhūr olmuŐ. Bu ebyāt anuñ zāde-i abıdur.

Nazm

Dil-rübālar dilā benüm nemdūr
Nūr-i didem sürür-ı sinemdūr

Dāne dāne yüzümde atre-i eşk
Sebzeler üzre Őanki Őebnemdūr

Ālemūñ āhırı elemdūr bil
Ādemūñ (K.214a) āhırı da bir demdūr.

ĀKERĪ: Ümerādan ve ebnā-yı Abdullāh iken selīa-i nazma sālīk olan Őu arādandur. Henüz unfuvān-ı Őebāb hālinde iken zamān-ı ömri min-vechin Őitāb idüp riŐ-i sefide peydā (K.214a) itdükde daı zamānı degüldür diyü boyayup siyāh itmiŐdūr. Hattā bir ğün Őehriyār-ı cihān kendüye riŐ-hande-künān niün nūrı zulümāta tebdil idersin buyurmıŐlar. Kendüsi daı hāzır cevāb olup hadd-i zātında yalan söyler ve Őādī Őüretinde ğörinüp Őirret ü tezvir yüzünden baa reng eyler. Āna binā'en yüzine ara sürüp teŐhir iderin didükde mizāc-ı Őehriyāriye muvāfī olmuŐ. Hāında küllī ināyetleri taau bulmuŐ. Bu ebyāt mezbūruñ nazmındandur.

Nazm

Sāı piyāle Şun ki felek bī-amān imiş.
Ol daı dil-berüm gibi nā-mihribān imiş

Ve lehū

²⁶ Āriflerin yerleŐtiği yeşil cübbenin hayalinden binlerce nükte peyda olmuş.

Derûn-ı dilden ider derd ile nây
Cihân benden tehi kıalsa gerek vây

CELİLİ: Burusevidür. Şi' rde kem-bizâ' a tarîk-ı ma'rifetde evkâtını
zâhirü'l-ızá' a bir kimsedür. Bu ma'la' anuñdur.

Nazm

Yine bir derzi güzel sevdi gönül pâresi çok
Rište-i zülfine bağı yeler âvâresi çok

Monlâ Laţîfî bu minvâl üzre yazup Edirneli Celîlî Sultân Selîm Han
'aşrında ve İznîkî Celîlî Sultân Süleymân zamânında yazmış iken
Mevlânâ 'Aşık mücerred bir Celîlî yazup anı da İznîkî şanup Burusevi
iken 'adem-i tetebbu' ma binâ'en İznîkî yazdı diyü dahl itmişdür. Hâlâ ki
bî-vech ta'arruz itmişdür. Zirâ ki hamse nâmına meşnevîleri ve nazm-ı
dil-âvîz ile şöreti olan Celîlî Sultân Süleymân Han 'aşrındağur. Gerek
Burusevi ola gerek İznîkî ikisinüñ de maħallinde gerekdür taħkîki.

ĤASAN MU'İDİ: Rûmidür. Tarîki 'ilme meşğul iken fenâ ġalebe
(Ĥk.419a) idüp abdâl olduğı şu' ara-yı 'aşrınıñ ma'lûmidur. Ĥattâ Sultân
Bâyezîd 'aşrınıñ evâsıtında bir râfizî-i kıallâş mezbûr derdmendi kıatl ile
hûn-pâş kılmışdır. Reddü şadr 'ale'l-'ac z kâ' idesinde bu ebyât anuñdur.

Nazm

Mışr-ı hüsnünde ki güm kıldı gönül cân u seri
Şâm-ı zülfünde imiş aldı lebünden ġaberi

(F.193b) Ĥaber-i fûrķati ġulden ki kelâm itdi şabâ
Bûlbûlün lâle-şıfat kıana boyandı ciġeri

Ciġeri ġamzen okı deldi vü dilten ġeçûben
Cânuma oldu revân tuymadı sinem siperi

ĤAKİ: Üskübîdür. Eş'ârı miķdârıncadır. Ne şakîl ü bî-ma'nâ ne
inceden incedür.

Nazm

Melâmet çekmezin herġiz ki hicran ber-kemâl eyler
Kemâle irse bir nesne felek anı zevâl eyler

Ammâ bu ġaķır kıavlince ġaķ edâ bu idi.

Melâmet çekmezin ġamdan ki hicran ber-kemâl eyler
Kemâle irse bu nesne felek anı zevâl eyler

ZEKĀYĪ: Şehzāde Sultān ʿAlemşāhuñ dīvān kātiblerinden imiş. Şāʿirliğinden ğayri inşāya dahi ölçümlenürmiş. İkişi ortasında bu ebyāt-ı inşā-meʿāl anuñ mevzūn maḳālindendür.

Nazm

Selāmı hem çü sīm ü sünbül ü gül
Peyāmı çün nevāy-ı sāz-ı bülbül ²⁷

Ḳad-i mevzūn gibi şīrīn duʿālar
Ḳad-i cānan gibi rengīn şenālar

Daḫi mihri gibi envāʿ-ı eşvāk
Dil ü cāndan nitekim mihr-i ʿuşşāk

Egerçi çü sīmden murādı maʿlūm degüldür. İmlāsı hālinde nazm ile ḫalt-ı kelām itmişdür dimekten ğayrı cevāb-ı maʿḳūlī (H.199b) mefhūm degüldür.

ZİHNĪ: Şehzāde Sultān Bāyezīd Ḥan ebnā-yı kirāmından Kefe vālisi Sultān Meḫmedüñ (Ü.170a) defterdārı imiş. Hālā ki baña beytüʿl-māl ıŝmarlandı diyü erbāb-ı naẓmuñ beytüʿl-mālını çalmada sārıqlaruñ sālārı imiş. Maʿa-zālik nazmı bi-maʿnā taḫayyüli mālā-yaʿnī bir şahş imiş Bu maṭlaʿından ḫasb-i ḫālī aşḫāb-ı ḳāle rüşen olmuş. Eger şāḫibi çıḳmazsa bu beyt anuñdur.

Nazm

Gerçi ki nigāruñ ruḫ-ı ālı güle benzer
ʿAşıqlarınuñ nālesi de bülbüle benzer

ZĀRĪ: Üskübīdür. Ḳoca Ḥasanzāde dimekle mezkūr ve baʿzı nāzükçe sözler ve maṭlaʿlar düşürmekle meşhūrdur.

Nazm

Kemeri ḳoçmağa ol sīm-beri (Hk.419b) döne döne
Der-miyān itdi niçe sīm ü zeri döne döne (K.214b)

SEYFĪ: Sinobīdür. Ḳuzāt tāʿifesindendür. Sultān Bāyezīd Ḥan şehr-i Amāsiyyede mir-i zī-şān iken āşinālīg itmiş. Her ḳaçan ki manşib-ı ḳazādan ʿarzı gelüp oḳınurmuş Seyfīnūñ yine nev-ġüftesi var mı diyü buyururmuş. Şofyada ḫaylice ḫayrātı vardur. Vefātı daḫi anda vāḳıʿdur.

²⁷ Ālī, beyti yanlış deġerlendirmiştir. Doğrusu Latifi Tezkiresi'nde şöyledir:
Selāmı çün nesim-i sünbül ü gül
Peyāmı çün nevā-yı sāz-ı bülbül

Bir gün Tursun-nām müzevviri tarzı-ı beld için ʿarz eyler. Mektüb maẓmūnında bu beyti yazup nüfūzūnı farz eyler.

Beyt

Şehirlü bir müzevvirdür bu Tursun
Şehirde biz turalum yā bu tursun

Bu ebyāt daḥi anuñ zāde-i ṭabʿ indandır.

Gerçi güzel durur senüñ ey meh-likā ḳaşuñ²⁸
Kendin egdirür kemān çerkerse n'ola ḳaşun (?)

Degme kimesne çerker anuñ yayı bekdür
Ḳatı baḡurlıdır senüñ ey bī-vefā ḳaşun

Bildi yoluñda toḡrılıḡum çünkü ḳāmetüñ
Ṭaʿn oḡlarını niçün atar bana yā ḳaşuñ

ŞĀMĪ: Ümerādandır. Yaʿnī Şāmlıoḡlu diyü meşhūr olan şuʿarā-yı üdebādandır. Rūz-merre edālara māʿil sādece nazm söylemege ḳāʿil kimse imiş. Bu matlaʿ-ı meşhūr anuñdur.

Beyt

Yetmez mi temāşā-yı nigār el de şunarsın
Ey ʿāşık-ı miḥnet-zede bulduḡça bunarsın

ŞĀHİDĪ: Edirnelidür. Sultān Cem merḥūmuñ defterdārı olup baʿzı sāde şānāyiʿ u tevriyeden āzāde beyitler ile ol ḳapunuñ mābihiʿl-iftihārı idi. Bu iki matlaʿ anuñdur.

Nazm

Didüm kim görmedüm cānā gözüñ gibi güzel gözler
Didi ben daḥi görmedüm senüñ gibi güzel gözler

Diger

Çeşme-i Hızr diyen cām-ı Sikender lebüñe
Yaraşur āyineden tōb dise ḡabḡabına

²⁸ Bu beyit Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şöyledir:
Gerçek güzel durur senüñ ey meh-likā ḳaşun
Kendin eger gerer çerker ise revā ḳaşun

ŞĀVŪRĪ: ‘İlm-i edvārdan ḥabīr ü māhir ve Necātī Begden telemmūzī zāhir zümre-i kuzātđan bir ḳābil kimse imiş. Ve bu maṭla‘ anuñ zāde-i ṭab‘ ı imiş.

Beyt

Gözlük ṭutarın görmege ben rūy-ı nigārı
(Hk.420a) Dört oldu gözüm yol gözedür görmege yarı

ŞEVĶĪ: Edirmede bir pīre-zenūñ ‘abd-ı müşterāsı iken ṭarīḳ-ı kitābete sülŭk itmiş. Bu ğazel mezbūruñ zāde-i ṭab‘ ıdır ki şu‘ arā nice nazīreler söylemişdür.

Nazm

Rā ḳaşınuñ mişālını itmiş müsevvede
Yazan hilāl şeklini ṭāḳ-ı zebercede

Mey-ḥārenūñ du‘ āsı n’ola olsa müstecāb
Her dem ḳadeḥ du‘ āsın oḳır pīr-i mey-gede

Āşublar ḳoparsa lebūñden n’ola ḥaṭuñ
Şimdi mi oldu bāde-i nāb ūzre ‘arbede (F.194a)

Kimdür dir iseñ ey yüzi gün Şevḳī-i ğarīb
Bir gözi yaşlu yıldızı düşkün felek-zede

Dīger

Ḥayāl-i la‘ l-i cān-baḥşuñla cān tenden revan çıḳdı
Ben aḳlayayın aḳlarsam özümden iki cān çıḳdı

Ḥaḳ budur ki ‘aşrınuñ şu‘ arāsına göre aḥsenü’l-vücūddur. Zīrā ki edāsında ḥaşviyāt-ı keşiresi nā-būddur.

ŞAFĀYĪ: Sinobīdür. Sultān Bāyezīd Ḥan nāmına dīvān tertīb idüp ba‘ z-ı zurefānuñ nev‘ an mergūbıdır. Ḥattā kendüsü merḥūm Liḳāyīye ḥaber gönderüp beyne’n-nās dīvānımızuñ şöhreti nicedür diyü şordukđa bu ḳıṭ‘ ayı cevāb yazup göndermişdür.

Ḳıṭ‘ a-i Liḳāyī

Sizūñ dīvānuñuz destān olupdur
Şehirli köyli oḳır şöhreti var

Gözi āhŭlarun vaşfiyla şimdi
Geyik destānı denlü rağbeti var (H.200a)

Ve bu ebyāt daħi mezbūruñ eş‘ārındandır.

Nazm

Gönlümi buldum anuñ zülfine olaşmış imiş
Göz kararup urı sevdalara ulaşmış imiş

Bī-ħaberler didiler leblerinüñ geldi ħatı
Nazār itdüm ü şeker tengine mūr üşmiş imiş

ŞUN‘İ: Kastamonīdendir. Merħūm Necātī Begüñ şākirdlerindedir. Şu‘arā-yı Furs ebyātını daħi kem tetebbu‘ itmemişdür. Ve zamānında ba‘zı pesendīde sözler söylemiş ħattā Sultān Maħmūd āsitānesinde Necātī nişāncı Tālī‘i defterdār olup Şun‘i kātib-i dīvān bulunmuş. Mezīd-i ‘ināyetleri recāsına bu beyti (Hk.420b) söylemiş. (K.215a)

Beyt

Şun‘i ulını tiz oñarurđı Necātī Beg
İllā n’idem ki Tali‘i itmez mu‘āvenet

Ve bu azel-i muşanna‘ daħi anuñ iħtirā‘ıdır.

Nazm

Ey dōst çünkü gördi cemālün ‘ıyān ‘uyūn
Şerħ eylemekde oldı anı bu zebān zebūn

Ammā ‘acībdür ki üstād bu edāyı işlāħ itmeye.

Mışra‘

Şerħ eylemekde oldı kemālün zebān zebūn

yegdür dimeye.

(Ü.170b) **ZARİFİ:** Vidinlidir. ābil-i şān bir şā‘ir-i nev-cevān iken gitmişdür. Ve bu sözlerini ekşer-i zurefā pesend itmişdür.

Nazm

Şanemā ruħlarına benzeye şanur giderek
Ki utar mihr ü mehi iki gözi gibi felek

Gözüm öğrendi sirişk ile ki ansuz olamaz
Şudan ayrılrsa bilürsin ki n’olur ħāl-i semek

Keşti-i dil yine ğam baħrine tođırdı dūmen
Dōstum eydelūm Allāh oñara n'olsa gerek

Ne ğunāh itdi Zārīfī seni sevdiyse begūm
Kerem it kıymā ğarīb olana ey şāh dilek

ZARİFİ-İ DİĞER: Bolıdandır. Ğaylī rūzgār-dīde seyyāh-ı bisyār-
şenīde şaħş imiş. Müşkil uç oldı zemininde bu ğazel mezbūruñ
ihtirā' idur.

Beyt

Ƙıldum ğam-ı hicr ile sefer müşkil uç oldı
Yandı dil ü cān ile ciger müşkil uç oldı

Ve bu kıt' a daħi anuñdur.

Ƙıt' a

Bāğ arasında görüp dil-dārı
Ƙulunam didüm eyā serv-i revan

Serv-i serkeş gibi dik geldi hemān
Bīd-veş cān u ten oldı lerzan

Sīm ü zer bezlin idüp yalvarıcağ
Ƙodı serkleşliğı vü yatdı hemān

‘**AMRİ:** ‘Abdülkerīmoğlıdur. Ğusūsā ‘Abdullāhoğlı anılan
zümredendür. Rūmili ğāđılarındanur. Ƙab'ı nāzūk-edā birle ğazel
dimege rāğīb kimse imiş.

Nazmuhū

Ƙatı bağırlu taş kayasın sen
Şezmezem ki gönül yapasın sen

Ve lehū

Dilber ki uyħuya vara gelmez gözüme ğ'āb
Öpsem duya mı diyü çeker cānum ıztırāb

Bundan mā' adā rūzgāruñ aħvāl-i nā-hem-vārını (Hk.421a) beyānda bu
ebyāt anuñ leťāfet-i zihnini işbāt maķūlesidür. Ğağ budur ki ğüb nazm
itmişdür.

Nazm

Nā-ehlūñ oldı ŧimdi zamān u zemīn dađı
Bī-zevķuñ oldı cām-ı mey ü nāzenīn dağı

Hīç āferīde ehle nazār eylemez dirīğ
İhsān dükendi ķalmadı bir āferīn dağı

Kimse çerāğ uyarmağı yād itmez oldı hīç
Mihrini güm ide gibi çerāğ-ı berīn dağı

Hergiz zamāne kimse bitürmedigin görüp
Korķum budur ki sebze bitürmez zemīn dağı

Ėam u Ėuŧŧa def ine kerem-i Haķķa dayanup
‘Amrī mey iç egerçi ki itdūñ yemīn dađı

‘ANDELĪBĪ: ŧehzāde Sultān Maħmūd mādihlerindenür. Būlbüle taķlīd idüp neĖamātla ŧetāretine bīnāen būlbül dinilmiŧ. İsmi Ėasandur. ‘Aķıbet hūsn-i ŧadādan Ėayri ŧarīr-i hāme-i nazm-ārā dađı iźhār idüp iltifāta ķarin olmiŧ.

Min nazmihi

Hūb söyler Ėaddūne serv-i semen-būdur diyen
Rāst eydür ķaddūne bir serv-i dil-cūdur diyen

(F.194b) Dīger

Gördüm o gül-‘ ızārı bir bād-pāya binmiŧ
Güyā ki berg-i güldür bād-ı ŧabāya binmiŧ

Ekābirden birine mülāzemet idüp ŧaleb ü aħz ve celīle-i sedd-i bāb
itdüklerinde bu maĖla‘ dađı mezbūruñdur.

Beyt

Elūne zer alup varsan efendi gel buyur dirler
Tehī-dest olsañ ammā kim efendiyi uyur dirler

‘AHDĪ: Edirnelidür. Ol devrde aħķām kātiblerinden Ėuŧuŧā nazm u eŧ‘ār rāĖıblarından idi. Bu mağla‘ anuñdur.

Beyt

Ėande varam sāye-i serv-i bülendüm var iken
Ėime ķul olam senūñ gibi efendim var iken

FİRDEVŚĪ: (H.200b) Buruŧevīdür. ‘Aŧrında bir miķdār tevārīħ ķarıŧdurmıŧ nazm u nesri ŧir ü sükker-vār alıŧdurmıŧ Ėattā ba‘z-ı aķrāniyla semend-i ŧab‘ını meydān-ı imtiħāna ķıķarup yarıŧdurmıŧ

(K.215b) kimse imiş. Menkûldür ki Sultân Bâyezîd Han emri ile *Süleymân-nâmeyi* nazm u neşr (Hk.421b) üzere üç yüz altmış cild kitâb itmiş ve zu‘munca ekser-i ‘ulûmı muştalahâtı ile edâ eyleyüp cüll-i himmet-i bî-hisâb itmiş. Mezbûruñ nezâket-i tab‘ı üç yüz altmış cild kitâbından ma‘lûmdur ki ²⁹ العلم نقطه كثرها بالجاهلون kelâmına temâm mâ-sadağ düşmiş. Kütüb-i tevârihde birer faşilla edâ olınan kışşayı kelimât-ı müzahrefesi ile ikşâr idüp okınmakdan ve yazılmakdan alıkomış ³⁰ كمثل مانطوقına kendüyi mazhar düşürmiş. Ğarâbet bundadır ki işğāya kıabil bir kıt‘ası dağı yokdur. Cihāt-ı sitti temâmen tettebbu‘ kılsalar bir rübā‘isine dest-res bulmuş kimse bulunması ma‘lûm degüldür. Vaktâ ki pâdişâh-ı mesfûra tazyi‘-i evkâtla ol üç yüz altmış cildi manzûr olmuş. İclâ-yı bedihiyyâtdan olan haşviyâtını giderüp seksen cilde intihâb ve mâ‘adâsını ilkâ-yı âteş-i pür-tâb itdükde monlâ-yı bed-güy aña ke-ennehû incinmiş. Ğakîm Firdevsiye taqliden bir kaç nâ-sezâ ebyât söyleyüp diyâr-ı ‘Aceme gitmiş. Ğâlâ ki muşannefatı muşannif nüshasında bile kıalmamış. Şoñra didüğü ebyâtı hiç bir kâtib-i seri‘u’l-kalem ve bedi‘u’r-rağam yazmağa tenezzül itmemiş. Bu tarîk ile nesyen mensiyyen kıalmış. Bi’l-âhare bu ebyâtı ol *Süleymân-nâmedendür* diyü Monlâ Latîfi irâd u işbât itmişdür.

Nazm

Gel ey vâ‘ız işit sözün Ğakîmüñ
Eger kim var ise tab‘-ı selîmüñ

Dilersen vaz‘idesin bir ‘imâret
(Ü.171a) Eger küy u eger şehr ü vilâyet

Gerek seyr eylesün yir yüzinde
Yürüyesin yücesinde düzinde

Bulasın bir yiri kim ola ‘âlî
Şimâlınden yaña ola cibâli
Açuk ola velî Ğarbi hevâsı
Öñi şahrâ vü tağ ola verâsı

İgende şovuk olmaya şitâsı
Pek ıssı olmaya yazın hevâsı

Bu resme yirde yapsan menzil ü dâr
(Hk.422a) Kıpusı şarka ola didi mi‘mâr

Dermend Firdevsi-i Tûsinüñ rûhı mezbûr ile iştirâk-ı mağlaşdan âzürde ve bunuñ eş‘arı okınan vilâyetden esen yıl toğandukça mezârnuñ giyâhi bile pejmürde iken tekrâr bir taqlid dağı hicv semtindeki tereddüdinden

²⁹ İlim bir noktadır, onu cahiller arttırdı.

³⁰ Kitap taşıyan eşegin durumu gibidir (Cum’a, 5)

peydâ olmuşdur. Bu kerre hakîm-i zî-şānuñ rūhı hayāt bulmağdan bile me'yūs idüğü hüveydâ olmuşdur. N'olaydı her şā'ir liyaqatına göre mağlaş ihtiyār ideydi. Bu bābda sultānu'ş-şu'arā fermānına muğālefet cā'iz olmayup ta'yin-i mağlaş-ı eħaşş anlardan ruğşat ile zuhūra geleydi.

FIGĀNĪ: Karamānidür. Şehzāde Sultān 'Abdullāh mādiğlerindendür. Bu dağı *İskender-nāme* nazmını ihtiyār itmiş. Hālā ki kendüyi āzürde-hātır itdüğinden gayrı eş'ārına bile dil-āzār itmiş. Bu mağla' anuñdur

Nazm

Yaşum merdümelerin çeşmüm tuğardı nice 'izzetle
Yolunda sā'il olmuşdur yürürler şimdi zilletle

KĀDIRĪ: Edirnelidür. Müderris zümresinden iken şī're heves idüp işğāya kâbil sözler söylemişdür. Hattā Sultān Bāyezid Hana nazmla bu mağüle 'arz-ı hāl eylemişdür.

Nazm

Ey şehinşeh ki āsitāneñde
Cümle-i müşkilāt olur münhāl

'Adl ü dāduñ ihāta itmişdür
Rub'-ı meskūni ey şeh-i a'del

Ne revādur ki devr-i 'adlūñde
İde mazlūm zālīm ile cedel

Māni'-i vaşl-ı şem' olup miğrāz
Perr-i pervāneye irğüre hālel

Bu ebyāt dağı anuñ vāridātındandır.

Nazm

Leylī gibi çemende konup gül otağ ile
Mecnūn yüregi gibi yanar lāle tağ ile

Hengāme-gir olsa şurāhī 'aceb degül
Kim nice pehlevāni (K.216a) başar bir ayağ ile

(F.195a) Dil tıflını görüñ ki düşüp bağr-ı eşküme
Öğrendi şuda yüzmegi iki kabağ ile

Pervāneler nemed (H.201a) giyüp envār-ı hüsnuñe
Dervişler gibi tolanurlar çerāğ ile

Kūyuñda Qādirīyi raqīb ile dir gören
Būlbūl çemende hem-nefes olur mı zāg ile

QANDĪ: Sirozīdür. Cem Sultān şā'irlerindendir. Qannād olmağla bu maħlaşı ihtiyār itmişdür. Nazma qādirlerden idi

‘An nazmihi

Çün dolaşduñ zūlfine ey dil perişān (Hk.422b) ol yūri
Qara baħtum var imiş ney gibi nālān ol yūri

Bu maħla‘ daħi anuñdur.

Nazm

Qanda qandum ey şanem cūllāb-ı la‘lūñ qandına
Kim baña qandı diyü bühtān idersūñ her nefes

KĀTĪBĪ: Burusevidür. Pür-güy olmağın şümāre qābil degül qaşā'id ü eş‘arı vardır. Bu maħla‘-ı meşhūr anuñdur.

Beyt

Yine ey cām-ı şafā kim seni gördük silme
Meclisūñ revnaqısuñ dünyede art eksilme

KEBĪRĪ: Rūmilindendir. Zelzele-i kübrāda fevt olmuşdur ve bu ğazel zāde-i ṭab‘-ı hāşıdır.

Nazm

Ey göz demidür eşk-i firāk ile tol indi
Ağyār bu gün yār ile bāzārı ṭolandı

Hışm ile yine cevr ü cefā tıgı bilendi
Ey dil saña mı yā baña mı anı bil indi

Mezbūr Kebirī nev‘an kibr ü ‘acibe mübtelā olup mu‘aşırkların göze göstermez anlar da kendüyi şā'ir hisābına şaymazlardı. Bināen ‘alā zālīk Kātib Şevķi bu kıṭ‘ayı diyüp kendüsine göndermiş.

Qıṭ‘a

Kebirī şī‘r-gūylar arasında
Hemin ta‘dād içinde şıfra beñzer

Tezāyüd virür a' dād-ı hısāba
Hısāba saymaz anı ehl-i defter

MESTİ̇: Edirmelidür. Hayli merdüm-i ' ayyāş u şāhib-cemāl ve mestāne gözleri yāl ü bāl bir nev-cevān-ı pür-ğunc u delāl olmağın merhūm Necāti Beg ta'alluğ itmişdür. Nice ta'alluğ Leylāya ' arz-ı mihr iden Mecnūn-mişāl ta'aşşuğ itmiş idi. Menkūldür ki ' uşşāğından biri mağdūm-ı mezbūrun āsitānesi hizmetinde şābit-kağem olmağı recā ider. Elbette bu sultān-ı mülk-i hüsne tavāşī nāmına ğayr taşı bir bende lāzımdur diyü ālet-i vücūdını keser. Ya' ni ki kendüyü töhmete mağmūl olan kağıyyeden munfaşıl ider. Tā ki merāmına vāşıl olup ' ömri āhır olinca āsitānesi hizmetinde şebāt u beka bulur. Ve bu şi' r-i ābdār Mesti didükleri cevān-ı bā-veķāruñdur.

Nazm-ı dil-ārām

Benüm şurāhi gibi şāh-ı tācdārum yoğ
Kuliyam ayağın öpmeye iktidārum yoğ

Mey-i elest şunıldı elüme rüz-ı ezel
İçelden ol meyi mestem dağı humārum (Hk.423a) yoğ

MÜNİRİ̇: Amasiyyelidür. Şehzāde Sultān Ağmed vāşıflarından ve bezm-i hāşına mağrem olan (Ü.171b) ķurbi ' ārifleründen idi. Bu mağla' anuñdur.

Beyt

Dökdi cevāhirini şu gibi çeşm-i eşk-bār
Gülzār-ı kuyuna getürince iki bñar

MİHRİ̇: Amasiyyedendür. Bıkr-i fikri gibi mümtāz ve şevher-i řab' ına şarın ü zāhirü'l-i' cāz bir şatun-ı ' aşığ-bāz idi. Merhūm Sultān Ağmedüñ meclisine dāhil ve mu' āşırıları olan şu' arā ile leřā' ife mā' il řattā İskender-nām bir cevān-ı sim-endāmla ser-vağt-i töhmete vāşıl bir nāzenin-i bī-mu' ādil iken dāmen-i ' iffetine dest-i bigāne fırsat bulmadı. Ve pırāhen-i ' işmetine ' uşşāğ-ı müştāğ-ı ferzāneden kimse vāşıl olmadı. Řattā bir gün bedihe dimişdür.

Beyt

Nice İskenderi la' lüm zülāli
Şuya iletdi vü şusız getürdi

beytini inşā eylemişdür. Muğaşşal-ı kelām zen-i dehr-firibine aldanmayup dünyāya merdānelikle geldi gitdi. Zülāl-i vişālinden ne bir kimse behremend oldı ve ne bezm-i ülfeti ser-vağtine yetdi. Bu ğazel Necātiye nezā' irindendür.

Nazm

Āteş-i ğamda kebāb oldu ciger döne döne
Göklere çıktı duĥānumla şerer döne döne

Dil derūnumda tutuşdı yine bir şem^ç gibi
Ten ĥayālūnle fener oldu (K.216b) yanar döne döne

Vuşlat-ı la^ç lüne irişmege cān cānbāzı
Rismān-ı ser-i zūlfūnden iner döne döne

NECĀTĪ: Şu^ç arānuñ pīr-i pīş-ķademi ve buleġānuñ mīr-i bī-naẓīr-i muhteremi meşel-gūylaruñ ser-āmed-i nāmdārı fuşahā zümresinūñ şehriyār-ı muhtārı nādire-i ķurūn u a^ç şar ve u^ç cūbe-i duĥūr u emşār bir şā^ç ir-i büzürgvār idi. Eger edāsı hem-vār (H.201b) olaydı Hāfız-ı Rūmdur dinilse ca^ç iz idi. Eş^ç ar-ı belāġat-nümāsı (F.195b) yek-dēst bulunaydı Husrev-i merzbūmdur dinilmek bārız idi. Şehr-i Edirnedən Sa^ç ilī-nām bir şā^ç irün kılıdır. Ve nāmı ^ç İsadur Latifī kavlince. Ammā Mevlānā ^ç Aşık (Hk.423b) taĥķiķince şehr-i mezbūrdan bir pirezenuñ ³¹ قرّة عين لي ولك hitābı ile perverde kılduġı oġullıġıdır. Taĥsīl-i ma^ç ārifle neşv ü nemā bulduķdan soñra tekmīl-i ma^ç rifete heves itmiş ve tekmīl-i kitābete daĥi bezl-i ^ç ömr ü nefes itmiş vaķtā ki Sultān Bāyezīd Ĥan şehzādelerinden ^ç Abdullāh Ĥan mīr-livā-yı Karamān olduķda dīvān kātibi nāmıyla Necātī ^ç abd-i mūkātibi olup bile gitmiş. Ĥikmet-i Ĥudā merĥūm şehzāde riyāz-i cevāniden behremend olmaz. Necātī merĥūm daĥi keş-ā-keş-i ālām-ı fāķadan ķurtulmaz. ^ç Āķıbet erbāb-ı himmet olan ahāli-i devletūñ kimi mürebbī ve kimi miyāncı olup müceddeden sancaġa çıkan Sultān Maĥmūd-nām şehzādeye nişāncı olur. Ĥattā merĥūm Mü^ç eyyedzāde mezbūruñ ĥüsn-i terbiyetine bezl-i maķdūr eyler. Nūyīn-i Cem-ķadr daĥi ri^ç āyetine ta^ç ahhūd ile luţf-ı mevfūr eyler.

Nazm

Şāh Maĥmūd-ı Ġazneviye bedel
Şadr-ı iķbāle geçdi Şāh Maĥmūd

Vasfın idüp Necātī nazm iderek
Oldı Firdevsi yirine mevcūd

El-ķışsa giderek şāha muşāĥib olur. Ĥattā *Münāzara-i Gül ü Ĥusrev-nām* kitābı nazm itmesine emr-i şerifī şudūr bulur. Mezbūr daĥi sem^ç an ve ta^ç aten diyü iştiġāl itmiş. İtmāmı müyesser olmadın Şāh Maĥmūd dahi sarāy-ı āĥirete gitmiş. Necātī merĥūm ālām-ı firāķla evvelkiden ziyāde maġmūm olmuş. Ne ol kitābı itmāma sa^ç y itmiş ve ne ihtitāmı ta^ç ayyūn bulmuş. Bu ebyāt ol manzūmesindendür ki ĥaylī ĥoş-āyendedür.

Der-vaşf-ı tīr ü kemān

³¹ Bana da sana da göz bebeġi (Kasas/ 9)

Kirişini bir kezîñ ötdürse yay
Atıla panbuğ gibi nice alây

Yay geründükçe şüner oldu oğ
Câna ecel gibi şunar oldu oğ

Oğ çekilür tırnağa deñlü tolar
Haylî ulaşdurmağa tırnağ çalar

Degdi kiriş itdi şadâ-yı hazîñ
Pek çekene uz atana âferin

Mevlânâ ‘Âşık kavlınce bu kitâb-ı manzûme *Leylî ve Mecnûn* nâmına temâm olduğdan ğayri sâbıku’z-zıkr şehzâde-i merhûma *Huccetü’l-İslâm* İmâm-ı Ğazâlinüñ *Kimyâ-yı (Hk.424a) Sa‘âdetini* ve muhâdarâtdan *Câmi‘u’l-Hikâyât* mücelledâtını min-ciheti’l-itmâm te’lif-i bâhirü’l-ihtitâm itmişdür. Nihâyet ‘ankâ gibi mevcûdu’l-ism mün‘adimü’r-resm olmağın nâ-bûd olup gitmişdür. Hâlâ ki ikisini de mübâşeret itmişdür. Ve ol iki eserüñ her birine nice yıllar iştiğâl iktizâ itmekle merhûm Necâtinüñ fezâ’il-i zâtiyyesi ol mağûle genc-i şâygân feth idecek nişâb haddine yetişmemekle kümeyt-i hâmesi tevağğul tārîkına bile gitmemişdür. Bâ‘is budur ki ol âsârüñ bir faşlına vâşıl olmuş kimse yokdur. Belki hayâlât-ı zevi’l-iyâbdur diyü feth-i bâbına dest-res bulmuşı hûd ma‘dûd olşa daği çokdur. ‘Ale’l-huşuş Şehî Beg merhûm ki ömr-i vârı gibi Necâti Begüñ hizmetinden ayrılmazdı. Bir nefes meclisinden cüdâ olmağı eyyâm-ı ‘ömrinden şaymazdı Yine ol iki kitâbı (K.217a) vechen mine’l-vücûh yâd itmemişdür. Ancağ *Münâzara-i Gül ü Husrevi* yazmışdur. Anı daği *Leylî ve Mecnûn* idi diyü tettebbu‘la ğalağ semtine gitmemişdür.

Vaktâ ki şehzâde-i pür-cûd merhûm Sultân Mağmûd vefât eylemiş iki âsitânededen ayrıldığdan soñra (Ü.172a) birine daği intisâba hicâb idüp ‘uzlet ü inzivâya rağbeti işbât itmiş. Hattâ mezîd-i ‘inâyet-i şehriyârîden ma‘âşına bol bol vefâ ve erbâb-ı devlet ‘atayâsından kemâl-i istiğnâyile istifâ itmek için ayda bin aqça ta‘yin olınmış. Ucuzluğ zamâna râst gelmegin kağt u ğalay-ı sîm ü dinârdan hâtırı meksûr u ber-taraf bulunmuş. Âhîr-i ‘ömrine dek sâbıkü’z-zıkr Şehî Beg ve vârişe-i vâhidesin tezevvüc itdüğü ‘umdetü’l-müderresin Ümmü Veledzâde ‘Abdü’l-‘aziz-nâm dâmâd gibi ğam-hâr-ı nâ-şâdı ve hem-civârlarından Nakğaş (H.202a) Bayram-nâm nedîm-i ülfet-nihâdı ile geçinmiş. Ne mu‘ammer olmuş evlâd-ı (Hk.424b) devletinden behredâr olmuş ve ne ol duğter-i bülend-ağterün ebnâ-yı kirâmı rü’yetinden kesb-i nûr kılmış Âhyânen berâ-yı hâtır (F.196a) için göñli seyr ü sülûk istese merhûm Mü’eyyedzâde hizmetine gidermiş. Sermâye-i tereddüdi anlarüñ teveddüdine tahsis idermiş. Bu hâlde ki sene erba‘a ve oşr ve tis‘amie hudûdunda tûfân-ı beliyyât-ı ‘âlemden necât bulmuş. Sefîne-i pür-sekine-i tâbüti bahru’l-‘irfân-ı ‘ummân-ı ehl-i şafâ olan Şeyğ Ebü’l-Vefâ mağallesinüñ sâhilinde ikâmet lengerini birağup anda defn olınmış. Hattâ mezbûr Şehî Beg

Gitdi Necātī hāy

tārīhini dimiş ve merķādini yapdurup seng-i mezārına yazdurmış. Ma' a-
zālīk merħūmuñ vāridātındandır.

Nazm

Bir seng-dil firākına ölen Necātīnūñ
Billāh mermer ile yapasuz mezārını

beytini daħi ķazdurmış. Haķķ-ı nān u nemege ri' āyete binā'en ol binā ile
merħūmuñ rūħ-ı laṭīfīni iħyā ķılmışdur. Nevverāllahū mazca' ahū.

Egerçi ki Mevlānā İdrīs *Heşt-Bihişt*-nām tārīhinde merħūmı Hıusrev-i
Rūm diyü merkūm itmişdür. Ol aşra dek gelen Rūm şā' irlerine kıyāsla
vaşf itdi ise haķ budur ki muħassenāt-ı medāyihini mektūm itmişdür.
Zirā ki buleġā-yı 'Aceme şümüli maķsūd olması muħāldür. Fuşāhā-yı
Rūmdan zuhur idecek ahlāfı kaşdı ise mānend-i hayāldür. Bu teşbih miħ-
vechin münāsib ü vecīhdür. Yoħsa Hıusrev-i Deħlevinūñ şāhib-ħamşeligi
ve sār ir fezā'ili fikr olıcak Monlā İdrīsūñ temşili minvechin teşbihdür.
Ammā şu' arā-yı buleġā-yı Rūmdan ve şākirdlerimiz nāmındaki pākize-
güy-ı ma' lūmdan Mevlānā Şāfī ki maħallinde zıkr olınacaķdur fuşahā-yı
'Acemūñ meşāhirine şu' arā-yı Rūmuñ rü-şināslarını teşbih yüzinden
didüġi kıt'a haķ budur ki manzūme-i pesendidedür. Ancaķ bu haķır
vaşfındaki ħüs-n-i zannı medħül-i (Hk.425a) efażıl-ı nā-güzidedür.

Nazm

Şā' ir cihānda çoķdur feyz-i Hudāya mazħar
Anları zinde ķılmış nehr-i hüner zülāli

Meşhūr-ı ehl-i ' irfān aşħab-ı resm-i divān
Bir kaç suħanver olmuş ser-defter-i ehāli

Rūm u ' Acemde ķopmış a' yānı ehl-i nazmuñ
Eşrāfı ya' nı olmuş bir birinūñ mişāli

Selmān añıldı Aħmed Hācū yazıldı Zātī
Hıusrevlenür Necātī Hāfızlanur Hayālī

Nāzük edālardan Şāhī şayıldı Bāķī
Her dilde ķudretinden Cāmī tūtıldı ' Ālī

Şāfī bu penç beyitte yazıldı şeş cihetden
Altı güzide zātūn evşāf-ı pür kemāli

Ba' dehū biz yine şadede gelem merħūm Necātīnūñ ba' zı güzide
ġazellerini beyān idelüm. Bir zamān (K.217b) cümle divānını intiħāba
me'mūr oldum. Kıırķdan ziyāde ma' mūr ġazellerini buldum. Ol

cümleden bu iki maṭla' -ı ğarrā penç ebyātı ile maṭbu' -ı ehl-i nühā idügi müttefaḫun 'aleyh olur.

Nazm

Dil-kişverine zülf-i siyāhuñ belā yeter
Yıkmağa ol vilayeti bir ejdehā yeter

Dīger

Bī-vaḫt geldi yār işigine meh-i münīr
Şebrevlik anuñ uşda getürdi yüzine kīr

Ve bu maṭla' ları dahi maṭbū' u güzīdedür. Ya' nī ki sā'ir meṭālī' inden ziyādece pesendīdedür.

Dīger

Nigārā tūtiyā-yı ḫāk-i pāyuñ özge dārūdür
Çekilse sürmeden eksük degüldür göz terāzīdür

Dīger

Ḥaṭṭ-ı ruḫ-ı yār ehl-i maḫabbet ecelidür
Ĝafil yürime aç gözünü gün gicelidür

Dīger

Dil-berde murād ān olur endām degüldür
Keyfiyyet olur meyde ğaraz cām degüldür

Dīger

Ruḫuñ gülzārına sünbül şaçuñ şaç kim niḫāb olmaz
Kim ol şem' -i şeb-ārādur aña zulmet ḫicāb olmaz

Hikmet-i Ḥudā bu ğazelini görmedin zemīninde nevādir şekli olmuş. Ya' nī ki bu ḫaḫīrden daḫi bu maḫūle müreddef ü muḫaffā bir ğazel şudür bulmuş. Ma' a zalik üç beyti bā' iş-i (Hk.425b) maĝfiretimüz olacak ve zuḫr-ı ṭarīḫ-ı āḫiret ḫisāb olınmuşdur binā'en 'alā zālik irādı münāsib görildi.

Li müellifihī

' İnāyet her kime yüz ṭutsa' işyānı niḫāb olmaz.
Güneş toĝduḫda zirā perde-i zulmet hicāb olmaz

Giceyle ḫāb u gündüz ğaflet oldı bā' iş-i ḫayret
Bize dūnyānuñ inkārı gibi ḫāzır cevāb olmaz

Ḥabībīn sev dilersen mağfīret taḳrībīn ey ‘Ālī (Ü.172b)
Raḳīb olmaḳ gibi Mevlāyā rengīn intisāb olmaz

NECMĪ: Cānikdendür. ‘İlm-i nücūmda kām-yāb dānende-i rumūz-ı
usturlāb (F.196b) bir ḥakīm ü fehīm-i ma‘rifet-meāb imiş. Bu maṭla‘ı
ḥasb-i ḥāl idinüp dimiş.

Nazm

Neler eyler kişiyē ṭālī‘ -i bed
Aḥter-i sa‘d eylemezse meded

Bunı daḥi bir ḳaşşāb cevānı vaşfinda nazm itmiş

Nazm

Bugün bir dil-ber-i ḳaşşābuñ oldum ḳulı ḳurbanı
Tenümi şerḥa şerḥa itseler terk itmezem anı

Terāzūden inen dil-ber budur yā Rabbi sen şaḳla
Ḥased ḳurdından anı kim olupdur Yūsuf-ı şānī

NIYĀZĪ: Monlā Laṭīfī üç Niyāzī tercemesin yazup biri Burusevīdür
Yıldırım Ḥan mādiḥlerindendür. Ve biri Ḳaramānīdür ki Sultān Bāyezīd
şehzādelerinden Sultān ‘Abdullāh vāşıfıdır diyü yazmışdur. Ve biri daḥi
Sirozīdür ki ‘aşrımız şu‘arāsındandır dimişdür. Ḥālā ḳi bu ḥaḳir bir
Niyāzī divānını gördüm. Necāti divānından ziyāde idi ve dibācesinde

Nazm

Benüm İlyās Niyāzī Gelibolı vaṭanum
‘Ayn-ı baḥr iki gözüm keşti-i cāndur bedenüm

Ve bir ḳasīdesinün miyān beytinde

Diger

Rūy-ı dünyā kim bugün buldı cemāl ile kemāl
‘Adl-i Sultān Bāyezīd ibni Meḥammed Ḥandan

dimişdür. İsmi İlyās olduḡı ve ṭarīk-ı ‘ilme sālīk müste‘idān
zümresinden idüḡi ma‘lūmdur. Bu taḳdirce Ḳaramānī bir Niyāzī dahi var
idüḡi gayr-ı ma‘lūmdur. La‘l ü āteş-redīf ḳaşīdeleri vardır. (Hk.426a)
Ve meşhūr-ı āfāḳ olan

Nazm

Cefā-yı yāri mi cevri-i nigāri mı diyeyin
Firāk-ı yāri mi terk-i diyāri mı diyeyin

Ya t̄ul-i ‘ ahd-i belāyı ba‘ id-i r̄uzumı mı
Ya miḥnet ile geçen r̄uzgāri mı diyeyin

Ruḥınuñ ğamından ölüp lāle bitse s̄inemde
Gelüp oḡağ ile bekler mezāri mı diyeyin

Ve şöhre-i āfāk olan

Beyt

Vā fūrkatā kim irmedüm ol serv-ķāmete
Vā ḥasretā ki ķaldı bu ḥasret ķıyāmete

Bu maṭla‘ daḡı anuñdur. Muḥaṣṣal bu ḡakir ķavlince bir Niyāzi-i
ķaramāni daḡı yoķdur. Ve Sulṭān ‘ Abdullāh ile vilāyet-i ķaramāna
varması ğalaṭ olunmuşdur.

VİŞALİ: Aydınlıdur. Edirne (K.218a) sarāyında ḡāce olmuşdur.
Gördüğü šı‘ re deḡḡāl bu ķā‘ ide-i ‘ arūza uymaz diyü ķil ü ķāl itmeši
ḡušušā Necāti ğazellerine daḡli iltizām idüp zu‘ munca ğüft ü ğuy-ı bi-
me‘āl eylemesi muķarrer imiş. Aña binā‘en kendü šı‘ rinuñ daḡı selāseti
in‘ idāmı ğünden ğüne eḡher imiş.

Nazm

Gözlerümdür ğüzelüm ğözüñi cān ile seven
Ġöze ğöster ğözüñi ğözden irağ olma igen

Görmek olmaz iki ğözüm gibi ğüzeli veli
Ġörmüşem ğöz seni ğördükde iki ğözümü ben

VASFİ: širozidür. Feammā ķuzātun bi-baḡt-ı bi-rūzıdur. Ġāyet za‘ ifü‘l-
mizāc u bimār ve ikide birde riḡleti şöhre-i dār u diyār olmağın öldi diyü
ķādılığın alurlardı. Dirliğinden ayrı düşmiş mürde gibi ḡuzūr u rāḡatı
ğülzārını pejmürde ķılurlardı. ḡattā bir defa‘ daḡı mañısbı alınmış. Düşē
dura vezir ‘ Alı Pāšaya gelüp bu ķıṭ‘ a ile muķarrer itdürmüş.

Nazm

Vašfi-i p̄ir ü nātüvān için
Öldi diyü rivāyet itmişler

Ġālibā šerm ile ḡuzūrunda

Hayretinden kināyet itmişler

Gördüler günde biñ kez öldüğümü
Biñde birin hikāyet itmişler

Bu ebyāt daħi anuñdur. Hağ budur ki ħüb edā itmişdür.

Nazm

Göñül belā oğına kıldılar nişāne seni
Belā için mi getürdi (Hk.426b) Ĥudā cihāne seni

İki cihānda çü cān bir olurmuş ey dilber
Ne cān ile vireyin ben iki cihāne seni

Bahāne ʿ iškūn idüp ben faķire cevır itme
Anuñ hağı ki şehā itdi bi-bahāne seni

HĀŞİMĪ: Sādāt-ı Aʿ cāmdandır. Sulṭān Selīm Ĥan şehzāde iken muşāhiblerinden pederi daħi ol āsitānenüñ (H.203a) çārüb-keşleri rāğıblarından iken Karışdıran şahrāsındaķi şavaşda fevt olmuşdur. Kendü nice zamān muʿammer olup bu zeminde vāfir nezā'ir dinilmişdür.³² Evvelā bunu daħi Hāşimi bulmuşdur.

Nazm

Bezm-i mey eylemişem dün gice sulṭanlar ile
Nice sulṭānlar ile bi-ser ü sāmanlar ile

Ne bana vaşl müyesser ü ne ĥod şabr-ı ĥabīb
Düşeyin şehrine şeydā olup efganlar ile³³

ʿ Acemligine göre eyü dimişdür. Ĥuşūşā üstād yerine konulup nice gümrāhlar kendüye peyrevlik itmişdür.

HİLĀLĪ: Burusevidür. Bu maṭlaʿ lar ile baʿz-ı şuʿarā peyrevidür. Ve maḥlaş cihetinden münāsebetle ĥod ĥaylice nazm-ı maʿ nevidür.

Nazm

Gün germ olup igende ĥüsnini itmesün ʿ arz (F.197a)
Nisbet yüzünle günde beyne's-semāi ve'l-ʿ arz

³² Bu cümlede eksiklik var. Doğrusu Latifi'de şöyledir:

Cānānlar ile kāfiyesin evvel ol bulmuşdur ve bāķi nāzire-gūylar aña peyrev olmuşdur.

³³ Beyit Latifi Tezkiresi'nde şöyledir:

Ne baña şabr müyesser ü ne ĥod vaşl-ı ĥabīb
Düşeyin şehrine şeydā olup efgānlar ile

Bu dađi Mañşūr-nām imāmuñ hicvinde bir kıt' asıdur.

Kıt'a

Aşacağsın (?) cihānda ey Mañşūr
Sana görmem imāmeti ma' k̄ul

İsm-i mef' ul adın tağınuñ çün
Cā'iz olmaz imāmet-i mef' ul

I. Selim (Yavuz) Dönemi

Şairleri

(1512-1520)

FAŞLUN Fİ ŞU' ARĀ'Ī Bİ ZAMĀNİHİ'N-NĀZİMİN

Lİ DÜRERİ EVŞĀFİ ŞĀNİHİ

MEVLĀNĀ ĀHĪ: Beñlü Ḥasan dimekle mūlağğab Rūmilinde Nigbolı kağāsında tevellūd itmiş (Hk.511a) bir küşāde-meşreb nazm-ı laṭifi rūḥ-efzā inşası nişāne-i belāğatla feraḥ-fezā bir 'aziz idi. Ḥālā ki Āhī maḥlaşınuñ şe'āmeti kemāhiye kendüye te'sir idüp ğam u endūh ile āh u vāhdan kırtulmadı. Müddet-i 'ömrinde (H.241b) ruzğārından kām alup akrān u emşāli miyānında ta' ayyūn bulmadı. Zamān-ı cevānide babası vefāt idüp ve ele giren māl-ı mevrūşla ticāret kağdın idüp dārü'l-mülk-i İstanbula geldi. Ol 'aşr pādişāhlarınuñ 'ilm ü ma'rifete rağbetlerini vüzerā ve erkān-ı devletüñ aşğāb-ı kemālata 'ināyetlerini görüp re'sü'l-mālinı māl-ı kemāle değışdi. Ya' nī ṭarīğ-i 'ilme sülūk idüp sinni ḥudūd-ı erba'ine varınca pāye-i mülāzemet nāmındaki ser-menzile düşdi. Feammā ṭab'ında bedāyı'-ı nazm-ı kelāma kudret ve melekesinde meziyyet-i inşād u inşāya rağbet mağarrer olmağla şu' arādan Mevlānā Celili ile muşāḥabet iderdi. Ol Ḥusrev ü Şirin nazmına mübāşeret itmegin Āhī dađi ol tetebbu'a mümāreset idüp ğāh anı nazm ider ğāhı ğazeller dirdi. Ḥattā ba'z-ı ebyātını iletüp meşāyıḥ-ı nağşībendiyyeden Maḥmūd Efendiye 'arz iderdi. (Ü.208b) Ḥālā ki şeyḥ-i büzürgvār Āhinüñ aña iştiğālini ta'yīb ü inkār idüp Perviz-i bi-temiz ki resül-i Ḥudānuñ nāme-i şerifini yırtmış bir gebr-i pür-kibr-i nāçiz ola. Mücerred ekābirden cā'ize ümmidi ile ḥayf u dirig ki senüñ aña tağayyüdle tażyī'-i evkātuñ taḥağğuk bula. Şöyle ki andan ferāğat eylesesün. Dār-ı cezāda ben senüñ cenāb-ı risāletden şefā'atına zāmin olayın ki tekmi'l-i sa'ādet-i āḥiret eylesesün diyü ta'ahhüdine binā'en Āhī ol nazmı encāma irgürmedin ferāğat eyledi. Ya'ni ki nā-temām ḳalup itmāminı münāsib

görmedi. Haq budur ki hūb nazm itmişdür. Ol vech ile tekmlī mümkün olmamasını gūyā ki kemāl-i nezāketine delālet eylemişdür. Ve bu ebyāt ol kitābındandır.

Nazm

Fenā bezminde çün devr-i zamāne
Beķā cāmın sunar Nūşinrevāne

Felek şundurđı bir kaç devr añā (Hk.511b) cām
Çıkardı kāse-i serden ser-encām

Anuñ da ıyşını devr āhir itdi
Tolısın Hürmüze nūş itdi gitdi

Der-vilādet

Toğurdı şubh-dem bānū-yı devrān
Bir altun başlu şırma saçlu oğlan

Der-sıfat-ı şeb

Nehengi çünki çarhuñ Nīle batdı
Bir altun māhı kendin taşra atdı

Der-gamkūnī

Nedendür ey meh-i āyīne-ruhsār
Ruğun jengār-ı gam tutmuş kamer-vār

Mübārek hātıruñ ey çeşme-i cān
Karañuluğdadur çün āb-ı hayvān (K.267b)

Göñül āyinedür sevmez ğubārı
Götürmez cām-ı Cemşid inkisārı

‘Alā külli hāl meşnevisi ğazellerinden rācihdür. Eş‘arı hem-vār degül idüği zirā ki vāzihdür. Cümleden a‘la eşeri ve mü’ellef-i matbū‘u mu‘teberi kitāb-ı *Hüsn ü Dil*dür ki vilāyet-i Rūmda te’lif olınan āsāruñ maķbūl ü bī-mu‘ādilidür. Lāmi‘ī merħūmuñ *Hüsn ü Dil* gūyā bu da‘vānuñ hāl-i müşkilidür. Ve bu kıt‘alar daħi ol kitābdandır.

Nazm

Āb-ı hayvan cihānda bir şudur
Ki anuñ ötesi karañudur

Nice İskenderi o çeşme-i cān

Şuya iltüp şusız getürdi hemān

Ya çeken Hızr gibi ābumdur
Ya Şikender gibi türābumdur.

Ve min eş'ārihi

(F.237b) Gitdi gönül saña gele ey bî-vefā gele
Şāyed ki isteyü seni gönlüm baña gele

Yārūñ harāmī çeşmine kanum helāl itdüm
Yā ol harāmī bir gün ola kim yola gele

Ve lehū

Yirde qalmaz āteş-i āh-ı seḫergāhum benüm
Toḫınur çarḫına bir gün ey felek āhum benüm

Merḫūm Sultān Selīm mezbūruñ ba'z-ı ebyātını görmüş. Kābil-i vücūd ancak diyü pesend buyurup kādī' askerlere Āhinūñ sinn ü māl ü cāhını şormuş. Henüz mülāzımdur zamān-ı 'ömri erba'ın idüğine kalbimüz cāzımdür didüklerinde ri'āyet eyleñ dimişler. Anlar daḫi tarīḫ muḫtezāsınca bir medrese 'arz eylemişler. Lākin ekābirden biri kendüyi pāreye çalmış. Saña küllī ri'āyet buyurulmuşdur. Qabūl itme diyü iṭmā' la yoldan çıkarmış. Hālā ki 'adem-i kabūli 'arz (Hk.512a) olınuḫda nā-kāmlığına sebep olmuş. Henüz zillet-i mülāzemetden maḫzūz ancak bir daḫi anı baña añmañ buyurulmuş. Ve ol eşnālarda Ahi bir gāzel diyüp

Beyt

Didüm yāre nedendür ol qadd bālā vü zülf egri
Didi bu Rūmdur bunda olur tuḫrā-yı şāh egri

Diyār-ı 'ışḫ pür-āşüb memālik ser-te-ser (H.242a) fitne
Şeh-i ḫüsn olıcaḫ zālīm olur lābüd sipāh egri

beytleri sem'-i şehriyāriye toḫınmış. Ġazab-ı āteş-nehbleri müştedd olup bir daḫi tezkirine mecāl olmamış. 'Aḫıbet nice zamāndan soñra Qara Ferye Medresesi virilmiş. Ol rütbe-i sāfilede qaşide-i 'ömri muḫaṭṭa' bulup nā-murādılıḫla dünyādan gitmiş. Nevverāllāḫü rūhahū

HABİBİ: 'Acem serḫaddine qarīb bir nāhiyedendür. Pādişāh-ı maḫfūruñ zamānında Rūma gelüp vefāt itmişdür. İstimā'a kabīl ba'zı sözleri vardır.

Nazmuhū

Ger senüñçün itmeyen çāk ey büt-i nazük beden
Ĝurum olsun bu kabā egnümde pīrāhen kefen

Gitmeye başdan ham-ı zülf-i hayāli sen mehüñ
Üstühˆān-ı kellem üzre tutsa ˆ akrebler vağan

ĤUZÛRĪ: Gelibolı nevāh̄isindendir. Sūfiyyūn ˆarīkına sülük itmiş ve bu devrūñ āh̄irinde gitmiş kelimātı müˆeşşir ˆuzlet ü ĥuzūr ile istirāhata nāzır kimse idi.

Nazmuhū

Biz kim bu cihān gülşenini ĥāra deĝişdük
Varını yoĝa yārini aĝyāra deĝişdük

Gel ĥūr u cinānı bize ˆ arz eyleme vāˆ iz
Biz cennet ü ĥūrı ĥamu didāra deĝişdük

Ve lehū

Bu cihan dār-ı fenādur bu fenā dārına yuf
Bu fenā dārı nedür belki beķā dārına yuf

ĤALĪMĪ: Nefs-i Kaşamonide tevellüd itmiş iˆade-i Semāniyyeden mülāzemet rütbesine yetmiş baˆz-ı tekmil-i ˆulüm ü funūn taĥşil itmege diyār-ı ˆAceme gitmiş andan gelüp Mekke-i Mükerrerede müteķāˆid olmuş ĥattā ˆarīk-ı Zeyniyyede (Ü.209a) bir pīr-i mümtāz ĥizmetine yetişüp tekmil-i (K.268a) ˆarīkatla iˆtilā-i şān bulmuş kimsedir. Baˆdehū ³⁴حب الوطن من الايمان cāzibesi ile Kaşamonıya gelüp ˆilm-i zāhir ü bātından āzādeye raĝbet göstermiş. İttifāķ Sultān Şelīm Ĥan (Hk.512b) Trabzonda Mīr-livā-yı zī-şān iken mezbūruñ aĥlāk-ı ĥasanisini işitmeleri ile şeref-i şoĥbetine ˆalib olup daˆvetine emr-i şerīf ü ādem göndermişler. Ĥikmet Ĥudānuñdur isimlerindeki münāsebet ülfetlerine sirāyet itmiş. Temām ittiĥād üzre mücālesetleri raķd-ı taĥķiķa yetmiş ve biˆl-cümle yıldızları barışmış. Yaˆnı ki çok zamān geķmedin Sultān Selīme cülüs-ı taĥt-ı saˆādet müyesser olmaĝla Ĥalimī Ĥelebi daĥı meydān-ı raĝbet ü iltifātta kaķˆ-ı merātib kılmış. Ve baˆz-ı şuˆarā bu zıkr olınan ülfete ki muṭṭaliˆ olmuşlar. Bu maķūle bir maṭlaˆ diyüp şunmuşlar.

Nazm

Şol pādişāh ki ism-i şerīfi Selīm ola
Lāyık budur muşāhibi anuñ Ĥalīm ola

³⁴ Vatan sevgisi imandandır.

Menkûldür ki dârü'l-mülk-i İstanbula gelüp taht-ı sa'âdetle ki müşerref olduğda iki üç gün miqdârı umûr-ı cumhûruñ nizâmı ile muqayyed olmağın mezbûr Halîmîyi görmemişler. Dördinci günü mecbûr olmağın bāğçe kapusından içerü iletdürüp tefak্কud-ı hâtıra teveccüh kılmışlar. Hattâ mezbûra iştiyâken ve iltifâten ben bu saltanatı neyleyin ki üç gündür senüñ cemâl-i bā-kemâlini göremezin buyurmuşlar. El-kışşa Kâdî 'İsâ Sultân Ya'kûb-ı Bâyındırıye itdüğü duhûl bunlarda zâhir imiş. Ve Kâdî Ebu Dâvud Mu'taşım-ı 'Abbâsî huzûrında bulduğı hüsni kabûli Halîmî Çelebide izdiyâdla mütebâdir imiş. Ba'z-ı umûr 'arzında vüzerâ tersnâk olsa feryâd-resleri monlâ-yı mezbûr imiş. Her ne söyleseler gûş-ı rızâ ile işğaları elbette karin-i kabûl (F.238a) u me'sûr imiş. Feth-i Mısrıla kâmrân ve 'avdetle diyâr-i Şâma mihmân olduklarında(15) vefât itmişlerdür. Hattâ 'ibâdetine ve şalâhına bi'z-zât kendüler varup ri'âyet-i hûkûkî işbât itmişlerdür. Ve ammâ müellefât ü âşârı gayrı şâyi' güyâ ki bu iki maţla' a iktifaları vâkı' dur.

Nazm

Elüme girmiş idi dün gice ol zülf-i du-tâ
Şanki destümde idi memleket-i Çin ü Hıttâ (Hk.513a)

Ve lehû

Ol mâh-ruḥ ki ḥalkı yağan hüsni tâbıdur
Germ olmasun mı yir yüzünüñ âfitâbıdur

MONLÂ HALİMÎ: Bunlar diyâr-ı 'Acemden gelmiş Dımışk-ı Şâm-ı Cennet-meşâmda temekkün kılmış bir ehl-i ma'rifet idi ki beyne'n-nâs Halîmî luğati diyü meşhûr olan *Bahrü'l-garâ'ib-nâm* kitâbı bunlar te'lîf itmişdür. Bu ḥakîr külliyâtını gördüm. Otuz miqdârı resâ'il (H.242b) ü kaşâ'idi-i maşnû'asını müţala'a itdüm. El-ḥak dikkat-i kalb ve tab'-ı nâzüğine âferin ve mahâret-i zihn-i mü-şikâfına şad-taḥsîn ki merḥûm Selmân-ı Sâvecinün kaside-i müşkilesine karîb taḥayyülât-ı matbû'ası vardır. Ve bi'l-cümle ekşer-i eş'arı taḥsîne sezâvârdur.

REVÂNÎ: Dârü'l-mülk-i Edirnedeki nehr-i Tunca kenârında sâkin ve bir bihişt-i ḥadîka-i pür-iştihârda mütemekkin ve şebân rûz nazargâhında cerayân-ı âb-ı revân müte'ayyin olmağın Revânî taḥalluş itmiş idi. İsm-i mâder-zâdı Şücâ' ve şecâ'ati tiğ-i zebânla kıttı'-ı nizâ' idüğü taḥkîka yetmiş idi. Merḥûm Sultân Selîm Han şehzâde-i 'âlî-şân iken melâz-ı erbâb-ı 'irfân olan âsitânelerine ilticâ itmiş gâh u bi-gâh cevâ'iz-i seniyyelerin alup iltifât-ı 'aliyyelerine mazhar düşmiş idi. (K.268b) Ba'de'l-cülûs gâh maţbaḥ-ı âmire emânetine mutaşarrıf olduğdan soñra surre emâneti ile ḥacc-ı şerîfe varmış gelmiş. Hattâ ḥakḥ-ı fuḥarâ olan

şurreden ³⁵ صدقت لمن قبض müsted' āsınca ekl ü bel' ile müttehem olmuşdur.
Hattā şehriyār-i cihān Selīm Hān-ı kāmran
Be Revāni saña neler dirler

mışra' ıyla vākı' -ı hālden istiḥbār itdükde

Bal tutan parmağın yalar dirler

zamimesi ile cevāb virüp teftiḥden ҡurtulmuşdı. Ba' de zamānin Kapluca tevliyetine 'aқabince Ayasofya tevliyeti ḥidmetine dest-res bulmuş. Menkūdür ki Kırk Çeşme ҡurbındaki mescid ü ḥucurātı hasbeten lillāh binā eylemiş. Ešnā-yı 'imāretde merḥūm Sultān Selīm Hān ol reh-güzāra uğrayıp (Hk.513B) bu ḥayrāt kimūndür diyü buyurduқda Revāni ҡullarınındur dinüldükte başını sallayup bir miқdār ta' accübe ҡalup ḥoş Ayaşofya sen ki ayda bir mescid ҡuzılarsun laṭifesi ile mezbūruñ ekl ü bel' töhmetini sāmi'ına tıyurmuş. Ḥaylī ten-perver ve ālüde-i cām u sāğar şebān rüz mey-perest ve dā'imi māḥmūr u ser-mest kimse imiş. Aña binā'en ekşer-i eş'arı bāde-i nāb (Ü.209b) vaşında vākı' imiş. 'İşret-nāme-nām bir risālesi vardur ki ol manzūme ebyātı kendinūñ mey-perestiligini şayı' ҡılmışdur. Ve bu ebyāt ol manzūmesindendür.

Nazmuhū

Kimūñ kim cām ile ḥoş 'ālemi var
Süleymāndur ҡi elde ḥātemi var

Kimūñ ḥükmünde olsa pādişādur
'Aceb āyine-i 'ālem-nümādur

Ne bedr olur ki bulduқda kemāli
Getürür bir araya beş hilāli

Ne yire ki ayak başa ҡademdür
O bezmūñ kāse-bāzı cām-ı Cemdür

Aña kim dir ҡadeḥdür yā bu müldür.
Benefşe ҡoқılı bir tāze güldür

Bu ebyāt daḥi dīvān-ı eş'ārındandır.

Ve lehū

Yāre 'arz itdi yaşum sīmini çeşm-i eşk-bār
Baña gözyaşı gerekmez didi luṭfindan nigār

³⁵ Sadaka alan içindir.

Ve bi'l-cümle 'aşrına göre şâ'ir-i hoş-edâ ve ekşer-i eş'ârı maqbül-i zurefâ idi. Sene şelâsin ve tis'a mie târihinde fevt olmuş şu'arâdan biri bu maqûle târih-i matbû' söylemişdür.

Nazmuhû

Cihânı ser-be-ser tutmuşdı nâmı
Emîr-i nazm ki ya'ni Revânî

Ecel cāmını çünki nûş kıldı
Şu deñlü kim düşüp mest oldu ânî

İşidüp rûh-ı kudsi didi târih
Cinandan yaña cân atdı Revânî

SÜCÜDÎ: Rûmilinde Kalkandelenden ve Pîri Paşa merhûmuñ mürebbâlarından olup ol 'aşr-ı qarînu'n-naşrda silâhdârlar kâtibi olmuşdur. Mücerred sâde nazma kudretine ve sâ'ir eş'âr u nezâ'ir didükçe anlara öykünüp taqlid-i bî-bizâ'atına binâ'en her ne hâl ise rağbet bulmuş idi. Hattâ hâyide 'ibârât ve nâ-şâyeste fîkarâtla inşâ ölçümlenüp Sultân Selîm Hanuñ fütühâtını (F.238b) bir kitâb itmişdür. (Hk.514a) Ba'de vefâtihi taşnîf itmegin câ'izesi ifnâ-yı vücûd olmadan kurtulmuşdur. Merhûm Revânî Mısır yollarında berf-redif kaşide diyüp ol şehriyâr-ı zi-mahz tâbistân olup berf ne'ydügin bilinmeyen beriyyede nazm eylemeyesin diyü buyurdukdâ Sücüdî fırsat bulup

Nazmuhû

Şovuk sözlerle toldurduñ cihânı
Başına qarlar yağsun Revânî

dimişdür. Revânî dañi mezbûruñ (K.269a) nev-cevânlığı hâlini işrâben

Nazm

Yüzüñ tokınmaduk yir yok cihânda
Anuñçün didiler sana Sücüdî

bedihesi ile cevâb virmişdür.

SURÛRÎ: Vilâyet-i şarkda (H.243a) neşv ü nemâ bulmuş kendi tavrındaki şu'arâya ekşer-i eş'ârı pesendide idügi zâhir olmuşdur. Tarz-ı lügazda dañi nice âşârı vardır. Ekşer-i pesend ü taşsine sezâvârdur.

Min nazmihi

Kâmetüm gamdan büküldi sünbül-i pür-tâb tek
Gözlerüm kan ile toldı lâle-i sır-âb tek

Ve lehū

Tā ki sevdā-yı ser-i zülfün mekânıdur gönül
Şāhbāz-ı lā-mekānuñ āşiyānidur gönül

SA'Yİ: Şehr-i Prizrenlidür. Sultān Bāyezīd merhūmuñ ātiyyede meşūr olacağ gazelinı pesend idüp kendüsini getürdüp cevā'iz-i seniyye ile ri'āyetden soñra sarāy-ı āmire h'āceligini virmişler. Taşşil-i ma'rifete küşiş iden ğilmān-ı harem ekşeriyā anlardan telemmüz itmişler. Vefātı Sultān Selīm 'aşrında olmuşdur. Ve ri'āyetine bā'ış olan şi'ri bu idügi taħaĳĳuk bulmuşdur.

Nazmuhū

Sūretün naĳşını yazınca gönül nāmesine
Ķanlar ağlatdı gözüm kirpigümüñ hāmesine

Bir gümüş serv-i ĳabā-püşdur ol meh ki anuñ
Güneş altunlu gül olsa yaraşur cāmesine

SŪZİ: Ehl-i sülük-ı naĳşibendiyyedendür. Ve ĳaşaba-i Prizrende mütevellid olup Miħalođlı 'Alī Begle ekşer-i ĳazavātında bile bulunmuş hattā ba'zısını teşbihāt-ı renginle nazmına ĳoymuşdur. Bu ebyāt anlaruñdur.

Nazmuhū

Seher vaĳtinde ĳün Zāl-ı zamāne
Giyindi vü ĳuşandı Rüstemāne

Güneş tiğ u (Hk.514b) 'uĳariĳ hāme ĳutdı
'Alī Beg rezm iĳün hengāme ĳutdı

Ve bir ĳādī ile ba'zı mācerāsı olup bu ebyātı diyüp Sultān Selīm Ķana virmişdür. Ol ĳādīnuñ 'azline sebep olup evzā'-ı nā-hem-vārını taĳĳiĳa irgürmişdür.

Nazmuhū

Maĳşer 'araşātında ki dīvān olacağdur
Ey ĳādī saña da'vici Yezdān olacağdur

Ķaşr iĳre sicillāt-ı 'amel ĳün ola imzā
Rüşvet rāĳamı nāmene 'unvān olacağdur

Devrüñde yetimüñ ki gözi yaşı revāndur
Bir gün seni ĳarĳ itmege ĳüfān olacağdur

Bu sâzı ki sen perdeler altında çalarsın
Şanma ki anuñ nağmesi pinhân olacağdur

Bundan mā'adâ erbâb-ı tab' miyânında meşhûr olan ğazel-i âbdârı budur.

Ġazel

Serv-ğaddüñ dikmesidür şâh-ı gül gülzârda
Eşkimüñ perverdesidür lâleler kühsârda

Yâ gönül sinemde mihrüñ gizledi ağıyardan
Yâ örümcek perde çekdi Aħmed üzre ğârda

Hağğâ serâpâ mağbû' u bî-hemtâ ğazeldür.

SEHİ BEG: 'Abdullâhoğlıdur. Merhûm şâ'ir Aħmed Paşaya ve Necâtî Beg cenâbına yetişmiş her birine nice rüzgâr hizmet itmişdür. Ve cümleden evvel diyâr-ı Rûmda *Tezkiretü's-Şu'arâ* te'lifine bunlar koylanmışdur. Sultân Süleymân merhûm sancığa çığduğda dîvân kitâbeti ile (Ü.210a) behremend olmuş nice yıllar ol âsitâne-i 'ulyâ hizmetinde neşv ü nemâ bulmışdur. Bu ebyât mezbûrun eş'ârındandır.

Nazmuhû

Dağlar hağğası giydürdi zirihler tenüme
Cebe şatmak nic' olur göstereyin düşmenüme

Hağ oğuldur yağadan geçme bugün eşk-i yetim
Tıfl iken dağı bırakmışdı gözüm dâmenüme

Sînede derd ü ğamuñ dâğını setr itmek için
Dügmeler tağdı yaşum kağresi pîrâhenüme

Ve bir na' t-1 (K.269b) Resûl diyüp mağlas-perverligini hağ budur ki hûb edâ itmişdür. Ol mağğat' budur.

Beyt

Serv-i gülzâr-ı risâletsin Sehi dervişini
Sâye-i rağmetden (Hk.515a) itme yâ Resûlallâh cüdâ (F.239a)

Ammâ Mevlânâ 'Aşık *Meşâ'iru's-Şu'arâ*sında Edirnelidür evâğir-i 'ömründe bölükden tağık-ı tevliyyete girüp Ergeneye ba'z-ı 'amâ'ire mütevellî oldı diyü yazmış. Vefâtı sene hağse ve tis'a miede vuğğ' bulup mu'ammer olup çok yaşaduğını bildürmüş.

ŞEMSİ̄: Burusevîdür. Kuzât zümresinden olup şehriyâr-i cihānuñ Mış fethine teveccühünde Kefe kâdîsı bulunmuşdur. Bu ebyât anuñ zāde-i tab^c ıdır.

Nazmuhū

Bezm-i cengüñe senüñ gelmege yoşdur yüregi
Māhuñ ey dōst meger var ise şigdür şöregi

Ve lehū

Derviř-i nemed-pūř gibi bülbül ırāřdan
Gül ruřlarınıñ vaşfin oşır al varaşdan

ŞABĀYĪ: Edirnevîdür. Fürsde ve ilm-i ‘arūzda haylice mahāreti olup tařsīn ü pesende kâbil Fārisī ve Türkī nazmı var imiř. Hattā *Şütür Hucre-i Kātibiye* nazire diyüp ekser-i ebyātı tavřife sezāvār imiř.

Min ebyatıhı

نه من شتر دل و نه اخرست حجرهء تن
شتر نكنجد و تنكست حجرهء دل من
شتر دلان جهان شد اسير حجرهء كور
چگونه اشتر شادی كشم بخجره فقرا
36 مكش بخجره كردون شتر صفت كردن

Ve lehū

Lezzetde lebüñ řand-ı mey-ālūdeye beñzer
(H.243b) Terligde tenüñ sükker-i pālūdeye beñzer

ve bu maşta^c dağı İmāmeyn-i Hümāmeyn vaşfindadır.

Ve lehū

Ben nice vaşf ideyin ol Hüseynle Hasanı
Kim iki hümā durur rağiyallahü ‘anhümā

ŞUN‘Ī BEG: Ümerā-yı nāmdārdan İskender Paşaoğlı Muřtafā Begdür ki Sulțān Selīm ‘aşında Tırāblus sancağı begi idi. Ma^crifeten ve şevketen mīr-livā olanlaruñ begi idi. Bu maşla^c anuñdur.

³⁶ Ne ben deve gönüllüyüm, ne de vücudum ahır gibidir. Gönül odam dardır ve oraya deva sığmaz. Bu dünyanın deve gönüllüleri mezar hücrelerine esir oldular, ben nasıl vücud hücreme eğlence devesini sığdırayım. Fakir hücrelerine isyankâr deve gibi girme. Felek hücrelerine asi deve gibi boyun uzatma.

Nazmuhū

Bana raġbet saña nefret virmiş ey zībā cemāl
Hüsn sende müntehā vü ' ışk bende ber-kemāl

Ve lehū

Gül ruġlarına lāle eger olmasa ħasret
Bağrında anuñ n'eyler idi dāğ-ı maġabbet

ṬALİ' İ: (Hk.515b) Kaşamonılıdır. Zamānında ħaylice şöhret bulmuş ba' zılar Neċātī Beg merġūma mu' ādil tutmuş. Ehl-i dil ü nüktedān ve dergāh-ı ' ālī yeñiçeri kitābeti ile kāmran bir kâbil-i vücūd imiş.

Nazmuhū

Görelî ṭal' at-ı ġarrāsını ol sīm-berüñ
Çarġı batdı güneşüñ yıldızı düşdi kamerüñ

Ve lehū

Keskin oldugı bu yeñiçerinüñ
Dā'imā seyf-i kâṭı' ı biledür

Yağdırur ħaşma tır-i bārānı
Ĥarbeden berķ-i lāmi' i biledür

Žārdur gerçi nef' i de çokdur
Çok muzır var menāfi' i biledür

Baġtı kördür bu gün bu ṭā' ifenüñ
Nereye varsa Ṭālī' i biledür

Merġūm Sultān Selīm bunlara ve Sücūdiye fütūhāt te'lifini emr eylemiş. İkişi daġı nazm u neşr ile birer eşer kıomış. Ve illā ol pādīşāh-ı zi-şānuñ ṭab'-ı ' ālilerine muvāfiķ ve ġāh u bī-ġāh istimā' u ışġalarına lāyık olmamaġın hiç birisi şöhret bulmamış. Yine bu bizā' a ile iltifāten ser-vaķt-i ħāşa dāhil olurmış. Hālā ki kendü işti' āl-i nār-ı ġazābından korkup duġūlden ibā üzre olurmış. Ešnā-yı muşāġabetde ur Ṭālī' inüñ (K.270a) boynını buyurlarsa benüm ħālüm nice olur diyü tereddüd kılurmış. Bu maķūle vehm ü ħavf-ı ħafıyye müeddā olan ülfetden tecennüb ü ferāġat yegdür diyü çekinmiş. Vaķtā ki bu mazmūn sem'-i şerif-i pādīşāhiye maķrūn olur. Dāhil-i meclis olmaķsızın da ol ma' nā muķarrer degül midür. Ya' nī ki ur boynını dinilmek ülfet bahānesi yoġ iken daġı müyesser degül midür buyurmuşlar. Mezbūruñ nev' an ictinābından āzürde-ġātır olmuşlar. Ba' de zamānki bālāda mestūr olan kıṭ' ayı dimiş. Ĥusūsā

Nereye varsa Tâli'î biledür

mışra'ını muşarra' söylemiş idi. Ma'lûm oldu ki yeñiçeri zümresi paşaların evlerini başduğda dañi bile mi imiş buyurıldığda havfindan (Ü.210b) bir tedârük idüp bile idüm ammâ def' -i fitne için varmış idüm (Hk.516a) diyü söyler ve bu havfla mansıbından ferâgat eyler. Az zamân geçmedin dâr-ı âhirete rihlet eyler.

FAKİRÎ: Rûmilinde neşv ü nemâ bulan şu'arâdan ve fuqarâdan ğinâ-yı kalîle-i iksir-i kanâ'ata mâlik olan ğurebâdan idi. Sûznâk sözleri ve haylice maţbu' ğazelleri vardur.

Min ebyâtihî

Haste-dilem belâ-keşem âh n'idem n'idem ni'dem
Yağdı beni belâ vü ğam âh n'idem n'idem n'idem

GÜVÂHÎ: Anaçolı vilâyetinde Ğiyve-nâm kaçabadandur. Pâdişâh-ı mağfuruñ leh Sultân Selim cenâbına *Kenzü'l-Bedâyi'*-nâm risâle virmişdür. Ba' dehü Pend-nâme nazm idüp riķâb-ı hümâyûnlarına 'arza kılmışdur. Hattâ bu ebyât andandur.

Min nazmihi

Bu pendüñ dinledüñ mi hiç atanuñ
Kim oĝlı kıızı olmaz utananuñ

Gerekdür her huşuşâ cidd ü iķdâm
Murâd üzre bula tâ kâruñ encâm

Katı iķdâm gerekdür hâle her ân
Memê virmezler ağlamasa oĝlan

Ve lehü

Tâ eyledüñ benefşe-i terden niķâb gel
Virüp hevâya âteş-i haddüñle âb gel

Ve lehü

Sükker zülâl-i la' lüñ la' lüñ zülâl-i sükker
'Ar'ar nihâl-i ķaddüñ ķaddüñ nihâl-i'ar'ar

Ferhâd olurdı ğörşe ğörşe olurdı Ferhâd
Sükker lebüñi Şirin şirin lebüñi sükker

Olsun Güvâhî şâhâ şâhâ Güvâhî olsun
Çâker ķapuñda dâ'im dâ'im ķapuñda çâker

NEŞRİ̇: Anaṭolı vilāyetindeki ḳasabātuñ birindendir. Ammā Burusada neşv ü nemā bulmuşdur. Huşuşā *Tevārīḫ-i Āl-i Osmān* yazup ḫaḳ budur ki eyü tebbuḳ ḳılmışdur. Şiḳri daḫi bed degildir. Ve bu meşhūr ḡazeli anuñ zāde-i ṭabḳ ıdır.

Nazm

Gözlerümden aḳdı deryālar gibi yaşum benüm
Döstar çok nesne (H.244a) gördi oñmadıḳ başum benüm

Geçmeḡiçün seyl-i eşkümden ḫayālün ḳ askeri
Bir direkli iki gözli köpridür ḳaşum benüm

NIHĀLİ̇: Burusevidür. Ġalaṭa ḳazāsına mutaşarrıf iken bir ṭarīḳla Sultān Selīmün meclisine dāḫil olmuştur. Lākin meks idüp ülfetinden ḫazz olunmaḳ mertebesine varamamışdur. Bu maṭlaḳ -ı meşhūr anuñdur.

Nazmuhū

Ḥammāma girdi nāz ile bir sım-ten güzel (Hk.516b)
Şu şöyle diyecek yiri yoḳ cümleten güzel

NIHĀNİ̇: Arnavudiyyü'l-aşldur. Ṭarīḳ-ı tedrise sülükdan soñra fevt olmuştur. Bu şiḳri diyüp Sultān Selīm merḫūma ḳarz itmişdür. Baḳzılar ḡalat idüp şehriyār-ı maḡfūr-lehün nazmı zanneyleyüp ḫaṭā itmişlerdür. Ol ebyāt bunlardur.

Nazmuhū

Lāleler çıḳdı kıızıl tāc ile şāhiler gibi
Çekdi süsen tiḡını sünni sipāhiler gibi

Rāfizidür lāle tācın bāda vir yā Rāb diyü
Yāsemenler Ḥaḳḳa yüz tutmuş ilāhiler gibi

Ey Nihānī çār-yāarı sev Muḫammed ḳışḳına
Bāyezidi-meşreb ol olma tebāhiler gibi

Sultān Süleymān (Kanūnī) Dönemi Şairleri

(1520-1566)

FAŞL-I DER-ŞU‘ARĀ’-YI ZAMĀN-I SULṬĀN SÜLEYMĀN ḤĀN

BİN SELĪM ḤĀN ‘aleyhimi’r-raḥmetu ve’l-ḡufrān

Zikr olunan şehriyār-ı zī-şān bir pādişāh-ı Sikender-tüvān ü Süleymān-nişān idi ki vālid-i büzürgvārı (Ü.382a) zebān-ı Fāriside emleḡu’ş-şu‘arā olduğu gibi kendüler lisān-ı Türkide ābā vü ecdādına tefavvuḡ idüp efşahü’l-buleḡā olmuş idi. Ma‘a zālīk ḡāhī azmayış-i ṭab‘-ı nāzūk için Fārisi dilde daḡi ḡazeller dirlerdi. Ya‘ni ki fāris-i ‘arsa-i lisāneyn idükleri eş‘ār ile iş‘ār idüp hüner gösterürlerdi. Ol sebeble ‘aşr-ı bāhirü’n-naşrlarındaki şu‘arā ve meydān-ı feşāḡdaki (Hk.248a) kaşabu’s-sebaḡ behresin almış fuşēḡa ezmine-i sābıkaya göre keşretle (K.399b) hüveydā olmuş idi. Selāṭin-i sālīfe gibi ehl-i nazmun ḡüsn-i terbiyetine şarf-ı maḡdūr eyledükleri taḡaḡḡ bulmuş idi. Ol cümleden Ḥayālī bir ḡalender-i lā’übālī iken ol pādişāh-ı ḡadr-şināsuñ ḡüsn-i iltifātiyle sancaḡ çeken ümerā mesābesinde dirlikle imtiyāz bulup refāḡ-ı ḡalle āḡir-i ‘ömrine dek geḡündükden ma‘adā esnā-yı vefātında vārişlerine yüz bin filoriden efzūn nüḡūd u emlāk-ı ḡün-ā-ḡün ḡaşıl olmuş idi. Ve bi’l-cümle mezbūr şehriyār-ı zī-şān cemī‘-ı ebyāt u eş‘ār cihetinden daḡi şāḡib-dīvān idi. Fārisi ḡazellerinden bir şi‘r-i laṭif ḡāṭır-nişān-ı buleḡā-yı rü-şināsān olmuşdur.

Nazmuhū Fārisi

دیده از آتش دل غرقه آبست مرا
کار این چشمه ز سر چشمه خرابست مرا
بیخودم بی توواز آتش دل میسوزم
زنده در هجر تو چون مرده غدا بست مرا
چشم برهم نهم و روی تو بینم بخيال
در شب هجر مگو دیدهء بخوابست مرا
ساقیا می بکسی ده که ندارد عشقی
مستم از عشق چه حاجت بشر ابست مرا
تا که آید زرک جان محبی شب غم
از پی حال به از چنک و ربا بست مرا
تا کدا ئی در میکده آیین منست
زخنهء از مژه مغیچه در دین منست
باز اشفته ام از حسرت عنبر بویی
37 بسته شد جان و دلم در کره ابرویی

³⁷ Gönüldeki ateş yüzünden gözüm yaş dolu; zaten bu pınarın vaziyeti kaynaktan bozuk. Sen olmayınca kendimde değildim ve gönlündeki ateş beni yakıyor; senden ayrılınca güya yaşıyorum ama bil ki ölüm azabı çekiyorum.

Egerçi ki lisân-ı Türkîdeki gazelleri şöhre-i hıredmendân olup vilayet-i dâ'ir u sâ'irde huşûşâ ki ebyât-ı pesendide ve maţâlî'-ı ber-güzîdeleri (F.348a) haylî mütekâşirdür. Aña binâ'en bir kaç maţla' la iktifâ olunması münâsib görülmüştür.

Ėazel

Jeng-i Ėamdan diler isen ola Ėalbün şâfî
Ėoma elden Ėoma bir laħza şarâb-ı şâfî

Meclis-i 'ışka oda gelmege pervâne yeter
Bülbül-i gülşeni aña gider ol leffâfî

Yine Ėavvâs-şıfat baħr-ı ma'ânîye talup
Nice dürler çıkarup öldüm anuñ şarrâfî

İşigün dâr-ı şifâsına irem diyü bu dil
Giceler şubħa degin (Hk.248b) vird idinür yâ Şâfî

Ėanını içmege geldükçe anuñ gamze-i döst
Bu Muħibbi dir aña cân ile şahħâ 'âfî

Ve lehû

Pend Ėuş itme dilâ alma ele 'âr etegin
Ėo ne dirlerse disünler tutagör yâr etegin

Ey Muħibbî (Ü.382b) beni âdemde vefâ Ėalmadı hiç
Sende Mecnûn-şıfat tut yüri tağlar etegin

SULTÂN MUŞTAFÂ: Şehriyâr-ı mesfûruñ esenn-i (H.346b) evlâdıdır ki mekr-i dâmâd ve sıħr-ı Ėalile-i süfli-nijâd ile 'unfuvañ-ı şebâb Ėâlinde hümâ-yı rûħı pençe-i siyâsete giriftâr olmuştur ki tafşili maħallinde mezkûr idügi taħaĖkuĖ bulmuştur. Şehzâde-i nâmdâr ba'z-ı eş'ârında ism-i şerifini maħlaş ihtiyâr itmiştür. Ammâ mü'ellif-i tezkire Monlâ 'Ahdî-i 'Acemî Ėavlince maħlaşı Muħliş idügi taħĖike yetmiştür. Ve bu ebyât ol şehzâdenüñ zâde-i Ėab' -ı laţifi idügin bildürmiştür.

Ve min ebyâtihi

Mû-be-mû Ėisûların Ėılmıř ihâta gerdenüñ
Afitâbı şanasın kim Ėaplamıřdur Ėâleler

Sanma ki ayrılık gecesinde gözüme uyku giriyor, gözümü yumar yummaz hayalimde yüzünü görüyorum.

Şâkî, sen aşık olmayanlara şarap ver, ben zaten aşk sarhoşuyum. Şaraba ne ihtiyacım olacak. Ey Muħibbi, gam gecesinde canım damarımdan akıyor; çeng ve rebâbın hali benden çok daha iyi. Meyhane kapısında dilencilik yapmağa alıştığımdan beri sâkinin kirpiği dinimde delikler açtı. Yine amber kokulu bir güzelin hasreti yüzünden perişanım; canım ve gönlüm bir kaşın düğümüne bağlı.

Bağrumı pergāle pergāle kılupdur tîğ-i ğam
Muħlişî çeşmümden ağan kıandur ol pergāleler

Ve bu daħi anlaruñ Muştafa maħlaşî ile mu‘ anven olan eş‘ arındandır.

Rif‘ at isterseñ eger mihr-i cihān-ārā gibi
Sür yüzün her gün yire eyle tenezzül mā gibi

Sūzen-i müjgānlaruñdan geçmedi dil-riştesi
Yolda kıaldum ey Mesih-i Hızr-leb ‘ İsa gibi

Pehlevān-ı ‘ ālem olup kıalb-i (K.400a) istignāyile
Tōb-ı çarħı dehr elinde oynadur elma gibi

Katreden kemdür vücūduñ Muştafa ammā ‘ aceb
Nazm idüp dürler döker řab‘ uñ senüñ deryā gibi

SULTĀN MEĤEMMED: Bu daħi ol řehriyār-ı nāmdāruñ řehzādelerindendir. Hışāl-i ĥamīdeye mālik maħmīdet-i pesendīde řarıkına sālīk bir nev-cevān-ı pūr-tedbīr ve řābb-ı kāmıyāb-ı küşāde-zamīr iken ĥayf u dirīğ ki rehzen-i ecel dāmenin aldı. Anuñ gibi serv-kadd u lāle-ĥaddi ka‘ r-ı ĥāk-i siyāha řaldı. Sā‘ ir ‘ ulūma tevaġġulünden mā‘ adā nazm-ı dūrer-i ġüftāra rāġīb ve feşāhat u belāgat-ı kelām meziyyetine řālīb (Hk. 249a) bir vücūd-ı pūr-cūd idi ki bu ebyāt anlaruñ eş‘ ar-ı cevāhirinden ma‘ dūd idi.

Nazm

Ol řaçı leyli umaram baña Mecnūnum diye
Gezmesün gelsün belā řaġına maħzūnum diye

Yolına cān virmege anuñçün ikrār eyledüm
Ĥabs idüp çāh-ı zenāĥdānında medyūnum diye

Umarun şi‘ r-i ġüher-bārum işitdükçe nigār
Kandedür gelsün beri ol dürr-i meknūnum diye

Dāl-ı devlet baña yetmez mi bu söz dünyede kim
Nāz ile ol çeşm-i nergis baña meftūnum diye

Dilber oldur ey Meĥammed ĥışm idicek ‘ āşıka
Boynuña bend eylerem zülf-i hūmāyūnum diye

SULTĀN BĀYEZĪD řĀĤĪ: Bunlar daħi mezkūr Sultān Meĥammed Ĥanuñ birāderi ve Sultān Süleymānuñ veled-i kihteridür. İġvā-yı cühelā ve taĥriķ-i aġbiyā ile vālid-i mācidine ‘ isyān eyledi. Birāder-i mihteri Sultān Selīm Ĥanuñ üstüne leşker çeküp bī-edebāne evzā‘ a mürtekib

oldı ki tafşīli maḥallinde meştūrdur. Ammā şā‘iriyyeti me’mūlden ziyāde (Ü.383a) idügi beyne’ş-şu‘arā mezkūrdür. Zīrā şol zamāndaki eḡ-ı e‘izz-i ekberi ile şavaşdı ba‘de’l-inhizām kararı firāra deġişüp diyār-ı ‘Aceme toġru aşdı. Kendinūñ belā vü ye’s ü ḥırmānını i‘lāmen bu maḡūle bir ġazel didi. Ḥaḡ budur ki ḥasb-i ḥāl nazmında ekşer-i şu‘arāya tefavvūḡ itdi.

Nazmuhū

N’ideyin zāyi‘ idüp ṭūl-ı emelle nefesi
Ḳalması zerre ḡadar dilde bu dūnyā hevesi (F.348b)

Ḳārbān-ı reh-i iḡlīm-i ‘adem menzilinūñ
Ṭoḡınur oldı ḡatı sem‘üme bang-ı ceresi

İzṭırābı ḡo gel ey murġ-ı revān şabr eyle
Eskiyüp işte ḡarāb oluyorur ten ḡafesi

Şāḥi-i bī-dil ü bīmār u ġüneḡkāre ne ġam
Şen olursan eger ey bār-i Ḥudā dest-resi

Nazmuhū

Bulınmadı bir destüm alur dūnyede ḡayfā
Ṭutdum yüzümü ṭapuna ey Ḥazret-i Mevlā

Ve lehū Fārisi

درد و بلا و غم شد حاصل ما زکردون
یارب چاره سازم شد حال ما دکر کون³⁸

SULTĀN CİHĀNGİR: Bu daḡi şehzāde-i sābıḡuñ birāderi ve Sultān Süleymān Ḥan-ı fāyıḡuñ veled-i küçekteridür. ‘Atabe-i ‘ulyālarından ayrılmāḡ ya‘nī ki ḡānūnları üzre sancaġa ḡıḡup ṭabl u neḡḡāresin ḡaldurmaḡ müyesser olmadın peder-i büzürgvārı Ḥalebde ḡışladıġı senede kūs-ı rıḡlet āvāzesini yanḡılandurdu. Ya‘nī ki sālīk-i rāḡ-ı beḡā olup cihāngirlik nāmını isbāt idemedi. Bu ebyāt anlaruñ vāridātındandır.

Min nazmiḡi

‘Aḡl ü fikrüm tārūmār iden bu ġīsūlar mıdur
Yoḡsa ruḡsāruñdaki şol ḡāl-i hindūlar mıdur

³⁸ Tanrım, bu perişan halimle ne yapayım; felekten bizim payımıza düşen dert, bela ve gam.

Dir gören ebrûların altında cânâ (H.347a) gözlerün
Hançer altında yatur şayd olmuş âhûlar mıdır

EDĀYĪ ÇELEBĪ: Amasiyyeden peydâ olmuş hizmet-i kitâbetle (K.400b) neşv ü nemâ bulmuş huşûşâ dürr-i meknûn-ı nazmuñ mağzından gâfil ve mücerred edâ vâdisinde qalmış bir ehl-i dil idi. Evâ'il-i cevânide Baba Tanbûr-nevâz üstâda qarâbetle Şehzâde Sultân Muştafâ merhûm âsitânesindeki küttâba belki şu'arâdan 'add olınan zurefâ-yı zevî'l-elbâba qarışup gâhî ba'z-ı ma'nalarda eş'ara dest-res bulmaq ve silk-i nazma getirüp muqaffâ ve müredded kelâm üslûbuñda nazm edâsına kâdir olmak müyesser olurmuş. Vüzerâdan merhûm Piyâle Paşa deryâ qapudânlığı ile kâmkâr bir sâde-dil-i şâhib-edâ olmağla mezbûrî kâtib idinür. Ağır ze'âmetle ve giderek muşâhib mertebesinde rağbetle behredâr kıılır. Pes sâkı-i rüzgâr ki ol qapudân-ı cezâyir-güzâruñ 'ömri piyâlesini şikest ve encümen-i fenânuñ nuql u zevâdesini şâhid-i zindegânisine der-dest itdükde mezbûr Edâyi anlaruñ sâye-i devletinde taşşil itdüğü mâl ile ne ân ki 'arz-ı ma'ârif ü kemâl ile Dâye Hatuna dâmâd olup Mehemmed Paşa-yı (Ü.383b) Tavîl cenâbına derûnî intisâb-ı bî-mecâlle ze'âmetden yeniçeri kitâbeti ile behredâr ve ba'dehü yine qapudân qaleminde defterdâr-ı timâr olup vefât eyledi. 'Ahdî-i 'Acem (Hk.250a) qavlince ve Mevlânâ 'Aşık zu'munca kendüye şâ'ir-i yaqîn ve sâde kelimâtına nazm-ı mübîn itlâk olınmış. Haqqâ şümme haqqâ taqqîk-i taqâat-ı ehl-i 'irfânda râcil idüğü gereği gibi zâhir olmuş. Bu ebyât mezbûruñ nazmındandır.

Nazm

Kıl hâkûmi öldükde ey çeşm türâb-âmiz
Tâ olmaya ol servüñ dâmânı türâb-âmiz

Ve lehû

Hâl kim ol gönçanuñ la'l-i mey-âşâmındadır
Dâğ-ı şasretdür ki gönlüm lâlesi câmındadır

**ZIKR-İ şEHİR-İ ĀFĀK NIĞRİR-İ BĀHIRÜ'L-İSTİĖKĀK
MEVLĀNĀ İřĖK:** Üskübîdür ve memâlik-i zevk u řevkuñ şehriyâr-ı şehr-âşûbıdır. Evâ'il-i 'ömrinde müste'idd-i medâris-i fâzl u kemâl iken huşûşâ müderrisin-i dirâset-âyin zümresine lâhîk olup ekmâm-ı büzürg ve 'imâme-i setrüñ teqayyüdi ile muşaşşalü'l-âmâl iken yine bâzâr-ı şâhid-bâzlıqda naqd-ı tab'-ı meyyâli ile metâ'-ı mâlını şatmaqda idi. Ve mey-hâne-i süz u güdâz ve mey-gede-i 'işret-sâzlıqda cân-ı bâde gibi kâse-i 'ar u nâmûsını seng-i hârâlara çalmağda idi. Monlâyâne cübbe ve destârla esterine süvâr ve ders ü ifâde niyyetiyle řâhn medresesine 'azm ü güzâr idüp giderken reh-güzârındaki bir serv-i sâyedâr ve bir nev-res nihâl-i 'işve-kâr-ı gül-ruşsâr zâhir ü bedidâr olurdu. 'Inân-ı iştiyâr ve qarâr-ı zimâm ester-i düldül-dişâr gibi dest-i taşarrufundan gidüp ol cevân her ne semte giderse aña peyrevlik idüp beyne'l-mevâlî bu qarîqla bî-nâmûs u 'ar ve 'inde'l-ahâlî bu lâubâlîlikle

şöhre-i (F.349a) dār u diyār olmuşdur. Hattā bir gün bu minvāl üzre bir cevānuñ sāyesi gibi peyrevi ve mekân-ı hāşına varınca bir şem^c-i dil-sitānuñ şu^cle-i şevk u zevkına muttaşıl pertevi olup yolları bir çıkmaz tarīka varup nihāyet bulmuş. Ve ol esnāda peder-i cevān-ı mäh-ruhsār mevlānā-yı mezbūruñ kadīmī dostlarından bir imām-ı şalāh-iştihār olup cevān içerü girdüğü gibi kapısından çıkup zāhir olmuş. Ya^cni ki ardınca bir monlā-yı büzürgvār ve mevlānā-yı (K.401a) bülend-iqtidār gelüp bi'l-fi^cl (Hk.250b) kapumuz önünde turup bilmem kime muntazırdur dimesiyle derdmend imām taşra çıkup İshak Efendi merhūmı kapusu önünde görmüş. Ve hāl niye müncer idügin bilüp celb-i maḥabbet-me'al oğlınuñ kākūli kullābından vücūda geldüğünü idrāk idüp bir miqdār nüzül buyuruñ diyü tazaru^c-ı bisyār ve ğam-hānemizi müşerref kıluñ diyü tevakkū^c-ı bi-şumar ile rikābına şarılır. Monlā-yı nādiredān ise (Ü.384a) nüzūlī cānına minnet ve duḥūli sermāye-i encūmen-i vuşlat bilüp bilā-te'hīr içerü girür. Ol gün ders ifādesinden ferāğat ve ol dil-sitānuñ şafahāt-ı ruhsārından kitāb-ı *Envārü'l-^cAşıkın* gibi iktibās-ı envār-ı zevk (H.347b) u şevka müsāra^c at kıılır.

Nazm

Günüñ toĝdı sitāreñ yār olup yār eyledi ikbāl
Ne lāzım kııl u kāl ü mebhāş-ı māzi vü istikbāl

Feammā imām-ı nāmdār-ı dānā bu bed-nāmlıktan ḥalāşla ḥall-i mu^cammā ve monlā-yı mezbūruñ maḥbūb-dōstluk ile ithāmından felāh u ḥalāşını istid^cā murād idinüp ferzend-i dil-bendini ḥizmetine teslim ve ol gice tā seher zamānına dek kendüyi bir şürāḥ önünde muķim idüp ^cālem-i aĝyardan beri ve oğlınuñ şöḥbet-i vişāli müsāfir-i mezbūrun ni^cmet-i mā-ḥazarı gibi muķarrerı olup isterse būs u kenār-ı miyān dilerse vāşıl-ı genc-i nihān olmaķ üzre tek ü tenhā vaşl-encūmen-i müheyyā ve nūr-ı cemāl-i şem^c-i rüşenini ittiḥād meclişine nūr-efzā idüp açmazdan niĝebān u evzā^c-ı nā-dideleri sırrına didebān oldığı gibi anı görür ki İshak Efendi kılķup ābdest alır. Cevānuñ āyine-i cemālinden rü-gerdān olup kıbleye karşı toĝrılır. Edā-yı sünen ü farz u vācibden soñra nevāfil kıılmaĝa iştigāl kıılır. Nihāyet aḥyānen cevānuñ kaşları miḥrābına teveccüh ider. Cāme-ḥ^cābı açılmış ise örtüp yine seccādesine gider. Bu ḥāletle şabāḥa dek uyumaz. Müşāhade-i cemālinden iĝmāzla gözlerin yummaz. İmām-ı mezbūr ki bu sırr-ı meştūrı tuymuş Monlā İshakuñ ^cişmetini kemā-yenbaĝı müşāhade kıılmış. Bi-iḥtiyār ferzend-i pesendide didārını ḥizmetine sevķ itmiş. Min-ba^cd kuluñuz olsun (Hk.251a) ibrik-i vuzūya ve seccāde-güsterlige şarf-ı maķdūr itsün diyü ciger kūşesini teslim idüp zevk eylemiş.

Monlā-yı mezbūruñ semt-i inşāda Selīm-nāmesi vardur. Süver-i mekātibi daḥi hezār-bār taḥşine sezāvārdur. Ya^cni ki inşā-yı dil-güşā ile ikisi daḥi pesendide-i kibārdur. ^cAşıkāne ğazeliyyāt u eş^cārı ise bi-şumārdur. El-ḥaķ şehr-i Üskübden anuñ gibi şa^cir u monlā kıopmaduğı muķarrerdür. Zīrā ki fezā'il ü ma^cārif ile eşherdür. Ammā kendüye Şām każāsı tevcih olınduĝda bir münāsibce tārīḥ fikrin itmiş;

Ahşam oldı

lafzı tārīḥ düşmekle mevtine teṭayyür kılmış. Ölmege giderüz diyü aḥbābı ile vedā' a başlamış. Bā' iş-i vedā' nedür didüklerinde

Tārīḥ

Şehr-i zi'l-hiccede 'azmüm sefer-i Şām oldı
İstedüm yazmaga tārīḥini (K.401b) ahşam oldı

beytini okımış. Vaqtā ki Şām diyārına yaqın olmış vāridātından bu bediḥe şudūr bulmış. (Ü.384b)

Min nāzmiḥi

Cennet koḥısı gelmege başladı meşāma
Yaqlaşdı gibi kâfilemüz menzil-i Şāma

Eşnā-yı vefātda ḥod bu tārīḥi dimiş. Mağfūr idüğini herkes ol tārīḥden bilmış.

Ve lehū

İricek ḥālet-i nez' a didi tārīḥini İşāq (F.349b)
Yöneldüm cānib-i Ḥaḫḫa başum açuḫ yalın ayak

Bu iki beyt daḫi pesendidedür. Zīrā ki sā'ir eş'ārına göre ber-güzidedür.

Ve lehū

Göñül āyīnesi şafīdür ammā
Temāşā bunda bir şāhib-nazar yoḫ

Ve lehū

Gözüm izüñ tozın göñlüm kapuñ derbānlığın ister
Biri beglig hevāsında biri iksire ṭalibdür

UŞŪLİ: Vardar Yenicesindendür. 'Ulüm-ı menḫül u ma'ḫülü fürü' u uşŪli ile görüp ṭarīḫ-ı 'ilme sülük üzre iken cānına cezbe nāvekinden sehmü'l-ğayb irüp 'örf ü izāfeti palās-ı faḫr u ḫanā' ata tebdil eyledükde Şeyḫ İbrāḫim Gülşeninüñ iştiḫār-ı tāmminı işitmegin bi-iḫtiyār olup mürşid-i muḫtārum anlar olacaḫdur diyü diyār-ı Mışra gitmiş. Ḥattā eşnā-yı rāḫda bu gāzeli dimiş.

Nazmuhū

Dilde ḫayliden ḫayāl-i zülf-i dilber var imiş
Cānum içinde yatur biñ başlu ejder var imiş

Ey dirīgā (Hk.251b) hīçe şatdum kıymetini bilmedüm
Ab ü hākümde benüm bir pāk gevher var imiş

Zāl-ı dünyāya gönül virme Uşulī var imiş
Gülşeni dirler velāyet içre bir er var imiş

Vaktāki hāk-i pāy-ı pīre vāşıl olmış niçe rüzgār hūsn-i terbiyet ü irşādına sezāvār olup merām u maqşūdını hāşıl kılmış. Eyyām-ı riyāzet ü i' tikkāfda peydā-redif olan ğazeli nazm itmiş. Hāqķā bī-naẓīr ü i' cāz-şī'ār ve bī-ķarine ğazelliyāt u eş'ardur. Hattā bu hāķīr ol şī' r-i güher-naẓīri (H.348a) taħmīs itmişdür. Şöhret-i kāmilesine bināen maṭla'ını irādla iktifā olınmışdur.

Ve lehū

Vücūd-ı muṭlaķuñ bahri ne mevci kim ider peydā
Ene'l-Hāq sırrını söyler eger maḥfī eger peydā

Ve heykel-i laṭīf-i insānī vaşında bir ķaşīde dahi dimişdür. Hāq budur ki anı daḥi ser-ā-pā laṭīf u mergūb nazm eylemişdür ki maṭla'ı budur.

Ve lehū

Yā mücessem rūḥdur yā peyker-i cān ol beden
Yā gül-i gülzār-ı cennet yā semen yā yāsemen

EFLĀTŪN: Şīrvānī ve Ā' camuñ Türkmānı bed-gūy u zebān-dırāz ḥarīf idi. Elķaş Mīrzā Rūma geldükde bile gelüp kātibi ve şā'iri nāmına olmağın şu'arā-yı Rūm miyānında şöhret bulmaķ ķaşdını kılip ol tārīhde şāh-nāme-gūy-ı sulṭānī olan 'Ārif Çelebi merḥūma huşūmet peydā kıldı. Her nazmına daḥl itmegın mültezim olup³⁹ القاص لا یحب القصاص fehvāsınca 'Ārif-i mezbūruñ 'Acemzādeligine binā'en devletine buḥl u ğaraż eyledi. Mezemmetine müte'allıķ nice türrehāt-ı bī-ma'nā yazup cenāb-ı salṭanata gönderdi. Ke'ennehū Şeh-nāme-(Ü.385a) güylük manşıbı benüm hāqķ-ı şarīḥümdür maẓmūnundan dem urup⁴⁰ انا و لا غیرى da'vāsını kıldı. Lākin ḥazret-i şehriyār-ı cihān kelimāt-ı müzahrafasına cidden iltifāt buyurmadı. 'Ārife huşūmetine binā'en kendüye cüz'i ve küllī ri'āyeti münāsib görmedi. Bu Fārisī maṭla'ı mezbūruñ nāmınadır. Eger zāde-i ṭab'ı ise hāq budur ki bed degüldür.

Min nazmiḥi

چنان ضعیف (Hk252a) شد از هجر جسم لا غرام

³⁹ Elkas hikāye sevmez.

⁴⁰ Ben, başkası yok.

Türki ūi' r (K.402a)

Leblerüñ sırr-ı ināyetdür neden hün-hārdur
‘Ayn-ı ūiḥḥatdür gözün bilmem neden bīmārdur

İLHĀMĪ: İstanbulda mütevellid olmuş taḥṣil-i ‘ulūm u fūnūndan ūoñra naḫṣibendiyye ṫarīḫına sūlūk ile iṫtiḥār bulmuş. Ya‘ni ki Emīr Aḫmed Buḫārī ‘aleyhi raḫmeti’l-bārī ḫulefāsından Ḥakīm Efendi çenābına ḫizmet eylemiş ḫattā liyāḫat-ı ūānı müsted‘āsınca seccāde-niṫin olup ḫilāfet eylemiş mazḫar-ı ilḫām-ı Rabbānī ṫadaḫ-ı in‘ām-ı Sūbḫanī bir ‘aziz imiş. Ebyātı daḫi derviṫāne ve ekṫer-i ḡazeliyyātı muḫaḫḫikāne bulunmuşdur.

Min nazmiḫī

ṫād olurduñ ne ḫadar münkeṫirü’l-bāl olsañ
Ehl-i iṫḫ iḫre eger derd ile ḫoṫ-ḫāl olsañ

Gördüḡün ḫūḫa ḡönül virmek olurdu kārūñ
Sen de İlḫāmī gibi ‘āṫıḫ-ı meyyāl olsan

EMRĪ ÇELEBĪ: Zübde-i ehl-i ‘irfān ki ismi Emrullāḫ ve hiddet-i ṫab‘ma teṫbīḫātı ḡüvāḫdur. Tā ki sultān-ı dīvān-ı ḫazā aḫkām-ı taḫayyülāta suḫan tuḡrasını ḫāṫır-niṫān itmişdür. Ve erḫān u a‘yānı ma‘rifet ü zekā evāmīr-i menāṫır-i vāridāta nazm-ı ḫaḫānīnūñ (F.350a) niṫān-ı a‘lāsını ‘unvān-ı fāṫiḫa-i bedi‘ u beyān eylemişdür. El-ḫaḫ mūmāileyḫ Emrī Çelebi ol dīvān-ı ma‘ārif-niṫānūñ vāridātı taḫḫikine me‘mūr olan ehl-i ḫalemi ve muḫāsebātı tedḫiḫa maḫkūm-ı meṫḫūr olan ṫāḫīb-raḫamıdır ki ebyātı ‘āṫıḫāne ve ḡazeliyyāt-ı muḫaḫḫikānesi nādīr vāḫı‘ olup ekṫer-i eṫ‘ār-ı mu‘teberi ḫayālāt-ı bārikle ālūde ve vāridāt-ı pūr-ḡüheri teṫbīḫāt u tevriyeler ile ūinide ve sutūde olduḫdan mā‘adā müddet-i ‘ömrini tevliyet ḫizmetine maṫrūf ve zamīr-i tavaṫṫun u temekkūnini İstanbulla vatan-ı aṫlīsı olan Edirneye ma‘tūf eylemenin terk-i seyāḫatı nazm-ı ḫālet-baḫṫ baḫrinūñ seyāḫatine mānī‘ olmuşdur. Ve ṫab‘ı pāki mā-i cārī gibi leṫāfet ü ṫarāvet ḡöstermeyüp dā‘imā berīyyelerde ḫarār iden deryāçe ūuyı miṫālinde nev‘an keṫāfet-i ‘arṫdan ḫālī olmamışdır. (Hk.252b) Ve ol ḫizmet-i tevliyyet-i pūr-ḫeder esālīb-i muḫāsebe-i defter miṫālinde mutṫaṫıl ‘aḫlınūñ ‘aḫāl-i teṫṫiṫine ve hem-vāre zihninūñ ḫayāl-i dil-riṫine bā‘iṫ olduḡı ecilden ḫayāl-eḡiz eṫ‘ārda ve fenn-i mu‘ammeyāt-ı nāmdārda ḫalmışdur. Meṫnevī semtinden behredār ve ḫaṫā‘id-ḡüylük ṫarīḫından kāmḫār olamayup ḫadeng-i kemān-ı ḡümānını (Ü.385b) zemin-i eṫ‘ār ser-men-ziline ṫalmışdır. Ve ol vādiye ḫarīb olmaḡla ḡāḫi mu‘ammeyāt u tāriḫ üslūbunda daḫi behresin almışdır. Egerçi Mevlānā ‘Aṫıḫ müṫārünileyḫi üstād-ı fāyıḫ ‘add idüp

⁴¹ Cılız vücudum ayrılıktan öylesine zayıflamış ki karşımdaki gölgem görünmez halde.

‘aybı ancak aşhâb-ı devletden birünün (H.348b) himmetine mazhar u lâıyık düşmedigidir diyü beyân eylemişdir. Ve illâ mezbûruñ neşv ü nemâsı vü kararı şıkarıstân-ı şehriyâri olan Edirne ve zamân-ı zuhûr-ı iştihârı merhûm Sultân Süleymân Han gibi kâdr-şınâs pâdişâh-ı ‘âlî-himmet ‘aşrındaki evânda iken ‘inâyet-i hâkâniye mazhar düşmemesi yabudur ki inzivâ ve ihmâlınden veyâhüd bahtınuñ nuhûset-i lâ-yezâlınden olmuş ola veyâhüd mücerred teşbihât u ma‘ânî-i gamîzaya mütâ‘allık hayâlâtı maqbûl-ı aşhâb-ı sa‘âdet ve pesendide-i selâtin-i ‘âlî-derecât olmaduğı sebebden tevliyet hizmetı gıbi rütbe-i kalilede takarrür bulmuş ola. Egerçi cezb-i mahlaş anı bir emir-i ehaşş ve bâri ri‘âyet-i ulu’l-emre muhtaşş eylemek gerekdi. Velâkin şânındaki kabiliyyet ve mu‘ammâ gibi bi-netice ve bi-me‘âl fenne eyledüği müdâvemmet devlet-i dünyeviyyeden mahrûmluğına ve küşe-i bi-tüşe-i kanâ‘atla ma‘şumlığına (K.402b) bâ‘iş olmuş gibi gelür. ‘Alâ külli hâl şâ‘ir-i hayâl-engiz ve mu‘ammâ-güy-ı me‘âl-âmiz olup ol fende rütbesi Mir Hüseyin Mu‘ammâyî rütbesine berâber ve ba‘zılar kavlınce belki ziyâde vü ber-terdür. Hikâyet olunur ki mu‘ammâyî ‘Acemlerden biri mezbûrla cem‘ olur ve kannâd ismi hâşıl olacağ bir mu‘ammâ fetihinde imtihân kıılır. Ve beyt-i mu‘ammâ

Nazm

ای دل از خون قطره ها بر خاک ان پا افکنی

مید هی دامن (Hk.253a) خود را تاب از تردامنی⁴²

nazmı olup müşârünileyh Emrî Çelebi bilâ-te’hîr hâll-i remz-i sır itdükdên mâ‘adâ mezbûr ‘Aceme hitâb nice hitâb belki ‘aynı-ı‘ itâb idüp egerçi ki bu mu‘ammâdan murâd hâll-i ‘ađd ile küşâd bulan ism-i kannâddur. Feammâ cereyân-ı âb ve mâşadağ-ı lâzıme-i tâb mücibince kubâd haşıl olması muktezâ-yı icâddur didükte derdmend ‘Acem hayrân olur kalur. Ve tab‘-ı Rûmiyândaki diğkat ü ferâseti ta‘accüb kıılır. Ve lafz-ı pânuñ hâki elif olup hündaki iki katrenüñ yanına varup raqam-ı mi‘eden harf-i kâf taşıl olınduğını ve dâmâne dâb virilüp temannâ kilkiyle büküldükde nâmâd olmağla şuyı aqup ya‘ni mâ lafzı gidüp nâd bağıyyesiyle kanâd irâde olınmışken ol nokta daği katre meşâbesinden olmağla ol daği altına düşüp kubâd ismi ile mükemmel kıılınduğını nakl ider yürür. Ve muhayyel ü muhterî‘ ü muraşşâ‘ u muşanna‘ (F.350b) mu‘ammâları bi-şümâr ve zurefâ miyânında şöhre-i dâr u diyâr olmağın anlardan irâd olunmayup bu şî‘r-i dürer-bâr ve maţalı‘-ı bedâyi‘-şi‘ârla ihtişâr olındı. Ammâ derdmende (Ü.386a) rüzgâr el virmeyüp dâ‘imâ evkâtı faqr u felâketle güzerân olmağın bu maţla‘ı hasb-i hâl idinmişdir. Hağ budur ki ekşer-i benî âdeme mâşadağ-ı hâl bir nefis söz söylemişdir. Ol maţla‘-ı mu‘teber budur.

Min nazmihi

⁴² Ey gönül, eteğini ustalıklı döndürüp cilve yapmayı çok iyi beceren sevgilinin ayağı toprağına kan damlaları dök.

Gördüm ey dil minnet ister virmege dünyâ murād
Aña minnet itmeden kırtuldum oldum nâ-murād

Ve lehū

Beni şol denlü za'îf eyledi hâlün hevesi
Biçsem olurdu kabâ egnüme perr-i megesi

Laṭīfe: Zurefâdan merhûm Kilârî Mehemmed Çelebi ber-ṭarîk-ı nezâket bir gün ḥaķır ile mezbûrı ziyâfet eylediler. Feammâ ne anı baña ḥikâyet ider ve ne faķır kim olduğunu aña bildürür. İttifâķ evâ'il-i muşâḥabetde ḥaķire teklif eylediler. Ve nev-güfte eş'ârîñuz ile müşerref olsaķ diyü söylediler. Pes ol eyyâmda dinilen eş'âr-ı âbdâr u nazm-ı bahâriyye-i ṭarâvet (Hk.253b) dişârdan

Li münşiihi

Bimâr olup ḥarâret-i rûz-i bahârdan
Her bir dıraḥt şerbet iķer cûybârdan

matla'ını okıduğumda ḥarâret bahârda degül tâbistândadır. Ol taķdırçe bâ'ış-ı şerbet-i devâ bi'illet olan zamândadır diyü i'itirâz itdükde ḥaķır vücûh-ı keşire ile ilzâm idüp zamân-ı şerbet-i devâ bahâr idüğünü ve 'illet-i dıraḥtân geķen tâbistândan olmaķ mümkün olduğunu beyân itdükden sonra ehl-i nazm idüğünü bilüp nihâyet Emrîligini bilmeyüp siz daḥi bizi müşerref idün didükde ittifâķ bir ğazel okıdılar ki maķṭa'ında şānemâ ḥitâbı ve maṭla'ında müşġin lafzınıñ cevâbı mestür. Feammâ vaşf-ı kâkülde müşġin okınmaķ lâzım iken müşġin (H.349a) okıduğı ve şānemâ hitâbı maḥallinde büt ü deyr ma'nâsına anlaruñ emşâli edâlar mestür iken ol ḥitâb (K.403a) nâ-münâsib idüğü 'inde'l-ezkiyâ müttefaķun'-aleyh-i cumḥurdur didükde her cihetle şermende ve kelâmından kemâ-yenbaġı ḥaclet-zede olup bu muşâḥabetüñ imtidâdı ba'ış-i inḥirâf u fesâd olmaķ ḥavfinden ġayri muşâḥabet kılındı. Ve bizüm ile anlaruñ kim olduğu ve mâhiyetlerimiz kemâhi bilindi. Merhûm yine şehr-i mezbûrda vefât ve ḥubb-i vaṭan lâzimesini ol iķâmetle işbât itmişür. Ve kâne zâlike fî şehri sene işnâ ve şemânin ve tis'a mie.

ÜMİDİ: İstanbullı ve 'aşrındaki müste'iddānuñ maķbûli olmaķla naḥl-i ümmidi 'ulemâdan Bostân Efendi merhûmuñ ravza-i iltifâtında neşv ü nemâ bulmuş idi. Ve şāhsâr-ı ḥâmesinüñ evrâķ-ı eş'ârla her berg-i bîdi meyve-i leṭâfet-beyân ve nev-bâve-i ma'ârif-i ḥâṭır-nişân gibi 'inde'l-ahâlî maķbûl ü mergûb olmuş idi. Lâkin tek ṭurmadı ve enâniyyet ile Mevlânâ Bâķiye mu'âraza semtin ṭutup da'vâsını ġâyete irgürmedi. Ve her ġazele mu'âraza ile muķâbil diyerek ve her kaşide-i pesendîdesine muķâbele ile nazire (Ü.386b) söyleyerek (Hk.254a) kendü edâsın yitürdi. 'Ale'l-ḥuşuş naḥl-i ümmidi berümendlikle südmend olmayup naḥlistân-ı ḥayâli yirine şevķ-i şevâ'ib ü me'âyib bitürdi. Hattâ ḥurûf-ı teheccî üzre dîvân dimege başladı. Ve tefâḥür-künân bu emr-i lâzümü'l-kitmânı ehâli-i ṭab'a bildürüp bir nihâl-i bâr-ver yâd olunurken herkes seng-i ṭa'n ile

kendüyi taşladı. Ol vech ile Monlā Bākīnūñ ṭālī' i günden güne zirve-i i' tibāra 'uruc itmede ve Mevlānā-yı mezbūruñ baḥt-ı lāmi' i ṣemātet-i a' dā gibi zulmet-ḥāneye vülūc itmede olup mat' unluḳla ṭā' undan vefāt itdi. Ol pūr-gūyluḡı enfās-ı muḳadderesi itmāmına sebep olduḡını ḥāl bilen ḳāl ehline işbāt eyledi.

Nazm

Gözüm yaşın ḥayāl-i ruḫları ḳana boyandurmış
Bāḥār-ı ḥüsni cüy-ı eşki başından bulandurmış

Ve lehū

Bu gün meclisde sāḳī sāḡar almaḳ dest-i dil-berden
Hemān bir gül ḳoparmaḳ gibidür ṣāḫ-ı gül-i-terden (F.351a)

Diger

' Ālemi faşl-ı bahār eyledi ser-sebz-i çemen
Başladı naḡmeye bülbül yine her vādiden

Geh güle vālih ü geh ḡoncaya şeydā geçinür
Daldan dala ḳonar murḡ-ı nihāl-i gülşen

Ḥaḳḳā bu maṭla' -ı ḡarrā ḡazel kendü ṭavrındaki eş' ar-ı zībā ve bālāda mestür olan nazīre-i bārid-edā Monlā Bākīye mu' araza semtinden didüḡi nazm-ı ḳalilü'l-ma' nādur. Ve bi'l-cümle mevlānā-yı mezbūr her ḳanḡı kerimūñ bāb-ı keremine daḳḳ itdi ise maḡz-ı ümmidle ḳalup nevmid olmaḡın nā-murād olduḡı ḥālde dāḡil -i ' ālem-i beḳā oldı.

EMĀNĪ: İstanbullıdır. Ḥikmet-i Ḥudā bu daḡı ḡazīne kātiblerinūñ maḳbūlidür. Mevlānā ' Aşık ḳavlinçe Emānī-i evvel budur. Feammā Emānī-i digerūñ şi' rinden fazla fazīleti evveliyetini mūcib olan remz-i mü' evveldür. Mezbūr Defterdār İskender Çelebi muşāḡiblerinden ve ' ayyāşān-ı zamān ve hem-nişinān-ı pīr-i muḡān olan rindānuñ şevḳ-i şoḡbeti ṭāliblerinden idi. Kitābetden bölüḡe ḳıḳdı. Ba' dehū Selānikde bir tevliyet alup emel bināsını yıḳdı. (Hk.254b) Eş' arı miyāne ve ḡüftarı ' āmiyānedür.

Nazm

Öldürmege ben ḡaste-dili ṭiḡını çek gel
Cān naḳdini işār idelüm yoluña tek gel

Her gice dil-i tīre ḡayālūñle münevver
Sen ey meh-i bed-mihr gerek gelme gerek gel

Egerçi kim bed-mihr diyü edā (K.403b) eylemişdür. Ve illā yaramaz ihāmıla ḡaṭā eylemişdür. Zīrā mihrūñ bedi olmaz ve bed nesneye mihr

İtlāk idenüñ bahtı sermedī olmaz. Bî-mihr demek yeg idi. Bārî hem edāsı şahih ve hem isnādı gerçek idi. Mezbūr İskender Çelebi ‘azlinde küfrānu’n-(H.350a)ni‘ meligi kabül ve isnād-i irtişâyla velî-ni‘ metine ta‘ n-ı nâ-makbûl idüp me’âl cihetinden bu maqûle bir târih-i medhûl dimişdi ki naql olındı.

Nazm

İrtişâ kaşrını yapduğda Sikender Çelebi
Tahtasın simden itdürdi (Ü.387a) vü zerden miñın

Der ü divārını naqş eyleyicek ol dānā
Kati açuğ boyadı çoğ idüben zirniñın

Münteşir olıcağ efvāha peyām-ı ‘azli
Hâtif-i ğayb didi rüşvet ile târihın

Bu kıt‘ada dānā edāsı irtişâ isnādından sonra lâyıq degül idi. Ve bu mışra‘ı Der ü divārını naqş itmedi naqqāşāne diyüp ol ‘aşrda mezbūr İskender Çelebinüñ mu‘arızı olan Defterdār Naqqāş ‘Aliye ihām ve ol tariğla anuñ fesādın bildürüp remz ile ibhām itse yeg idi.

ENVERİ: İstanbuldan peydā olmuş mürekkebdür düzüp şatmağla iştiḥār bulmuş hālā ki okıyup yazması yoğ beyāza çıkmış ḥayāl-engiz sözleri me’mulden artuğ bir şā‘ir kişi idi.

Min ebyātihī

Zülfünle ḥatun mihr ü vefā baḥşin ider hep
Biri qara cāhil birisi cehl-i mürekkebdür

matla‘ı leṭāfet-i tab‘ına güvāhdur. Monlā Kıyāsî ile bir ḥuşuş için ki mā-beyn olmuş. Mürekkebdür yüzine urup ya‘ni ki hicvi ile mezbūrî teşhîr kılıp lisānından bu beyt-i ğaribi şudur bulmuş.

Nazm

O bir cehl-i mürekkebdür mürekkebdür şatmadur kārı
Cihanda Enverî gibi siyekār olmasun kimse

Bu beyt daḥi Enverinüñ güftārındandır. (Hk.255a)

Ve lehū

Ğayre şerbet bana tiz-āb sunarsan çekeyin
Çekmedin üstüme bir kaṭre dökersen lekeyin

Diger

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cânānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i hırāmānum yok

Merhūm Sultān Süleymān Han-ı Ğāzī sene sitte ve erba' in tārīhinde ki
şehzādelerin sünnet itmişdür. Kunbaracı piri ile ma'an āteş-bāzlık idüp
sūr-ı hümayūn giceleri nergis ü gül-efşānlar yaqarken Hudāvendigāra
karşu bu ğazelini okımuş. Nice ihsānların alup bülbül gibi şetāretler
kılmışdur. El-ħağ eyü nazm itmişdür.

Nazm

Saña nisbet ey şāh-ı 'ālī-cenāb
Yedi kulle dizdārıdur āfitāb

Öpe öpe pāyuñ eyā şehsüvār
Ayaqlandırurdu işini türāb

Getürdi eyā mehlikā Enverī
Belā şehri içre iki çeşme-āb

Ve lehū

Duğter-i rez çekeliden dime kim düşdi dile
Zāhidā var yūri kıskanma ħelālin diñile

BELĠĠĠ: İstanbulda neşv ü nemā bulan kul oğullarındandır. Hālā ki
pişesi ol zümreye muğālefetle nümūdār olup şalāğ-ı ħālī endişe idinmiş
bir şālīğ-i hoş-ħāl Sekerān Bālī Efendiden sülūka meyyāl olmışdur. Bu
ebyāt şahid-i ħāl olan (F.351b) mağāl-i kanā' at-mişālīdür.

Nazm

Dilümüz añlayamaz şufi bizüm kāl ehli
Bi-zebān söyleşelüm var ise bir ħāl ehli

Bu ğazeli diyüp ħağire getürdi. Tetebbu' la teşrif itmeñüz recā iderin
(K.404a) diyü minnet itdi. Ħağir bu ğüftār mümteni' u'n-nazirdür didüm.
Ya'ni min-ciheti'l-me'al (Ü.387b) ğāyetle dil-pezir olduğini beyān
eyledüm. Bu daği anuñ vāridātındandır.

Ve lehū

Ħağvenūñ bāde-i ğülgün gibi yoğdur ānı
İsicağdur o ħara yüzlünūñ ammā ħanı

Mişli mānendi mi var müşteri kızdurmağda
İsicağ yüz göricek her kişi ister anı

Ħatı' -ı demdür anuñla dimenüz dem olmaz

Kāse kāse içelüm n'olsa gerekdür qanı

Mıŝr u Ŗām u Halebi gezdi gelicek Rūma
Ayağın aldı ŝarābuñ o cihān fettānı

Naqde mā'il olup ortada (Hk.255b) gezer aqçeleŝür
Bilmezin qahbe midür qahvecinüñ ođlānı

Fī nefsi'l-emr vilāyet-i Rūmda qahve nūŝına revāc ve cām-ı bādeye kes-
ri zücāc vāqı' olduđda dimiŝdür Bu tađdırce beyt-i rābi' i gāyet ile hūb
edā eylemişdür.

MEVLĀNĀ BİHIŖTĪ: Vize-nām qaşabada tevellüd idüp ba' de
zamānin aña qarīb Çorlu-nām şehirde tavağtun eyleyen vā' iz u nāŝıñ
Monlā Bihitidür. Ekser-i 'ulūmda yedi olup Sa'dī Efendi merhūm
hizmetine yetiŝdükdən sonra tab'-ı ŝūhunda 'āŝıq-bāzlıq hevāları vezān
ve ⁴³ قنطرة المجاز sevdāları hāl ü qālinde nümāyān olduğda her
nesneden ferāđat eylemiş hattā mihver-i felek-i qanā' at olan Merkez
Efendiden dest-i irādet tutup inābet itmiş. *Ŗerh-i 'Akā'id-i Hayāliye*
maqbūl hāŝiye yazmıŝdur. Ve qaŝaba-i Çorlunuñ nev-cevānları kendüden
telemmüzle mütelezziz olduğı gibi kendüsi dağı anlaruñ müŝāhade-i
kitāb-ı hatt u hāllerinden mütelemmiz olmişdur. Eş'arı gāyetle hoş-
āyende ve hasb-i hālını nümāyendedür.

Min nazmihi

Allāh müyesser eyleye mi baña ol günü
Oynayavüz habib ile peyđamber oyunu

Ve lehū

Muhtaşar eyle dilā yāre yazarsañ nāme
Qo cefā kışşasını yoğsa büyür hengāme

Diger

Bezme gel bu gice ey 'ālem-i hüsnüñ māhı
Yoğsa yirden göge dek incinürüz vallāhi

Ve lehū

Vā' iz bezmde eylese 'azm-i melāmeti⁴⁴
Güş itme anı yanŝađı ŝāđar hikāyeti

Ve lehū

⁴³ Mecaz hakikatin köprüsüdür.

⁴⁴ İlk mısra' Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şöyledir: Va'iz mezemmet eylese 'azm-i melāmeti

Seg-i kũyuñladur benüm cengüm
Bilmezin taşların (H.349b) niye fırlar

Nice kılsun nemāzı şūfī kim
Āb-dēstüñ yirinde yeller eser

Ve lehū

Aḥbāb böyle çekdügi yirde cefā yükin
A‘da-yı ḥar-mizāca ne ḳusḳun gömüldürük

BĪDĀRĪ: Seḥābī merḥūmuñ birāderi ve nice rüzgār dāḥil-i bezm-i ni‘metimüz olan şu‘arānuñ nāmveridür. Sevād-ḥān degül iken Enverī gibi ḥatt u ḥāl-i ḥübān vaşfin iderdi. ‘Ayn-ı ‘ilm ü ‘irfānı ḥ‘āb-ālūde iken maḥlaşımı Bīdārī ḳoyup ḡazeller dir idi. Bu maṭla‘-ı meşḥūr anuñdur.

Nazm

Göz göz oldı cism-i zārum nāvek-i dil-dārdan
Cümleten çeşm oldum ammā ṭoymadum dil-dārdan

Ve lehū

Ḳaddüm hilāle döndi tenüm pür-ḥayāldür
Ya‘nī ecel gelüp beni bulmaḳ muḥāldür

Ve lehū

Şüret-i yār ile dil ḥānesini deyr eyle
Yāri her kũşede bir şüret ile seyr eyle (Ü.388a)

BEYĀNĪ: Rusḳuḳ-nām ḳaşabadandır. Mevālī-i ‘izām ḥizmetinde taḥşil-i ‘ulüm itdükten soñra niḥrīr-i rüşen-şuhūd āfitāb-ı felek-su‘ūd Mevlānā müfessir Ebu’s-su‘ūd merḥūmuñ tefsir-i şerīfi beyāzına me‘mür oldı. Tā ki ol ḥizmet-i ‘ālī-rütbetle zuḥr-ı āḥiret ḥuşūli ta‘ayyün buldı. Medrese (K.404b) ve ḳazā menāşıbından behremend olup kat‘-ı merātib itdükden soñra tevfiḳ-i şubḥānī ḳarīn-i ḥāl ü şānı olup cümleden el çekdi. Meşāyihden Ekmel Efendi ḥizmetine yetişüp aḥz-ı ḥilāfet itdi. ‘Arabī ḳaşā‘id nazmına kādır ve bir ḳaşīdesi bu maṭla‘la şādır ḥaylī ḥayāl-engizdür. Lākin belāḡata ḳarīn ḡüftār-ı durer-bāridür.

Nazmuhū

سجج الحمام على الافان افانى
45 وفيض دمعى عن الاجفان اجفانى

⁴⁵ Güvercinin dallar üzerinde ötüşü benim sanatımdır; kirpiklerimden akan gözyaşlarım ise buluttan süzülen yağmur gibi dökülüyor.

Ġazel

‘Ömrün bu sür‘ât ile ki her ân gelür geçer
Seyl-i revândur ki şitâbân gelür geçer

Gel geç libās-ı atlas-ı şāhīden ey gönül
Cūy-ı fenā-yı halk çü ‘uryan gelür geçer

‘Uşşāka zaḥm-ı tīr-i sitemdür elem viren
Ammā ki riş-i nāvek-i müjgan gelür geçer (F.352a)

Ve lehu

Gerçi kim gözden geçürdüm bu yedi deryâyı ben
Bulmadum gitdüm dirigā ol dūr-i yektâyı ben

Yanbolıdan bir Beyānī daḥi gelmişdür. Biri daḥi Edirnedən zühür itmişdür. Hattā bir Beyānī-i heccāv daḥi Sultān Murād Ḥan-ı sāliş devrinde Sinob-nām қаşabadan vücūd bulmuş idi. Ammā eş‘ar u a‘lāmı Beyānī-i sâbıkdur.

ŞUBŪTİ: Diyār-ı Karamāndan zühür eylemiş ve İstanbula gelüp ⁴⁶
الكاسب حبيب الله maẓmūn-ı laṭīfiyle ‘amel itdükde Büyük Karamān Bāzārında dükkān açmış Zātiden şoñra şu‘arā anuñ dükkānını mecma‘ idinmiş. Hattā Zurefā mecma‘ı şafā-kānı Karamānda Şubūtī dükkānı diyü şöhret bulmuşdur. Ġāyetle pür-güy şā‘ir ma‘azālik kendü zu‘munca belāgati zāhir bir pīr-i ḥōd-re’y idi. Evāḥir-i ‘ömrinde vāridātını cem‘ itmiş idi. ‘Ināyet-i Ḥaḳ qarīn-i ḥālī olup ekşeri bi-ma‘nā idügi kendüye ma‘lūm olmağın iḥrāk bi’n-nār eylemiş. Hālā ki yine geyik destānından ziyādesi silk-i taḥrīre çekilmiş ile’l-ān birisi şöhret-pezir olmamış ve aşḥāb-ı şafā cōnklerinde taḥrīr olunmamışdur. Sā‘ir ebyātına göre bunlar ḥüb vākı‘dur. Ne ḥāl ise anuñ nāmına zāhir ü şāyi‘dür.

Naẓm

Meclisde yegdür ölmek ben zār u nā-murāda
Göz göre la‘l-i yāri öpmekden ise bāde

Ve lehū

Eger derd-i derūnumdan idersem bir kez āhı ben
Kül idem başdan ayağa ḥasūd-ı rū-siyāhı ben

⁴⁶ Allah ticaretle uğraşanı sever.

ŞENĀYĪ: Mağnisadan Sultān Muşţafā merhūm āsitānesine ilticā iden şu‘ārādandur. Ol diyāruñ halkı anuñ zātı ile iftiḥār iderler. Zātı nāmına ġālīb bir şā‘ir idi diyü ögerler. Hālā ki şöhret-pezīr olmuş ebyāt-ı rengini nādirdür. Bizüm bildüğümüz ancak (Ü.388b) bu zıkr olınacak nevādirdür.

Nazm

Müneccim cevher-i nā-yāb-ı la‘linden nişān söyler
N’idem kim nokṭa-i reml ile ġā’ibden nişān söyler

Biri birine mürādif idüğü (H.350b) ‘ıyān ve şıḥhat-i kâfiye bu yüzden idüğü nümāyāndur. Meger ki kendü cevābında bir āḥer ma‘nā kaşd idüp muğāyeret fikrin itdiyse muḥtāc-ı beyāndur.

Ve lehū

Görinmez nokṭa-i ḥāl-i lebün cānā ne ḥāl oldu
Perişān ḥātırım zülfüñ gibi āşüfte-ḥāl oldu

Bu matla‘ında daḥi muğāyeret-i kâfiye min-vechdür. Ma‘lūm oldu ki kavā‘id-i bedi‘iyyeden igen behresi yokdur.

Bir Şenāyī Balıkesirden zāḥir olmuş biri daḥi Merzifondan zuḥūr idüp vücūd bulmuşdur. Hālā ki irāda kâbil olan evvelkisidür.

CĀMĪ: İsmi Aḥmeddür. Nefs-i (K.405a) Geliboluda tevellüd idüp neşv ü nemā ve şabāvet ‘āleminde neş’e-i hads ü zekā bulduğdan soñra vilāyet-i Mışra gitmiş ṭarīḳ-i kitābete sülūk idüp gāḥ muḳāta‘a ve gāḥ rüz-nāmçe (Hk.257a) ve muḥāsebe ḥizmetlerine istiḥdām olınarak kemāl-i ma‘rifeti ve nazm u neşre müte‘allıḳ mümāreset ü kuvveti muḳtezāsınca kaṭ‘-ı merātib itmiş. Tā ki nāzıru'n-nüzzār rütbesi ile kāmkar olup ümmīdvār olduğu menāşıbuñ ġāyetine yetmiş. Ve evāḥir-i ‘ömrinde kurre-i ‘aynı ve ḥāşıl-ı ‘ömrü bir veled-i necīb ü ferzend-i lebībe vāşıl olup lillahi’l-ḥamd ḥānedānumı ḥālī ḳomayup cā-nişinüm olacak maḥdūm-ı dil-pesendüm vardur diyü şafālar kesbin idüp her cihetle şād-kām u muḥaşşalū’l-merām iken rüzgār-ı bī-vefā ol dermendüñ ḥāşıl-ı ‘ömrin hebā eyleyüp ‘unfuvān-ı cevānide henüz lezīz-i ‘ömrden kām almadın ve şāḥbāz-ı sa‘y ü himmeti maṭlab-ı merām naḥṭirine şalmadın ol püser-i hünerveri sālīk-i rāḥ-ı āḥiret olmuş. Dermend Cāmīnūñ şafāsı peymānesi şikest olup nizām-i encūmen-i mā‘işeti meclis-i şāḥbā soñı gibi iḥtilāl bulmuş. Felā cerem ol sügvār ü pür-ġam belā-yı eyyām-ı mātem ile Sā‘ādet-nāme-nām bir kitāb te’līfine cüll-i himmet itmiş. Mevlānā Vā‘iz Ḥüseyn Kāşifinūñ *Ravzatü’ş-Şühedāsını* terceme semtinden şāḥ-ı şehīdān-ı Kerbelā vāḳı‘a-i şāyī‘asını yazup nihāyetine iletmiş. Egerçi ki zebān-ı Farīsīde vā‘iz-i büzürgvāruñ

ol eŝer-i laṭifi ğāyetle pesendidedür ba‘dehū lisān-ı ŝarḳı Türkiyle maḥlūṭ ve cā-be-cā laṭif beyitler ve kıṭ‘alar ile siyāḳ u sibāḳı merbūṭ olan *Ḥadiḳatü’s-Sü‘edā* ki Monlā Fuzūlī-i Bağdādīnūñ (F.352b) müellefātından bir mecmū‘a-i güzidedür. Bu iki kitāb-ı merğūbdan ŝoñra ol ğüne kitāb te‘lif eylemek ve hünerverān-ı ‘ālemūñ rağbetine maḥzar dūŝup begendürmek ḥaḳḳā Cāmi-i Rūmiye degül aŝılda bezm-ġāh-ı ma‘ārif ü feza‘ilūñ cāmiŝi olan Ḥazret-i Maḥdūmiye bile mümkün olmamaḳ fehm olunurken (Ü.389a) *Sa‘ādet-nāmesi* beyne’l-ekābir ŝöhret bulması ve ŝu‘arā vü zurefā miyānında revāc-ı küllī bulup lāyıḳ-ı taḥŝin olması mūmāileyhūñ evŝāf-ı ma‘ārifine besdür. Bundan ziyāde medḥine teveccüh nezd-i ‘uḳalādan zā’id hevesdür. Egerçi ki bülegā-yı rüzġar miyānında ḳarīn-i iŝtiḥār (Hk.257b) olmuŝ ebyāt ü eŝ‘ārı nādirdür. Lākin zıkr olınan kitābda cā-be-cā irād olınan kıṭ‘alar ile rübā‘ilerinden birḳaç ġüftarı kifāyet itdüġi zāhirdür. Ve bu ebyāt ol silke munḥariṭ olanlardandır.

Min nazmiḥi

‘Arz ider her şeb ṭurup bin ŝevḳ ile envār şem‘
ġūyiyā oldı menār-ı Aḥmed-i Muḥṭār ŝem‘

Dūd-ı ŝu‘le ŝan yed-i beyzāyile ŝu‘banıdur
Mu‘ciz-i Mūsāyı eyler dem-be-dem izḥār ŝem‘

Rūŝen eyler her gice. ⁴⁷ آنست نارن sırrını
Anuñ içün oldı manzūr-ı ulū’l-ebŝār ŝem‘

Bir dilāverdür duḥānından siyeh tel ṭakınur
Her gice başına giyse migfer-i zer-kār şem‘

MONLĀ CELİLĪ: Burusevidür. Me‘anī-i nazm-ı ḥayāl kendü ḥāmesinūñ ḳalem-revidür. Sene seb‘a ve seb‘in ve tis‘a mie eŝnālarında bu ḥaḳīr kendüyi gördüm ve rüzġara (K.405b) incinmiŝ kimse ile mükālemeden ferāġat itmiŝ imāmāne mücevvesesi ber-ser ŝūfiyāne imāmesi muraḳḳa‘ cāmesi gibi der-ber Bursa çārsularında gezerdi. Ba‘zen mīve-fürūŝlardan fevākih-i mütenevvi‘a iŝtirā iderdi ġāh olurdu ki aḳçesin virmeyüp giderdi. Anlar da ḥālını bilüp (H.351a) ne mīve virmede ta‘allül ider ve ne elbette aḳçemüzi vir dirlardi. Birisinden bu aḥvāli istiḥbār itdüm cevāb-ı bā-ŝavābını bu vech ile istimā‘ ḳıldum. Aḳçası yanında ḥāzır bulunduġda bilā-tereddüd mīve ḳıymetini sayar. Ammā mevcūdı olmaduġda def‘-i meclis idüp ba‘de zamān getürüp tamāmen edā eyler ne miḳdārını unıdur ve ne bizden su‘āl eyler didiler. Ḥaḳīr kendüye küllī ibrām eyledüm. Söyletmek ḳaŝdına nice ġüne

⁴⁷ Ben bir ateş gördüm. (Taha, 10)

güftârla ⁴⁸الابرام يحصل المرام mazmûnına raġbet gösterdüm. Bi'l-âhare döndi haġîre hiġâb eyledi. Hücüm-1 ġumûm baña aġız açdurmaz ne söyleyeyin diyü söyledi. Ba'z-1 ehl-i vukûf ve izhâr-1 haġla mevşûf 'uġalâdan işitdüm ki mezbûruñ vazîfesi İbrâhîm Paşanuñ zamân-1 vezâretinde on altı 'Oşmânî imiş. Mah-be-mâh Murâdiye zevâ'idinden alup (Hk.258a) ġarcanur imiş. Rüstem Paşa ki şadr-1 vezârete geçmiş mezbûruñ vech-i ma'âşına bu miġdâr yeter diyü üç aġçesini ibġâ idüp mâ'adâsını kesmiş. Andan şoñra monlâ-yı mezbûra şumt u veleh 'ârîz olup bî-zebân gibi sükût itmiş. Yaz ve kış elinden bir yelpâze eksik olmayup ġarâreti def' ine sa'y eylerimiş. Eş'ârında (Ü.389b) çendân şafâ vü belâġat yokdur. Ammâ meşnevîsinde bülend ü maġbû' sözleri me'mûl olandan artuġdur. *Leylî ve Mecnûn* ve *ġusrev ü Şîrîn* ve *Gül-i Şad-Berg* nâmına manzûm risâlesi vardur. Ekşer-i ebyâtı pesend ü taġsîne sezâvârdur. Ba'zılar ġavlince *Şeh-nâme* tercemesine mübâşeret ġılmış ġâlâ ki ne kimse ebyâtını görmiş ve ne baġrde idüğünü bilmiş. Eş'ârından bu maġla' ları kem degüldür.

Nazmuhû

Toptolı ġarf-i cünûndur nâme-i a' mâlümüz
Ey kirâmen kâtibîn ma' zûr tut aġvâlümüz

Ve lehû

Şu dil ki dâġ-1 ġamuñla cerâġati çokdur
Yatursa pister-i gül üzre râġatı yokdur

Ve lehû

Beni şanman ki dilber 'ışġı böyle mübtelâ eyler
Beni şeydâ ezel bezmindeki ġavl-i belâ eyler

Dîġer

Yâr zâlim 'ışġ kâtil veh ki' âşık n'eylesün
Çarġ bed-mihr oldu baġt-1 nâ-muvâfık n'eylesün

Ammâ Leylî ve Mecnûnı bu tarzla başlamışdı. Ya' nî ki

Ve lehû

Allâh ki lafz-1 muġteremdür
Ser-ġalka ġalka-i keremdür
maġla' 1 ile ibtidâ ġılmışdur

Nazmuhû (F.353a)

⁴⁸ Israr amaca ulaştırır.

Bir gün ki Һarâret-i temûzî
Ya' nî ki nesîm-i nîm-rûzî

ÇılmıŖdı kebâb murğ-1 âbı
Çoyup oda sîh-1 âfitâbı

Her berg-i dıraht-1 sâye-perver
OlmıŖ Ŗanasın birer semender

Göñlekçek olurdu her seher Ŗubh
Alup ğam-1 mihirden eŖer Ŗubh

Kesb eylemege seher hevâsın
Ŗubh açdı kabâsınuñ yağasın

Pertâb çü Ŗem' -i encümendür
Pervâne çanadı bād-zendür

Ammâ Һusrev ü Ŗîrîn bu baħirde idi.

Nazm
Anuñçün eyledüm feryâda bünyâd
Bu miħnet-ħâne-i Ferhâda bünyâd

Anılam ' ışk-1 ğam-perverdüm ile
Beni yâd ideler hem-derdüm ile

El-kıŖŖa (Hk.258b) üstâd Ŗâ'ir Mevlânâ âhî ile mu'âŖırdur. Anuñ tab'1 nâzûk ü dağık ve bunuñ semti üstâdâne ber-çarığ-1 (K.406a) belâgat-refîğdur. Monlâ ' AŖık *Tezkiresinde* yazmıŖdur ben kendüyi ba' zı tedârûkle söyletdüm. Ba' z-1 ebyâtını na-mevzûn okıyup ğalt -1 kelâm Ŗeklin göstermekle mezbûrı söze getürdüm. Tâ ki okıduğun eŖ'âr benümdür ammâ edâsı bu yüzdendür didi. Ŗeh-nâme tercemesin itmenüz vâğı' mıdur diyu Ŗordum. Vâğı' dur diyü cevâbını alup Ŗıħhatini taħkîka irgürdüm diyu bildürmiŖdür.

CENÂBÎ PAŖA: PâdiŖâh-1 mağfûruñ nazar-kerdesi ve ğarem-i ğâŖında ğâŖıl olmıŖ ve ğüsn-i terbiyetle i' tilâ-yı Ŗân bulmıŖ kaç' -1 merâtibden Ŗonra Anağolı begler begligi virildükde ölince mutaŖarrıf olması ğattâ yigirmi yıldan ziyâde ol manŖıb-1 celîlede Ŗâbit-ğadem olması her cihetle mağbûliyetine dâl idi. Kendüsi ğâyetle vağûr u mü' eddeb ve pesendide-ħıŖâl idi. Müddet-i ' ömrinde ğahğahayla ğandesı ve eŖnâ-yı ğandede dürr-i dendân-1 tâbendesı görilmemiŖdür. Tenhâsında bile murabba'

oturup (Ü.390a) sâ'ir erbâb-ı devlet gibi yaşadığa tayanması müşâhede olunmamışdır. Sene tisa' ve sittin ve tis'a miede rihlet itdi. (H.351b) Bezm-i ünsini tağıdup encümen-i kudse 'azimet eyledi. Bu matla' anuñdur.

Nazm

Olsa peydâ dūd-ı âhum gözlerüm giryân olur
Pâdişehler bir yaña 'azm eylese bārân olur.

CEVHERİ: Karaferyeden peydâ olmuş ba' de zamânin elli aqça ile Üskübe müderris olup 'ilm ü ma'rifetle iştiâr bulmuş bir mü'eddeb ahlâkı mühezzeb âdem idi. Bu ğazel anuñ eş'ârındandır.

Nazmuhû

Kendüni urma dilâ hançerine cânānuñ
Varma yanuna yidi başlu bir ejderhānuñ

Ey dil āzürde durur zaḥmlaruñ nāleñden
Saña mücerred ta' nı vardur bu gice yārānuñ

Gerçi itdi kılına va' de-i (Hk.259a) ferdā bī-ḥad
Bir kıyāmet ki yüzüñ görmedi bir ferd anuñ

Kimi başıyla gelür saña kimi cānyıla
Başka bir tuḥfesi var ḥizmetine her cānuñ

Cevheri ağzumıza bir şeker ezdi ki yine
Sözde dadın görüp adın aña mı Selmānuñ

Ve merḥüm Sulṭān Süleymān vefātına ve Sulṭān Selīmüñ cülüs-ı celālet-işbātına bu tāriḥi ğāyetle ḥüb dimişdür.

Nazm

Cihān-ı bī-beḳādan rūḥ-ı pāki rihlet itdükde
Dimiş Sulṭān Süleymān pend idüp oğlu Selīm Ḥana

Şaḳın maḡrūr olup bu devlet-i dünyāya aldanma
Ne Efrīdūna ḳalmışdur bu ne Sām u Nerīmāna

Selīmüm 'adl ü dād it saña bizden bu yeter tāriḥ
Bilürsün ḳalmadı bāḳi cihān mülki Süleymāna

HĀLETİ̄: Filibeli Şanevber Qādinūñ oğlıdur. Zümre-i kuzātun zī-şān olanlarındandır. Nāmı ‘ Abdullāh ve kerem-i zātisi leṭāfet-i ṭab‘ına güvāhdur. Bir bülend-himmet ve ṭumṭurak-ı mīrānesi qarīn-i şöhret ma‘a zālīk ‘ adālete mā’il ve cūy-bar-ı ṭab‘-ı pāki bihişt-i inşāfa nā’il bir efendi idi. Merḥūm Hāverī ile mu‘āşır ve pāye-i kazā cihetinden qarīn idüğü zāhir iken semt-i luṭf u kereme geldükde Hāverīnün rütbesi pest olurdu. Ceyb-i in‘ām u ihsāna el urduqça (K.406b) nice anuñ gibiler kendüye zir-dest olurdu. Ve bi’l-cümle kuzāt zümresinüñ şehlevendi vülāt fırkasınıñ ser-bülendi idi. Sābıkan Mīrīm Kösesi Meḥemmed Çelebi merḥūm ile Halebe varmışlar. Fahrü’l-vāşılīn Şeyḥ Üveys cenābından dest-i tevbe birle inābet kılmışlar. Ba‘dehū vālidesi ‘alākası yine kendüyi Rūma çekmiş. Qādirī Efendi merḥūm ise veled-i ma‘nevī (F.353b) idinüp zuhūrına cüll-i himmet eylemiş. Gāh Gelibolıya gāh Filibeye ve Üsküb ve Selanike kādī olurdu. Hālā ki yine lā’übālī-meşreb ve kuyūddan ‘ārī pāk-mezheb idi. Didüğü eş‘ārı cem‘a cüll-i himmet itse küllī dīvān iderdi. Merḥūm (Hk.259b) Hayālī Beg ben ‘ Abdullāh Çelebinüñ ḥiddet-i ṭab‘ından korkarın diyu vaşfın iderdi. Bu ḥaḳır kendüler ile ülfet itdüm. ‘Aşıkāne eş‘āra ḥuşuşā Hayretī merḥūmdan şudūr iden güftāra rağbetini müşāhade (Ü.390b) kıldum. Bu ebyāt anlarıñ eşher-i vāridātındandır.

Min nazmiḥi

Yine ‘ışk āteşiyle rūşen itdün bağrımın dāğın
Çerāğūñ aydın uyarduñ bu kül öksüzi ocağın

Degül māh-ı şafaḳ peydā olan gerdūnda vaḳt-i şubḥ
Qarasını ḳoparurken ḳanatmışdur felek dāğın

Didüm ey meh saña dün eksigin bil lāf-ı ḥüsn itme
Bu gün ol āfitābı gördüñ alduñ yüzünüñ dāğın

Qızarmış ağlamaḳdan gözleri Ferhād-ı kūşsāruñ
Dökilmiş her ṭaraf ḥāk üzre şanma lāle yaprağın

Ve lehū

Qo başdan ayağa cism-i nizārum na‘l ü dāğ olsun
Sanā ey nūr-ı didem her ṭarafdan göz ḳulağ olsun

Dīger

Dāğlar dūdı tenümde tāze sünböldür baña
Dāğum üzre dāğlar ḳaṭmer ḳaranfildür baña

Ve lehū

Her kaçan devr okısa maḥfelde cānānum benüm
İster ol devrūñ teselsül bulduğın cānum benüm

Dögerin taşlar ile sīne-i pür-dāğı kıti
Gele Ferhād göre ağ ile aşuñ cengin

Maṭla^ç -ı dīger

Dir idüm ḳahve fincanını sāgar gibi gül-rūdur
Velī şol ḳan olacağın içi igen ḳara sudur

ḤASBĪ: Anaṭolı vilāyetinden Gedūs-nām ḳaşabadandur. Ḳudemādan Keşfīnūñ ḳarındaşı ve ol devr ‘ayyāşlarınuñ ḳallāşı vü evbāşı olmağla İbrāhīm Paşa merḥūmuñ evā’il-i vezāretinde bir fesādda bulunmuş. İstanbul şubaşısına ḥabse virülüp işkence itmesi murād olunmuş. Ol şeb ki mezbūrı bağlayup ḳollarından asarlar. Ya^ç nī ki ‘örf-i (H.352a) işkence envā^çını edā itmege sa^ç y iderler. Ḥasbī bedīhe bu maṭla^çı dimiş. Şubaşı az çok ehl-i ṭab^ç muḥibbi olmağla raḥm eylemiş. Ol maṭla^ç budur.

Beyt

Derd-i dāğ-ı ‘ışḳ kim itmez taḥammül Kāf aña
Ḥoş döyer bu nātüvān göñlüm benüm inşāf aña

İttifāḳ ol gice şubaşınūñ bir kızı füc’eten vefāt itmiş. Bu zıkr olınan ‘ālā’im ke’ennehū Ḥasbīnūñ (Hk.260a) bī-günāhlıgını işbāt itmiş. İrtesi dīvāna iletüp nice dürlü işkence itdürdüm ikrār itmedi diyu şıyānet eyler. Ḥikmet Ḥudānuñdur Ḥasbīnūñ yolca giderken bir dıraḥta ṭoḳınup bir gözi mecrūḥ olmuş Paşa nazarına geldüğü gibi Monlā Ḥasbī gözün n’oladı diyu şormuş. Yirini begenmedi çıḳmağ ister sultānum diyu cevāb virmiş. Ḥālā ki bu maḥalde laṭife ḳaşd itmesi vezirūñ ṭab^ç-ı nāmülāyimine muḥālif gelüp senūñ gözine daḫi görinecek var ancak buyurmuş. Ḥattā bunu maḥbese (K.407a) gönderüp İstanbulla Üskūdār miyānındaki ḳalā^ç-i sagire ki Ketayun Sarāyı diyu meşhūrdur ona gönderilmiş. On yıl miḳdārı maḥbūs olup Ḥasbī maḥlaşını Ḥabsiye mübeddel ḳılmış. Ḥattā maḥlaş-perverligle nice nice ḳaşā’id ü eş^çār söylemiş. İttifāḳ ḳudemā-yı (Ü.391a) şu‘aradan Başiri ve Zātī ve Keşfī ve Ḳandī vezir-i mūmāileyhi dīvān yolında selāmlamışlar. Vāfir tazarru^ç u niyāzla Ḥasbīnūñ ḥalāşını recā ḳılmışlar. Ḥākim-i büzürgvār itlāḳına müteveccih olup nev^ç an merḥamet-girdār olduḳda ba^ç z-ı müfsidīn semt-i nifāḳa sālīk olurlar. Şu^ç arā seni hicv ile taḥfif itmek şeklin gösterür diyu söylerler. Paşanuñ ṭarīḳ-i kereminden ‘avdetine Ḥasbiyi Ḥabsi maḥlaşdan kurtarmağ müte^çallıḳ cüll-i himmetden ferāğatine bā^ç is

olurlar Ḥasbī daḥi ⁴⁹ كفى و حده و الله و حسبى viridine meşğul olup ḥalāşı Paşayı mezbūruñ katli güninde müyesser olmuş. El-ķışşa ‘āmī vü sebük-ser ü mey-ḥār kimse imiş. Dikḫat semtine sālīk olmayup diline geleni söyler imiş. Ḥattā maḥbūs iken bu maḫūle bir murabba‘ söylemiş. Hoş-āyendece kelīmāt olmağın ba‘z-ı ‘avāma te‘şīr idüp vird-i zebān idinmiş. Bir iki bendinüñ irādı ile iktifā olındı.

Nazm (F.354a)

Yine bir āh ideyin gerdūn-ı gerdān ağlasun
Nālişüm eflāke çıkşun çarḥ-ı gerdūn ağlasun

Gözlerüm yaşın görüp deryā-yı ‘ummān ağlasun
Ḥālūme kāfirler acısun müselmān ağlasun (Hk.260b)

Çünkü şundı sāki-i hicran baña cām-ı firāk
‘Ālemi kıldı ḫaruñu çeşmüme şām ağlasun

Veh ki ben dil-ḫasteyi öldürdi eyyām-ı firāk
Ḥālūme kāfirler acısun müselmān ağlasun

ḤAYRETİ: Mecma‘ -ı şu‘arā olan Vardar Yeñicesinden erbāb-ı tīmār silkine münselik gönli ḡanī ṭab‘ı müstağnī ādem idi. Dirliceği şey‘ün ḫalīl olup ma‘āşına kifāyet itmemegin Yaḥyālı Begleri ve Miḥāilli ve Turḥānlı ümerāsınun begleri merḥūmı gözedürlerdi. Meclislerine dāḫil olması imtidād-ı ‘ömre bā‘iş ḫālet ve şeref-i şoḫbeti pīrāye-i ‘işret bilürlerdi. Menḫūldür ki vezīr İbrāḫīm Paşa mezbūri ilerü çekmek bārī ze‘āmet pāyesine çıkarup maḥsūd-ı akrān itmek ḫaşdına bir gün Ḥayālī Bege şormuş. Hem-şehrūñ olan Ḥayretiyyi nice bilirsün diyu su’āl eylemiş. Mezbūr daḥi medḫ yüzinden ḫadḫ idüp bir himmeti bülend mīr ü vezīr şoḫbetinden nefretle ‘uzlet-pesend faḫīrdür ki bu yakında nazm itdügi eş‘ārından işbu maṭla‘ı ḫüsn-i ḫāline şāhid-i dil-pezirdür diyu haber virmiş. Ya‘nī ki

Min nazmiḥi

Ne Süleymāna esīrüz ne Selīmūñ ḫuliyuz

Kimse bilmez bizi bir şāh-ı kerīmūñ ḫuliyuz

nev-güftesini okımış. Mezbūr Paşa ki terbiyet-i bulegāda bir muḫalled ü ḡalat-baḫşā devletlü idi. Maṭla‘-ı mezbūrdan reng-pezir olmuş. Ḥayretinūñ ḫüsn-i terbiyetinden ferāgatla dil-gīr olmuş. Küllice raḡbet ü

⁴⁹ Benim için sadece Allah kāfidir.

iltifât ümidinde iken bir bî-hâşıl tîmârla behremend olmuş. (Ü.391b) Ol daği kabûle ‘âr idüp Rûm illerine çekilüp gitmiş.

El-hak hoş-âyende sözleri vardır. Rûzgâruñ fenâsına müte‘allık çokça me‘ânî-i ğarîbe nazm itmişdür. Ekşeri pesend ü taħsine sezâvârdur. Evâhir-i ‘ömrinde (H.353b) a‘ mâ olmuş. (K.407b) Sipihrlâmi‘ asını göze göstermemesi ve ‘âlemüñ kâr u bârını ‘aynına almaması ol cihetden daği ta‘ ayyün bulmuş. ‘Âkıbet sene işnâ ve erba‘in ve tis‘a mie ħudûdunda rihlet eylemiş. Kendü inşâ itdüğü zâviye ħaziresinde defnini vasiyyet (Hk.261a) itmiş. Ĥâlâ mecmâ‘-ı dervîşân ve câyġâh-ı nüzhet-nişândur. *Divâm* daği ol diyâr ħalkınuñ tecrübeleri üzre *Divân-ı Ĥâfız* gibi kâşif-râz ve herkesüñ ħasb-i ħâlinden ħaber virmekle ħâtır-sâz ve ħin-i istiġârelerinde dil-nevâz ü beşâret-perdâz idüğü müttefaķun‘aleyh-i ħullândur. Dil-nevâz vâridâtından bu maṭla‘-ı ġarrâ ħuşûşâ zamîmesi olan ebyât-ı rûġ-efzâ bir kaşîde-i maṭbu‘a yirin tütmiş ġüftâr-ı dil-ârâdur.

Nazmuhû

‘Âşıkun baġrında aġlar denlü başı var imiş
Kendü bir kem kaṭre deryâlarca yaşı var imiş

Yok şanurdum bâliş-i râġat bu miġnet-ġânede
Şimdi bildüm dil-berün işigi taşı var imiş

Cân ile cânân arasında ħicâb olduñ diyu
Ĥayretinüñ kendü kendüyle savaşı var imiş

Ve lehû

Ne âteş ü âb u ne bād u gil idüm cânâ
Sen serv-i hevâ-baġşa ben mâ’il idüm cânâ

Dîġer

Eşk-i çeşmüm sepmese şu dîde-i giryânuma
Hep yanup biryân olurlardı gelenler yanuma

Ve lehû

Ĥılma aġyâra ħavâle ġamze-i ġammâzını
Olur olmaz zâġa salma döstüm şâhbâzını

Mezbûruñ birâderi Sîne-Ĉâk-nâm mevlevîdür ki nâm-ı mâder-zâdı Yûsuf idi. Evvelâ Mışra varup Şeyġ İbrâġim ġülşeniden bî‘ât itmiş ba‘dehû ħazret-i Mevlânâ dervîşlerine mülteġik olup kitâb-ı meşnevîde ħaylî mahâret ħâşıl kılmış ve bi’l-cümle bir dervîş-i Fârisidân ve dil-riş-i şâġib-‘irfân idi. Ĥâlet-baġş u cân-süz ġazelleri daği cesbân idi. Niçe

rūzgār seyāhat t̄arīkında hāk-sār olduđdan ōnra sene ūlūŝ ve hamsīn ve tis' a miede nef̄s-i İstanbulda fevt oldu. Südlüce ŝāhilindeki Ca' fer-ābād-nām tekye civārında defn olunup külāh-ı mevlevī resminde seng-i mezār evvelā mezbūra yonıldı. Zamān zamān kendüye vird-i zebān idüp

Beyt

Garībem derdnākem sine-çākem
Ser-ā-ser rūh-ı pākem gerçi hākem

beytini okır gezerdi. El-hağ bu ğazeli dađi hūb dimiŝdür. Kendü (Hk.261b) derviŝligini ebnā-yı zamāna beyān eylemiŝdür.

Nazm

Biz t̄ac-ı riya-yı ser-i ŝāhān-ı cihānuz
Biz hāk-i kef-i pāy-ı gedāyān-ı muĝānuz

Biz dinlemezüz gulĝulını bülbül-i bāĝuñ
Biz naĝme-serāyān-ı gülistān-ı cinānuz

Āfākı bütün tutmıŝ iken nāmumuz ey dil
Bu t̄urfa durur kim yine bī-nām u niŝānuz

Bī- ta' ne iken de bu ' aceb kav̄s-ı każādan
Her t̄ir-i belā kim atılır (Ü.392a) aña niŝānuz

Erbāb-ı maħabbet bizi Yūsuf görür ammā
Aŝhāb-ı ħased gözine gūyā ki sinānuz

ĤĀVERĪ: Kuzāt zümresindendir. Kaŝaba-i Manaŝtırdā toĝmıŝ Açıĝ Kādī oĝlı diyu ŝöhret bulmıŝ nām-ı māder-zādı 'Ali olup bir zamān ismini maħlaŝ idinüp nice ğazeller dimiŝ. Ba' z-ı ebyātını çendān pesend itmedüĝde 'Alīligüm zamānında didüĝüm ŝi' rlerdendir didüĝi taħaĝkuk bulmıŝdur. Nazmından ĝayri inŝāyla dađi mümāreseti meŝhūr olmuŝ ehl-i 'ilm idi. Çivizāde merħūmuñ ħüsn-i terbiyetine ve defterdār Bayram Begüñ (K.408a) iltifāt-ı raĝbetine mażhar düŝüp ĝāh Üsküb ve Selānige kādī olmuŝ maħaĝkık-ı bī-mu' ādil icrā-yı aħkām itmede mā'il-i 'adl bir ħoŝ- ta' u ehl-i 'ilm kimse idi. Mükemmel *Divām* var idüĝi ma' lümdur Ve meŝhūr olan ebyātı bu zıkr ideceĝümüz vāridāta münħaŝır idüĝi mefhümdur.

Nazmuhū

Seni gözler dü-çeşmi hūn-feşānum nice demlerle
Gel ey nūr-ı başar merdümlük it demler kademlerle

Ve lehū

Añladum çeşmi ne fettān idügin kaşından
Bilinür rehzen olan nite ki yoldaşından

Çoparur fitneyi hattūñ çekilür zülfüñ ey dil
Tutulur yeñiçeri suçı bölük başından

Kehrübā gibi kapar göñlüni ben hāşākuñ
Ayrılam şanma beni sen işigüñ taşından

Umaram başıma tāc ola sifāl-i seg-i yār
Devlet olmazmış irāk çünki yigit başından

Ayuñ on dördi gibi bir mehe vir göñlüni sen
Hāveri sev güzeli iki yedi yaşından

Ve lehū (H.354a)

Sīne pürdür ārzū-yı zülf-i ‘ anber-sā ile
Toludur vīrānemüz biñ başlu ejderhā ile

Dīger

On sekiz yaşında bir dil-dārı ‘ uryān eyledüm
On sekiz biñ ‘ ālemi bir demde seyrān eyledüm

Ve lehū

Ādemüñ ehl-i riyā sözleri kanın kurıdur
Sākıyā tıldur a şol kan olacağı içelüm (Hk.262a)

Evā’il-i hālinde gāyet ile bāde-nūş ve harābāt-ı muğānda her bār hum-ı mey gibi pür-cüş imiş. Ba‘de zamānın ki Eyyüb ve Ğalaṭaya ma‘an kādī olmuş. Şubḥ u mesā mülāzemetine varduğı pīrān-ı saḥba-fürüşüñ ekşerini hayātda bulmuş. Gāhī tenhāsında yārānına laṭife idermiş. Zamān-ı iflāsımızdaki hırş u talebimiz şimdi imişse toyınca şarāb-ı nāb içerdük şubaşı havfin çekmeyüp Ğalaṭa reh-güzārlarında kendümüzden geçerdük sözlerini söyler imiş.

HUDĀYİ: Kuloğulları zümresinden olup İstanbulda toğup neşv ü nemā bulmuş ve hüsn-i cemalle beyne’l-‘uşşāk meşhūr olmuş bir nev-

cevān idi. Yeñiçeri tarīķında nice rūzgār hizmetinden sonra yayabaşı oldu. Ba' dehū Budin muhāfazasına müstaķil yeñiçeri zümresi gönderildükde kitābeti mezbūra şadaķa olındı. Merhūm Monlā Ğazālī Mekke-i mükerrermeden gönderdüĝi mektūb-ı manzūmda

Nazmuhū

Ķaşı yayına olduĝum ĳurbān

Oķçı oĝlı o ĝamzekār eyü mi

beytinden murād mezbūr Ğudāyīdür. (Ü.392b) Ğaylıce maṭbu' u ma᳑būl sözleri vardur. Ekşer-i eş'arı pesend ü ta᳑sine sezāvārdur.

Nazmuhū

Mey-i tel᳑ içdüm idi çāre şanup def' -i ĝama

Yārsuz olduĝı için acısı çıķdı depeme

Ve lehū

Ğākī tenümi yile virüp rāh-ı yārde

Bir toz ĳoparmayınca ĳomam rūzgārde

Ve lehū

Degdüñ ol zūlf-i 'anber-efşāne

Erre-i 'ömr imişsün ey şāne

Ğaṭ-ı sebzūñ gelüp ru᳑sāruña yaraşdı ĝāyetde

Benüm serv-i ser-efrāzum güzellendüñ nihāyetde

Dıĝer

Aĝyār ile tutursun ĳarşumda söyleşürsün

Ben ᳑aste-᳑ālī yoķsa öldüreyin mi dirsün

Ve lehū

Ğaṭ-ı ser-sebz ile ey ᳑ūblaruñ mümtāzı

Ğadıñ ol lāleye beñzer ki ola pervāzı

Egerçi ki maṭla' -ı ā᳑ir ᳑aylı dil-pezīr vāķı' olmışdur. Lākin ᳑a᳑ır bu maṭla' ı görmedin pervāz-ı lāleye müte'alli iki maṭla' dimişüz. Kefe lālesi aña ma᳑şüş 'alem olmaĝın anı bile edā itmişüz. (K. 408b)

Li müellifihī

Çeşm-i tātāra ĳarşu ᳑aṭ-ı rūyuñ āşıkār

Pervāz-ı lāledür Kefeden Rūma yādigār

Dīger

Gül didüğüñ şarāb ile (Hk.262b) olmuş piyāledür

Bir barmacuk ki eksile pervāz-ı lāledür

Ve fuşahānuñ ser-āmedi Mevlānā Bākī bir gün maṭla^ç-ı mezbūri ḥaḳīre vāfir vaşf itmişdür. Bir mükemmel divāna bedel maṭla^ç-ı ğarrā ve mazmūn-ı dil-küşā ve edā-yı rūḥ-efzā ile şu^çarā-yı ^çaşrı müşerref itmişüñ diyu söylemişdür.

ḤAYĀLĪ BEG: Vardar Yeñicesindendür. İsmi Meḥemmed baht u sitāresi sermed erbāb-ı ḥüsn-i bahā miyānında ser-āmed bir nev-cevān idi. Daḫi sebzezār-ı ḥattı nā-resīde çār-ebrūlar gibi muḳavves қаşlarinuñ sāyesi leb-i la^çinde demīde olmadın eş^çār-ı ḥasene ile ḥüsn-i iştihār bulmuş idi. Ḥayderīleruñ rind-i şāhbāzı ve қalenderīler zümresinuñ ser-ḥalkā-i ḥātır-nevāzı Baba ^çAlī Mest ki zāhiren pāyesi pest ma^çnīde şāhib-iḳtidār u zeber-dest bir baba-yı ^çālem idi. Ḥayālī Begi oğlu nāmına hem-sāye idinüp taḫşīl-i ma^çārifle şöhre-i rüzgār olmasına cüll-i himmet itmiş bir şaḫs-ı ma^çrūf u müsellemed idi. Bir bölük ḥayderī ile Rūm illerine gül-geşt iderek қаşaba-i Vardara ki uğramışlar. İçlerindeki ḥüb-rūlardan birinuñ tiğ-ı cezbesi ile Ḥayālī gibi maḥbūb-ı maṭlūbuñ ciğerin delüp yüregin toğramışlar. Ya^çnı ki ol cevānlardan birine ^çaşık olmuş. Bedīhe bu maṭla^ç-ı ğarrāyı diyüp zümrelerine lāḫık olmuş.

Min nazmiḫi

Çehresinde görelī lem'a-i nūr-ı nebevī

Bir yaluñ yüzli ışık şevḳine oldum ^çalevī

Ve bi'l-cümle dolaklarına bende cavlaḳlarına ser-efgende olmuş ve қаvlaḳlarında mahfūz olup celā-yı vaṭan kılmış. Vaḳtā ki İstanbula gelmişler. Sarıgürz merḫūm İstanbul ḳāḫīsı bulunup bu maḳūle ḥüsn-dār emredan-ı perī-ruḫsār bir bölük қalendarān-ı rafz-iştihār yanında ṭurmak ne sezāvar ne meşrū^çdur belki bir vaz^ç-ı münkir ü nā-meşrū^çdur diyu (H.354b) Ḥayālīyi Baba ^çAlī (Ü. 393a) Mestden alur. Muhtesib-i şehir olan Uzun ^çAlī-nām zāhidüñ yanına virür. Bu ṭarīḳla kesb-i ma^çrifet u (Hk.263a) şı^çr-güylüğa cüll-i himmet iderek ol ^çaşruñ kerimi nice Hātem-i Tāyī gibi seḫa-yı kerimi Defterdār İskender Çelebiye intisāb eylemiş. Meleke-i zihniyyesinde dād-ı Ḥudā olan suḫanverlikle bülend sözler söylemeğe gāḫ defterdār-ı mezbūra gāḫ vezīr-i ^çaşr olan İbrāḫīm Paşa-yı mağfūra қаşīdeler şunup vaşf eylemeğe başlamış. Anlaruñ ḥüsn-i terbiyetiyle ma^çlūm-ı pādīşāḫī olup dāḫil-i bezm-i ḥāş olmaḳdan berī bir taḳarrub-i küllī peydā eylemiş. Ḥattā bir defa^ç ki şehriyār-i cihān Sulṭān Süleymān-nişān Edirne dārü'l-mülkine gitmişler. Ḥayālīye cidden iltifāt

itmeyüp hem-râh idinmemegi muqarrer itmişler. Şâ'ir-i mezbûr bir ay miqdârı 'atebe-i 'aliyyeden dūr ve iltifât-ı pâdişâhânededen mehcūr kalmış. Ālâm-ı miḥnet-i firâḫ cânına te'sîr idüp şâhbâz-ı teveccühini (K.409a) Edirne şikârgâhına şalmış. Vardığı gibi bir ğazel diyüp şunup maḫṭa'ında ma'nâ-yı ihtisâş bu yüzden göstermiş ki ol ğazelün maṭla'ı ve maḫṭa'ı budur.

Nazm

Fer viren māha cemāl-i bā-kemālüñdür senüñ
Mihre ḥançerler çeken iki hilālüñdür senüñ

Ġayrilerle yârdur şimdi Ḥayālî dir isen
Hâşe lillâh pâdişâhum ol Ḥayālüñdür senüñ

El-kışşa hafta geçmez imiş defterdâr ve paşadan mezbûra bir kaç yüz ḥasene iḥsân olunmaya. Ay olmaz imiş ki şehriyâr-i kişver-küşâdan ol meddâh-ı nâmdâra bir iki biñ filori verilmeye. Felâ cerem ol 'aşruñ şu'arâsından Zâtî ve Yahyâ ve anlara hevâdâr olan şu'arâ Ḥayālîñün eş'ârına daḥl ü ta'arruzdan ḥâlî degüller imiş. ⁵⁰ حسدامن عند انفسهم (F. 355b) Her sözüñe terziḫ nâmını itlâḫ idüp vâḳı'-ı ḥâlî olduğı taḫdîrce ⁵¹ هر عيب كه سلطان به پسند هنرست⁵¹ maẓmûnunu bilmezler imiş. Ḥayālî ise ravza-i iltifât u devletde serv-i ser-efrâz gibi ḥurâmân ve 'av' av-ı segâna mültefit olmayan ser-bülend-i mümtâz şıfatında iġmâz-künân hem-şehrîlerinden Mevlânâ Uşulî ve Ḥayreti ile ülfetde ve ol zümreye (Hk.263b) 'adem-i iltifât u raġbetde rûzgârın geçürmekde imiş. Bu ḥaḫîr vefâtından bir yıl muḫaddem der-i devlete gelmişdüm. Merḫümüñ

Min nazmiḥî

Ḳarârgâhı idi bir zamânda bir şâhuñ
Göñül seriri ki şimdi ḥarâbe yüz tıtdı

beytini tettebbu' idüp

Li münşiiḥî

Şeh-i cemālüñ ile genc-i 'ışḫ idi göñlüm
Ḥaṭuñ siyâhı gelelden ḥarâbe yüz tıtdı

beytini iletüp kendüye virmişdüm. Eger senüñ ise ḫatı nâmdâr şâ'ir olsañ gerekdür. Zirâ senüñ nev-heveslikde didüğüñ beyt benüm güftârundan muşanna'dur diyu taḫşinini işitmişdüm. Ba'de zamânın erba'a ve sittin

⁵⁰ Sırf içindeki kıskançlıktan ötürü (Bakara, 109).

⁵¹ Sultanın beġendiğı her kusur hünerdir.

ve tis' a mie hüdüdünda nefis-i Edirne'de vefât eyledi. Merhûm ' Arşî

Sözi dilde (Ü.393b) hayâlî gözde kaldı

mısrâ' ını târîh düşürmişdür. Hâk budur ki bir kâmil mısrâ' da güzel edâ eylemişdür. Edirne Salh-hânesi yolındaki Hâidar-hâne hâziresinde medfûndur. Raḥmetullâhi te' alâ.

El-hâk Rûm şâ'irlerine edâ-yı bülend semtini evvelâ Hayâlî göstermişdür. 'Aşırınıñ melîkü's-su'arâsı idügi taḥkîka yetmişdür. Mevlânâ 'Aşık ki taḥrîrinde şâdık bir müverrih-i fayıkdur merhûmuñ bi-ḳaydığını beyân eylemiş ya'ni ki mâl-ı dünyâya çendân raḡbet itmeyüp cem'-i mâle mâ'il degül idüğünü halka destân eylemiş. Hâlâ ki emr ber-'aḳs olup merhûmuñ ḥisset ü imsâkı şöhre-i cihândur. Hattâ Monlâ Şem'iyi ziyâfet için Galata cânibine 'azîmet itdükde ki Pereme boğazına gelmişler. Hayâlîniñ ilkâsı ile birer pereme ḳadem-ârâ olmuşlar. Ba'de'l-'ubür buluşup maḥall-i neşât u sürür olan meclis-i ḥarâbâta vuşul bulmuşlar. Bu şan'atla Pereme menḳûrundan ḳurtılmışlar. Ve bu ma'nâya bir daḫi delîl ve ḥisset ü imsâkına nehc-i ḡayret-sebîl ba'de vefâtihi zuhûr eyleyen muḥallefâtıdır ki merhûmuñ ferzend-i devletmendi Ḥubbî 'Ömer Begden işitdüm. Hattâ şîḫhatini kemâ-yenbaḡi taḥkîk itdüm ki iki birâder otuzar biñ filoriye (Hk.264a) mirâşla behremend olduğdan ma'adâ yüz altmış kilid 'aḳar u mütemellikâtından bedîd (H. 355a) olmuş. Ḥuşûşâ yüz otuz biñ güzide ḥâşlarından sâl-be-sâl dörd yük (K.409b) miḳdârı vâridât ü emvâl muḳarrer iken seneden seneye kırk elli biñ aḳçe ancak ḥarcandığı şübût bulmuş. Ve bi'l-cümle ḫab'ı hayâl-âmiz ü bülend edâsı lâyıḳ-ı taḫsîn ü pesend bir şâ'ir-i şöhre-peyvend idi. Eş'âr-ı faşîḫ ü belîḡasından

Nazm

Ḳaldı numûne dehre cihân-ı ḥarâbdan

Berg-i ḥazân ḥazâ'in-i Efrâsyâbdan

Yardum sürâhinüñ başını ayaḡın şıdum

Yudum elüm 'araḳdan ü geçdüm şarâbdan

Seng-i ḫavâdiş eyledi câm-ı Cemi şikest

Deñşürdi lâle yârelerini türâbdan

Vicdân-ı pāküm itdi giriftâr-ı ḡam beni

Fehm it bu remzi şîşe içinde gül-âbdan

Nüş itmeyem şunarsa inüp zühre-i felek

Dünyâ şarâbını kadeh-i âfitâbdan

Deryâ gibi başumda olaldan hevâlarum
Hâlî degül sefine-i ten ıztırâbdan

Bir bezm-i hâşa mahrem olupdur Hâyâlî kim
Açılmaz anda gönca-i cennet hicâbdan
Hağ budur ki haylice peşendide gazeldür. Eşnâ-yı tettebbu'ında nazîri
yoğdur. Bir şi' r-i laţif-i bi-bedeldür.

Beyt

‘ Ârızuñ meyden ‘ arağ-riz olsa ey hür-ı cemîl
Şanuram cennetde tuğyân eylemişdür selsebîl

Âfitâbı nice teşbih ideyin ruhsârına
Sen sa‘ âdet şem‘ isüñ ol hâke düşmiş bir zelîl

Ve lehû

Dil-şikeste olalı seng-i cefâ-yı yârdan
Beñzer ol mir‘âta kim maħrûm ola didârdan

Dîger

Emmesünler seni gel mey gibi kıttâl olma
Dilmesünler yüregın ney gibi (Ü.394a) pür-hâl olma

Terk-i tecrid olıgör tâc ne baş ağrısıdur
Be yüri begligüñ it (F.356a) ‘ âlemüñ abdâl olma

Ve lehû

Kurs-ı mehle hüşe-i pervîn olaldan zādımız
Ehl-i fağr içre tena‘ ‘ umla çıqıpdur adımız

Ve lehû

Şādî enîs-i guşsa vü zulmet qarîn-i nûr
Ber-pây-mâl-i ‘ âlem ü baħrûñ başında şûr

Ammâ bu hağır kavlınce baħruñ dilinde şûr edâsı râciħdür. Zirâ ki deryâda dil mutaşavver idüğü ve baş ıtlâkı (Hk.264b) ca'iz olmadığü vâzıħdur.

Ve lehū
Mecnūn göziydi Leylī hayāline cilvegāh
Sahrā-niṣīn olanuñ olur hānesi siyāh

Ve bi'l-cümle dīvānında kırk miqdārı taḥsīne sezāvār eş'arı vardır. Bir zamānda bu ḥaḳīr intihāb itmekle şıdk u şıḥhati nümūdardur. Ferzend-i 'azīzi ḥikāyet itmişdür ki ḥālet-i nez'ında anı kenārına alup āḥir didügi maṭla' bu olduḡını rivāyet itmişdür.

Ve lehū
Gel gel öpeyin gerdenüni derd-i serüm var
Bir boynı uzak yola yakında seferüm var

DĀNİŞĪ: Süleymānegizādelerden Kādī Pīri Çelebidür. Nefs-i Kayseriyye mevlid ü menşe'leri olan zümrenüñ eş'ar-ı pesendide-nesebidür. Seksen aḳça ile Mıṣr vilāyetindeki Menūf ḳazāsını alup Kādī-i Mıṣr olan 'Arabzāde ile mevsim-i ḥazānda deryādan Mıṣra 'āzim olduḡda ḡarḳ olmuşdur. Ba'z-ı meşāyīḡ u evliyāya bed-ḡāhlıḡı ucından kendüye ṭoḳınan telāṭum-ı ṭūfān sillesinüñ derdmend Dānişīye daḡı işābeti taḥaḳḳuk bulmuşdur.

Min nazmiḡi
Lebiyle söyleşemez sen şeh-i suḡendānuñ
Heman aḡızlıḡıdır ḡonca-i gülistānuñ

Ve lehū
'Arz idüp n'eylersün ey dil tāze dāḡuñ dilbere
Geçmez ol sīmīn-berüñ yanında fūls-i aḡmere

Maṭla'-ı ve lehū
Çün dil uzatdı baña şu deryā kenārda
Āhum çok oynadur anı bu rüzḡārda

ZĀTĪ: Ḳarasi sancaḡında Balıḡesiri-nām ḳaşabadandır. Ba'zılar ḳavlince ism-i māder-zādı (K.410a) Şatılmış olup mā-dāmki müze-düz imiş nāmı ol lafzuñ murahḡamı olan Şatı edāsı ile mermüz imiş. Şoñra ki şā'irliğe heves itmiş. İsmi min vechi taḡyīr itmemiş gibi olup Şatı edāsını Zātī ile mu'abber ḳılmış. Ammā Mevlānā 'Aşık kendüden işitdüm diyu rivāyet eyler. Ya'nī ki ismi 'İvāz olup sene sitte ve seb'in ve semānmie ḡudūdunda mütevellid olduḡını ḡikāyet eyler. Ve mezbūruñ vaşfında ifrāṭ idüp Monlā Zātī ki dünyāda bir Zātīdür. Şā'irlik ḡayre nisbetle 'arīzī ve aña ḳıyāsla zātīdür edālarını kināyet (Hk. 265a) eyler. Nefsine ḳıyās ḡayre göre cā'iz degül idüḡini bilürken beşeriyet

muḳtezāsınca ğaflet ider. Ba‘z-ı müverrih̄in ise Mevlānā Bāḳī anuñ şākirdlerinden idüğini ve ma‘rifet ü bızā‘ati bi’l-küllīye andan taḫşīl itdüğünü rivāyet eyler.

Mıṣrā⁵² (H.355b) زهی معلم صاحب (Ü.394b) هنر زهی شاکرد

mıṣrā‘ı ile pesend ü taḫşini işā‘at ider. Maḳşūdı Mevlānā Bāḳīyi ḳadḫ ise ğarazı ma‘lūmdur. Eger nā-dānlığla Zātīyi medḫ ise iz‘ān u ferāseti ma‘dūmdur. Eger mevleviyyetine yā‘ilm-i ‘Arabīyyetdeki fażīletine veyāhūd fenn-i fūrseki ferāsetine binā‘en ise ancaḳ olur. Mücerred mūze-dūzluk şan‘atındaki mahāreti ucından ise kemāl-i iz‘ānı taḫaḳḳuk u ta‘ayyün bulur. Biñ yedi yüz miḳdārı ğazeliyyātı dörd yüzden füzün ḳasā‘id maḳūlesi vāridātı ve *Şem‘ u Pervāne* nāmına bir manzūm risālesi vardır. Ḥaḳ budur ki ba‘z-ı beyitleri taḫşine sezāvārdur. Şāḫib-ḳırān-ı celālet-rūsūm Selīm Ḥan bin Bāyezīd Ḥan gibi ḳahramān-ı ḳurūn u ḳurūm cülūsına bir nūniyye ḳaşıde virmiş. İçinde bir beyti pesend olup iki kūy maḫşūli cā‘ize ile ri‘āyet olunmuş. Ol beyt-i maḳbūl budur.

Min nazmiḫi

Serverā bir bende-i bi-ḳayd imiş ḳapuñda ‘adl

Ṭutamazdı anı zencīre çeküp Nūşirevān

Ol şehriyāruñ ṭab‘-ı nāzūgine ḫoş gelüp nazmından kaṭ‘-ı naḳar beyt idüği şayı‘dur. Zīrā ki ğüftārı pesendide (F.356b) olmağla ḳapuñda edāsı ile ṭutamazdı lafzındaki imāle-i nā-sezāsı ma‘nīdür.

Merḫūmuñ şamem marazına ibtilāsı daḫi söylenürdi. Bilmeyen şanurdı ki begenmedüği ğüftārı işitmezlige ururdu. Ḥattā vezīr-i a‘zam olan ‘Alī Paşa ki nūkte-şinās u dil-küşā luṭf u keremi mebzūl ve ehl-i dillerüñ ri‘āyetinde mecbūl bir devletlü idi. Monlā Zātī bir ğün aña bir mīmīyye ḳaşıde virmiş ki şamem kāfiyesinde bir beyti daḫi bulunmuş. Monlā Zātī ‘aceb ki bu ḳaşıdede üç maḫlaş ri‘āyet itmişsün. Remmāl ve Zātī edālarına ḳanā‘at itmeyüp şamem lafzını bile irādet itmişsün dimişler. Ve me‘mūlinden ziyāde cā‘ize-i seniyye virmişler. Hele bārī ol zamānuñ vezīrlerinde (Hk. 265b) bu deñlü leṭāfet-i ṭab‘ u ma‘rifet olurmuş. Şimdiki ‘azizler gibi şu‘arāya ḫased ü ‘adāvetleri nādir idüği ta‘ayyün bulurmuş. Ol ḳaşıde ki mezbūr ‘Alī Paşaya virilmişdür pesendide olan beyitleri bunlar olmuşdur.

Min nazmiḫi

Şitā vüçūd-ı nebātātı eylemişdi ‘adem

Yine vüçūda getürdi bahār-ı ‘İsī-dem

İdinse girdüñi remmāl ḳuḫl aña ḳanmaz

⁵² İşte hüner sahibi bir öğretmen ve işte onun öğrencisi.

Suradıkat-1 ğuyüb içre hiç sır mübhem

Ve bir zamān ki Sultān Bāyezīd Hana (K. 410b) fāiyye bir kaşīde virmiş. Bir beyti maqbāl-i şehriyāri olup haylice pesend buyurulmuş. Hattā dimişler ki zamānede maẓmūn almadı dirler. a' r-1 kān gūherden ve baħr-1 'ummān dūrerden hāli olmaduđını bilmezler hālā ki hūner ğavvāsı ālāk olmađdur. Ūstādlık a' r-1 deryādaki dūrer-i şehvāri bulmađdur diyu nice 'aalar itmişler. Elbette Zātiye manşib ğorilsün diyu Hüseyn Aĝa (Ū.395a)-nām maħremlerine ısmarlamışlar. Vezīrlere dađı tefakķud-1 menāşib itmişler. Ammā kimesne şameminden ötürü tevliyyet ĥıdmetinden ğayrisini mūnāsib ğormemişler. Hattā Burusada yigirmi beş açe ile bir mütevellilik virmişler. Benüm sāl-be-sāl aldugum cevā'iz-i seniyye maħşūli tevliyyetden ziyādedür. Sene-be-sene vech-i ma'āşum anlaruñla murād üzre āmādedür diyu terk itmiş. Ne abūl eylemiş ne Burusaya gitmiş. Zīrā ki bir yaña vezīr-i a'zam 'Alī Paşanuñ in'āmı bir yaña Mü'eyyedzāde merħumuñ iħşān-1 tāmı ve bir arafdan Tācizāde Ca'fer Çelebinuñ 'ināyet ü ikrāmı ve bir cānibden yār-1 adimi adri Efendinuñ iltifāt-1 mevhibet-fercāmı Zātiye cidden muzāyaka virmez imiş. Bunlardan ğayrı cenāb-1 salţanatdan her nev-rūzda iki biñ aça cā'izeden ma'adā her bir bayrāmda birer yūzi surħ kemhā ve birer arafı uka hil'at-i girān-bahā dađı muarrer imiş. Hattā bir kere kemhāyı şūfa tebdil murād idinmiş. Bu kıt'ayı diyüp erkān-1 divān-1 hūmayūna şunmuş.

ıt'a

Ben ey erkān-1 devlet ulzum-i dūrr-i ma'āniyem
Sipāhi ceng-cūya yaraşur yeşil kızıl kemhā

Bize pür mevc māi şūf luţf eyleñ disūñ ğören

Nesim-i luţf-1 şāh ile bugūn mevc (Hk.266a) urdı bir deryā

El-ħa maẓmūnı hūb bulmuşdur. Nihāyet yeşil kızıl edāsı şūf (H.356a) lafzınuñ imālesi şāh ile lafzınuñ rekāketi fesāhatine māni' bulunmuşdur. Mā-ħaşal abaasınca şā'irdür. Pür-gūy olmađın aħyānen eyü sözler dūşürmesi ba'zılar avlince nev-heveslerden biri ĥiddet-i ab'ı mutezāsınca nāzūk maẓmūnlar bulup kendüye añduđda benüm bu maẓmūnda ğazelüm vardur diyu ol şeb nazm idüp irtesi 'arz itmesi ma'lūm-1 ekābir ü esāĝirdür. Ammā cümleden na't-1 Muħammed Muştafadur.

Na't-1 Resul

āmetuñ ey büstān-1 lā-mekān pīrāyesi

Nūrdan bir servdür dūşmez zemīne sāyesi

Yūsufi gerçi ğörenler ellerini keddiler

Gün yüzüñ gördi senüñ şakķ oldu ayuñ āyesi

Menzilüñ t̄ir-i du' ā-veş māverā-yı nüh-sipih
Ḳadrinüñ ' arş-1 mu' allādan mu' allā pāyesi

Evvel ü āhir naz̄irüñ yok senüñ z̄ātuñ durur
Ḥatm-i cümle enbiyā kevn ü mekānuñ dāyesi

Āhiret bāzārına varduķda eyler fā'ide
Naķd-i ' ışķuñdur anuñ kim serverā sermāyesi

Bāğ-1 cennetde ümidüm bu durur kim Z̄at̄iyi
Cümle mü'minlerle ol serv idine hem-sāyesi (F.357a)

Ḥaķķā ki maṭla' 1 ve bend-i evveli beyān olındur. Ve bir bend daḫi budur.

Ve lehū
Mebde' -i bünyād-1 ' ālem menşe-i āhir zamān
Sāye-i ' arş-1 a' lā seyyāh-1 mülk-i lā-mekān
Ve bir bendi daḫi bu maṭla' -1 nī-gūdur.

Ve lehū
Bir şadef idi cihanda ay u gün oldu dü-nīm
Ol şadefden sen z̄uhūra geldüñ ey dürr-i yetīm

Ḥulāşa-i kelām bu terci' -i mükemmel ḥadd-i z̄ātında bir kitāba bedel
güftār-1 rüḥ-efzādur. Ve kendi yaķını üzre (K.411a) maṭla' 1 (Ü.395b)
daḫi mergūb u bī-hemtādur.

Ve lehū
Düşdüm nişān-1 pāy-i seg-i dil-ber üstine
Ol ğonca güldi didi yüzüñ güller üstine

D̄iger
Rakīb-i zāğ elinden bir tezerv-i ş̄ivekār aldum
Daḫi ben şāhbāz-1 ' ışķ olaldan bir şikār aldum

D̄iger
Eli altında olma kimsenüñ ḥātem gibi zinhār
Kimesne dimeye tā kim gözüñ üstinde ķaşuñ var

Ve lehū

Yanınca sāyesi seyr eyler ol servūñ hemān tenhā

Şalınur sāye (Hk.266b) sulţānı gör ol serv-i revān tenhā

Sene şülüş ve ħamsīn ve tis‘a mie ħudūdunda dünyādan göçdi.
Yetmiş yedi yıl ‘ömr sürüp Edirne ħapusından taşra Keşfī ve Başırī
mezārları yanında defn olındı. ‘Abdī-nām şā‘ir

Suħanver göçdi

kelāmını tāriĥ dimiş. Ve Zuhūrī-nām ‘Acem daĥi

Eş‘arı ħaldı yādigār

kelāmını tāriĥ düşürmiş.

RAĤMĪ ÇELEBĪ: Burusalı Naħħāş Bālīzādedür. Nāmı Pīr
Meĥemmed ve ṭab‘-ı nāzügi ğıll u ğışdan āzādedür. Ĥüsn ü cemālle
iştihār bulup ħaşları hilāli māh-ı bedrūñ ħased-kerdesi idi. Sinni çārdeh-
sālde iken gülbeşeker güyā ki leb-i la‘linūñ perverdesi idi. Egerçi ki
Raĥmī taĥalluş itmişdür. Lākin cevvar u bī-raĥm idügi tevātüre yetmiş
idi. Vefāt itdügi zamāndaki sinn-i ‘azīzi mā-beyn-i ħamsīn ü sittin idi.
Yine ruĥsār-ı gāze-rīzi reşk-i gül-i nesrīn idi. Rūzgār-ı ğaddār kendüye
leyl ü nehār sitemkār olup yā kaĥt -ı erbāb-ı keremden yā nuĥūset-i baĥt-
ı pūr-elemden āĥir-i ‘ömrinde biñ belāyla yigirmi aĥça medreseye
mutaşarrıf oldu. Anda daĥi beyne’l-‘ulemā maĥbūl olan medārisden
virilmeyüp bir mercūĥına ħanā‘ati ta‘ayyün buldı. Ġarābet bundadur ki
ol pāye-i sāfile nice yıllar mülāzemetle kendüye el virmedi. Üç dörd
kitāb te‘līfi ile nāmdār ve Raĥmī nāmına bir şā‘ir-i sāĥir-i pesendide-
ğüftār iken rüstāyilere lāyık görülen mertebelerle ri‘āyeti cā‘iz
görilmedi. Bi’l-āĥare sene seb‘in ve tis‘a mie eşnālarında şehzāde-i kām-
bīn ve vāriş-i taĥt u tāt ü niĝin olan Sulţān Selīm Ĥan-ı Cemşid-āyin
‘atebe-i ‘ulyāsına vardı. Tīr ü kemān evşāfında bir ħaşıde ile ‘arż-ı ĥāl
ħıldı. Ĥattā bu maĥūle bir ħıţ‘a ile şarāĥaten ‘arż-ı ĥāle daĥi muĥtāc oldu.
Tā ki bir şefā‘at-nāme virülüp yigirmi aĥça medreseye dest-res buldı.

Nazmuhū

‘Arşa-i nazm içre nice pehlevān

Merĥale ħaţ‘eyledi şemşīr ile

Raĥmī-i zāruñ da bu meydanda

Menzil alursa ‘aceb mi tīr ile

Kaṭʿ eyledi lafzında elifüñ ʿayna vaşlını (Hk.267a) ve Raḥmī-i zāruñ da edāsınıñ rekāketi faşlını bu ḥaḳīr tebdīl itdürdüm. Evvelini Kıldı kaṭʿ-ı merḥāle şemşīr ile ikincisini serverā Raḥmī de bu meydānda edāları ile selāmete taḥvīl itdürdüm. El-ḥaḳ şāʿir-i bārik-(Ü.396a) ḥayāl ve ḡazel ü ḳaşāʿid ü meşnevīde (H.356b) mahāreti ber-kemāl ʿaşrınıñ memdūḥ u güzīdesi zamānınıñ mevşūf u pesendīdesi idi.

Ġazel

Zaʿfdan künc-i ʿināda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel gelseydi görmez şöyle nā-peydā yatur

Cūşa gelse kim ḥabābīdür rüsüm-ı kâʿināt
ʿIşḳdur nāmı fezā-yı dilde bir deryā yatur

Ve lehū

Alsa ibriḳ-ı zerīn mihr-i dıraḥşān eline
Nāz ile dökmeğe şu ḳoymağa cānān eline

Dīger ve lehū

Ḥaṭ-ı nev-reste şanmañ ol gül-i raʿnā ʿizārında (K. 411b)
Ḥızırduḥ ḥābe varmış çeşme-i ḥayvān kenārında

Dīger

Yār engüşti leb-i laʿl-i şeker-ḥand içre
Beñzer ol çüb-ı nebāta kim ola ḳand içre

Ve lehū

Cem cāmını nüş itdi sürdi nice dem Rüstem
Bu bezm yine bāḳī ʿālem yine bu ʿālem

Ve bu ebyāt daḥi *Şāh u Dervīş* (F.357b)-nām kitābındandır.

Ve lehū

Baḥr-ı cūduñda bir şadef ʿālem
Dānedür anda gevher-i ādem

Der vaşf-ı tīr

Ter-keşinde kemān-ı pür-zerkār
Dilde gūyā ḥayāl-i ebrū-yı yār

Ḳurdu cümle ʿālem vühuş dīvānı

Oldı ol vādīnūñ Süleymānı

‘Işķ āhır gedāyı şāh itdi

Cümle vahşīleri sipāh itdi

Ammā bu haķire kemān-ı pür-zerkār edāsı yañılmış geldi. Kemān-ı zerrinkār olması münāsib görüldi.

RAHİKİ: Adı Sināndur. İstanbul Kuloğullarından ve ol zümrenūñ taşşil-i ma‘rifete meşğüllerinden iken Muştafā Ağa fevtinden soñra ‘ulūfesi kesildi. Ferdī-nām ferīd-i cevānuñ genc-i zātına nıgeh-bān konılmağın derdmendūñ dirliğı kāşānesini rüzgār harābe virdi. Ya‘nī ki ağā-yı müşārunileyh ‘aşıķ-bāzlığa muķayyed ve bir gıce İstanbul yangınında mest ü medhūş bulunduğı erkān-ı devlete ma‘lūm u müşāhed olmağın ol cevān-ı bī-hemtā ki şādef-i ‘ālemde hūsn ile ferīd ü yektā idi (Hk.267b). Deryāya atılıp nā-peydā kıldılar. Ve ağā-yı medhūşuñ irtesi dīvānda boynını urdılar. Raḫikīnūñ ne günāhı vardur ağası emri ile bir ḫidmete fermān-ber-dārdur diyu siyāsetden gücle kurtardılar. Bi’l-āḫāre bir ‘atḫār dükkānı açdı. Gāh fenn-i ḫikmete gāh ma‘cūn-furūşluğla kesb-i ma’işete muķayyed oldı. Giderek meşāyiḫ-ı vāşılīnden biri mezbūruñ faķr u faķāsına teraḫḫuman filonya-i Selimī nāmındaki nüşhayı getürdi. Eczāsınuñ kimini arturdı ve kimini eksiltdi. Hūsn-i nazār u i‘tibārla cevher-i iksīre nazār idüp Raḫikīyi tedricle ğınāya vāşıl itdi. Bu ḫālle sene şülüş ve ḫamsīn ve tis‘ami‘ede ol daḫi raḫmān yolına gitdi. Ammā mā‘ācin ü berşinūñ revācı kendüden soñra kemālin buldı. Farazā sene elf-i hicrīde aḫbār-ı sikātle şıḫḫati yetmişdür ki otuz miķdārı cevān u ğilmān şebānrüz eczā dögerler ve muttaşıl büyük kazanlar ile ma‘ācin (Ü.396b) bişürürler yine de silk-i ğālibīndeki aḫbāb-ı keyfe yetüşdüremezler idi. ḫarcları maḫsūb olduķdan soñra yevmiyye üçer biñ aķçalıķ ma‘ācin şatduķları muķarrerdür dirler. ḫattā bu deñlü kār u kesb eyleye cenāb-ı mirīye resm ü ḫarc n’içün virilmeye diyu defterdār-ı emvāl olanlar ta‘arruz eylediler. Sāl-be sāl kırķar ellişer biñ aķça almağı kānūn-ı cedīd vaz‘ itdiler. Ammā kendü zamānında daḫi rüz-merre üçer yüz aķça intifa‘ vāķı‘ olmuş. ḫammām aķçasına muḫtāc iken rüz-merre ol deñlü ‘avā’ide dest-res bulmuş. Nazmı daḫi ḫālince kem degüldür. İstimā‘ a kābil ğazelleri temām degülse de kem degüldür.

Min nazmihī

Bāde virdüm ḫırmen-i ‘aqlum dil-i meftūn için

Āh kıydum kendüme bir yār-ı gendüm-gün için

Ve lehū

Göñlüm hevā-yı yār ile pervāz urup uçar

Sözler yirine tūti-i ḫab‘um şeker şaçar

Ger da' vet itsem ol periyi ademî diyu
Bağmaz yüzime dâ'ireme uğramaz geçer

Ve mezbûr nāmına bir maṭla' -1 ğarrā daḥi görilmişdür. Şaḥîḥ anuñ
ise cümle-i eş'ārından terciḥ olınmişdur ki ol maṭla' budur.

Ve lehū
Leblerūñ üstinde gördüm ḥālūñi didüm ' aceb
Kān delmiş la' l uğurlamağa gelmiş (K.412a) bir ' Arab

RIZĀYĪ: Rūmilinde Tırnova-nām kaşabada (Hk.268a) tevellüd eyleyen
' ulemā-yı nāmdār ve suleḥā-yı bülend-iştihārdan ḥ'ācegān-ı
naḫşibendiyye peyrevi ebu'l-' ulemā Baba Efendidür ki Rüstem Paşa gibi
destūr-ı me'ālî-rüsūm cenābına ḥ'āce olmişdur (H.357a). Ve mezbûr
dā'imā ṭarîḫ-ı Ḥaḫka sevk idüp ḥayr-endişligi tevātürle şübüt bulmişdur.
İsmi Maḥmūd babaları Yeşilzāde dimekle ma' ruf kuzāt a' dādından
ma' dūd kimse idi. Maḥlaş-perverlik şan' atını mühründe ḥatm itmiş idi.
Ya' nî ki bu maḫûle bir beyt diyup ḥâtemine kazdırmışdı.

Min nazmiḥi
Bende-i ḥ'ācegān-ı şadr-ı şuhūd
Ḥāk-i rāh-ı Rızā Baba Maḥmūd

Paşa-yı mesfūr içerüden mîrāhor çıkup Ḳadrî Efendî cenābını baba
idinüp ḥ'āceligi münāsib ḳadrî rātib bir ehl-i ' ilm recā itdükde merḥūm
Ḳadrî Efendi ki ḳadr-şinās ' ālim idi Baba Efendiyi sevk itmiş idi. Hem
üstādîñuz hem babañuz olsun diyup ısmarlamışdı.

Ve lehū (F.358a)
Deryā-yı ğamda ḳaldum bir āşinā belürmez
Esmez nesimi şubḥuñ bād-ı şabā belürmez

Dîger
Leblerūñ yādına nüş eylemedüñ bāde daḥi
Meye rehn olmuş idi ḥırka vü seccāde daḥi

Bir Rızāyî daḥi Ḳaşşābzāde Kerîm Efendi merḥūmdur. Şımf-ı ' ulemāda
meşūr olmağın bu maḫalde ğayr-ı mersūmdur. Ve bir Rızāyî daḥi ṭarîḫ-i
' ulemāya sâlik Nigbolılı Rıḍvān Çelebidür ki bu maṭla' anuñdur.

Nazmuhū
Görenler ' arızında şandılar ḥatṭını cānānuñ

Kenārında yazılmışdur Bahāristān Gülistānuñ

REMZİ: Burusalı Remzî Efendidür ki zümre-i kuẓātuñ şehlevend-i ercümendidür. Erbāb-ı servet olan tüccārdan bir h̄āce-i büzürgvāruñ oğlı olup (Ü.397a) evķātı ķaṣā'id-i 'Arabiyye tetebbu'ına ve 'ibādātdan faẓla ķalan sā'ati kütüb-i nefise tevađđuline maṣrūf idi. Müddet-i 'ömrinde kimse elinden ve dilinden āzürde olmuş degül idi.

Nazm

Ölürüm içmeyince bir dem mey.

ومن الماء كل شئى حى⁵³

Deheni zerreye göre ma' düm

Mūya nisbet miyānı leyse bi şey

Künc-i ğamda beni ķoduñ gitdüñ

Yüri hey yār-i bī-vefā yüri hey

Remzî düşmez (Hk.268b) saña ķabā-yı neṣāṭ

Yaraşur ğam libāsı egnine gey

Ve lehū

Ele Ferhād ile bir yirden alup baş ikimüz

Yapmağa 'ışķ sarāyın taşırız taş ikimüz

Kimse fark eyliyemez Leylī vü Mecnūndan eger

Yār ile bir yire taṣvīr ide naķķāş ikimüz

Ve lehū

Şekkeristāndur bu meclis āl tūtīdür şarāb

Āşiyāndur tūt ki sāğar beyzādur gūyā ḥabāb

RİYĀZİ: Baba Çelebi merḥūmuñ birāder-i mihteri huşūşa dānişmendān zümresinden Üskübīlerüñ hünerveridür. Ğarābet bundandır ki melāḥidenüñ eşheridür. İsm-i māder-zādı Meḥemmed iken şafā-yi 'aķīdesi ilḥad ta'nasınuñ mükedderidür. Āḥir-i 'ömrinde Filibe ķāḍısı oldu. Ya'ni ki beyne'l-ķuzāt kemāl-i 'ilm u ma'rifetle iştihār buldı. Ḥattā Kadī Ḥanuñ Mesā'il-i Müşķilesini teshīl itmişdür. Ve Mevlānā 'Abdurrahmān Cāmīnūñ ان كان حسن بودونه بود از جهان نشان⁵⁴

⁵³ Her canlı şeyi sudan yarattık (Enbiyā, 30).

⁵⁴ O dünyada eşi ve benzeri olmayan bir güzellik madeni idi.

ğazelini şerh itmişdür. Nāmını *Keşfü'l-Hakāyık fī Halli'd-Dekāyık* komışdur. Ve semt-i ilhād sülūkı ile lā'übālī rind-i mey-perest ve küşāde-meşreb ü çāpük(K.412b) -dest olduğına binā'en tıyılmış ve bu gūne sözleri halkuñ ta' n u teşnī' ma sebeb olmuş,

Nazmuhū

Nice bir bekleyesūñ küşesini medresenūñ

Yūri var mey-gedeye sāğar ile müd-resenūñ

Rehne çekdüñ mey-i gül-gūne yine destārı

Rindler içre Riyāzī baş açuk fāsıksuñ

Ammā sitem-i zarīf maķūlesi olup bir rengīn laţīfesini bir kaşīdeye virmezdi. Ve 'avāmāne bir ũbe-i ũayyibeyi bir risāleye değışmezdi. Menķūldür ki bir iki gün tazyi' -ı evķāt idüp bit bāzārına mülāzemet itmiş. Bir maşat şatar dellāl bulup maşat diyu eline virmegiçün kendüsine bunca ta' b u zaħmet itmiş. Ve bir gün yārānı ile 'ıyş u nüş kaşdına Ğalaţaya giderken sā'ir hullānı tızce cenāb-ı pır-i muğāna varsaķ kesb-i şafā itsek diyu isti' cāl iderken hemān ki Pereme Boğazına gelinmiş. Yārān-ı bā-şafā kemāl-i tezāhumla keştiye girmiş. Riyāzī mucerred ihāmını işā' at içün ben deñiz geçmezüm diyup ol gün 'ıyş u 'işretten ferāğati evlā görmiş. Bu sebeple naķd-i efkārını bī-me'āl güftār u maķāl (Hk.269a) semtine şarf idüp küllī mü'ellefāt u āşāra mālīk olamamış.

Nazmuhū

Diyeli ħāl-i 'izāruñ fitne fenninde beñiz

Ķomadı ben 'āşık-ı bī-çārede(H.357b)cānā beñiz

Ger şora ben ħākūñi ol lebleri āb-ı zülāl

Ķurı sevdāyile yaşı baħr-ı 'ummānda deñiz(Ü.397b)

Ey Mesihā-dem yeter ađlatdı hicrūñ nice bir

Telħ-kām oldı biħār-ı eşkden bu mürdeñüz

Ķaddūñi ey serve teşbih eyleyenler vechi var

Ķaddine ol lāle-ruħsāruñ eger gül dirseñüz

Baħr-ı şı' ri āb-ı luţfa ğarķ iden kimdür diseñ

Dürr-i yemm -i ma' rifet cānā Riyāzī bendeñüz

RİYĀZĪ-İ DĪĜER: Bu Riyāzī İstanbul Ķul oğullısıdır. Müneccim-i māhir ve taķvīm istihrācına ķādir ũabaķāt-ı eflāk şafaħāt-ı usţurlāb gibi oñinde ħāzır olanlaruñ belki kurre-i semāvāt u 'arızı ũub gibi elinde

oyndanlaruñ birisidür. Ya' nî ki şanāyi' u bedāyi' cevāhirinüñ uğrısıdır. Tārīķ-ı mülāzemetden ferāğat eyledi. Manzūm u menşūr ba' zı te' lîfata cüll-i himmet eyledi. Menķüldür ki dār-ı vebā ve cezāre-i ta'unla müsem mā olan İstanbul şehrini ol renc ü 'inādan hıfz için sūr-ı Kōstantiniyye dāhiline çaylak kondurmamağa müte'alliķ da'vālar itdi.(F.358b) Ba' zı erbāb-ı devlet i' tikādāt-ı nāsa hālel virür hālatdur diyu ruşşat virmemegin mübāşereti cā'iz görilmedi. Aña binā'en rüzgāra incindi. Yıldan yıla taķvīm istihrācına bile muķayyed olmaz oldı. Hattā meşāhir-i münecciminden Mevlānā Luţfullāh vefātında aşşāb-ı nücūmdan kimse kalmadı. Zamāne devletlülere ol fırķa-i sa'ideye nazār-ı iltifāt salmadı diyu bu kıt' ayı didi. Baba Efendi merhūma gönderdi.

Nazmuhū

Su'āl itdi bu gün ben zerresine

Ma'ārif āsumānınuñ kuyası

Ki Luţfullāh idi evvel müneccim

Me'āda 'azm idüp kodı ma'āşı

Ya şimdi kim kılupdur bāb-ı şehde

Rasad-bend-i nücūm-ı kavm-ı Kāşī

Didüm ibni 'Ömerle bendeñüzdür

İki kılduķ cihānda göti başı

Bundan ğayrı erbāb-ı fezā'ilden birinüñ Arslan-nām (Hk.269b) bir maķbūl kedisi fevt olduķda bu tārīķi dimişdür. Hāķ budur ki hūb edā eylemişdür.

Ve lehū

Haylī kışdı (K.413a) var idi Arslan Begün

Müş diyen düzde ammā oldı fevt

Anuñ için didiler tārīķini

Avladı aslan pisiyi bebr-i mevt

Aslan şadla bī-rā yazılmağı re' y itmişdür. Muvāfaķat-ı hisābda ol yüzden işābet eylemişdür.

ZĪNETĪ: Zümre-i müste'iddinden bir nev-cevān-ı Sirozīdür. Hāķķā ki ol diyārda peydā olan erbāb-ı taḅ'un baht-ı nūr-efrūzdur. Eger mu'ammer olmuş olsa ve nihāl-i ma'rifeti bāğ u rāğ-ı zindegānide 'ulūm u kemālāt-ı berg ü bārı ile zīnet bulsa haylī nāmdār ve sözleri pesend ü

taḥsine sezāvār şā'ir olurdu. Huşuşā semt-i kaşā'iddeki nezāketi Fiġānī merḥūmı unutturdu. Mu'ammer olmayanlardan bu iki kâbil-i vücūduñ lezzet-i kelāmına söz yokdur. Zīrā ki belāġat-i elfāz u edāları me'mul olan rütbelerden artuğdur. Sinni şelāşin ḥisābında iken sene şelaşe ve sittin ve tis'a mie (Ü.398a) ḥudūdunda fevt oldu. Vefātına

Fevt-i Zīnetī

lafzı tamāmen tārīḥ bulındı. Bu ḥaķır beş altı kaşidesini gördüm. Cümlesinüñ mezāmin-i rengin ve edāhā-yı nezāket-ķarinini pesend ü taḥsin kıldum. Serv-redif bir kaşidesi vardur. Anuñ bu beyt-i laṭifi her cihetle tavşife sezāvārdur.

Nazm

Çaķ bir ķarışdan ey boyı şimşād ķaddüñe
Üftādedür ķemende ķeker intizār serv

Ve lehū

Hoş diril aḥbāb ile kim bu ṭabīb-i dehr-i dūn
Şerbet-i mergi şunar ne yār ü ne aġyār ķor

Ey şeh-i 'ālem vefā eylerse 'ömr-i nāzenin
Midḥatuñla Zīnetī dünyāda çok āşār ķor

Şeyḥü'l-islām Ebu's-su'ūd-ı 'ālī-maķām maḥdūm-ı devletmendi olan Meḥammed Çelebi Efendiye varup gelürdi. Ekşeriyā anlaruñ 'aṭayā vü iḥsānı ile geķinürdi. Bir gün mestāne bāb-ı devlet-me'ābına gelmiş. Maḥdūm-ı 'ālī-ķadr şehnişini revzenesinden görüp nedür Monlā Zīnetī diyü iltifāt buyurmuş. Ol daḥi bediḥe bu beyti oķımış (Hk.270a)

Ve lehū

Dāmen-ālūde vü destār perişān yaķa ķāk
Kūyına geldi yine Zīnetī-i rüsvāy

Ve bir ķuloġlına ta'aşşuķ ve zülfi ķullābına ta'alluķ (H.358a) itdükde bu maķūle keşf-i rāz ķılmışdur.

Ve lehū

Kūyını ṭolanurın ķapuya çıķmaz ki görem
Zīnetī sevdi gönül bir 'Acemi oġlanın

ZİREKİ: İsmi Zirekdür. Vilāyet-i 'Acemde ṭoġup ba'demā vilāyet-i Rūma gelüp neşv ü nemā bulmuşdur. Ekşer-i evķatı mābihi'l-iftihar-ı āl-i Ramazān olan Piri Paşa merḥūmuñ ḥıdmetinde güzerān olmuşdur. Bu

haķır ki Paşa-yı mūmāileyhūñ ħūsn-i iltifātına qarın ve dāmād idinmek ħātırası ile inşāf-ı ri‘āyātına rehın bir ‘abd-i senākār-ı kemterin olmış idüm. Mezbūr Zīrekī dā’imā meclisimizden dūr degüldi. Ħattā *Mihr ü Māh-nām* kitāb-ı manzūm ki meşnevīde evvel-i mü’ellefimiz idügi maħallinde ma‘lūmdur anı Türkīden Fārīsī diline terceme itdi. Sā’irler zebān-ı Fūrsi Türkī diline terceme iderken mezbūr Zīrekī emr-ı ber-‘aks ile izhār-ı nezāket eyledi. Ħaķ budur ki ħūb nazm itmişdür. Ba‘de’l-itmām Paşa-yı müşārunileyhe ithāf eylemişdür. Vaķtāki merħūm Lālā Paşa cezīre-i Kıbrısı feth eyledi. Zīrekīnūñ nazm-ı le‘ālī-nizāmına ri‘āyet idüp māliye kitābetlerinden biri ile şubħa-i (F.359a) dürr-i şehvār gibi evķāt-ı leyālī vü eyyāmını muntazam (K.413b) kıldı. ‘Āķıbet vefātı ve ‘ālem-i beķāya ħareketi cezīre-i mezbūrda vuķū‘ buldı.

ŞĀĖARĪ: Edirnevīdür. İsm-i meşhūrı Ķazzāz ‘Ali. Rind-i şāhid-bāz bāde-nūş u ber-baķ -nūvāz hicv ü hezl ü muķāyebede mūmtāz ħum şahbā gördügi yire küp düşerdi mecma‘-ı ħūbān olan mecālise eski ħaşır döşerdi. Ammā Ebu’l-feth Meħemmed Ħan devrinden ħalmış ve bu şehriyār-ı Süleymān nişānuñ zamān-ı salţanatına dek rüzgārından kām almış bir zarīf ħarīf idi. (Ħk.270b)

Nazmuhū (Ü.398b)

Çeng-i ħamīde-ķāmete döndi ķadi henüz
Ne sāzı ķodı SāĖarī elden ne sāĖarı

beytini dilden düşürmezdi. Menķūldür ki merħūm Refīkī şehir-i Edirnenūñ balçıĖından āzürde-ħātır olur ve bu maķūle bir bedīhe nazmı iştihār bulur.

Nazm

İlāhī luţf idüp ķurtar bizi bu şehir-i bāţıldan
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez āb ile gilden

Ammā şehir-i mezbūruñ şu‘arāsı merķūma incinürler. İttifāķla birer cevāb nazm iderler. Cümleden maķbūli budur ki merħūm SāĖarīden şudūr itmişdür.

Nazmuhū

Şikāyet eylemiş şeytan gibi çün āb ile gilden
Yüzine yilleñ anuñ aşlı oddur ħazķ ider yilden

Mezbūruñ sin̄in-i ‘ömri ser-ḥadd-i tis̄ine yakın olmuş. ⁵⁵ لا خلاص من الموت maẓmūnını muḳarrer bilüp ḥāl-i şih̄hatinde ḳabrini ḳazdırmış ve eṭrāfına serv bādem ve şeftālū fidānları dikdürüp ve bu gūne bir ḳıṭ‘a diyüp seng-i meşhedih̄e yazdurmış. Niçe rūzgār soñra vefāt idüp defni müyesser olmuş. Ol ḳıṭ‘ası bu meşhūr manzūmesidür.

Ḳıṭ‘a
Anuñ içün mezārūm üstinde
Ben bu eşcārı böyle vaẓ‘ itdüm

Tā gören şormadın bile ḥālūm
Ki cihān içre neyledüm n’itdüm

Bir boyı serv ü çeşmi bādāmuñ
Şeftālisine toymadum gitdüm

SĀḲĪ: Ḳuzāt ṭā‘ifesinden Filibede toğmış Baldırzāde nāmı ile şöhret bulmağın Sāḳī maḥlaşını ihtiyār ḳılmış. Pesendide eş‘ār ü nāzūk edā ve hoş-güftār Necātī semtine taḳlīdle bülend-iştihār ve bu şi‘r-i laṭīfle zāhirü’l-iftihār şā‘ir idi. Sā‘ir sözleri daḫi bu üslūbla mütebādir idi.

Nazm
Ehl-i diḳḳat belūne mū didiler
Ağzuñ añıldı yokdur o didiler

Gonca ebkārı ‘andelībi görüp
Ḳız ḳaçan geldi bunda bu didiler

Kūyumuz nāle ile ṭoldurdu
Vaylī vaylī abu abu didiler

Gördiler seyl-i eşkimūñ cūşun
Ḳanden oldu bu ḳanlı şu didiler

Sāḳī elden ayağı hiç ḳomaz
Rūz u şebde çeker sebū didiler

El-ḥaḳ bir laṭīf ḡazeldür ki yüz miḳḍarı (Hk.271a) şi‘r-i nāzūge bedeldür. Ba‘zılar bunu Kemāl Paşazādeye ve niceler Necātī merḥūma isnād iderken mevāliden Merḥabā Çelebi merḥūm ḥalkuñ şühelerinin zā’il

⁵⁵ Ölümünden kurtuluş yoktur.

eyledi. Merhûm Sâkî bizüm şürekâmızdan iken bu gâzeli dimişdür diyu söyledi ve bu daği mezbûruñdur.

Dîger

Bâğuñ güli vü sünbüli serv ü (H.358b) benefşesi

Yarı gelür diyu qodılar gözci nergisi

Aldı haber şabâdan ü döndi göz eyledi

Ya' nî gelür o gözleri âhû kesin sesi

SEĖĖBĖ: 'Acemdür. Birâderi Bîdârî ile ma'an Rûma gelüp ikisi de merhûm Ėudâvendigâruñ ri'âyetlerine muqârin oldı. Ya' nî ki 'Irâqeyn seferine varılduqda sene isnâ ve erba'in târihinde ki mevkib-i Süleymânî şehri Tebrîze (Ü.399a) nüzül itmiş idi. Şehlevend-i 'ulemâ Qadri Efendi Şehâbî merhûmı hüsni terbiyetle cenâb-ı şehriyâre bildürmiş idi. Ve Seyyid Mehemmed Nür-bağşı tarîqına (K.414a) sülûk idüp Kimyâ-yı Sa'âdet tercemesine kudreti var idüğine şahâdet eyledi. Tâ ki ol te'life me'mûr olup sene seb'in ve tis'a mie târihine dek çalışdı. Ol kitâb-ı mütercemi ve kendü dîvânını südde-i 'âlem-muqâ'a ithâf idüp murâdıncâ muhaşşalü'l-âmâl olduqdan soñra mu'ammer olmayup sene ihdâ ve seb'inde vefât itdi.

Târih

Didi Selmân vefâtına târih

Rûh-ı pāk-i Sehâbiye rahmet

Min nazmihi

Ėadûnden lâle-i hamrâ hacil berg-i gül-i ter hem

Qadûnden şâh-ı tûbâ münfa' il serv ü şanevber hem

Gören ruhsârıñı zülfüñ şebinde vechi var dirse

Meh-i zulmet-niş'in ü âfitâb-ı sâye-perver hem

Ve lehû

Bezm-i 'ıřkuñ bir 'aceb kanlu şarâbı (F.359b) var imiş

Kim ser-i 'uşşâqdan anuñ habâbı var imiş

Cur'a-i vaşl içmedin peymâne-i 'ömr oldı pür

Hey dirigâ bilmedüm devrûñ şitâbı var imiş

SİĖRĖ: Edirnedden Mehemmed-Dîv-dest-nâm kâtibüñ oğlıdur. Kendüsi daği seri' u'l-qalem olmağın babasına kıyâs idenler dest-ber-bâlâ-yı dest dimişlerdür. Ekşer-i 'ömrin mağkeme-i şerif kitâbetlerinde geçürüp

fuzalādan Monlā İdrīs ve Tāc Begzāde ve Qāḏizāde-i ‘Acemī
hıdmetlerine yetişüp ma‘lūmātı vāfir tevāriḥ ü āşardan (Hk.271b)
maḥfūz u mazbūtı mütekāşir bir kimse idi. Pīr olup ağızında dişi
kalmamış iken her kaçan vaşf-ı rindān-ı dil-berāndan baḥş olurdu. Monlā
Sihri yine çigner tükürürdi. İstiḥzār-ı nefā’isde pīr-i darir olduğunu
bildürmezdi. Ammā ki mazmūn-ı hāyide işütdükde gönli bulanup bu
kerre gerçekten tükürürdi. Her dem ḥarem-sarāyına vāşıl olduḡda
gözlükden kaḥ-ı naḡar idüp güzelliğe naḡar-ı iltifāt kılardı. Dest-i
lerzendesine ḥāme alımaz olup ‘āşā-yı pīrāndur diyu bāde-i nāba ittikāyı
vācib bildi. Mesihī merḥūmla dōstlaşur ve gāh u bi-gāh
mektūblaşurlardı. Kezālik Mevlānā ‘Aşık ile daḥi mürāsālāta rağbet ve
irsāl-i mükātebāta cüll-i himmet ḡarīkını meslūk ḡutarlardı. Ḥattā mezbūr
Sihriyi İslām Beg-nām ehl-i şevḡuñ meclisine da‘vet idüp ‘Aşık Efendi
bu nāmeyi gönderür.

Nazm

Ey kelām-ı belīḡi siḡr-i ḡelāl
Dimek añna nazire fikr-i muḡāl

Gelün İslām Begün odasında
Olalum ‘ālemün şafāsında

Vaḡt-i güldür zamān-ı nūş-ı şarāb
Leb-i deryā durur şeb-i mehtāb

İçelüm cāmı zevraḡı çekelüm
Baḡr-ı endūh u ḡuşşadan geçelüm

Monlā Sihri daḥi mest ü medhūş bulunup i‘tizaren bu kıḡ‘a ile cevāb
virür

Nazm

Eylemişsün begüm yazup nāme
Kāfir-i ‘ışḡı da‘vet islāma

Şimdi bildüm ki devletüm yoḡ imiş
Bezm-i ḡāşa liyāḡatum yoḡ imiş

Ḥaḡ te‘ālā ‘aziz idüp nāmuñ
İre āfāḡa reşḡ-i aḡlāmuñ

Ve lehū

Āfitābum devlet atına süvār ol bir gün eş

Halk bir űire sűvār oldu disűnler bir gűneű

Ve lehű

Cānda dāĝ-ı hasret ű zűlfűnde cān boynuűnda zűlf

Dűűdi (Ŭ. 399b) ey nāzűk-beden bār-ı girānum boynına

SIHRĪ-İ űĀNĪ: űehir oĝlanı kĳsmından nefis-i İstanbuldan Kız Memi demekle meűhűr ve dű-műy olmak mertebelerine varduĝda ıavāűĪ zűmresine ilĝākla Sihri-i (K.414b) bĪ-ıayā diyu mezkűr olup ehl-i ıalem ű tārıĝ-gűy ve sitem-i zarĪf ű efsāne-cűy bir űaĝű idi. Defterdār (Hk.272a) SirozĪ Hasan ıelebi ile Halebe varduĝda Sihri at bāzārĪ kātibi olmuű. Her ardına geıdűĝi ıavāra binmek műmkűn űanup bir sāde-rű oĝlanı odasına gűtűrmiű. Bir gice űabāha dek vāfir yedűrűp iııirmiű. Hattā derdmendi (H.359a) kendűden geııűrmiű. İrtesi ki oĝlan ser-ıĝāb-ı ĝumārden bĪdār olmuű. Bend-i űalvārĪnı bűrĪde ıonĪnı pĪrāhenini derĪde bulmuű. Aırabāsından olan műselmānlar seherden Haleb Beglerbegisi ıubād Paűa dĪvānına varmıűlar. Sihri bu emredi murdārlamıű diyu űikāyet kĳlmıűlar. Meger ki Paűa ile defterdārűn ‘adāvet-i sābĳkası var imiű. Adamlarına siyāset ű iĝānet kĳlmaĝa ıalebkār imiű. Eűegine gűci yetmez semerin dűger. At BāzārĪ kātibi derdmend Sihriyi gűtűrmiű ĝayāların budatup rűsvāy-ı ‘ālem itmiű. Bu ıaziyye ki İstanbulda iűidildi. ‘İűreti-yi merĝűm

Nazm

Vāyli oldu kız Memi ĝādım

mıűrā‘ı nı tārıĝ didi. Egerıi ki űaııı űaıalı dűkilmedi. Lākin toĝm-ı āmālĪ űmĪdi ĝākinde oıup bitmedi. Rűstem Paűa tekrār vezĪr-i a‘zam ve birāderi Sinān Paűa ıapudān-ı műkerrem olup birinűn emri baır u berde űu gibi cārĪ ve birinűn ĝűkmi heft-yemmde bād gibi sārĪ olduĝda ki mensűbātından binā emĪni teftiűinde bulunmadı. Sihri műnāsib-i ĝāl bu kĳı‘ayı dimiűdi. (F.360a)

Nazm

Biri evden biri bunuű ıapudan

Bunları űanma sen gider ıapudan

‘Azl olınsa n’olaa emĪn-i binā

Yapı ıaűı ıalır mı ĝiı yapudan

Ve mezbűr ıapudān Sinān Paűanuű fevtine

Mıűrā‘ı

Ṭaldı rahmet deñizine apudān

tārīhini didi. El-a Seb' a-i mu' allaqadan ' addolınaca sz syledi.

Nazmuhū

Sīnede āyīneden biñ a peydā eylesem

Her birinden dst ddārın temāšā eylesem

MEVLĀNĀ SURŪRĪ: Nāmı Muřtafā ve Gelibolıdan řa' bān-nām hū'āceye hayru'l-alef-i bi-hemtādur. aziyye-i ittifaiyye merhūm Hū'āce řa' bān řāhib-servet ü milket bir ğanı bāzırgān idi. řehr-i mezbūruñ bāzarıstānında cālis ü kāmran idi. Bu aır dāniřmend iken merhūm Surūrī (Hk.272b) Efendiden tefsīr-i řerīf telemmūzine cŭll-i himmet ve Vŭcŭda mŭte' allı resā'il tezākirine mŭdāvetmet daı vuū' bulmıřdı Merhūm-ı mezbŭr ma' lŭmātına nazār bir bar-ı ' amīk idi. Ammā te' līf ü tarīr arīında uvvet-i fıkriyyesi ğayr-ı daı idi. Nazm u inřā tetebbu' ında hŭd sālīk-i arī-ı bi-tevfī idi (Ū.400a). Mevlānā ' Ařı ūç dīvānı vardır diyu yazmıřdur. Hālā ki ūç dīvānından ūç ğazeli řŭhret bulmamıřdur. Bir dīvānını ğozden geŭrdŭm. Bir ma' mŭr ğazel-i peñç beytini ğoremedŭm. Anca ařāb-ı tezākir tetebbu' ı ūzre bu ebyātı irāda mŭnāsib buldum.

Nazmuhū

Yırde ğokde olmasun mislŭñ diyu ey āfitāb

Sāyeñ ile şemsi ğoştermez hıçāb olur sehāb

Ve lehū

Dil anuñŭn dŭd-ı āhından cihānı ar ider

Yārını ayār ile ğordŭklerinden ' ar ider

Ve lehū

Hāleden izmiş du' ā-yı nŭr ile bir dā'ire

eřm-i sirinden aup girmiş meh-i tābān aña

Ve lehū

Didiler te' řīr ider ism-i mŭsemmāda velī

Ey Surūrī ğormedŭm ' ālemde hāndān olduğuñ

Sene ihdā ve erba'ın ve tis' a miē tārīhinde ki Sŭleymān Hān ' Irāeyn seferine ğitdi (K.415a) Monlā Ğubārī bu ğazeli diyŭp şu' arāya ğoñderdi.

Nazm

Ne bilür 'ışkı her Mecnûn sen ol aĥvâli benden şor
Ne anlar kışşa-i Şîrîn ü Husrev kûhkenden şor

Görelüm ey şabâ bu şi' r-i sihr-âmize 'âlemde
Nazîr olur mı her bir şâ' ir-i şîrîn-suĥandan şor

Surûrî merĥûm ki bu maĥta'ı görmîŝ Ğubârî cânibine ta'nla bu cevâbı
göndermiş.

Nazm

Bir iki türkî beyt ile ğurûr itmek revâ mıdur
Sen inşâf eylemezseñ bârî bir ehl-i suĥandan şor

Ğubârî meger bu loĥma-i ta'n-âmîzi iltikâm itmemiş. Meşnevî tarîķında
bir mektûb-ı manzûm gönderüp kaşd-ı intikâm eylemiş. Ya'nî ki
Mevlânâ Surûrî bir zamân tarîķ-i tadrîsden ferâĝat ve tarîķ-i
naĥŝibendiyye ŝeyĥi Maĥmûd Efendiden inâbet itdükden ŝoñra tekrâr
Sultân Muŝtafâya ĥâcelige tâlib u teklîf olunduĝda teneffûri vâcib iken
hezâr tazarru' la râĝıb (Hk.273a) olduĝını Mekke-i mûkerremede ki işitdi
teŝnî'an bu tarîķla nâme irsâline müsâra'at itdi.

Nazm

Ey sidre-niŝîn-i 'arş- pervâz
Vey tâ'ir-i ĩuds-i 'âlem-i râz

Billâh digil nedür bu ĥâlûñ
Ķaĥ' oldı meger ki perr ü bâlûñ

(H.359b)

Terk eyleyüp âşiyân-ı ĩudsi
Dilden çıkarup mecâl-i ünsi

Rif' atde iken tenezzül itdûñ
'İzzetde iken tezellül itdûñ

Kim itdi seni bu vech ile şayd
Ne bend ile oldı saña bu ĥayd

Boynuñda senüñ bu bâĝ n'eyler
Pâyuñda senüñ duzâĝ n'eyler

Beñzer seni h̄āb-ı ğaflet aldı
Şayyād-ı emel bu dāma şaldı

Hey hey gözüñ aç bu h̄ābdan sen
Kurtar seni bu hicābdan sen

Sermāyeñ olup hebā-yı menşūr
Olduñ yine bir gedā-yı maḫḫūr

Merḫūm Surūrī Efendi daḫi aña cevāb yazmış göndermiş. Tarīḫ-i naḫşibendiyyede hem-pīr oldukları ḫayşiyetle laṭifeleri baruşduğın rümüzla göstermiş.

Nazm
Ey yār-ı naşīḫ-i nuşḫ-güftār
Nazm ile iden cevāhir-işār

Hem baña diyen nedür bu ḫālūñ
Kāt' oldı mı yoksa perr ü bālūñ

Güş eyle gel imdi vaşf-ı ḫālüm
Şanma ki kırıldı perr ü bālüm

Şehzāde-i a' zām u mu' azzam (Ü.400b)
Nev-bāve-i efḫam u müfahḫam

Evşāfumı çünki güş kılmış
Deryā gibi ḫalbi cüş kılmış

' Azm-i sefer eyledükde sulṭān
Olduḫda aña mülākī ol han

Güş eyledüğinde pend-i pīri
Kılmış ṭaleb anda ben faḫīri

Nā-geh baña ḫükm-i şāh geldi
Derd ile dilümden āh geldi (F.360b)

Çün emr ile oldı bende me'mūr
Nā-çār ola döndi gitdi çün mūr

Ey Ka' be mücāviri ' azizüm

Zann itme ki olmaya temizüm

Nef um baña vü 'avāma idi
Şanma ki kamu enāma idi

Şimdi kamu halka oldu nef um
Her vech ile oldu qadr u ref um

Sizden umaruz du'ā vü himmet
Bu şāha müyesser ola devlet

'Adliyle cihānı ide pür-nür
Ola bu Surūrī sırrı mesrūr

Ġarābet bundadır ki Mevlānā Ġubārī Surūrī Efendiye bu tārīkla ta'yīb ve şehzāde h'ācesi olduğına ta'accüb iderken kendüye daħi ol ibtilā vāķı' oldu (Hk.273b). Sa'ādet-i mücāvereti koyup Sultān Bāyezīdūñ evlād-ı kirām h'āceligini qabülle ta'ayyūni zuhūr buldı.

Ve bi'l-cümle Monlā Surūrīnūñ fezā'ili zāhir ve mü'ellefātı mütekāşir ekşeri maqbūl-ı enām idüğü mütebādirdür. 'Aşık kavlince mü'ellefātı otuz altı olup niteki sinni anuñ za'fi idüğü ma'lūm-ı ekābir ü esāgirdür. 'Ulūm-ı 'Arabiyyeden olan muşannefātı faşl-ı 'ulemāda mezkürdür. Türki ve Fārisi olup nazm u neşre müte'allik āşarı nite ki bu maħalde meşürdür.

SİFĀLĪ: Leys bin Esed bin Ġazanfer Yaħyā Paşa (K.415b) oğlu Meħemmed Paşaya ferzend-i şecā'atmend-i nāmver olan nerre-şir-i dilir Arslan Paşa-yı şehāmet-rehberdür ki şehāda Mīr 'Alī Şir-i zamān veġāda Leys ibn-i Şonkar-ı celādet-nişān āyīn-i hükümetde Erdeşir-i 'ahd idüğü zāhir ü 'ıyān idi. Ġazā meydānındaki erlikleri bi'l-icmāl yazılsa şafaħāt-ı kitāb kümeyt-i hāmeye teng olurdu. Şaf-ı heycādaki dil-āverlikleri ber-vech-i intihāb naql olınsa sā'ir ekābirūñ tercemesi yazılmaz qalardı. Şemşir ile müşārünileyh-i bi'l-benān hāme-i şāhib-sarirle engüşt-nümāyı a'yān idüğü muqarrerdür. Ol sebebden evşāfında bu miqdarla iktifā hünerverligine delil-i hūbterdür.

Min nazmihī
İsterin dil-berümi hūsn iline şāh olsun
Ki disün qullar ana yarıcuñ Allāh olsun

Yol budur sīnemi hançerle dil ey qaşı kemān
Ki dile gelmege ġamzen oķına rāh olsun

Ve lehū

Tozuñ çū cān gözine gözüm nūri sürmedür
Elden gelen yüzümüz ayağūña sürmedür

SELİKİ: Hamīd ilinden kuzāt tā' ifesinden Şa' bān-nām şā' irdür. Haqqā ki oqınmağa kâbil sözleri ne nādīr u ne hod mütekāşirdür. Üstādı Şaçlu Emīr merhūm kendüyi gördükçe mühmel misün mu' cem mi dir imiş. Ya' nī ki taşhīf-i maḥlaşını remz eylermiş. Merhūm Hayālī ise kendüyi sevmez imiş. Cönklerde şī' rin gördükçe noqtalayup Şelikī itmeyince rāḥat itmez imiş.

Nazm

Anuñçün murğa Mecnūn başı üstinde mekān eyler
Ki kūy-ı Leyli ḥaşākinden anda āşiyān (Hk.274a) eyler

Ve lehū

Gel beni öldür hey āfet ḥançer-i bürrān ile
Kurtulaym (Ü.401a) günde biñ kez ölmeden hicrān ile

Dīger

Ağzuma virdi nihānīce lebin cānānum
Tuya ağyār diyu ağzuma geldi cānum

Haķīr bu maṭla' ı görmedin bu zemīnde bir maṭla' dimişüm. Maẓmūnı bu maẓmūna min vechin qarīb bir ğarīb u dil-firīb edā eylemişüm ki ol maṭla' (H.360a) budur.

Li mü'ellifihī

Būse ümmīdine çıkmaz dir imişsin cānum
Meded öldüm ıdırup söyle dilūñ sultānum

ŞĀNĪ: Nefs-i Kaşamonıdan olup Kemāl Paşazādeden mülāzım olduğdan soñra manşib için ba' z-ı aķrānı ile imtiḥān olunmuş. Tedķīķ-i maḥall ü mü āla' ada cümleden zī-şān bulunmuş. Hālā ki yine anlara ri' āyet kılınmış. Müstenid kavīleri olmağın anlarūn ḥamāķati bunuñ fazlından rāciḥ kılınmış. İztirābından bu kıṭ' a ile ḥātimedeki maṭla' ı nazm eylemiş

Min nazmihī

Ey felek meylūñ eger cāhil ü nādāna ise
Ben daḥi tā o kadar kāmīl ü dānā degilüm

Baña bu cevır nedür şāḥib-i ' irfan şanup

Ehl-i fazl añladuñ ise beni hāşā degilüm

Echel ü dün u deniyem baña da bir nazār it
Ėayriden Ėumķ u belāhatde de ednā degilüm

Ve lehū

Veh bilmedüm ki mūcib-i noķşān imiř kemāl
Tağşil-i māl eyle ki şimdi kemāl imiş māl

ŞĀHİDİ: Vilāyet-i Menteşāda MuĖla-nām kaşabadandur. Müfessir ü muĖaddis ü mevlevī ve řāriĖ-i kitāb-ı meşnevi olup her cildinden yüzer beyt intiĖāb ve her birini beşer beytle řerĖ itmiř. Nāmını *Gülşen-i Tevhid* koyup zemīnini bir Ėoşça tarĖ itmiř. Andan mā‘ adā beyne’n-nās maķbūl ve ta‘līm-i eţfāle ‘arūz-ı Ėayr-i medĖūl olan lūĖat daĖi bunuñ (F.361a) te‘lifidür. Ėaķ budur ki Ėūb u mu‘teber eşerdür. Ėavā’id-i ‘arūziyye min vechin ol lūĖatde mü‘eddā ve mu‘teberdür.

Nazmuhū

Burķa‘ı ebr-i siyehdür yüzi mehtābı için
Şebi yeldā şacı fettān gözinüñ Ėābı için

ŞÜKRİ: Zemīn-i ekrāddandur. Mıřr fātihi Sulţān Selīm merĖūmuñ evā’il-i salţanatında rikāb-ı Ėümāyūna ‘arz-ı Ėāl ve izĖār-ı kemāl ķıldı. Ya‘nī ki bu mektūb-ı manzūmla iş‘ār-ı mā-fi’l-bāl ķıldı.

Nazmuhū

Diñle ey şāhbāz-ı (Hk.274b) (K.416a) sidre-nişin
Bu sözümi ki Ėoş ider tağşin

Bende Şükrī ki řimdi ma‘zūlum
Pādişāha kemīne bir ķulum

Bende vardur kemāl ü fazl u Ėüner
Bir kaç er pādişāha Ėuş tutar

Görmişem ben Ėadiř ü tefsiri
Bilmişem ‘ilm-i fiķh u ta‘biri

‘İlm-i ma‘ķūlı görmiřem ma‘ķūl
‘İlm-i menķūli görmiřem men ķūl

Şā‘irem işte ortalıķda sözümi

Altı dilde ğazel dirin ben özüm

Türkī dirin revān Nevāyī gibi
Fārisīde hemān Benāyī gibi

‘ Arabī söylerüm velī Kürdüm
‘ Aybsuz Tañrıdur budur ğordum

Ermenī dilini kemālince
Bilürüm Hindi daĝı ğālince

Va‘ zımı ehl-i ğāle dinledürem
Vecd ü ğāletle ğalkı inledürem

Bilürin at u it kemāli nedür
Añların yāz u yüz ğāli nedür

Çekerin egri yavuz oĝ atarın
Toĝrı dirmin degül beni şatarın (Ü.401b)

Türk ile Türk Kürd ile Kürdüm
Evde ğoyun yabanda bir ğurdum

Çaların gönlüm olsa ğanbūrı
Severin ğüb yüzli manzūrı

Men meni hem nedīm bildürürem
Aĝlar iken ğarıfi güldürürem

Bu ğadar ‘ ilm ü ‘ aĝl u dāniş ile
Ħiss ü idrāk ü fehm ü biniş ile

Felek itdi yirümi kūy-ı fiĝān
Meni ğıldı esir-i ğüsn-i cevān

Bulmadum ‘ ilmden bugün behre
Olmışam şimdi şı‘ r ile şöhre

İltifat eylese zamāne şehi
Bendenüñ sözlerine ĝāh ĝehi

Her ne emr itse nazm bābında
Hātır eglenmeye cevābında

Vey baña iltifātı olmasa yār
Qaluram bī-nevā vü 'aciz ü zār

Çarḥ dönsün cihānda kāmūñ ile
Şöhre bulğıl 'aziz nāmūñ ile

Bu du'ayı işitgeç ey şeh-i dīn
Cebre'īl-i Emīn disūñ āmīn

Monlā Şükrīnūñ bu manzūmesi ḥaylī vardır. İtnābdan iḥtişār evlā görilmegin lazımu'l-i' lānı bu maḥalde nümūdārdur. Feammā bu ḥaḳır Kayseride vālī iken Zü'l-ḳadirli ümerāsınūñ birinden işitdüm. Bu ḥuşūşı böyle taḥḳīḳ itdüm ki Monlā Şükrī ol zümreden 'Ali Begūñ ḥ'ācesi olup henüz timārdan ma'zül iken fütühāt-ı Selīm Ḥanı nazm itmiş. Sultān Süleymān Ḥan-ı şehriyār-kārdān ve İbrāhīm Paşa-yı zī-şān vezīr-i müşīr-i āşāf-nişān olduğı (Hk.275a) ḥalde getirüp şunmuş. Def'aten der-dest seksen biñ aḳça ze'āmet virilmiş. Ma'a zālik Monlā Şükrī izḥār-ı şükrān itmemiş. Belki 'adem-i ḳabūl şüreti (H.360b) göstermiş. Ba' deḥū Süleymān-nāme te'līfi emr olinmiş. Zamān-ı devlet-i vilādetden cülūs-ı hümāyūna dek yazup getürdükde sancaḳ tevcihine ta'aḥḥüd ḳılınmış. Ḥattā anı daḥi bir miḳdār yazup itmāmı ile meşerret-encām olmadın 'ömri āḥire yetmiş. Sancaḳ müyesser olmaduğı ḡuşşadan helāk olup kefenden bayraḳ açmış. Şubḥānallāh. Ehline raḡbet ol zamānda imiş. Ol deñlü dāniş ü binişi olanlara iltifāt me'mül olandan ziyāde imiş. Şimdi selef vādīsinde sözler söylerler kimse diñlemez. Monlā Cāmī ve Nizāmī revişinde eşerler ḳorlar vezīr ü şehden raḡbet zuhūra gelmez.

Li münşiiḥi
Benüm ol ḥ'āce-i 'ālī-miḳdār
Nice Şükrī gibi şākirdüm var

Şükre başlardı süm-i esbüm öpüp
Ol rikābumda disem ḡāşiyedār

Ammā mezbūr Şükrī Sultān Süleymān Ḥana cülūsiyye daḥi virmiş. Bir ḳaç beytini Mevlānā 'Aşık bu vech ile irād itmiş,

Nazm
Sikender 'ālemi fetḥ itdi vü virdi revāc ammā

Süleymānı Sikenderden haqı̇kat söylemezler kem

Cihād-ı a'zam isterseñ kızılbaş üzre bir 'azm it
Ki ol evbāş zulmünden 'Acem çeşmünde vardur nem

Cigerlerde cerāhat var cefā vü cevri tığından
Süvār ol kim senüñ sümm-i semendüñdür aña merhem

ŞEM'İ: Üsküb semtinden (K.416b) Pirizren-nām kaşabadan Şeyh ibn-i Vefā dervişlerinden ve ehl-i sülük olan üdebānuñ (Ü.402a) dil-rişlerinden bir za'ifü'l-bünye süz ü güdāzı vāfir dūd-ı āh-ı hātır- nevāzı mütekāşir bir şahş imiş. (F.361b) Te'sir-i maḥlaş anı tāb u harārete muhtaş kılup ekşer-i kelimātı şevk-engiz ve zebān-ı āteş-bāzı elbette süz u güdāz-āmiz vākı' olur imiş.

Nazm

Ḥalāş olmağ ne mümkün bir gönül kim mübtelā olsa
Alınmaz 'ışk elinden iki 'ālem bir yaña olsa

Ve lehū

Ne hūnīdür gözüñ sāķi ki bağrumdan kebāb ister
Döküp nā-ḥağ yire ḳanum ḳabağum pür-şarāb ister

Seni begler arasında anuñçün ihtiyār itdüm
Ḳul olmaz degme bir şāha gönül 'ālī-cenāb ister

Ve lehū

'ār idermiş beni (Hk.275b) öldürmege ol sīm-tenüm
Varayın yalvarayın boynuma ḥaḳup kefenüm

Ve lehū

Ḳoçam dirdüm nigāri pīrehensüz
Çürütdüm varımı ḳaldum kefensüz

Ve lehū

Kime kim 'ışk işi olur pişe
Okımağ yazmağ olmaz endişe

Menḳüldür ki bir gün Şem'ī ve Mesīḥi ittifāḳla Ğalaṭa seyrine gitmişler. Deyrūñ maḥbūblaruñ seyr idelüm diyu kiliseye duḫul itmişler. Zurefā-yı şu'arādan biri ki anları görmiş. Bediḥe bu kıt'ayı nazm idüp

şöhret virmiş.

Min nazmihî
Ġalaṭada Mesîhî deyre varmış
Meger Şem'î anuñla bile gitmiş

İşindenler ġalaṭ idüp didiler
Mesîhî kiliseye mum iletmiş

SĀBİRĪ: Monlā 'Arab-nām vā' izüñ nebiresi zümre -i kuzātuñ sitāre-i müniresidür. Hālā yevmî yüz elli aqça kâdî ve ħişâl-i ħamīdesinden ekşer-i ħalk-ı cihân rāzıdır.

Min nazmihî
N'ola şūfî-derün olsa bu bezm içre şafā meşreb
Begüm āyine-i 'ālem-nümādur her gedā-meşreb

Ve lehū
Virme ġisū-yı dil-āvizine dil cānanuñ
Göz göre ağızına atılma bir ejderhānuñ

Dıġer
Pürdür şadā-yı āhum ile bezm-i ġam benüm
Nālem yanuñda nāy uramaz ħiç dem benüm

ŞUN'Ī: İsmi Mehemmed nefsi Gelibolıdan Epsem Pire lakabı ile mülakḡab bāde-nüş-ı şāfî-meşreb küşāde-ġilḡat nāzük-ṭābi' at ādem imiş. Ma' azalık ehl-i kâlem ve şāhib-raḡam nāmına bir nev-cevān-ı muḡterem imiş. *Muḡtasarāt* görmiş Sulṭāne-nām bir ħüsn-i gül-endām şahbā-fürüş-ı zen-i 'ar' ar-ġırāma 'āşık olmaġla oġımaġı kadeh du'āsına tebdili yazmaġı maġmūrлуk bozmaġ müdde'āsına taġvili evlā görmiş. Mezkûre ħaġķında vāfir ġazeller dimişdür. Ol cihetden kendüyi rüsvā-yı 'ālem eylemişdür. Hattā bu maṭla' daġı anuñ ħaġķındadır.

Nazm

Hevā-yı 'ışķa uġratdı beni bir Rūm sulṭānı
Müselmānlar Firengiler giyer bir Rūm cānānı

Esir itdi beni bir kāfire gönlüm diyen zālim
Ĥalāş eyleñ bu kāfirden meded siz bir müselmānı

El-kışşa ba'zı ma' nīdār kitābetçiklerle rüzġarın geçürmiş. Vaḡt-i duġāya dek ħāşıl olan 'ā'idesini irteye ḡomayup toġrı meyhāne teveccühini münāsib görmiş. Şarāb-ı müdāma müdāvemet (Hk.276a) ve pīr-i

muğandan aḥz-1 bī' at ile 'ömr-i zindegānī sürmiş. Hoşça ebyâtı (Ü.402b) maḳbülce ğazeliyyâtı vardır. Ğālibā sinni ḥamsine (H.361a) varmağın vefât itmiş. Bu rûzgâr-1 fānīnūñ erba'inini geçürdigi gibi riyâz-1 cināna toğrı gitmiş

Ve lehū
Bir cām ile kıldı beni sākī yine mecnūn
Beñzer ki dilā itdi şarāba o gül efsūn

Ve lehū
Ḥatm eyleyen ey ḥ'āce benüm muşḥaf-1 'ışkı
Ve'l-leyliye dek oğımış ancak anı Mecnūn

Maṭla'-1 ve lehū
Kağı 'āşık ki ğubār-1 reh-i cānān olmuş
Taḥtını yil götürür kendi Süleymān olmuş

Ve lehū
Ebrūlarını görelî bildiler ey perī
Dünyāyı kaç bucağ idügin ğayb erenleri

Ve lehū
Ey şūfî bize pīr-i muğandan nazar olsun
Tek himmetini şeyḥ aña (K.417a) itsün er olsun

Ḳıṭ' a
Ḥāfız-1 Lenge bir ayağ içdüm
N'idelüm ḳāil olmadı o teke (?)

Cüfteyi şun elüme ey sākī
Umar idüm ki rāzı ola yeke (?)

Mezbūr Ḥāfız-1 Leng bāde-nüşluğda kendüye hem-reng bir şahş imiş. Bu ḥaḳīr 'ālem-i şabāvetde anuñ pīrligine yetişdüm. Ḥattā 'ālem-i bālāda mestūr olan cānānesi ile daḥi görüştüm. Tefāḥür-künān baña Şun'î merḥūmla olan ülfetini söyledi. Lillāhi'l-ḥamd sizüñle daḥi müşerref oldum laṭifesini edā eyledi. Ve bu ḳıṭ' a daḥi Şun'î merḥūmuñ vāridātındandır. Be ānki sirka ve intikāl itme olmayup ḥayāl-i ḥaş olan taşarrufātındandır.

Ve lehū

Dest-mālũñ hemişe işi bu kim
Bulduğun siler hemān elde

Tañ mı bāzār içinde asılsa
Cebe iner gehi urur belde

Bu haķır kavlınce iner cebe gehi urur belde (F.362a) edāsı rāciħdür.
‘Alā külli ħāl ‘aşrına gelince nefsi Gelibolıdan Şun‘iye mānend ŝā‘ir
ķopmaduđı vāzıħdur.

ŽA‘İFİ: Nāmı Pīr Meħemmeddür. Rūmilinde Kıraťova-nām kaŝabadan
zuhūr itduđı müsbet ü mü‘eyyeddür. Tariķ-i ‘ilme sülük idüp elli aķça
müderis olmiŝ ba‘dehü dāmānını pāy-ı kanā‘at u inzivāya (Hk.276b)
ķeküp ol miķdār teķā‘üde vuŝul bulmiŝ. Ŝi‘r u inŝādan fenn-i Fūrs
ferasetinden dağı ‘ilmi vü ‘ameli muķarrer imiş

Min nazmiħi
Ey göz demidür eşk-i firāķ ile ol indi
Ađyār bu gün yār ile bāzārı ŧolandı

Hışm ile yine cevr ü cefā tığı bilendi
Ey dil saña mı yā baña mı anı bil indi

Yarāb n’ola ħāli bu Ža‘ifī ķulnuñ kim
Yār ise ferāđatde vü şabr ise dükendi

Ve lehü
Göñlümüñ āŝināsı dil-bercük
Çeŝmimüñ rüŝenāsı dil-bercük

Bir iki üç olur cefā niçe bir
Taŝađı dörd olası dil-bercük

Monlā Laťifī kavlınce bir Ža‘ifī dađı Kaŝamonıdan ķopmiŝ ħattā ‘ilm ü
fażl u sülükla ħaylī iŝtiħār bulmiŝ ve bu maťla‘ anlardan ŝudūr ķılmıŝdur.

Ve lehü
Cānda dil vaŝlından özge bir temannā bulmadı
Dīde dīdarından özge bir temāŝā bulmadı

Hil‘at-i ħüŝni çođ ölçüp dikdi ħayyāť-ı ķader

Lîk bu endâzede (Ü.403a) bir kıadd-i bālâ bulmadı

Dişlerüñ vaşında ‘aqlum aldı baħr-i ħayrete
Sol güherler buldı kim ğavvās-ı deryā bulmadı

El-ħaķ bu iki Ża‘îfî ki vardur ikisi de kuvvet-i tab‘la nümüdār ve sözleri pesend ü taħsine sezāvārdur.

MONLĀ ‘ĀRİF: Şeh-nāme-güy ‘ārif pākize-hüy Fethullāh Çelebi merħūmdur ki babası cānibinden ‘Acem ve anası tarafından ‘Arabî olup pederi Derviş Çelebi-nām ‘Acemzāde-i şirîn-kelām idi. A‘cām revişindeki ħaṭṭ-ı dīvānide ser-āmed kıavānīn-i ‘Acem-āyīninde engüşt-nümā-yı benî ādem olup Elkās Mīrzānuñ nişāncısı olmış idi. Ĥuşūşā Şeyħ İbrāhīm gibi ‘azizūñ nebiresi olduğdan mā‘adā nefsi oğlından sevgüli nefsi oğlı idüğü şuyu‘ bulmuş idi. Ekşer-i fūnūnda mahāreti nazm-ı kelāmda ħōd kemā-yenbaği kudreti bā-ħuşūş şeh-nāme-i Ĥāķānī nazmında izhār-ı belāġati muķarrer olmağın ba‘zı kıaşā’idi ve resā’ili ve cerā’idi manzūr-ı şehriyārī olduğda ibtidāen (Ĥk.277a) yigirmi beş aķça ‘ulufe ta‘yīn olındı. Ve cevā’iz-i seniyye ile ri‘āyetden soñra *Tevarīħ-i Āl-i ‘Osmān* nazmına daħi me’mūr kıılındı. Ve bi’l-cümle kıuvveti bāzūya ve zih-i kemān-ı kudreti gūş-ı ārzūya getürüp ibtidā zühūr-ı ‘Osmāniyāndan başladı. Nihāl-i sâ‘id-i bizâ‘atına dest-i himmetle kıalem aşladı. Nazm itdüğü mecālisi ceste ceste (K.417b) gönderdi. Ve ol maķūle külliyyeti olan eşer-i hāsı cüz’ cüz’ irsāl (H.361b) idüp deste deste sünbül ü gül gönderen baġbāna döndi. Egerçi ki sābıķu’z-zıķr Eflātūn ve Naķķāş Şāh Kıulı nāmındaki müfsidle nāmı nemmām bir kıallāş-ı ħased-nümūn terzık-i maħz nice sāħte naķş-ı pūr-rengle nireng u iftirā ile perdāhte beytler didiler. Şāh-nāme-güy olan böyle yañılmış edālar mı eyler diyu şunā buña gösterdiler. Lākin Şehriyār-ı suħan-şinās cidden sözlerine mültefīt olmadı. Erbāb-ı ġarazdan muttaşıl i‘rāz u iġmāz üzre olup ‘ārif-i mezbūra teġayyür evzā‘ı vuķū‘ bulmadı. Belki raġmen li-l-āher izdiyād u iltifātına cüll-i himmet buyurdı. Ve ħānesindeki küttāb u naķķāşān için müstaķil bir kār-ħāne bünyādına ve iħrācāt u masārifinüñ ħazineden irādına ruħşat virildi ve cenāb-ı ma‘ārif-menāblarındaki ħayyiz-i iħtirāmını ol müfsidlere tıuyurdı. Bu tarıķla ‘ārif-i mezbūr nice yıllar çalışdı. Nazm-ı şehd-āşarı ħōd tab‘-ı laṭif-i pādişāhī ile şir ü şekker-vār alışdı. Altmış biñ beyti tekmił idüp ‘izz-i ħuzūrlarına gönderdi. Eşnā-yı te’lifdeki teraķķī ile vazīfesi yetmişe yetişdi. Ba‘de’l-ithāf nice yüzden in‘ām u ri‘āyetleri daħi zühūr itmiş idi. El-ħaķ yetmiş (Ü.403b) biñ beyt nazmı egerçi lāfla āsāndur. Ammā ki inşāfla bir genc-i şāyegāna dest-res bulmağla yeksāndur. Farazā nışfı pesendide olsa ħamseye cevāb-ı müsteṭab yazmış olur. Rub‘ı yā şülşi taħsīn olınsa cihāt-ı sitte ve çār-erkāna velvele bıraķması ta‘yyün bulur. Bundan mā‘adā Vezīr Süleymān Paşanuñ sevāħil-i Hinde (F.362b) seferini iki

biñ türkī beytle (Hk.277b) bir laṭif destān itmişdür. Ḥattā ol risālesinde
Āhinūñ

Nazm

Toğurdı şubḥ-dem bānū-yı devrān

Bir altun başlu sırma saçlu oğlan

beytini tevārüd şūretinde derc eylemişdür. Egerçi ki niceler i' timād itmemişler altmış biñ beyt nazm iden üstāda bu tōhmeti revā görmemişler. Ve bi'l-cümle nāzım-ı müşārunileyh İmām Rāzīnūñ ⁵⁶ بال
مرغ ملمع بدن کا شیءه-سینه نازیره دیمیشدور. Mevlānā ' Āşık ise
kaşide-i Ḥākānīnūñ şanup anuñ kelāmını tetebbu' eyledi diyu yazmışdur.
Ve bir laṭif ü maqbūl ve mazmūn u edāsı ğayr-ı medḥūl izḥār-ı muzmeri
daḥi vardır. Her cihetle pesend ü taḥsine sezāvārdur. Ve bir ğazel
demişdür ki her beyti hem izḥār-ı muzmer ve hem Süleymān ismine
mu' ammā-yı rengīndür ki ol ğazel budur.

Min nazmihi

Bir mu' ammā durur iki kaşuñ

Ki çıkar andan ismi naḳkaşuñ

Aşırı sarḳdı ruḥ-ı yāre

Meger ey zūlf ikidür başuñ

Ay efendüm hilāle kim dir kim

Gözūñ üstinde var diye kaşuñ

Seni çok yaşlu añların ey göz

Merdüm içinde saḳlama yaşuñ

Ṭa' n idüp alma aḡzına cāmı

Ki degüldür senūñ ayakdaşuñ

Nūr-ı ḥūrşide hiç irür mi zevāl

Dīdesi görmez ise ḥuffāşuñ

Götüreldeñ ṭabānını Mecnūn

Gelmedi ' Ārifā ayakdaşuñ

Bu ḥaḳīr bir def' a kendülerle ḥaşr oldum. Nev-ğüftelerden neñüz var
diyu şordukda bir ğarīb ihtirā' -ı ḥāşını gördüm ki aḡrabū's-şu' arā tārīḥde

⁵⁶ Süslü kanat parlak bedenli kuşu yaktı.

dānişmend zümresinde engüşt-nümā Ğurābī demekle müsem mā bir ‘azīzden meger ki rencide olmuşlar. Ol bī-ḥuzūrluĝla hicv-i melīh şūretinde bir kıt‘a söylemişler. Ammā bir tarīḫla yazmışlar ki maẓmūnı maḥzā ḳaḏḫ-ı ĝurāb olduĝdan mā‘adā mektūb-ı (K. 418a) ĝarābet-nümūnı zāĝ şūretinde bir timsāli daḫi vardur ki her ‘uzvunda bir rüba‘i söylemiş. Hālā ki yine ol ‘uzvı maḥallinde derc eylemiş ve bir ‘amelī mermer daḫi icād itmişdür ki evşāfda ruḥāma ḳazılmış ebyāt-ı bī-müreккеbi(Hk.278a) ke’n-naḳşı fi’l-ḥacer levḫ ḳılıp münkir-i tenden mürtesem olduĝı muḳarrer ve bir ‘amel-i küllī daḫi ihtirā‘ ḳılmış ki bŷy-ı dil-āvīzinden ĝayri zāhir ü nümūdār be-ān ki gül-i bī-hār ü reng ü ṭarāvetde bŷlŷle maṭlŷb olan vird-i bahārīden rāciḫ idi. Hezār-bār bu masnū‘ātdan mā‘adā zībā ĝazelleri ve ḳaşıdeleri vāfir kıt‘aları ve rŷbā‘īleri (Ü.404a) ḫŷd mŷtekāşir idi. Şeh-nāmesindeki meşḫŷr olan ebyātı bunlardur ki irād olındı cŷnklerde ve mecmu‘alarda ancak bunlara dest-res bulındı.

Nazm

اكر بچء مار افعى سرشت
 كنى طوق مشكين حور بهشت
 وزر بهر خوردش زخلد برين
 دهى نوشش از چشمه انكبين
 مسميح از پى زنده كى هر دمش
 لعاب دهن ريزد اندر دمش
 چو دندان برآورد سر انجام كار
 ز اميد نوشش چو دندان برابر⁵⁷

Egerçi ki Monlā-yı mezbŷr bu ebyātı Ḥaḳīm Tŷsīnŷñ ويرا درختى كه تلخست ويرا⁵⁸ se beytine muḳābil dimişdür. Lākin mŷlhem-i ĝaybī se beyt tetebbu‘ında bu ĝŷne çār beyt ilkā itdŷĝinden añlañış budur ki Monlā Ğubārīnŷñ bu mebhāşdeki çār beytine nazīre olmasını irāde buyurmuşdur. Zirā ki onlar daḫi ol eşnālarda bu ebyātı dimişler idi. Ḥattā tefavvŷk da‘vāsı ile ba‘zı nŷktedānlara ‘arza ḳılmışlar idi. Ol çār ebyāt budur. Bi-ḥasbi’l-maẓmŷn⁵⁹ تلخ كام و خنطل تنخ كام⁵⁹ tenāsŷbi şāh-name-ĝŷy ‘ārifŷñ andan intiḳāline delīl ŷ şāhid gibidŷr. Ve Monla Ğubārīnŷñ çār ebyātı bu nazm-ı bŷ’l-‘acebdŷr.

⁵⁷ Eger yaşlı ve kötü huylu yılan yavrusunu cennet hurilerine gerdanlık yapsan, yemesi için ona cennetin bal ırmağından bal getirsen, yaşaması için ona İsa'nın nefesini verip ağzından hayat öpücüğü sunsan, gene de dış çıkardığında bu dışten hayır bekleme, iyilik umma. Tabiaten acı olan ağaç ne kadar bakarsan bak karşılığında acı meyve verir.

⁵⁸ Onun tabiatı acı ağaç gibidir.

⁵⁹ Acı tatlı hanzel ve zehirli yılan

Nazm-1 Ğubārī

كسى تخم خنظل و باغ بهشت
با ميد بطيخ شرين بگشت
تخم خنظل و باغ بهشت
از انهار خلدش نهنگام اب
كهى دادش از چشمه سلسبيل
بجای صبا دم بزد جبرئيل
سر انجام كه امد از ب برک و بار
همان خنظل امد كه به زهر مار⁶⁰

‘ĀRIFĪ: İsmi Hüseyin Çelebidür. Fünün-1 mütenevvi‘ anuñ ħarīdār-1 şāhib- t̄alibidür. İstanbulda vücūda gelen ħuloğullarından iken İbrāhīm Paşayla Mışra vardı. Maṭlūbı olan bölük ħalkına mülteħı̄ olmak arzūsiyla der-i devlete geldükde Anaṭolı (Hk.278b) defterdārı ħaleminde(F.363b) tezkirecilik virildi. Lākin ol ‘aşrda defterdār olan Maħmūd Çelebi ile imtizāc idemeyüp cümle ħālde mu‘āraza üzre olmağla ‘arzı ile ‘azl olındı. ‘Ārifī daħi o cefāya taħammül idemeyüp cümle mā-melekini sağlığında māl-i meyyit nāmına şatdurdı. Kendüyi Mışra ulaşdıracak bir miqdār nesne alıkoyp mā‘adāsını fuħarāya bezl itdi. Evvel bahār olduğı gibi Şeyħ İbrāhīm Ğülşeni ocağına toğrulup çekildi gitti. Vaḳtā ki ħankāha girdi. Cübbe vü destārı şemle ve ‘abāya değışdi. Ve ol eşnālarda bir terci‘ nazm idüp bu maṭla‘ı ana ser-bend itdi.

Nazmuhū

Gözün aç ‘ālem-i kübrāsın sen
Mażhar-ı eşref-i esmāsın sen

Ba‘dehū İstanbula gelüp on yıl miqdārı münzevī oldı. Ne kimse ħālin şordı ne erbāb-ı keremden rağbet buldı. (Ü.404b) Bi’l-āħare sene seb‘a ve erba‘in ve tis‘a mie tārīħinde Pādişāh-ı zī-şān Yetim ‘Alī ile ‘Ārifīye on beş aħça ‘ulūfe ile bölük iħsān itdi. Ve bi’l-cümle ħoş-ħulħ u nāzik-ṭab‘ u küşāde-zihn ādem idi. Maħbūb-dōstluğda ħod müşkil-küşā-yı (K.418b) rindān-ı ‘ālem olup her cihetle müselleme idi. Müddet-i ‘ömri cevānsuz ğüzerān itmedi. Āħir dil-beri Aħmed Şādān-nām cevān idi ki anuñ maħabbetinsiz dünyādan gitmedi. Īoşça sözleri ve pesendide kıṭ‘a ve ğazelleri vardur. Ekşer-i taħsine sezāvārdur. Evvelā Şeyħ İbrāhīm Ğülşeni rıħletine tārīħ anlar dimişdür. Īaħ budur ki ħūb u laṭif edā

⁶⁰ Bir kişi cennet bahçesine tatlı bir karpuz elde ederim ümidiyle bir hanzel ekti.

Ona cennetin nehirlерinden su, zaman zaman da bal ve süt verdi.

Ona zaman zaman da selsebil ırmağından can verdi, sabah yeli yerine de Cebrail ona nefes sundu.

Fakat yaprak ve meyve gösterdiğinde bunlar yılan zehiri gibi acı hanzel oldu.

eylemiştir.

Tārīḥ

کرد رحلت ز کستان فنا
گلشنی اعنی شیخ ابراهیم
زد قدم بر نشیمن لاهوت
شد بخلوت سرای انس مقیم
زیر سرای فنای حادث نقش
کشت مهمان بخنقاه قدیم
کفت هاتف برای او تاریخ
مات قطب الزمان ابراهیم⁶¹

Ve yine *Deryā-yı Ebrāra* nazīre demiştir. Cüll-i himmetle ḥavāş-ı şu‘ arā nüzhetgâhında cilveler göstermiştir. Maṭla‘ ı budur.

Nazm

سبزه زار چرخ کوگر روز سر سبز ترست
از سرشک گمگینان محنت پرورست⁶² (Hk.279a)

Ve taşavvufâne bir terci‘ i daḥi vardır ki bendi bu maṭla‘ -ı maṭbū‘ dur

Ve lehū

‘ Ayn-ı ‘ ārifde vücūd-ı eşyā
Görinür cümle ke’n-naḫşı fi’l-mā

Dīger

Naşīhat eyledüğümce ‘ araḫ-rīz olma ḥūyuñdur
Şaḫın incinme kim cānā murādum āb-ı rūyuñdur

Ve bu kıt‘ a daḥi anuñdur. Kemāl Paşazāde merḥūma virmiştir. Kemāl-i nezāket-i ṭab‘ ından incinmeyüp taḫşīn-i belīg buyurmuştur.

Ḳıṭ‘ a

İmām-ı dīn ü millet ya‘ nī müftī

⁶¹ Şeyh İbrahim Gülşeni bu fāni dünyadan göçüp Lāhut makamına ayak bastı, dostluk ve halvet sarayına yerleşti.

Bu geçici, aldatıcı dünya nakışlarından ayrılıp eski tekkeye misafir oldu.

Gayibden haber veren melek onun ölüm tarihi için şunu söyledi: Zamanın kutbu İbrahim öldü.

⁶² Hergün daha bir yeşeren şu feleğin bu hale gelmesi, bu benim gibi üzgün ve dertli kişilerin gözyaşlarındandır.

Ki yoqdur aña beñzer ehl-i âdem

Şu deñlü ihtişâr eyler cevâbın
Olur olmaz yazar vallâhü a'lem

‘**ABDÎ**: (H.362b) Burusevidür. Quzât tâ‘ ifesinden İslî ‘Abdî dimekle meşhûrdur. Ammâ tabî‘ ati bed degildür. Bu şi‘ri ile mezkûrdür.

Ġazel

Maraz-ı ‘ışkı gör ŝifâ yirine
Alıgör derdini devâ yirine

Baña sevdâ-yı zülfün âhir-i kâr
Qara çul giydirür ‘abâ yirine

Sînemün sırrı fâş olur yoksa
Çâk iderdüm tenüm qabâ yirine

Başmadın yüzüme geçüp gitme
Sög begüm bâri merhabâ yirine

Çıkar ey dil gözümü görmez ise
Hâk-i pâyüñi tütüyâ yirine

Müft mesken şanur cihânı kişi
Naqd-i ‘ömrin virür kirâ yirine

Ve lehû

Nice guşsa nice gam nice belâ nice elem
Yire geçdi gibi dünyâda meger luţf u kerem

Ve lehû

Bir iki gün konuğam dünyede incitme felek
Beni şanmañ gidicek bir dañi bu yire gelem

Ve lehû

Günde biñ kez ölürem miñnet-i cânân ile ben
Ey felek ölmek ile qorqudamazsın beni sen

‘**ABDÎ-İ DİĞER**: Gelibolıdan bir imâmzâde idi. Tab‘-ı pâki cihân bezminün ğill u ğışından âzâde idi. Bu haqîr ile (Ü.405a) Muhtasarât oqırken şerik olmış idi. Dânişmendlik eyyâmında dañi bir kaç gün

bezmimüze muḳārin olmuş idi. Eger mu‘ammer olsa küllī şöhret bulurdu.
‘Ulūmda ve nazm u neşre müte‘allik rūsūmda belki müştehir olurdu

Nazmuhū

Şem‘-i ḥüsnūnden gönül pervānesin dūr eyleme
Arayup mumlar yaḳuban bulımasun bir zamān

Ve lehū

Dil-ber ḥırāma başladı kebg-i derī gibi
Şahn-ı sarāy-ı gülşene geldi (Hk.279b) perī gibi

Mezbūruñ pederinden irşle bir evcegiz ḳaldı. Hāl-i ḥayātında şatup
ḥarcanmaḳ iddi‘āsın ḳıldı. Ba‘z-ı ḥullān ki kendüyi men‘iderdi.
⁶³ لافزى الامور اوصتها 63 evi şat hā ile ta‘bır iderdi. Raḥmetullāhi ‘aleyh

‘**ASKERİ**’: Edirnedendür. Bir zamān zümre-i abdālānla hem-kiş ü yārān
olup İmām Ḥasan-ı (F.363b) ‘Askerī āsitānesine intisāb-ı tām da‘vāsı ile
raḥbu’l-lisān olmağın ḥikmet Ḥudānuñdur dervişlik ṭarīḳında nice yıllar
tek ü pūdan soñra sipāh silkine sālīk ve ze‘āmet pāyesine mālīk
olmuşdur. Lākin dervişlik ḥālinde aḥvāl-i ma‘āşında muḫtarib olup
erbāb-ı devletden luṭf u kerem (K.419a) umduğı ḳapuları der-yüz itdükte
kimseden merḥamet ü himmet görmemegin bir ḳaşıde dimişdür.
‘Ālemūñ kem-keremlerinden vāfir şikāyet eylemişdür. Bu ebyāt ol
ḳaşıdesindendür.

Nazm

Ey gönül a‘yān-ı devlet içre himmet ḳalmadı
Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet ḳalmadı

Ey dirīgā luṭf u iḥsānuñ ḳapusın yapıdılar
Zikri ḥayr olsun dinür bir ehl-i devlet ḳalmadı

Adları Ḥātem seḫā ṭomārını ṭayy itdiler
Gitdi ḡayb oldu kerem cūd u seḫāvet ḳalmadı

Ṭoldı mülk-i ‘āleme eşrāt-ı sā‘at fitnesi
Ger bilürsün zāhir olmaduḳ ‘ālāmet ḳalmadı

Ser-te-ser dūnyā yüzünü ṭutdı şöhret āfeti
Āh kim bir kūşede vaḫdet selāmet ḳalmadı

⁶³ İşlerin hayırlısı orta olanıdır.

Dün-1 himmetân-1 ‘âlemden şikâyet ve anlaruñ buhl ü hışsetlerini rivâyet hemân ‘Askeriden degül ‘amme-i erbâb-1 hünerden zâhir bir hâletdür. Zîrâ ki aşhâb-1 ma‘rifet hakkında dünyâ-perest olanlaruñ işi cûd u kerem degül redd ü cevr ile maḥzâ ihânet ü haḳâretdür. Binâ’en ‘alâ-zâlik bir zamânda bu haḳîrden daḫi bu mazmûnda bir ğazel şâdir olmuştur. Vird-i zebân idinecek vâridât olmaḡın bu maḫalde irâdı münâsib görüldi.

Li münşiihî

Güm oldı zevḳ u şâdı devr-i âdemden vefâ gitdi

Haḳîḳat câmı şındı (Hk.280a) bezm-i ‘âlemden vefâ gitdi

Mürüvvet bahrı mervâridinüñ ğavvası ğarḳ oldı

Dönüp girdâba deryâ-yı keremden âşinâ gitdi

Kerem nev-berlerin bezl itmez oldı devḫa-i himmet

O yüzden şîve-i her naḫl şimdi muḫlakâ gitdi

Gönüllerden recâ nâ-yâb u nâ-peydâ degül kaḫ ‘â (Ü.405b)

Velî her mâlik-i dînâr u dirhemden seḫâ gitdi

Eger ḳan içre biñ merdüm görürse ağlamaz kimse

Teraḫḫum demlerinde çeşm-i pür-nemden ‘atâ gitdi

Elinden rûzgâruñ herçi bād-â-bād oḳır ‘Âlî

Ḳasâvet çekmez oldı ḳâyıd-ı ğamdan ol hevâ gitdi

‘AŞḲÎ: İstanbul ḳurbındaki Yeñihisârdandır. Yeñiçeri zümresinden iken Alamân seferinde öldi diyu dirligi kesilmiş kendüsi ibḳâsına muḳayyed olmayup Hâcî Bektâş kisvetin Hâcî Bayrâm (H.363a) tâcına deġişmiş. Mü‘eyyedzâde Şeyḫ Hâcî Çelebi zâviyesine girüp şüfî olmuş. Ebu’l-fazl merḫûm ki defterdâr imiş. Müfidce hizmetlerle mezbûra gerçekten iltifâtı var imiş. Ba‘de zamân rikâb-1 hümâyûna ‘arz-1 ḫâl eylemiş. Murâdıncâ tekâ‘üd vazîfesi virilüp Üsküdârda bir maḳâm-ı bihişt-âsâda naḳd-i‘ömrini sürür-1 behçet-şi‘ârla geçürmiş. Ammâ tekâ‘üdüne sebep olan bu ‘arz-1 ḫâl-i manzûmı imiş.

Nazm

Pâdişâh-1 cihân-penâhuñ ben

Nice yıl işiginde çâker idüm

Ḫasta oldum kesildi dirlicigüm

Sağ olursam solağ olam dir idüm

Yimez idüm cihan ğamını zirā
Padişāhuñ ‘ulūfesin yir idüm

Çal‘ a cenginde añmayup ölümüm
Yanar oda girür semender idüm

Seg-be-şahrā dimezden evvel çarḥ
İtler ile cihānda hem-ser idüm

Şāh-ı ‘ālem-penāh sağ olsun
Çakeriyem ezelde çaker idüm

MEVLĀNĀ ‘ALĪ ÇELEBĪ: Hınnālızāde merḥūm ve Ḥamīdī vaṭan idi. Āb-rūy-ı ‘ulemā-yı Rūm tafşil-i fezā’ili faşl-ı terceme-i ‘ulemāda ma‘lūm bu maḥalde ancağ nazm u inşāya müte‘allik olan ma‘ārifî mersūm u mefhūmdur. Babaları Emrullāh- nām kādīdur ki evlād-ı kirāmı ser-be-ser fezā’il ile meşhūr ve her biri ma‘ārif ü ḥaşā’il ile mezkūr olmuşdur. Bunlar ḥōd (Hk.280b) ol zümre-i ḥamīdede Ḥamīd ilinūñ civārındaki memālikden nüzhet ü meziyyeti gibi ‘ilm ü mevleviyyeti ile (K.419b) imtiyāz-ı küllī bulmuşdur. Türki ve Fārisi eş‘ār-ı ābdārı ve mu‘ammeyātda ḥōd Mīr Ḥüseyn ve Emrī gibi diğkat u iktidārı inşāda ise Ḥ‘āce-i Cihān rütbesinde āşār-ı dürer-nisārı muḥarrerdür. Ancağ edālarında elfāz-ı ‘Arabiyye ğālib olmağla çendān şūh u ‘ālem-ğir olmaduğı beyne’n-nās ezher u eşherdür. Kendüler vilāyet-i Şām kādısı iken ki Aḥlāk-ı ‘Alāyī-nām eşer-i mu‘teberūñ inşāsına iştiğal iderlerdi. (F.364b) Bu ḥaḳire küllī rağbet ü ḥullet gösterür haftada bir def a şöḥbet-i dil-küşālarına da‘vet kılurlardı. Bā-ḥuşuş te‘lifine meşğul olduğum Enisü’l-ḳulūb-nam kitābdan bir faşl isğā iderlerdi. Bir faşl kendüler *Aḥlāk-ı ‘Alāyī* okıyup cāy-ı daḥl u ta‘arruzı zuhūr iderse elbetde söyleñ dirlerdi. Ya‘nī ki ḥulletden murād düşmen gözi ile te‘life nazardur. Beşeriyet müktezāsınca sehv ü ḥaṭā (Ü.406a) zuhūrunda ‘aynuñ ta‘arruzıyla şarf-ı başardur buyururlardı. Fī nefsi’l-emr ol haftada zuhūra gelen āşār tarafeynden taḳrīr-i ābdār kılınurdı. Maḥall-i ta‘arruz u su’āl bulınduğda cevāb-ı bā-şavābı ve yāhūd diğer edā ile inşā-yı müsteṭābı vācibātdan bilinürdi. Cidden kendülerde kibr ü ‘ucb yoğ idi. Maḥall-i bahş u mu‘ārazada teslim ü tenzilleri emşāl ü aḳrān zümresinden artuğ idi. Ve bi’l-cümle baḥr-ı ‘ilm ü fażl idi Kendülere hem-‘aşr olan mevālī furū‘ ḥükmünde tutulup onlar gūyā ki aşl idi. Bu ḥaḳir ol zāt-ı büzürg-vārı Kemāl Paşazāde ḥilḳatde bulmuşum. Zirā ki cāmī‘u’l-fünūn olmalarını ve ma‘ārif-i cüz’iyyeden külliyetle imtiyāz bulmaları ile mütemessik olmuşum. Eger bir miğdār daḥi mu‘ammer olsa ve zamānında Müfessir Ebu’s-su‘ūd-ı Müftī gibi devleti ğālib müsinn ü

mütebaḥḥir olmayup kendüler inḳırāz-ı aḳrānla teferrüd ü tefavvuḳ bulsa belki İbni Kemāle ğālib olaydı. Añlanış bu idi ki Ebu'l-kemālāt künyetiyle iştihār bulaydı. ‘Ale'l-ḥuṣūṣ bunlaruñ şā‘iriyyeti ve fenn-i mu‘āmmādaki ḳudret ü dikkāti (Hk.281a) anlardan efzūn idüğinde reyb yoḳdur. Ğaraz fezā’ili beyān olıcaḳ bundan artuğı artuḳdur. Yād olınan *Aḥlāk-ı ‘Alāyī* gibi kitāb-ı müsteṭābı ve Risāle-i ḳalemiyyesi ve ‘Arabī ve Fāriside mülemma‘ lāmiyye ḳaṣidesi ba‘z-ı āṣār-ı mu‘teberesi olduḳdan ğayrı Fārisī ebyātından bunlar her cihetle merğūbdur.

Nazm

دل می بردز خلق باشوب و کین همه
خرسند هم نمیشودان مه بدین همه⁶⁴

Egerçi ki Farsça دل می برد dinilmişdür. Lakin bu ḥaḳır ḳavlince Farsça دین می برد rāciḥdür. Zīrā ki بدین lafzı ile münāsebet-i tāmmesi vāzıḥdur.

Ve lehū

کفتم که سخن کوی مرا گفت دهن نیست
ابرام نکردم چه کنم جای سخن نیست⁶⁵
Amma Tūrki maṭāli‘ inden

Ve lehū

Şabra ḳādir ‘āşıḳ u bī-nāz dil-ber görmedüm
Az ‘āşıḳ olmadum ben az dil-ber görmedüm

Maṭla‘-ı ve lehū

Her ne dirse dir gözüñ ḳatlı-i dil-i aḥbābda
Kimse tınmaz n’eylesünler arḳası miḥrābda

Dīger

Eñsesinden bilürüz ḥatṭı gelen maḥbūbı
‘Ārif olan begüm ardından oḳır mektūbı

Şol zamān ki vilāyet-i Şāmda bu ḥaḳır

Li mü’ellifihī

⁶⁴ O ay yüzlü sevgili, halkın gönlünü fitne ve kin ile çaldığı halde yine de memnun olmuyor.

⁶⁵ Bana bir söz söyle dedim, ağzım yok dedi. Israr etmedim, laf etmenin yeri değil, ne yapayım.

Āhum odından mihr-i felek bir şerāredür
Bahtum yanında māh ise bir bī-sitāredür.

matla'ını didüm ve kendülere iletüp okıdum. İrtesi bu matla'ı bize göndermişler. Ya' nî ki bizüm nev-güftemüze nazîre dimişler.

Min nazmihi
Āhumla gerçi tāk-ı felek bir şerāredür
İtmez şeb-i firākı münevver sitāredür

Ba' demā re'isü'l-eṭṭibā ve fazl ile (K.420a) engüşt-nümā olan İbni Kaysūmdan Müjdā (?) Ebu Leyser ki (?) itmişler. Ešnā-i talebde bu kıt'ayı diyüp göndermişler. Haḫ budur ki kıt'ı latif eda itmişler

Ve lehū

قوى الضعف فى قواى فلا استطيع النهوض و الحركة
مكراز لطف خویش بفرستى مژد بطوس و يا ابو البركه⁶⁶

MEVLĀNĀ ĞUBĀRĪ: Adı 'Abdurrahmāndur. Mevlānā 'Aşık kavline Ḥamīd ilinden olup ṭarīḫ-i 'ilme sülūkı ešnālarında Kınalızādelere intisāb itmiş(Hk.281b) gāh Müslim Çelebiden gāh sābıku'z-zikr 'Ali Çelebi Efendiden ma'ārif ü feza'il müzākeresini iktisāb itmiş. Bu ṭarīḫ ile taḫşil-i mülāzemet ü müderris olup 'arz-ı dirāset itdükden sonra naḫşibendiyye ṭarīḫına sülūk eylemiş. Muvakkı'-ı sulṭānī tuğra-keş-i ḥākānī Ramānzāde Meḥemmed Efendi himmetiyle surre ta'yın olup ḥarameyn-i şerīfeyn ziyāretiyle müste'id olmuş. Gāh Mekke'de gāh Medīne'de mücāvır olup bir zamān

Min nazmihi
Şükr ü minnet Ḥudā-yı bī-çüne
Ki raḫam çekdi kāf ile nūna

terci'-i laṭifin söylemiş. Bir zamān maḫāmāt-ı sülūk-ı menāzili tayy itmek vādilerini işā'ata andan bālā-ter rütbede bir terci' daḫi nazm eyledi. Ya' nî ki

Nazm
Ġāfil olma gözün aç 'ālem-i kübrāsın sen

⁶⁶ Zayıflık kudreti gücümü aştı, kalkıp hareket etmeye dermanım yok. Ancak Tus ve Ebu'l-bereke müjdesi kendi lutfundan gönderirse bu mümkün olabilir. (?)

Sidre vü levh u kalem 'arş-ı mu'allāsın sen

bendinüñ mükemmelini (F.364b) nazma koydı. Ba' dehü sene şülüş ve hamsin ve tis'a mie târihindeki merhüm Surürî Efendiye kübrâ-yı naşîbendiyyeden iken Şehzâde Sultân Muştafâ h'âceligi teklîf olındı. Ğubârî işitdükde ta'yîb idüp n'içün rızâ gösterdüñ mefhûmunda bir manzûme gönderdi. Hikmet Hudânuñdur Mekke-i Mükerrermeden sefine ile Rûma gelürken kendünün yolu Kütâhiyyeye uğradı. Tül-ı âmâla mübtelâ degülin dir iken Sultân Bâyezîdüñ evlâd-ı kirâmı h'âceligi teklîf kılındı. Merhüm Surürîye bi'z-zât vâriş-i mülk ta'lîmini câ'iz görmemişken kendüsi vâriş-i mülküñ evvelâ 'ibâdına giderek Orhân-nâm şehzâde-i pâk-nihâdına mu'allim oldı. Ya'nî ki anı kınaduğı bu rengle kendü yüzine kir getürdi. Hattâ şehzâdeler vağ'asından sonra derdmend Ğubârî ğubâr-ı râh-ı belâ oldı. Ve niçe günler Boğaz hişârında habs olinup biñ belâ ile kurtıldı. Ve bi'l-cümle Monlâ Ğubârî gerçekden şâ'irdür. Nazmınun halâveti ve eş'ârınun belâgati âşikâr(Hk.282a) u zâhirdür. Hânkâh-ı Şeyh Vefâda sâkin iken didügi

Min nazmihi
Ser-i küy-ı Vefânuñ hâk-sârı
Ayaklar toprağı miskin Ğubârî

beyti lefâfet-i tab'ından haber virmişdür. Ve kıt'alarından

Ve lehü
Ey Ğubârî bu cihân içre benüm
Kimse eş'âruma toz konduramaz

Meger ol kâtib-i müsta'cil kim
Hağ-ı şi'rüm kuruyunca uramaz

ğüftesi güftâridür. Ya'nî işâ'a kılılmışdur.

Min nazmihi
Ey Ğubârî mey-i nâb olmayıcağ işte ğubâr
Şu bulunmazsa zarûretde teyemmüm câ'iz

bunlardan mâ'adâ derdmend Ğubârî rehâ bulup ba' dehü çekdügi(Ü.407a) şedâ'idi bildirüp Mahmil kaçâsını taleb itdükde hazret-i şehriyâr-i cevâhir-nisâr tumâr-ı arz-ı hâli şadrına

Nazm

Şimdi bildüm kim imiş Mahmile kâdî olsun

mısrâ'ını ki buyurmuşdur kâzî-asker yedinden Monlâya vâşıl olduğu gibi(K.420b) mısrâ'-ı şânîsini tekmīl idüp bedîhe

Nazm-1 Ğubârî

Şöyle hizmet ideyin kâfile râzî olsun

diyüp nazm-ı kelâma mecâl-i kudretini tıyurmuşdur. Ğarâbet bundadır ki bu maķûle şöhre-i rûzgâr (H.364a) ve nâmdâr-ı dâr u diyâr şâ'ir-i bülend-iştihârla iştirâk-ı maķlaşa talebkâr olan Kireççizâde Maķmûd-nâm berş-hâr u sefîh-i bed-girdâra ne diyelüm ki zu'm-ı fâsidine kendüyi şu'arâ a' dâdında dâhil şanup bu maķûle bir nâmerbût kıt'a ile hod-fürüşlük daķi kıılır. Hâlâ ki ne ilden hicâb eyler ne utanur.

Nazmuhû

Üstâd-ı efâzıl-ı Rûmam

Rûmda ma'rifetle ma'lûmam

Nazm-ârâ peyrev-i Nizâmîyem

Cur'a-i bâde-nüş-ı Câmîyem

Güyâ ki Türki didügi yetmez Fârisiye cür'etle daķi işi bitmez. Arabî nazma daķi küşîş ider. Huşûşâ ki Farazdakuñ aşhâb-ı Resûl haķķında ki bedâyi'u'l-bedîl 'adîmü'l-'adîl beytine daķi nazîre söyler. Ne Allâhdan ķorķar ne Resûlden utanur. Bulduĝın demekle şî'r-i âbdârı yenür şanur. Ol tezyîf itdügi beyt-i bî-nazîr budur.

Min nazmihî (Hk.282b)

هم غيوث الندى اذا و هبوا
هم ليوث الورى اذا نهبوا⁶⁷

Kendüler dimişler ki

Nazmuhû

قال قاض غبارىء مداح
كان فى الشعراء نظمه مفتاح
هم مبشر بجنة المأوا

⁶⁷ Onlar baĝıřta bulunduķlarında iyilik yaĝmurunu gibidirler; yaĝmaladıklarında da halkın arslanıdırılar.

Egerçi ki vehmi hemden fark itmemiş. Lafzen ve ma'nen tebâyin muqarrer iken nazîre didüm diyu güyâ ki ervâh-ı aşhâba verhemler virmiş. Temâşâ bundadır ki rüchân da'vâsın daği eyler imiş. Vechi yokdur diyenlerle döğüşüp ceng ider imiş. Ma'azâlik zu'm-ı fâsidince gâh Câmîye öykinür gâh Hâfıza gâh Farazdaka nazîre söyler imiş gâh Câhiza. Aşılta Kireççizâde Aĥmed Çelebi bu maĥdümüñ babalarındur. Şâm kazâsından mütekâ'id bir 'azîz imiş. Evlâdınıñ mihteri Sinân Çelebi imiş ki hoş-nüvis ve 'ulemâya vü zurefâya celis iki biñ beytle *Mecnûn u Leylâ* söylemiş. Ve mezkûruñ birâder-i kihteri Ğubârî maĥlaş idinende Maĥmûddur ki emârât-ı cünûn ismi te'şîrle (F.364b) kendüde mevcûddur. Ve bu iki birâder tenâvül-i berşde birbirlerine hem-ser olup gâhî aylık nâmına kazanla berş ü filonya bişürürler imiş. Birbirlerine kıvâm u çâşnı göstererek cümlesini kapuşırlar imiş. Bi'z-zarûre irtesi tekrâr eczâ kayırup bir kazan daği tedârük kılurlar imiş.

MONLÂ ĞAZÂLÎ: Burusevîdür. Nâmı Meĥammed ve zâtı 'ilm ü ma'rifetle mü'eyyeddür. Şûh u lâ'übâlî evâ'il-i cevânide bâde-i nâb meclisinüñ meyyâlî maĥbûb-döstlaruñ müşkil-küşâ-yı lâzımu'l-iclâlî zen-perestlerüñ (Ü.407b) zemm ü qadĥla heccâv u hezzâlî bir zarîf u rind-i şâhid-bâz harîf olup herkese birâder şöyle diyu ĥitâb itmekle ĥuşûşâ ki

Min nazmiĥî

Mecnûn ki belâ deştini geşt itdi ser-â-ser

Ğam-ĥâneme geldi didi ĥâlûñ ne birâder

maĥla'ı kendüden şudûr itmekle ol edâ şu'be-i cünûnâ ilĥâk olunmuş. Kendüsine Deli Birâder diyu laqab konmuş. Tarîĥ-i 'ilmde kesb-i kemâl ve baĥş-i ĥâl ü mâzi vü istiĥbâl iderken ol 'aşruñ şehzâdelerinden Sultân Ğorĥud ki şâĥib-fazîlet ü pür-cüd şân-ı şerîfi mes'ûd (K.421a) ve ĥişâl-i ĥamidesi mahmûd bir nüyîn-i nevâyîn (Hk.283a) ü kâmil vücûd imiş. Livâ-yı Maĥnisada mîr-livâ iken anuñ âsitânesine varmış. Evvelâ muşâĥiblerinden nedîm u hem-ĥadehi Piyâle Beg ile âşinâlık itmiş. Ba'dehû anuñ ĥüsn-i terbiyesi ile şehzâde meclisine dâĥil olmuş. Ĥattâ mü'ellefâtı muĥâbelesine me'mûr olup ĥaylî imtiyâz-ı şân bulmuş ve anlaruñ fermânıyla *Münâzara-i Kus ü Kün* mefhûmında *Elfiyye ve Şelfiyye*-nâm bir kitâb te'lif idüp ma'ânî-i ĥarîbe bulmuşdur. Ĥaĥ budur ki Besâ'îye ve 'Ubeyd-i Zâkânîye ĥâlib yerler idüp a'lâ rübâ'iler ve kıt'alar nazmına râĥib olmuşdur. Ol cümleden bu kıt'ası ki bîkr-i

⁶⁸ Kadı meddah Ğubârî şöyle dedi: Onun şiiri şairler arasında anahtardır. Onlar cennetü'l-me'va'nın müjdeleyicisidir ve sürekli Mevlâ'nın rahmetini sayarlar.

mazmûnla meşhûndur. Kırâ'atı inzâl zevkine ba' iş bir lezzet-i pür-sürûr u ferhat-nümündür.

Ve lehû

Gâh olur kim açılır gül gibi hândandur b.z.k

Gâh olur gönca-dehen dem-beste hayrândur b.z.k

A. kâsık gibi kısık yirde yapılmış hânedür

Aña nisbet kündür oynatmalı meydandur b.z.k

Ve lehû

Ey Ğazālî borcum olsun bulıcağ bir turfa a.

Ni' met-i vuşlatdan evvel aña burnum bandıram

Menkûldür ki şehzâde-i celîlü'l-ğadrûñ Düriye-nâm güyendesı otuz aqça ile vazîfeye kâmkâr ve Kel Kâsım-nâm tanbûr-nevâzı yigirmi beş aqça yevmiyye ile bülend-iştihâr ve Monlâ dağı ol miğdâr (H.364b) 'ulûfe ile behredâr olduğda 'arz-ı hâl ile terâkķî recâ eylemiş. Bedîhe bu maķûle bir kıt'a söylemiş.

Ķıt'a

Biri didi bu qapuda dirlicigüñ nedür didüm

Düriyeden (?) beş eksicek Kel Kâsımuñ berâberi

Döndi didi n'olaydı ırlamacak bile idüñ

Tanburacık çalayidüñ böyle gezince serseri

Vaktâ ki nüyîn-i 'âlî-şâna şunmuş. On aqça terâkķî ile ikisinden dağı imtiyâz bulmuş.

Bu dağı mervîdür ki eşnâ-yı bezm-i şarâbda Sultân Ķorğud Monlânuñ bir vaz'ına incinmiş. Var başın kes diyu qapucı başısına emr itmiş. Deli Birâder ki bu fermânı uyar 'aqlı başına gelüp edeb ü uslı âdeme döner. Qapucı başını tehdîd ü tahfîf (Ü.408a) idüp keyfiyyet-i sekr hâlindeki emri ile beni öldürürsüñ. Feammâ irtesi nâdim olup sen dağı pençe-i siyâsetine giriftâr olursun. Münâsib olan budur ki beni saķlayasun. İrtesi taleb itdükde iğzâr idüp (Hk.283b) nice ihsânuñ alup haķlayasun didükde şahs-ı mezbûr görür ki deliden uslı haber. Aña birâderüñ itdüğü naşîhati ne anası ve ne babası ider. Biña'en'âlâzâlik Ğazâlîyi saķlayup didüğü üzre 'amel eyler. Yarındası ki taleb olunduğda emriñüzle öldürdüm diyu söyler. Hâlen ki şehzâde hışm u Ğazâbdan pür-âteş-i süzâna döner. Bi-lâ-te'hîr qapucı başısına siyâset emr ider. Ķarîf görür ki hâl bu yüzdendür. Monlâyı iğzâr ider. Fî nefsi'l-emr hışmı qorğusundan saķladuğını iğzâr eyler. Hadd-i zâtında nice ihsâna sezâvâr olur. Pençe-i

siyâsetden daħi rehâ bulur. Bu daħi meşhûrdur ki bir mübârek bayramda (F.365b) şu'arâ ve nüdemâya fâhîr hîl'atlar bađıŷlanmıŷ. Ammâ ki Monlâya cefâ'en bir eski sũf kaftân (K.421b) virilmiŷ. Ol daħi bedihe bu beyti söylemiŷ. Bir a' lâ girân-mâye câme hâŷıl eylemiŷ

Min nazmihi

Ele ğarrâ Firengiler bize bir eski sũf fistân

Revâ mıdur gel inŷâf eyle andan hey filân fistân

Ve bi'l-cümle Sultân Korkud ki 'âzim-i râh-ı âhîret oldı. Birâder ol firâkla Geyikli Baba meŷîhatın ihtiyâr idüp ol zâviyede kût-ı lâ-yemût ile kanâ'at kıldı. Hattâ

Min nazmihi

Hayâl-i çeŷmüm âhûlarla her bâr

Geyikli Babaya döndüñ behey yâr

bedihesini ol münâsebetle söylemiŷ. Lâkin anda daħi ŷâbit-ka-dem olmadı. Yine tarîk-i 'ilme sülûk idüp Sivrihisârda müderris olmayınca râhat bulmadı. Ba' dehû yine der-i devlete gelmiŷ. Sivrihisâr râhat olup oturacağ yer degüldür. Bir düzcesin ya' nî maŷŷüli özcesin 'inâyet idüñ diyü tazarru' kılmıŷ. Tâ ki Ađŷehirüñ medrese ve meŷîhatına elli ađça ile mutaŷarrıf olmiŷ. Hâlâ anda daħi tek urmayup Ađŷehir baht-ı siyâhuma münâsib degüldür diyü temekküni revâ görmemiŷ. Bu kere Ađras fetvâsı ile pây-e ka'ını recâ itmiŷ. Kâzi-'asker Kadri Efendi senüñ yerüñ degüldür didigüçün bu kıt'ayı söylemiŷ. Dir dimez ol manŷıbı daħi tasarruf eylemiŷ ki ol kıt'ası budur.

Min nazmihi

Deminde yağmasa bârân-ı ihsân

Leťâfet (Hk.284a) sebzearı tâze olmaz

Cihânda küçük ü büzürg katında

Keremden râst bir âvâze olmaz

Efendi luť it ölçüp dökmegi ço

Metâ'-ı himmete endâze olmaz

El-kıŷŷa ba' de zamânın ol medreseden daħi ferâgat ider. İstanbula gelüp Beŷiktâŷ semtinde ikâmet (Ü.408b) ider. Yârân-ı kadiminden Derviŷ Çelebi-nâm kağî ve Sirkeci Bahŷî ol semtde bâğçeler ihyâ itmiŷler idi. Zurefâ ve şu'arâya mecma' u melâz olup yerleŷmiŷler idi. Birâder daħi ol hevâya yeltendi. Lâkin elinde avucunda mevcüdü olmamağın erkân-ı

devleti cerr itmesi lâzım geldi. Fe lâcerem bu kıt‘ ayı nazm idüp erbâb-ı devleti cerr eyledi.

Nazmuhū
Çünki mīr-i mücerredān oldum
Baña bir yir gerek emīrāne

Pādişāh-ı cihān-penāha ne söz
Ol hōd ister bahāne ihsāne

Vüzerā daħi ağalar begler
Cümle rāzī durur harīfāne

ebyātı ile ‘arz-ı hāl itdükde Şūfīzāde-nām çavuş-ı (H.365a) ebu’l-esħiyā hem-meşreb-i āsāf bin Berhiyā Nizāmü’l-mülk İbrāhīm Paşa emri ile mübāşir ta‘yīn olındı. Birādere bu bahāne ile vāfir direm ü dīnār hāşıl oldı. Ba‘demā kendüye bir mesken-i dil-küşā ve bir bāğçe-i bihişt-āsā ve bir zāviye-i bī-hemtā ve mescid ü hāmmām-ı pür-şafā yapdurdı. Ve hāmmāmını bir havz-ı hayāt-efzā ile engüşt-nümā huşūşa kapluca nāmı ile müsem mā kıldı. Tā ki rindān u maħbūbān-ı cihān ol hāmmāma akışdılar. Safā kesb idüp çıkanlar nüzhetgāhına yaşıdılar. Bu tārīkla huşūr u rāhatda ve Ateşi nām külhanī ve anuñ Memi Şāh nām hūb-rū ferzend-i nazūk-bedeni bā‘iş-i cem‘iyyet olup birāderüñ ma‘āşı aħvālī nizām bulup şafāsı nihāyetde iken nā-gehān monlādan bir kıt‘ ā şādır olmış. İçindeki ebyātdan

Min nazmihī
Ne maħkūm orada bellü ne hākim
Dügündür kim çalan kim oynayan kim

beyti sem‘-i vezīre vuşul bulmuş. Birāderi sevmiyenler ise murādı sizünle Çeşte (Hk.284b) Bālīye ta‘rizdür diyü igvā virilmiş. ‘Aķabince Pīrī Paşazāde Meħemmed Beg-nām müderrisün ifsādı daħi (K.422a) ol fitneye zamīme olmuş. Hemān dem yüz nefer ‘Acemī oğlanı hāmmāmuñ hedmine me‘mūr kılinur. Birāderüñ bunca yıllık zaħmeti bir anuñ içinde hebā olup fenā bulur. Ya‘nī ki hāmmāmı mecma‘-ı ehl-i fişķ u fücūr oldı diyü yıkdırulur. Zurefā ise ‘acā’ib ü ğarā’ib tārīhler dirler. Monlāyı dibelik rencide vü remide eylerler. Kendüsü daħi bu gūne bir kıt‘ a söyler. Bir kaç gün terānesi ile gönlin egler.

Nazm
Āh kim ehl-i şevķ hāmmāmı

Bulmadın müddet ile encâmı

Nâ-gehân oldu (F.366a) ehremenler ile
Deve ahırını oldu yâ şamı

Aslan ağzına kızmalar tokınup
Dermendüñ bozıldı endâmı

Göreyin çıka gözi ufadanuñ
Ki görür gözüm idi her câmı

Şimdi ağlamak ile fark olmaz
Seherinden Ğazālīnūñ şâmı

Qoyaym ğayri nice ödeyeyin
Bunu yapduğda itdügüm vâmı

El-kışşa ʿākıbet Monlāya terk-i diyār (Ü.409a) lāzım geldi. Surre ve cevālī taʿyīn olınup Mekke-i Mükerrremeye gitdi. Anda dağı bir ravza ve bir maqām ihyā kıldı. Fuzelā-yı ʿArabla ħüsn-i muʿāşeret ü ülfet üzre iken sene ihdā ve erbaʿīn ve tisʿa mie ħudūdunda vefāt idüp Ğicāzdaki mescidi ħaşıresinde defn olındı. Merĥūmuñ eşʿarı kendü gibi küşādedür. Kıtʿalara itdüğü diğqati eşʿarından ziyādedür. Cidden ħüsn-i edā ile muqayyed degüldür. Yaʿnī ki rüz-merre kelimātı kıoyup nezāket semtine sülūka müʿeyyed degüldür.

Qıtʿa
Çıkarma başuñı bir laħza ceyb-i cübbe-i ğamdan
Ayağ çek dāmen-i faqra ğanī ol cümle ʿālemden

Senüñ ey ħāce derdüñ arturan dīnār u dirhemdür
Ki artar her marāz zīrā ki şafayile balğamdan

Ğazel-i ve lehū
Bezm-i çemenden jāle ile oldu lāleler
ʿİşret zamānı geldi pür oldu piyāleler

Şabrum dükendi (Hk.285a) cānum ala leblerüñ meger
Medyūn-ı müflisüñ nesüñ ala havāleler

Göñlümüñ aldı şabr u kıarārını gözlerüñ

Bî-çārenüñ meger ki bu kez cānın alalar

Kaşdeylemişdür āh yine kara gözlerüñ
Gönlümüz almağa bir iki gözi elālar

Şi' r u ğazel dimekden usandı ṭabi' atı
Miskīn Ğazālīyi kıomaz ammā ğazāleler

Defterdār İskender Çelebi şalbine didügi kıṭ' ası lā-naẓīrdür

Ve lehū
Gitdi döne döne semā' iderek
Dār-ı ünse diyār-ı ğurbetden

Ölüsi dirisi anuñ aşlā
Olmadı hiç ḥālī rif' atden

beyitleri ḥod pesendīde-i kebīr ü saġīrdür.

FİRĀĶĪ VĀ' İZ: 'Acemzādedür. Anaṭolı vilāyetinde Kütāhiyye-nām kaşabada temekkünle ṭul-ı emelden āzādedür. Muttaşıl vaż' u tezkīrden ḥālī degildür. İncindügi şahsı re's-i kürside aġzına almalı degildür. Bir kimseye incinse va' zı hīninde zemmine fırsat bulur. Kendüsi ğıybet ü nemīmeden ḥalkı nehy iderken yine ellerüñ zemmine kıoyulur. Lāmi' i şākirdi geçinür. Ḥüsn-i edādan ibā idüp mücerred sādece nazma raġbet kıılır. Muḥaşşal hem-vār eş' arı nādīrdür. Ğālibā sene tis' in ve tis' a miede vefāt itmesi mütebādīrdür.

Min nazmihi
Arķa virme dār-ı dünyāya çū istikrārı yok
Bü'l- ' aceb vīrānedür kim saķfı var dīvārı yok (H.365b)

Ve lehū
İrmedi bu sırra ' ālem ğülşeninde hiç kes
Zāġlar āzāde bülbüller giriftār-ı kafes

FERDĪ: İstanbul kıuloġullarından şāhib-i ḥüsn ü cemāl ve pesendide-i (K.422b) gunc u delāl Meḥemmed-nām bir cevān-ı bi-mişāl idi. Kıiremidlikden öte has çayırlara muttaşıl olan ḥālī yerler ki sābıķan yeñiçeri aġası Muştafā Aġanuñ bāġçesidür. Ferdī ile cüft olur.

Nazmuhū (Ü.409b)
Yalıñuzluķ bir Allāha yaraşur

Gel e Ferdî senünle cüft olalum

bedîhesine mâ-sadağ idükleri ta' ayyün bulur. Bunlar bu yüzden âşık-bâzî muhassenâta meşgûl iken bir şeb İstanbul tutuşup ağa mest ü medhûş bulunup âteş def'ine varması mümkün olmadığı tıyulur. Ya' nî ki ol sebeble yeñiçeri âteş (Hk.285b) söndürmesine mübâşeret kılmaz. Ekseri yanar âteşe girürken ol havâliye yakın varmaz. Der- 'ağab yeñiçeri baş kaldırur vüzerâ evlerine gârete segirdüp külli fetret olur. Yine ağa bāğçesinde lâ-ya' kıl bulunur. Ne uyandırmāğa imkân olur ne 'ağlı başına gelür. 'Ağıbet bu kışşayı vüzerâ tıyar Hattâ pâdişāhuñ sem'ine dek sirâyet ider. Ve bā' iş-i mestâne ki Ferdî'nün 'aşkı istilâsı idüğü tevâtüre yetişir. İrtesi dîvânda ağanuñ boynu urılır. Ferdî ferîde-i bî-hemtâ gibi deryâya atılmağ buyurılır. Dermend Rahikî Ağa tarafından cevâna dîde-bân olmağla dirliğinden ayrılır. Ya' nî ki (F.366b) merd-i hişâr kılınup eline berât virilür. Ne hâl ise şadr-ı a'zam Ferdîye merhamet eyler. Deryâya atılmayup 'ulüfesi kat'ı kifâyet ider. Ve bi'l-cümle Ferdî'nün hüsn ü cemâli kemâlde imiş. Ammâ şe'âmeti daği kıl u kâlde imiş. Sâbıkan bir 'âşıkını öldürmiş. Elbette küşte-i tıguñ olmağ murâdumdur sen beni öldürmezsen ben seni katl itmek muqtezâ-yı fu'âdumdur dimeğın ol dermendüñ elini bağlamış. Ba' dehü şundüğü bıçağı ile boğazlamış. Menkûldür ki Ferdî Muştafa Ağa fevtinden sonra dânişmendlige heves itmiş. Ol tarîkı daği başa çıkarmayup berş âfetin almış. Ammâ çâr-ebriüğü hâlinde yeñiçeri kâtibi Şihâbüddin Beg yanına varmış. Meta' -ı vaşlını âhır-ı bey' da aña şatmış. Ol daği fevt olup dâ'ire-i nikbetde ferd-i vâhid kalmış. 'ağıbet at seyrine binerken ayağın özengiye kuduğı gibi teslîm-i rûh itmiş. Bu ebyât Ferdî merhûmuñdur.

Kit' a

Benüm mâh-ı siyeh-çerdem giyer bir şeb-külâh egri
Anuñçün başum üstinde görünür dūd-ı âh egri

Ve lehü

Şehr-i Koştantiniye ey Ferdî
Cum' a mescidleri ile oldı

Lîk her cum' anuñ minâreleri
Ehl-i küfre böğür igi oldı

FAZLÎ-İ LENG: Edirnelidür. Tarîk-i 'ilmde vâfir tek ü pū itdükden sonra mülâzım oldı. Bir mansıb (Hk.286a) almağa câzim iken şâh-râh-ı 'ademe 'âzim oldı. Kendüye i' tıkadı bir mertebede idi ki nazm ü neşrede ayağın çeker kimse olmaya. Sâ'ir 'ulümde daği 'allâme-misal 'arz-ı meziyyet ü (Ü410a) kemâl itdükde nice 'allâmeler bağş-ı 'ilmde 'özr-leng semtine sülük eyleye. Şol mağla' ki kendinüñ mâbihi'l-iftihârı idi.

İşbu mazmūn maṭbu‘ -1 sihr- āşarı idi.

Nazm
Haṭṭuñ irişdi virdi āşūba ol cemāli
Gūyā diyār-ı Rūmı tıtdı çıķup cemāli

Ve bu şi‘ri anuñ ağızından Emrī nazm eylemişdür. Hod-fürüşluğunu gūyā ki bu ṭariķla beyān idüp söylemişdür.

Nazm
Tīmur miḥnetüm ğam ili atum oynadı
Āhum ricāli ķursa n’ola baña oṭadı (K.423a)

‘Allāme-i ğamum ķanı bir ayağum çeker
Müfti-i ‘ışķa göstereyin mollālanmağı

Ayağum üstine ṭuramazsam ‘aceb midür
Mestüm şarāb-ı ‘ışķla añman ayılmağı

Ferzāne gibi gerçi ki bir keç-revem şehā
Nat‘ -1 zeminde gözedirüm nice baydağı

Gördüm ki bezm-i ğamda beni ağsadur ḥasūd
Bir ‘özr -leng itdüm ü götürdüm ayağı

Fazlı-i Leng pāyine düşse ‘aceb degül
Āhū görincedür güzelim itüñ ağsağı

MEVLĀNĀ FUZŪLĪ: Mevliden ve meskenen Bağdādīdür. Memālik-i şarkda Türkī şi‘r söyleyenleruñ üstādıdır (H.366a). Ṭarz-ı ḥāşa sālīk lezzet-i kelāma mālik ‘Arabī ve Fārisī ve Türkī eş‘ār nazmına müteḥallik bir şāḥib-ma‘rifet idi ki nazmen ve neşren kudret ü fażīleti ‘inde’l-ehālī müsbet idi. Vaķtā ki şāḥib-ķırān-ı cihān Sultān Süleymān Ḥan Bağdād fütühātı ile kāmran oldu. Monlā Fuzūlī rikāb-ı hümāyūna ve şadr-ı a‘zam İbrāhīm Paşa-yı şevķet-nümūna ve ķāzī-asker Ķadri Efendi cenābına ve muvaķķı‘ -1 sultānī Celālzāde Muştafā Çelebinuñ şavb-i müsteṭābına ķaşideler virüp cevā’iz-i seniyyelerini aldı. Ve merḥūm Ḥayālī Begle ülfet ü şoḥbet idüp nice günler mu‘āşeret ķıldı. Fārisī ve Türkī mükemmel (Hk.286b) dīvānı ‘Arabī ve Derī ve Rūmī elsinede ķaşā’id-i belāğat-nişānı müdevven olduķdan mā‘adā *Ḥadiķatü’s-Sü’edā*-nām kitabı ya‘nī ki İmām Ḥüseyn bin ‘Aliyyü’l-Murtażā şehādetinde vāķı‘ olan bir mü’ellef-i belāğat-mişālī vardur ki min vechin *Ravzatü’ş-*

Şühedādan rācihdür. Zīrā ki iḥrāk u te'şīr cihetinden mü'eşşir kıt'aları vāzihdur. Bundan ğayri *Rind ü Zāhid* ve *Beng ü Bāde* ve *Şiḥhat ü Marāz-nām* risāleleri ve manzūm *Leylā vu Mecnūm* vardır ki cümlesi pesend ü taḥsine sezāvārdur. Bu ebyāt *Leylā vü Mecnūndandır*.

Nazm

Dihkān-ı ḥadīka-i rivāyet
Şarrāf-ı cevāhir-i ḥikāyet

Ma' nā çemenine gül dikende
Söz riştesine güher çekende

Kılmış bu revişde nüktedānluḡ
Gül-rizlük ü güher-feşānluḡ

Ve Min ğazeliyyātiḥ
Kemāl-i ḥüsn virüpdür şarāb-ı nāb saña
Saña helāldür ey muġ-beçe şarāb saña

Seni melek görelî yazmaz oldı (F.367a) ' ışkı kār
Velī yazıldı bu yüzden kamu sevāb saña

Lebüñ su'āline (Ü.410b) virmez cevāb ' uşşākuñ
Su'āl olursa bu senden nedür cevāb saña

Cezā güninde şorılmaz ḥaṭalar eyledüğüñ
Yeter fiġān ile ben virdüğüñ ' azāb saña

Fuzūlī başuna ol serv sāye saldı bu gün
' Uluvv-i himmet ile yeter āfitāb saña

Maṭla' -ı ve lehū
Muḡavves ḡaşlarıñ kim vesme birle reng ṭutmuşlar
Kılıçlardur ki ḡanlar dökmeġile jeng ṭutmuşlar

Ve lehū
Mesken ey bülbül saña geh şāh-ı güldür geh ḡafes
Nice ' āşışsın ki āhuñdan ṭuṭışmaz ḡār u ḡes

Dīġer
Sülūk-ı ' ışık eṭvārum mezāḡ-ı şevḡ ḡālümdür

Tecerrüd ʿālemi seyrinde ʿālem pāy-mālümdür

Hevādan mevce gelmiş baħr-ı derdüm şāhid-i ħālüm
Dil-i pür-ıztırāb u nāle-i bī-iʿ tidālümdür

Ĥikmet Ĥudānuñdur bilā-kaşd bu zeminde bir ğazel dimişüz.
Mezbūruñ şiʿrini gördükden şoñra güyā ki tettebbuʿ kaşdıyla söylemişüz
ki ol şiʿr-i laţif budur.

Li münşiihī
Benüm kim faħr ile faħr itmek ey dil (K. 423b) ħasb-i ħālümdür
Ĥanāʿ at kāfi tā evvel ħademde pāy-mālümdür

Temennā-yi vişālüñ (Ĥk.287a) bir muħāl ümmīdidür dilde
Der-āĝuş-ı miyānuñ dilde bir yañlış ħayālümdür

Ben ol baħrum ki dürr-i maʿ rifet kaʿrımdadır ʿĀlī
Hevā-yı ʿışk-ı pāküm cünbiş-i bī-iʿ tidālümdür

FIGĀNĪ: Nāmı Ramażāndur. Pāy-ı taħt-ı mülk-i Ermen olan Trabzon şehrindendür. Muħtaşarāt-ı naħv u şarf görüp dānişmend olmaĝa yaĝlaşan talebe t̄āʿ ifesinüñ şöhre-i dehrindendür. Evvelā tabīʿ atı fenn-i şiʿre düşmiş şāniyen t̄arıķ-ı ʿilmini fenn-i tıbbā degüşmiş ĝālibā ekşer-i şuʿarā-yı ʿAcem ħükemā olup Mevlānā Firdevsī ve Ĥaķım ü Nāşır u Ĥusrev ve bunlaruñ emşāli niçeleri sülük-ı ħekīmānede rāsih-dem ü şābit-ħadem olmaĝın Figānī daħi anlara iķtidā itmiş. Eşĥiyā-yı dehrüñ inʿām u iĥsānı ile geçinüp baʿzı bıkır mazmūnlaruñ dāmenine el uzatmış bir faķır iken erbāb-ı ħased vezīr-i ʿaşr olan İbrāħīm Paşaya geçmişler

Beyt

دو ابراهيم امد بدير جهان
يكي بت شكن و يكي بت نشان⁶⁹

beytini Figānī didi ʿırz-ı vezāreti ħāke yeksān eyledi diyu nifāķ itmişlerdür. Derdmendi bir seher Taħtaʿl-ķalʿada aħz eylemişler. Evvelā teşhīr idüp şehri gezdirmişler. Baʿdehū Balıķbāzārındaki dāra iletüp ber-dār eylemişler. Aşĥāb-ı mürüvvetüñ recāsına mecāl olmamış. Ahz u siyāseti defʿaten olmaĝla İskender Çelebi uymaĝa ve recā idüp ħurtarmaĝa fūrce bulmamış. Ve bu ħuşuş sene semān ve şelāşin ve tisʿa

⁶⁹ Bu dünyaya iki İbrahim geldi; biri put kırdı, biri put dikti.

mie hudūdunda ta‘ ayyün bulmuş. Hikmet Hudānuñdur ol hafta sādır olan nev-güftesi maқта‘ında (H.366b).

Min nazmihi

Zülfi kemendin aldı ele cellād-ı ğamzesi

Şaқın Figāni zulm ile ber-dār ider seni

teţayyurı dağı vākı‘ olmuş. Egerçi ki Mevlānā ‘ Āşık mezbūrı üstād-ı fāyıķ ‘ add idüp meķādir-i nāsa ‘ adem-i şu‘ūrundan vaşfında mübālağa itmişdür. Bir nev-heves edāsı nā-hem-vār (Ü.411a) nihāyet ba‘zı sözleri bıkır-i mazmūnla nümūdār iken medħinde ifrāt ıarıķına gitmişdür. Cümleden maқbūl olan ıaşıdesi ki (Hk.287b) İbrāhım Paşa şūrına didüği mimiyyesidür. Şıfat-ı şubħla ibtidā ‘ uţāride kitābet itdürmesi aña münāsib olan vaşf-ı şübbāne ile āĝāz iken mihr-i münire nisbet itdürmemesi ve ol ıaşıdede beş altı yerde şehā ħıţābını irtikābı ħuşūşa başka başka cümle maħlūķı konuqladuñ şehā mısrā‘ı gibi bārid edāları ile cevābı şā‘ir-i nev-heves olduğına ħod delālet iderdi. Yā bir ķābil-vücūd idi diyu iktifā ķābil iken vaşfında taţvıl-i kelām idüp n’iderdi. Bu ħaķır ķavlince pāk-ıabı‘ at rüşen-nihād ve şāħib-ħikmet bir nev-cevān imiş. Eger mu‘ammer olsa ve bir üstād-ı kāmile muķārenet ve ekārim-i rüzĝardan ħüsn-i terbiyyet bulsa meşāhir-i üstādāndan olurdi. Selāset-i elfāza mālİK olup ba‘zı nā-merbūţ edālardan ķurtulurdi. ‘ Alā eyyi ħālin şā‘irdür. Trabzon ħākinden bu maқūle ķābil-i vücūd zuhūrı ħaқ budur ki nādirdür. Ve bu ebyāt anuñ vāridātındandır.

Min nazmihi

Öldürürse ger beni ol Yūsuf-ı gül-pirehen

Lāle-veş sarsun baña ‘ işķ ehli bir ķanlu kefen

Ve lehū

Aĝlamazsa baña bir dem acıyup didelerüm

Göreyin (K.425a) ursun iki gözine ħūn-ı ciĝerüm

Dıĝer

Şemim-i kākülüñ almış nesim gülşenden

Dimiş ki sünbüle (F.367b) sende emānet olsun bū

Ve lehū

‘ Araқdan eyledi ħūn dāmenini zülfüñ ter

ıutar ķurutmaĝa nār-ı ‘ ızārına ķarşu

Diyār-ı dilden eger kim geķerse peykānuñ

Di cāna uğrasun elbetde ey keman ebrū

MEVLĀNĀ FĪKRĪ: İsmi Dervīş diyū mezkūr ve beyne'l-kuzāt Māşizāde dimekle meşhūrdur. Babası Māşī Şemsüddin Amasiyye müftisi olmuş şeref-i siyādetinden ğayrı mevleviyyet ve fazīletle daħi iştihār bulmuş. Kendüsi daħi الولد سر ابیه⁷⁰ maẓmūnına maẓhar ma'ārif ü kemālātı muḳarrer bir ḳādī ve 'ālim-i hünerver idi. Eş'ār-ı ābdār ve inşā-yı belāġat-şī'ārından mā'adā baħr-ı hezcede *Behrām u Zühre* (Hk.288a)-nām kitābı ve baħr-ı hafīfde *Ebkār u Efkār*-nām eṣer-i müsteṭābı ve yine baħr-ı remelde üç yüz beyt miḳdārı rü'ūs-i mesā'ile müte'alliḳ Risāle-i ma'ārif-me'ābı vardur. Cümlesi pesend ü taħsine sezāvārdur. Ve yine bunlardan şoñra *Hurşid ü Nāhid* ve *Şükūfezār* adlu bir eṣer-i cāvid daħi nazm itmişdür. Haḳ budur ki ikisini daħi hūb edā eylemişdür. Huşūşā muvaḳḳı'-i dīvān-ı sultānī Celālzāde Nişānī terbiyesi ile *Ḳıssa-i Firūz Şāhuñ* bir iki cildin mezbūr terceme ḳılmışdur. Birāderleri Şālih Efendiye mu'āvenete anlardan fazla ḳalan mücelledāta bunlar şarf-ı maḳdūr itmişdür. Hattā ol muḳābelesinde (Ü.411b) Yanbolı ḳazāsı virildi. 'Ömri tecerrüdle geçdi. Ta'āmı mebzül luḫ u keremde mecbūl bir memdūh u maḳbūl kimse idi. Bu haḳīrle ülfeti ve bir ḳaç meclis şoħbeti vāḳı' olmuşdur. Oḳıduġı vāridātından bu sözleri pesendide ṭutılmışdur.

Nazm

Kef-i pāy-ı seg-i yāre şu deñlü gözlerüm sürdüm
Kabarmış ol kefi-pā göz göz olmuş şoñradan gördüm

Bu maṭla' daħi bir ḳaşıdesindendür.

Ve lehū

Şeh-i seher giyüp egnine cāme-i zerrīn
Öñine çekdi güneş nuḳre hıñk-i zerrīn-zīn

Ururdı şındı o dībā-yı māya mähiler
Biçerdi māī ḳumaşını şanki hayyātīn

Hicv semtinde daħi mähir idi. Kireççizāde haḳḳında bu hezeliyyāt andan sādır idi.

Ve lehū

Ey cihānda eteginden g.ti geñ çoḳ s.k.l.r
T.ş.ğ iştāhlu virek ḳaḫbeden artuḳ s.k.l.r

⁷⁰ Çocuk babasının yolundadır.

Cilf ü mäder celeb-i қаһbe-zen-i kün-dāde
Ahaveynüñ büyügi ya' nî Kireççizāde

Gice bir koz қadar efyūnı belālarla yidüñ
T.ş.gumdan (H.367a) büyük ammā yidigüñ tenhāde

Aқça pul yoқ viresün berşe daһi n'eylersün
Şıç poһun yi geçün anuñla yalan dünyāde

Bu bir terci' -i ğarībdür. Ceste ceste yazılması ma' a't-taqrībdür.

FEYZĪ: Rūmilinden bir hoş-таb' u lā'übālī ādem idi. Bir zamān (Hk.288b) dānişmend oldı. Şoñra 'İsā-nām bir sipāhizādeye ğoñül virüp aña dil-bend oldı. Hattā bir beytde

Nazmuhū
Çü 'İsāya bu mürde hem-dem oldum
Ki gökde istedigüm yirde buldum

mazmūnı ile sırr-ı mā-fi'l-bālini halka uyurdı. Muḥaşşal Rūm illerinde ğāh imām u ḥaṭīb oldı ğāh dil ehli beglere muşāhib olup luṭf u keremleriyle ta' ayyün buldı. Çāķ soñra Bayrām Beg yanında iken Mitrovçe-nām қаşabada (K.425b) gül-efsün āteşine yanup kül oldı.

Nazm
Göz yaşlu ğoñül zülf-i perişanlar içinde
Қaldum қараñu gicede bāranlar içinde

KĀNĪ'Ī: Şehr-i Қаştamonıdan ḥuşūşā zümre-i fuḫahā vü müderrisinden her nazma қādir vech-i ma' āşına қanā' ati zāhir kimesnedür. Bu ebyāt pesendide ' add olınan vāridātındandır.

Min nazmihī
Cām-ı mey olursa leb-i cānāne berāber
Dünyāda bir işdür ki bu tā қane berāber

Pek yüzi demür yüregi āyīnede gördüm
K'oldı yüze yüz sen meh-i tābāne berāber

Başı göge irürse eger serv-i sehīnūñ

Olmaya bu gün kâmet-i cānāne berāber

Mezbūr ki cānāne lafzını tekrār irād itmiş. Hübāne lafzı ol kâfiyeden idügin ne bilmiş ne i' tikād itmiş.

ḲUDSĪ: Ğalaṭadan ḳopmış ümenā zümresindeki ' ayyāşlardan zuhūr itmiş kimsedür. Bu meşhūr maṭla'ına göre şā'ir dinilmek cā'izdür. Huşuşā ' aḳabince semā' a ḳābil bir ḳıṭ'ası daḫi bārizdür.

Maṭla'

Yaşum çü ḳana boyandı şarābı n'eyleyeyin (Ü.412a)

Ciger ocaḳlara yandı kebābı n'eyleyeyin

Ve lehū

Menfa' atdür ğaraz ekābirden

Yā n'olaur nef' i olmayan uludan

Görmemisin ki hiç ḫazḫ itmez

Şeyḫ ile şūfī aḳçasız uludan

ḲANDĪ: Burusalıdır. Tārīḫ söyleyüp nazm idenlerüñ ekmelidür. Monlā ' Aşık kendüden naḳl ider ki ' unfuvān-ı cevānide maḫlaşını Şehdī ḳoyup Resmī maḫlaş bir şā'irle hem-civār olmuş. Ḳannād-ı rüzgār ve leb-i la' li gibi şeker-riz-i bülend-iştihār olmaḫın bir def' a (Hk.289a) ' aşruñ melikü'ş-şu' arāsı Aḫmed Paşa (F.367b) hużūrına vuşul bulmuş. Paşa-yı mezbūr gāḫ la' l-i şirinine ezilmiş gāḫ şeker-rizliğini pesend idüp ' ukdesi çözülmüş. Şā'irliğe heves ṭuyup Şehdī maḫlaş idügi ṭatlu cānına ḳoyup berāy-ı muşāḫabet ol dil-ber-i şirin-lebe Ḳandī maḫlaşını münāsib gömiş. Ya' nī ki şehd ü nebāt miyānındaki ḳıymet ü lezzet tebāyinini beyān idüp maḫlaşını tebdīl itdürmüş. El-ḫaḳ bir ḳannād-ı üstād idi. Her ḳande ki şeker-rizliğe bisāṭ döşerdi. Sā'ir şeker-fürüşlaruñ dükkānına sinekler üşerdi. Ba' de zamānın ki İstanbula geldi. Sulṭān Bāyezīd Cāmi' i ḫaremindedir bir dükkān açup gün-ā-gün şeker işleri ile bir nice āb-gine ṭonatdı. Ve ol eşnāda merḫūm Ḥayālī Vezīr-i a' zam İbrāḫīm Paşanuñ iltifātı bāḫında terbiyet-yāfte-i tāze nihāli olup ' ulūfe ta' yini ile bölük ḫaḳına ilḫāk olındı. Gerdenündeki ṭaḳ-ı zerrin alındı. Ḳandī ' ale'l-fevr.

Mışrā'

Geçmez oldı Hayāliyā halkan

tārīḫini didi. Sā'ir şu' arā ḫasedlerinden bu mışrā' a şöhret viridi. Vaḳtā ki

Ḥayālīye mün‘akis oldı. Bir iki şīşe mey nūş idüp dāmenini taşla doldurdu.

Nazm

‘Āşık-ı dīvāne oldur ‘ışk bāzārında kim
Bu tokuz mīnāyı sır bir seng-istignā ile

nev-güftesini okıyarak Ḥandīnūñ dükkānını taşla tutdu. Cümle şīşelerini kırıp zīb ü zīnetini tağıtdı. Kendüsü kaçarak biñ belāyla kırtıldı. Egerçi ki irtesi dīvāna vardı. ‘İzz-i ḥuzūr-ı vezīre yandı yakıldı. Lākin Ḥayālīye çün ü çerā dinilmedi. Nihāyet Ḥandīye bir kaç aqça bahşış virildi. Ba‘ de zālik Ḥandī bir daḥi dükkāna rağbet itmedi. Ancaḳ ol ḥaremdeki odalardan birini dükkān yerine maḥall-i kār u kesb itdi. Kendinūñ (H.367b) maḳbūli ya‘nī ki meblağ-ı kudreti şarf olınan şī‘r-i nā-medḥūli budur. Zu‘munca ‘adīmü’l-bedīl bir dizi lü’lü’dür.

Nazm (K.426a)

Bölük bölük yūriyen şīve-kārı gördüñ mi
Ṭaraf ṭaraf çekilen āh u zārı gördüñ mi

(Hk.289b)

Ṭaşup taşup dökilür ‘aynımuñ bīnarından
Çağıl çağıl ağan ol çeşmesārı gördüñ mi

Çeküp çeküp götüren cavḳ cavḳ ‘uşşākı
Girih girih ṭolaşan zūlf-i yāri gördüñ mi

El-kışsa şeb ü rüz tāriḥ fikrine maşrūf idi. (Ü.412b) Ekābirden degül erāzil ü esāgirden biri bir ev yapsa yā bir iki dükkān açsa ve yāhūd bir cem‘iyyetçik itse irtesi seherden Ḥandī ḥāzır olırdı. Bir tāriḥ şunup cā‘izesine teraḳḳub ‘arza kılırdı. Ol ‘aşruñ zurefāsından Ḳara Bālīzāde ki küttāb-ı dīvāndan bir ḳapusu küşāde ādem idi. Bir gün ba‘z-ı şu‘arāya şikāyetlenmiş. Şunda bir ḥalāmızuñ termimi lāzım olmışdur. Feammā Ḳandīnūñ tāriḥi ḥavfından el uramazuz dimiş. Zīrā ki cihet-i termime giden aqçadan cā‘izeyi ziyāde recā itmesi muḳarrerdür. Ve’l-ḥāşıl kendinūñ tāriḥ-i güzīdesi ve sār sözlerinden vücūhla pesendidesi

Mışrā‘

Muştafā bin Celāl tevḳī‘ı

tāriḥidür ki ḥıdmet-i uğrā buyurıldıḳda dimüşdür. Ḥattā mīr-i müşārūnileyh bu mışrā‘ı mührine ḳazdurmışdur. Ve Müftī Sa‘dī Efendi vefātına

Bekāya göçdi Sa' deddīn-i Şānī

tārīhi daği anuñdur.

Evā'il-i hālinde merhūm Qandī Kırk Çeşmeli Aḥmed-nām cevānı ve şā'ir Yaḥyā Beg Şāh Aḥmed-nām dil-sitānı severler imiş. Hālā ki iltifāt yüzün görmeyüp aḥyānen vuşlat yerine lett ni' metini yirler imiş. Bu tārīkla sene ḥamse ve erba'in ve tis'a mie ḥudūdunda ta' ayyüş ü telezzüz iderler imiş. Hattā bir def'a bayram olmuş. İki daği cānānı dest-būsına fırsat bulmamış. Görürler ki bu merāma dest-res bulunmaz. Ya' nī ki yeden-be-yed bu sa'ādete bir tedbīr mümkün olmaz. 'Ākıbet Monlā 'Āşıka yalvarırlar. Sen bizüm cevānlarımızla aşınasun nāmuñ 'Āşıq olduğu ḥayşiyetle bu ḥıdmete elyağ u sezāvārsuñ. Bārī bizüm tarafımızdan vekāletle bayramlaş diyu gönderürler. Monlā 'Āşıq daği varmış. Her biri ile ikişer kere bayramlaşmış. Tekrāra bā' iş nedür dinildükde biri kendimūñ (Hk.290a) tekrārları 'āşıqlarıñuzuñdur cevābını virmiş. 'Āşıkuñ bu ḥıdmet-güzārlığına gülmişler. Ol iki cevān ḥaylice ḥandān olmuşlar. Ğarābet bundadur (F.368b) ki ol varup gelince Qandī yine bir tārīh söylemiş. Ya' nī ki

Mısrā'

Emānet merhabāmuz n'oldı cānā

tārīhini ḥisāba muvāfık bulup nazm eylemiş. 'Āşıq daği vāfir lāf u güzāf cā'izesin virmiş.

Ve bi'l-cümle merhūm İbrāhīm Paşa katl olunmuş. Şu'arā-yı muvazzafīnūñ sālyāneleri kesilmiş. Merhūm Qandī ḥaylice teng-dest olmuş. Hattā vezā'if ü ḥarc lāzimelerine şarf-ı maḥdūr itdüğü tıyūr u kilāb-ı maḥşūr kısmına yetişdüremez olmuş. Kuşlar ise andan ḡidā almağa mu'tād olmağın başına üşerler imiş. Ol faḡīri Süleymān-ı 'aşr i'tikād idüp fark-ı bī-ferrine sāye döşerler imiş. Kilāb ḥod gürūḡ gürūḡ yanınca gezerler imiş. Evvelki (Ü.413a) minvāl üzre laḥm u ciger bezl ide şanurlar imiş. Merhūm Rüstem Paşa ki şadr-ı a'zam oldı ben ortası açuk yazuyı sevmezim diyu şu'arādan teneffüri ta' ayyün buldı. Hālā ki Qandīnūñ seg-perverligini işitdi. Yevmī on aḡça vazīfe ta'yin itdi.

Nazm

Dem-ā-dem bīkr-i maẓmūn besleyenden oldı rū-gerdān

Bu it besler diyu Qandīye kıldı luḡ-ı bī-pāyān

Āḡir sene işnā ve sittinde vefāt eyledi. Celālzāde (K.426b) merhūm Ebā Eyyüb semtindeki mescidi ḥazīresinde defn itdürdi. Hattā Qandīden şu'arānuñ mevtāsına ol maḡall-i laḡīfi meşrū kıldı. Menḡöldür ki Qandī vefātından soñra ba'z-ı kilāb ḡaḡḡ-ı ni' meti işbāt idüp merḡadinde mücāvır olmuşlar. Acabā medfen-i Qandī ḡande ki diyenleri ḡarşılayup

öñlerine düşüp (H.368a) yol göstermişler. Raḥmetullāhi te‘ālā ‘aleyhi.

ḲIYĀSĪ: Ḳaṣṭamonidendür. İsmi daḥi Ḳıyāsīdür. Egerçi ki bu maḳūle (Hk.290a)-nām semā‘ī degül ḥilāf-ı ḳıyāsīdür. Ṭarīḳ-ı ‘ilme sülūk idüp akrānı vāşıl-ı meḡālib olduḡda kendüsi ⁷¹ من ثبت نبت⁷¹ ḳavli ile ‘āmil olmayup gāh Ḥayālī gibi ze‘āmete gāh Zātī-mişāl ‘ulūfe ile ri‘ayete ḡālib olmaḡın ve yıllarla Sultān Muşṭafā ve Sultān Bāyezīd ḳapularına mülāzemet idüp şefā‘ at-nāmeler getürmegin ⁷² الحريص محروم⁷² sırrına mazḥar düşdi. Hiç bir ṭarīḳla oñup bitmedi. ‘Aḳıbet bir ṭarīḳla Şaçlu Emīrūñ mevtāsından mülāzım oldı. Taḥşıl-i ma‘āş için niçe rüzgār gāh Ğalaṭa ve gāh Ebī Eyyüb maḥkemesinde niyābet ḥıdmetine cāzim oldı. Āḥir Şeref medresesi recāsına bir ḳıṭ‘a şunup Sultān Süleymān merḥūmdan ol murādı ḥāşıl oldı ki ḳıṭ‘ası budur.

Nazm

Şehrde bir medrese yaptı Şeref
Yapılalı bulmadı daḥi şeref

Oldı bir muḡḥık müderris çün aña
Destine alsa kitāb eylerdi def

Şimdi bir tiryākī ol tedsrisde
Bengiler alayına serdār-ı şaf

Görmemiş terkīb ma‘cundan öte
Geçmemiş bir ḥarf ol illā ki kef

Baḥr-ı ‘ilm içre nice yıldur ki ben
Çoḡ ma‘ānī dürrine buldum şadef

Yā neden ben aña lāyık olmayam
Vir cevab ey ‘ālim-i ‘ilm-i selef

Ve bi’l-cümle şāḥib-dīvān nāmınadır. Semā‘a ḳābil sözleri daḥi vardır. Bu ebyāt anlardan nümūdārdur ki Ḥudāvendigār-ı cihān nūş-ı mey-i ergavān yasaḡın itdükde söylemişdür.

Nazmuhū

Yasaḡdan sıklıḡını diñdirüp ney

⁷¹ Sebat eden gelişir.

⁷² Hırslı olan mahrum kalır.

Sıkıldı kaldı her bir kûşede mey

Saña kan ağlamakdan görmez olmuş
Gözine penbeler yapışdırup key

Ve lehû
Çodum ben bir hisâr-ı ʿışka bünyâd
Çoparmaz bir taşın biñ olsa Ferhâd

Niçün virür raķibe ağzı dadın
Begüm şirin-dehānuñdan senüñ dad (Ü.413b)

Çıyāsî leyle-i kâdr içre gördüm
Baña Mecnûn didi ʿışk olsun üstâd

KÂTİBİ: Ğalaţadandır. Deryâ seferinde baħr-ı ʿummân seyâhatında nâdir-i rûzgâr olan (Hk.291a) Seyyid ʿAlidür ki diyâr-ı ʿAcemi ve memâlik-i Hind ü Sind ü Deylemi gezüp Rûma gelmişdür. Üç buçuķ yıl seyâhatdan soñra Hind ü Sind ve Horâsân u Gücerât ve Şîrâz u Âzerbecân selâmın getürmişdür. Neşr ü nazm *Mirʿatüʿl-Memâlik-nâm* bir kitâb teʿlif idüp ser-encâmını⁷³ اصح و راست و بی کم و کاست anda bildürmişdür. Âħir Diyârbekre tîmâr defterdârı olduķdan soñra yevmi yüz aķça ʿulûfe ile deryâ müteferrikalarından olmuşdur. Yaʿnî ki sâbıķan ters-ĥâne-i âmire ĥizmetinde ĥaşıl olmağın yine iktizâ-yı rûzgârla Ğalaţâ limânında lenger bıraktı. Rûz u şeb ĥapusu kûşâde şâm u seher sofrası âmâde bezl ü inʿâmı varîdâtından ziyâde bir kerîm âdem idi. Nitekim şuʿarâdan (F.368b) Yetîm ʿAli ki ol ĥâne mücâvirlerinden idi. Vaşfında bu beyti dimişdür.

Nazm
Bu nüh kıbâba şaldı lütf u keremle âvâz
Seyid ʿAlî-i Rûmî Ĥâcî Kıvâm-ı Şîrâz

Bir kere mezbûr Seyyid ʿAli ki ĥaşr bünyâd eyledi. Meşâhir-i şuʿarâdan Mevlânâ Kâmî ve Müslimî ve Yetîm ve Şabûhî (K.427a) ve Hâtifî birer târiĥ didiler. Yaʿnî ki Monlâ Kâmî

Mışrâʿ

⁷³ En doğrusu doğru ve eksiksizi, tam eksiksiz.

Bi-ḥamdillāh ki oldı beyt-i ma' mūr
Ve Mevlānā Müslimī

Mıṣrā'
Cāy-ābād u mübārek ḥāne
Yetim daḥi

Mıṣrā'
Güfte-em-tārīḥ cāy-ı dil-firīb
Ve Şabūhī-maḥlaş ' Abdī-i zarīf

Mıṣrā'
Ehl-i şafā mecma' ı vü şu' arā
Hātifi daḥi

Mıṣrā'
Sa' ādet maḥāmı mekân-ı a' lā
mıṣrā' ların tārīḥ düşürdiler. Derdmend-i pür-seḥā ehl-i kerem olmaḡın evrāḳ-ı a' mālī gibi kıt' alarını başına üşürdiler. Bu tafşılden murād dā'imā mezbūruñ ḥānesi maḥām-ı ehl-i ṭab' idüğini inhādur. Mezbūruñ nazmı daḥi ḥālince ya' nī ma' rifet ü kemālinedür.

Min nazmiḥi
Ḳıldı ruḥsāruñ ḥayāli dīdeden ' aḳla hücüm
Māverāü'n-nehre ' azm itdi şanasın şāh-ı Rüm

Ve lehū
Libās-ı ' izz u nāzuñ her birin bir sīm-ten giydi
Benüm ol Yūsuf-ı gül-çehrem ammā cümleten giydi
Bu daḥi vāridātındandır

Dīger
Mihri göñülden (H.368b) ol şanemüñ çün beri degül
Ḥarc eyle naḳd-i eşküni (Hk.291b) alınuñ deri degül

KĀTİBĪ-İ ĀḤER: Sinobdandır. Ṭarīḳ-ı ' ilme sülük üzre iken lisānına bir marāzla lüknet ' arız oldı. Ol sebeble ferāḡat idüp ṭarīḳ-ı taşavvufa sülükla ta' ayyün buldı. Mānend-i Nüvisi ve Enisi emşālinüñ ḥoş-nüvisi ve ba' z-ı ekābirüñ mu' allim ü celisi ḥuşuşā sābıḳan Cezāyir defterdāri olan İskender Beg enisi olmuşdur. Ḥattā anuñ medāyihında ḳalem-redif bir ḳaşıde dimişdür. Yedi renge yazılup her birinden bir beyt ḥāşıl itmişdür. (Ü.414a) Ammā aşlda ḳaşıdenüñ maṭla' ı böyle vāḳı' dur.

Min nazmihî
Barmağından ağıdup çeşme Nebî-vâr kalem
Mu' ciz-i Aḥmedi itdi yine izhâr kalem

Ve lehû
Şu ' aşık kim ğam-ı ' ışkuñla şevk u zevkı hâl eyler
Ne ḥavf eyler firâkuñdan ne ümmîd-i vişâl eyler

Dîger
Cihânda bundan artuḡ n'ola hüsrân
Ki her gün eksile ' ömr arta noḡşân

KEŞFÎ: Germiyân vilâyetinde Gedûs-nâm kaşabadandır. Egerçi ki sene hâmse ve erba' in ve tis' a miede fevt olmuştur. Ve illâ ḥaylî mu' ammer olup Sulṭân Bâyezîd merḥûm câmi' ini yapduḡda evvelâ Keşfî ba' dehû birâderi Ḥasbî daha soñra birâderzâdesi Şabri ' aḡabince anuñ oḡlı ' Aṭâ buhurcî olmuştur. Zu' mlarınca şu' arânuñ ocağı bizüm ḥânedânımızdır diyu iftiḥârları zuhûr bulmuştur. Eger rişte-i mıştara çekilüp ipe uracaḡ belki mecmu' alarda göze oḡınacaḡ ya' nî ki zurefâ miyânında oḡınacaḡ maṭla' ları degül mışrâ' ları bile görünmiş degüldür. Lâkin Zâtî ile mu' aşır olup bi' d-defâ' at mühâcâtları vuḡû' ı anları şu' arâ a' dâdında dâḥil gibi kılmıştır. Ḥattâ Zâtî merḥûma

Nazm
İtmediler ḡabûl imâmetini
S.k.y.n. Zâtiyâ cemâ' atini

ḡıṭ' ası Keşfinüñdür. Zâhir budur ki Monlâ Laṭîfinüñ İstanbullıdır diyu yazduğı Keşfî budur. Kesret-i müddet temekkününe binâ'en İstanbullı şanmıştır. Vâridâtından bu şi' r-i murassa' ı kem degüldür.

Nazm
Ol leb-i şîrîn bu ruḡ-ı rengîn şan (Hk.292a) şanem-i Çin serv-i revândur

Teng-i şekerdür reşk-i ḡamerdür şanma beşerdür ḡür-ı cinândur

Beñ mi yâ fülful ḡad mi bu yâ gül saç mı yâ sünbül leb mi yâḡud mül

Dâne-i cândur verd-i cinândur mekr-i cihandur cân-ı cinândur

Ey meh-i ḡarrâ dil-ber-i ra' nâ ḡonca-i zibâ bülbül-i ḡüyâ

Sen mehe vāmık ‘āşık-ı sādık var ise lāyık Keşfī hemandur

(K.427b) **GÜNĀHĪ**: Hayretinüñ kâfiye gibi mülâzım-ı yârı ve a‘mālîğı hâlinde yanından ayrılmayan redif-i ğam-ğârı idi. Mevliden ise Vardâridür. Rengin ü âbdâr eş‘ârı ve metin ü belâgat-dişâr güftârı vardır. Mevlânâ ‘Āşık semt-i kaşidede daği fâyıkdur diyu yazdı. Lâkin şahife-i rûzgârda ol maqûle âşârı görünmedi. Sene sittin ve tis‘a mie târihinde mevlevî külâhı ile Gelibolıya geldi. Hattâ anda Husrevzâde Yûsuf-nâm bir şîrin-leb cevâna Ferhâd-vâr ‘âşık-ı mecnûn oldu. Ba‘de zamânın vaţan-ı aşlîsi civârındaki Selânîkde cihet-i (F.369b) ta‘rife kanâ‘at eyledi. Bu kere sâde-rûları ta‘rife naşb-ı nefis idüp ğazeller söyledi. Ve ba‘zısına fenn-i fûrs ta‘limin eyledi.

Min ebyâtihi

Virdüğünce bu riyâz-ı nüh-zeberced-ţâğ gül
Gül müdâm ey ğonca-i sâķi-i sîmîn-sâğ gül

Al ele ey serv-i sîmîn-ber yine zerrin kadeh
Gün gibi (Ü.414b) zeyn it bilürin sâķa bir ibrâğ gül

Bir şafâ gülzârıdur bezm-i sürür encâm-ı mey
Goncadur pür pür sürâhî zer nigâr eţbâğ gül

Haţ-ı ser-sebzün ğubârından gedâlık kıлмаğa
Şan kalendarıdır kuşanmış biline yaprağ gül

Sensün ey meh-pâre ol şâh-ı serâ böstân-ı nâz
Kim çeker sâyende altun başlu bir sancağ gül

Ey Günâhî vaşfını taħrîre al sen Haydarun
Kanlı yaşıyla zer-endüd itdi al evrâğ gül

Dîger

Kıldı ğam rûhumı kabz ol haţ-ı leb şeklinde
Nâzil oldu melekü’l-mevt ‘Arab şeklinde

Dîger

Degül haţ ol kamer şeklün olan (Hk.292b) ţarf-ı ‘izârında
Hızrdur h‘âba varmış çeşme-i hayvân kenârında

LĀMI‘Ī ÇELEBĪ: Burusalıdır. Babası ‘Oşmân Çelebi Sultân Bâyezîd merhûma defterdâr olmuştur. Ve kendüsi ţarîğ-ı ‘ilm-i zâhire sülûkdan

şoñra sebîl-i nakşibendiyyeden Emîr Buḥārî ḳuddise sırruḥû cezbese ile sâlik-i rāh-ı faḳr olup ğinā-yı ḳalb bulmuşdur. (H.369a) El-ḳışşa şî'r u inşāya mûmāreset idüp evvelā Fettāḥ-ı Nişābūrîniñ *Ḥüsn ü Dilini* terceme yüzinden *Ḥüsn ü Dil-nām* kitāb te'lif itmişdür. Ba' de'l-itmām Sulṭān Selîm-i İskender-cām cenābına 'arz idüp bir miḳdār 'ulûfe ta'yîn olinmişdur. Şāniyen anlaruñ fermānı ile 'Unşūrîniñ *Vāmıḳ u 'Azrāsın* terceme ṭarîḳında nazm eylemişdür. Ba' dehū Faḥrî Cürċānîniñ *Vîys ü Rāminini* daḫi terceme ḳılmışdur. Ḥattā evlāda ibtilāsından şikāyet idüp

Min nazmiḫi
Degüldür şāki-i luṭf-ı Ḥudā-dād
Velî dil-rîş idüpdür fikr-i evlād

Ġam-ı evlād özge ibtilādur
Olursa miḫnet olmazsa belādur

Olup her biri kesb-i 'ilme meşġul
Beni eyler su'āl-i zerle mes'ul

İbrāhîm Paşa daḫi yevmî yigirmi aḳça iḫsān eyledi. Kendüsi bildügi gibi evlādına taḳsîm eyledi. Mevlānā 'Aşık ḳavline ve ba'z-ı muḳallidîn zu'munca Cāmî-i Rūmdur. Ḥālā ki ⁷⁴اين الثرى واين الثريا ḳavline mā-sadaḳ idügi ma'lūmdur. Bu sebeble ki Monlā Cāmî eş'arındaki nezāket ve meşnevîlerindeki ve inşāsındaki belāġat mûmāileyhden dūr idügi zāhir ü mefhūmdur. Ve bi'l-cümle hezle müte'alliḳ mukatṭa'âtta ve rubā'ıyyāt (K.418a) u mu'ammeyātta ve inşāya müteferri' İbret-nümā ve Terceme-i Nefehātta vāḳı' rengîn edālar ḫuşuşunda ḫod rütbesi memdūḫ u ğayr-i mezmūndur. Nihāyet *Ḥüsn ü Dil-i Āḫî* ṭururken anuñ mü'ellefi oḳınmaz. *Yūsuf u Züleyhā*-yı Ḥamdî var iken mezbūruñ meşnevîlerine raġbet olinmaz. Güyā ki sözlere nemekîn degüldür. Yāhūd kesret-i nemekden lezîz ü şîrîn degüldür. Eş'ar u ḳaşā'idî (Ü.415a) ḫod cerā'id-i rüzġardan külliyetle ma'dūmdur. (Hk.293a) Ve bi'l-cümle ekşer-i mü'ellefātından nesirde *Şeref-i İnsām* ve *Şevāhidü'n-Nübüvvesi* rāciḫdür. Mevlānā 'Aşık ḳavline *Menḳabet-i Veyse'l-Ḳarānî* ve *Şerḫ-i Dibāce-i Gülistān* ve *Şerḫ-i Mu'ammeyāt-ı Esmāü'l-Ḥüsnā* ve *Münşe'ätü Leṭā'ifi* ve nazmdan yukarıda zıkr olınanlardan ğayrı *Ferḫād-nāmesi* ve *Absāl ü Selāmām* ve *Maḳtel-i Ḥüseyni* ve *Şem' u Pervānesi* ve *Cābir-nāmesi* ve *Güy u Çevġām* var idügi vāzıḫdur. *Dīvān-ı eş'ān* ve *Luġat-i Fārisiyyesi* ve *Heft-Peykeri* daḫi naḳl olinmişdur. Ḥālā ki ekşeri nüşā-i mü'ellifde ḳalmış ve ba'z-ı mu'teberleri üçüncü dördüncü nüşāya dek yazıldığı işidilmişdür. Ammā eş'arı daḫi inşā-yı bisyārı gibi yā bir iyi pālūdedür. Ve yāhūd ḫam ḳopmuş çiçeği burnında bir mîve-i zehr-ālūdedür. Ne bir

⁷⁴ Yer nerede, Süreyya yıldızı nerede.

hâlet-bağış ‘âşıkâne gazeli görünmüşdür. Ne bir muhayyel hüsni edası mükemmel maṭla‘ u miyân beyti ortaya çıkmışdır. ‘Alâ külli hâl Rahmiden sonra Bursa şu‘arâsınıñ güzidesi tutilmağ câ’izdür. Zîrâ ki Celîlî müellefatından bunuñ âsârı efzûn idügi bârizdür. Ve Mevlânâ ‘Âşık tettebbu‘ında cümleden a‘lâ beyti bunlardur.

Nazm

Bilürem kûyunda hergiz zâr u âh eksik degül
Âdemîlikdür şehâ kıldan günâh eksik degül

Hâlâ ki zâr u âh edâsından her gün âh u vâh edâsı yeg idi. Bârî hağ (F.370a) edâ ile nev‘an muşanna‘ görünürdi.

Nazm

Çağrışur gökden melekler âh u zârımdan meded
Odlara yandum bu âh-ı pür-şerârımdan meded

MONLÂ LÂYİHİ: Sîrozîdür. Ol şehrden kıopan dervîşânuñ ma‘rûf u behreveridür. Nâmı Muştafâ olup gâh tarîk-ı ‘ilme sülûkla kesb-i şafâ eyledi gâhî Gülşenî hanqâhına intisâbla loğma-i kanâ‘ata iktifâ eyledi. Ba‘de zamânın Mekketullâha varup mücâvir oldı. Nice yıl sonra ⁷⁵ حب الوطن من الايمان nesîmi silsile-i irâdetin tahrik itmekle Rûma ‘avdet itdi. (Hk.293b) Mışır-ı Kâhireye geldükde ‘Ali Paşa-yı Cesîm anda beglerbegi bulunup fi‘l-cümle âşinâlığı sebkat eyledi. Hikmet Hudânuñdur giderek mîr-i mîrân-ı mesfûr ki vezîr-i a‘zam oldı tarîk-ı ‘ilme sülûkdan berî tekâlûf-i menâşib sıkletinden müctenib ü serseri bize bir dervîş-meşreb merd-i cerî olsa ki hâcemüz nâmına olup gâh u bî-gâh anuñla ülfetimüz tağakkuk balsa didügi eşnâlarda Lâyihi ṭab‘ına lâyiğ oldı. Kande ise görülsün didükde İstanbulda mevcûd bulındı. Fe-lâ cerem üç (H.360b) dört yıl miğdarı hâce-i muhterem ve muşâhib-i (K.428b) şâhib-i âsâf-şiyem olup kıapusu melâz-ı (Ü.415b) erbâb-ı hâcât ve kıapusu melce-i aşhâb-ı mühimmât iken kethüdâsı ve ba‘zı havâşı Lâyihinüñ irtişâdaki iştirâkını câ‘iz görmediler. Âhir bir tarîkla tefrikına daği fûrce bulmadılar. Renc-i behâğa ibtilası olmağla cüzzâm marâzına mübtelâ oldı didiler. Sizüñle bir şofraya yed şunması belki gâh u bî-gâh bir mak‘adda oturması câ‘iz degüldür diyu hekimâne tedârûkle red itdürdiler. Her çend ki be-hağğ-ı Hudâ behâğam didi diñlemediler. Meczûm degül idüğüme câzimüm kelâmını söyledi ısgâ eylemediler. Gördi ki gücle gökçeklik olmaz. Ayrılıp Sîroza gitdi. Az zamân geçmedin Paşası der-i devletde Lâyihi vaṭan-ı aşlîsi olan memleketde vefât itdi. Nihâyetsiz nefâ‘is-i kütûbe mâlik olmağın ekşerini vağf eyledi.

⁷⁵ Vatan sevgisi imandandır.

Şi'ri hâlince idi. Nitekim ma'rifet ü kemâli mişâlince idi.

Nazm

Çamuya feyzün irer bârgâhdur işigün
Şu resme kim felek-i mihr ü mâhdur işigün

Ṭarîḳ-ı Ka'be-i maḳşûd-ı reh-revân olsa
Cenâb-ı Hâzrete bir şâh-râhdur işigün

Çapuñda secde idersem revâdur ey Ka'bem
Şafâ vü Merve ḫaḳı kıblegâhdur işigün

Velâyet ıssı şu sultân-ı dehrsün sen kim
Livâ-yı ma' delete 'arşagâhdur (Hk.294a) işigün

Çapuñda özge olur mı bu Lâyihiye sened
Ġarîb ü bî-kes olana penâhdur işigün

MEVLÂNÂ LAṬİFİ: Nâmı 'Abdullaṭîf ve mevlidi Çaşamoni gibi cây-ı laṭîfdür. Vilâyet-i Rûmda tezkiretü's-şu'arâ cem'i evvelâ Seḫ Begden şâniyen bundan şâdir olmışdur. El-ḫaḳ ḫüb edâ eylemiş ve şüh u mergüb inşâ itmişdür. Egerçi kim şâlişen tezkire te'lif iden Monlâ 'Aşık râbı'an menâkıb-ı şu'arâ taşnîf eyleyen Kınalızâde Monlâ Ḥasan-ı fâyık mezbûrı mezemmet eylemişlerdür. Kendüsi Çaşamoni olmağla vatanını bilmedügi ehl-i nazmı kendü hemşehrîsi olmak üzre yazdı dimişlerdür. Ḥattâ tezkiresinün nâmını Çaşamoninâme ta'bir kılmışlardur. Hâlâ ki itdükleri ğaraz-ı (19) fâhişdür. Sözleri ⁷⁶من صنف قد استهدف mazmûnına mâ-şadaḳ olması mücib iftirâ-yı mühişdür.

Li münşiiḫi
Elüni gögsine ḳo inşâf it
Çalbini çirk-i ḫasedden sâf it

Ġazel ü kıṭ'a degüldür o kitâb
Baḫrı yok baḫrdur ol ṭurfa cevâb

Ḥaḳḳâ budur ki ḫüb edâ itmişdür. Buleğâ meslegine gitmişdür.

Li münşiiḫi
'Ayb-bin olma 'ayb-puş oligör

⁷⁶ Tasnif eden hedef olur.

Yā pesend eyle yā hāmūş olıgör

Sene şelāşe ve hamsin ve tis‘a miede ki ol eşerini inşā itmişdür kitāb u risāle ve münşe‘āt ü maķāle on iki muşannefātı olduğunu tezkire dībācesinde tezekkür eylemişdür. Fi‘l-ħaķiķa rebī‘a-i ezhār ve vaşf-ı āsāf-nāmdār (Ü.416a) ve yine şehr-i İstanbul vaşfında nazm u neşr bir risāle-i belāğat-şī‘ār bu ħaķirūñ manzūrı olmışdur. Ve kendüsi ile daħi sene sittin eşnālarında mücāleset ü muşāħabetimüz vukū‘ bulmışdur. Ol tārīħde (F.370b) ba‘z-ı ‘amā‘ir kitābetlerine ibtilādan şoñra (K.429a) Ĥazret-i Ebī Eyyūb-i Enşārī evķāfına kātib ve şā‘ir Yaħyā Beg mütevellī-i muħāsib idi. Rūzgār yazup yañılup iki ehl-i (Hk.294b) dilūñ şaħife-i murādātını kilik-i ‘ināyetle mersūm kılmışdı. Ba‘dehū Laţīfī Mışra ğitmiş idi. Anda ba‘zı müfidce kitābetlerle ri‘āyet olunup sedd-i ramaķ ħāşıl itmiş idi. Ĥattā ‘Āli-i nā-sāz-kārından vāfir şikāyet eyledi.

Nazm

Baña bu ‘āli-i bedden mi yā Rab bunca miħnetler
Bu ğün-ā-ğün melāmetler bu merħemsüz cerāħatler

beytini ħasb-i ħal idindi. Bu ebyāt daħi anuñ varidātındandur.

Ve lehū

Sürme çeksün özünü nergis-i mestānuñdan
Şānenūñ ğitsün eli zūlf-i perişānuñdan

Dıĝer

Biz kim ğubār-ı pāy-ı seg-i kūy-ı dil-berüz
Ulularuñ ayaĝı tozı ħāk-i kemterüz

Naķş-i dü-kevni āyine-i cāmda seyr ider

Faķr u fenā seririne mālīk Sikenderüz

LA‘LĪ: Tārīķ-i ‘ilmden ferāğat itmiş Üskübde sedd-i ramaķ içün ba‘z-ı cihāta ķanā‘at itmiş ķalmış abdāl-meşreb kişi idi.

Min ebyatihī

Zāhidūñ başında cennet ‘āşıķuñ dīdār-ı yār
Lā-cerem her kişinūñ başında bir sevdāsı var

LEM‘Ī: Lāmi‘ī merħūmuñ oĝlıdur. Bir derviş kişi imiş. Ĥattā şanāyi‘-ı ‘arūziyyeden bir risāle te‘lif idüp şehzāde Sulţān Meħemmed Ĥana şunup mülāzım olmuş. Ba‘dehū kırķ aķça ile İçil müderrisi iken vefāt

eylemiş.(H.370a)

Min nazmihî
Fikr-i zülfüñdür şeb-i zulmetde cân eglencesi
Gicelerle murğun olur âşiyân eglencesi

LİVĀYĪ: Nāmı Hızrdur. İstanbul kuloğullarından iken taḥşil-i ma'rifet itmışdür. Haḫ budur ki bu maṭla'ı kem degüldür.

Nazm
Şöyle sakla sırr-ı ışkı tende cânuñ tuymasun
Belki adın añma agzında zebānuñ tuymasun

ME'ĀLĪ ÇELEBĪ: Beyne'l-kuḫāt Yarhisārođlı Köse Me'ālĪ diyu meŝhūr 'acebe-rüy u laṭife-güy u mürüvvet-hüy bir zarĪf idügi mezkürdür. Elbette 'avretlerden hārib ve dil-ber cevānlar seyrine rāğib olmağla Miḥāliç kādĪsı iken bir kul oğına ibtilāsı ve ol 'iŝvekāruñ derdmende bir ğarĪb cev ü cefāsı (Hk.295a) Tezkire-i 'Āŝıķda meŝtürdür. Menķüldür ki 'ilm ü fazlı muḫtezāsınca mevālĪ-i 'izāmdan olması muḫarrer iken hezliyyāta rağbeti yüzinden vicāheti (Ü.416b) māni' olmış. Ol dađi görmüş olmaz kaŝaba kādĪlıđına kāni' olmış. Ḥattā bir kere medreseye dek ğālib olur. KāzĪ 'askerler tereddüd itmegin bu maḫüle bir hicve rāğib olur.

Nazm
Kime ağlayum bu zulm-ı nā-ḫaḫ u bĪ-dāddan
KāzĪ-'askerler degül maḫzüz 'adl ü dāddan

Her każiyye lāyıkınca 'arz olınsa dir idüm
Hük-m-i sulṭāndur siyāset ağlama cellāddan

Medrese virdüklerinüñ ekŝerinden yeg idüm
Ben daği bir toğrı ḫarf öğrenmedin üstāddan

Tācizāde şefkat itmez Zeyrekoğlı n'eylesün
Āŝinādan ḫayr gelmez ne umarsun yāddan

Zulm-i devrandan Me'ālĪ nice inlersün nice
Kimse iŝitmeyicek aŝşı ne bu feryāddan

El-kışşa ğāḫ ŝofyaya ğāḫ Filibeye kādĪ olmış. Çak ŝoñra Sulṭān Süleymān Ḥan cülüsında izdiyād-ı devlet ü 'unvān bulmuş. Ya'ni ki ŝehzādeliđi ḫālinde Me'ālĪ Maĝnisada bulunmuş. Nazm u neşr ile āŝinālık

kesb itmegin eşnā-yı saltānatda kendüyi tıyurmuş. Hattā kumaş çullar ve gümüşden zencir yularlar ile bir iki yararca atlar çekmiş. Bi-tarıķı't-te' bīd Gelibolı kazası virilüp 'amā'ir-i sultāniden Bolayır tevliyeti (K.429b) yevmi yüz aqça ile zamime kılnmış. Bu vech ile huşul-i merāmdan şoñra on yıl miqđarı 'ömr sürüp refāh-ı hālle geçinmiş 'āķıbet sene işnā ve erba'ın ve tis'a mie tārīhinde fevt olmuş. Hattā kendüden bu maķüle bir tārīh şudurı taķaķkuk bulmuş.

Nazm

Me'ālī çünki 'azm itdi kapuña
Hudāyā raħmüñ ile eyle tekrım

Habībüñ hürmetine yā İlāhī
Müyesser kıl aña cennetde tesnım

Vefātına melekler didi tārīh
Me'ālī Haķķa kıldı cānı teslım

Kendü kedisi vefātına

Nazm

N'idelüm āh pisi n'eyleyelüm vāh pisi

ser-bendini müştemil (F.371a) merşiye dimişdür. Letā'ife müte'allıķ (Hk.295b) daģı nice sözler söylemişdür. Eş'arınuñ mükemmel divānı menķöldür. Hālā ki nā-yāb u ğayr-i mevşöldür.

Min ebyatihī

Şunsam n'ola göñül varaķın dil-rübālara
Kāģıd şunar çü zulm gören pādişālara

Ve lehū

Reşk-i gülzār itdi yārūñ haķ ruħ-ı zībāsını
Bāģ-ı 'ālem oda yaķsun lāle-i hamrāsını

Şūfi haylī ma'rifetdür çok hünerdür bilmiş ol
Dil-berüñ a'lāsını bilmek meyüñ ğarrāsını

Vā'ız-i şehr öyle beñzer dōstlar oğlan sever
Hücesine deģişürür tırmaz öli halvāsını

Merhūm bir derece de kūseç imiş ki ašlā riŝi görünmemegin görenlerin gülmemesi güç imiş. Zīrā ki min vech kendüsi bir üştüre dönüp burnı anda örgüç imiş (Ü.417a). Bu dađı anuñ hezliyātındandır.

Ve lehū
Denedi ‘āli-i naħsin Me‘ālī
Dağı manşıb diyu ol ağzın açmaz

Ne yüzle istesün ol manşıbı kim
Ki seyrekdür ŝaķalı sözi geçmez

Dığer
Pireler Arnavud bitler Urusdur
Yavuzdur tahta biti Engürüsdür

MAĞREMİ: İstanbullıdır. Müddet-i medīd Ğalaçada niyābetle rüzgāruñ geçürmiş ba‘z-ı zurefā ve şu‘arāya hem-dem olup ni‘metini yedürmiş içürmiş kimsedir. Bir tārīhde ŝaħn müderrislerinüñ şahid-bāzlarından Pīrī Paŝazāde Meħemmed Çelebi ve Aŝçızāde (H.370b) Ğasan Çelebi tebdīl ŝüretle Ğalaçaya geçmişler. Paskalya cem‘iyyeti olmağın muğ-beçe dil-berler seyrine rağbet idüp deyr içine girmişler. İttifāķ Maħremī bunları seçmiş.

Nazm
Ğalaçaya şanem seyrine gelmiş
Sitanbuldan bir iki dīn ulusı

bedīhesini dimiş. Ğattā Paŝazāde işitdükde Ğalaça kādīsına Ğaber gönderüp niyābetden ‘azl itdürmiş. Bir zamān Selānikde dağı niyābet idüp gemi ile gelürken küffāra esir olmuş. Ba‘dehū ehl ü‘iyālını rehn idüp der-i devlete geldükde vefātı ta‘ayyün bulmuş. Ğattā Naķķāŝ Ğaydar ki Nigāri-maħlaŝdur mezbūruñ yār-ı kadīmi olmağın kendüden ŝonra erbāb-ı devletden biñ yedi yüz filori cem‘ idüp anları ķurtarmış.

Li münŝiihī
Zihī mürüvvet zihī fütüvvet zihī Ğaķīķat zihī uğuvvet

Mezbūr Maħremī Sultān Selīm ve Sultān Süleymānuñ (Hk.296a) Ğazāların nazm itmişdür. *BasıĖ-nāme*-nām bir risāle diyüp ŝāfī Türki dilden bu maķūle ebyātla nazm getürmişdür.

Nazm
Gördüm segirdür ol ala gözlü geyik gibi

DüŒdüm Œaı duzağına bön üveyik gibi

Ėazel

Āb-1 zencirũn sürür   ışkuñla bir Œuridedür
Seyr için rüŒen-cemālũn her habābı didedür

İdemez Œahrā-niŒin-i   ışk ile seyr ü sülük
Sākin-i kũh u belā vü ğam   aceb vādidedür

Geçdi   ömrüm ol dehenden bir cevāb (K.430a) iŒitmedüm
Ėātır-1 Œuride Œanmañ yok yire rencidedür

Maħremi ma  nā-yı ğayre itme zinhār iltifāt
Lezzet-i kāmil olur mı anda kim ħāyidedür

Ve mezbūr Maħremi KeŒfi-i sābıķı hicv idüp dimiŒdür.

Nazm

KeŒfi menkũhesine bez aldı
Alduğı bez velik seyrek idi

Göricek anı didi ħatunı
Baña bundan ise Œıķı yeg idi

Ol dağı Maħremi ħaķķında söylemiŒdür.

KeŒfi-güyed

Maħremi maħremũn bir ev almıŒ
Œatuban levĥini otağasını

Yuķarısını saña ħāŒ itmiŒ
Vaķf-1   am eylemiŒ aŒađısını

MAĖVİ: İstanbuldan BāzārbaŒızāde dimekle meŒhūr nām-1 māder-zādı Ėasan olup   ahd-i cevānide ħüsn ü cemālle (Ü.417b) mezkūr bir kimse imiŒ.   Unfuvān-1 Œebābı ħālinde ki   ilm-i mūsikide ve perendelikde ve silāĥ-Œörlükde ve tir-edāzlıkda her cihetle hünerverlikden ğayrı cihet-i   ilmiyyesi dađı ma  mūr imiŒ. MuŒāĥabeti ħod maĥbu -1 ħulüb idüĝi meŒhūr imiŒ. Aĥır Anađolı vilāyetindeki ħuzātuñ meŒāhirinden olmiŒ. Kendüden bu maĥüle pesendide ebyāt dađı Œudūr bulmiŒ.

Nazm

Gözüñle kıaddüñ ü zülf-i hamuñ müsellemdür
Teraħħum eyle begüm ‘aşıka bu ‘alemdür

Leb-be-leb olduğı için leb-i dil-dāra kıabaķ
Teşne-diller anı ağızından öperler şıbadak

MÜDĀMÎ: Kıuzātđan Gelibolılı Kıara Memi Çelebidür. Şarı ‘Ali Çelebi-nām birāderi dağı vardur. Biri kıazāda mefħhar-ı aķrān olduğı gibi biri kıarıķ-ı kıtābetde ve yārān-ı ‘ıyş u tena‘‘uma taħriş ü rağbetde medħ u ta‘rife sezāvārdur. Ölür dirilürdi bir gice şoħbetsiz olmazdı. Gündüzini dağı cem‘ıyyetsiz geçürmezdi. (F.371b) Ma‘a zālik cüll-i himmeti gāh olırdı bir gice iki üç meclis şavmağa rağbetle zühür bulırdı. Egerçi kim Mevlānā ‘Aşıķ *Muħammediye* şāħibi Yazıcızādenüñ aķrabāsına lāhik zann itmişdür. Hālā ki ħāneleri anuñ merķadine hem-civār olmağın gālaķ itmek kıarıķına gitmişdür. Bu maķla‘ mezbür Müdāmīñüñ eş‘ārındandır.

Min ebyātihī
Kūh-ı ğam çeşmesidür çeşm-i güher yaş degül
Satır-ı tārīħdür üstinde anuñ kıaş degül

MERDÜMÎ: İstanbullıdır. Ğalaķa Emīni ‘Ali Çelebi-nām sipāhīñüñ oğlıdır. Mezbūruñ babası ħüsn-i ħattā şöhre-i küttāb burīdesi ħōd pesendīde-i aħbāb bir kāmīl ü ħünerver idi. Ħattā bir kere *Şāħī Dīvānmı* tamāman kesdi. Veled-i şulbisi Merdümi Kıad temmet lafzını aña tārīħ düşürdi. Ba‘dehū pādişāh-ı ‘ālem-penāha şunup ri‘āyet olındı. Ammā mezbür Merdümi zamānında bir ħüsn-dār cevan idi ki göz merdümi gibi her lahzā manzūr-ı a‘yān idi. Ele kıanbūr alduķda nevāħtından zühre sāzın yere çalmağ ister idi. Neğamāta kıoyılduķda (H.371a) Ebu Naşr-ı Fāryābī ‘ālem-i rūħānīden aħsente şadāların mükerrer iderdi. İntihā-yı ‘ömrinde Üsküb kıazāsına vāşıl oldu. Kıırķ āyet ve kıırķ ħadış tertīb idüp ikişer beytle tercemesin yazdı ve nāmını *Tuħfetü’l-İslām* kıodı. Bu ebyāt ol eşerindendir. Ħaķķā ki bu ħuşuşda teferrüd itmişdür.

فاما اليتيم فلا تقهر - واما السائل فلا تنهر⁷⁷

Nazm
Māl-ı eytām zehr-i kıātildür
Yiyüp anı yetīme kıahr itme

Eşķ-i sā’il esās-ı ‘ömri yıķar

⁷⁷ Öyleyse sakın öksüzü ezme, dilenciye azarlama (Duha, 9-10).

Şaķın anı ķapuñda nehr itme

Dġger

Yoġ idi ‘ālemdede dermān dilde derdüñ var iken

‘Işķınıñ dārü’ş-şifāsında göñül (Ü.418a) bīmār iken

Ve lehū

‘Ārızuñda beñlerüñ od üzre şan ‘anber yaķar

Kākülüñ gūyā ki hindū-beççedür micmer yaķar

MESTĪ: Novaberde nām şehirdendür. Nev‘an (K.430b) inşāya ķādir üslūb-ı mu‘ammāda māhir bāde-nūş u żarīf ve rind u şehlevend bir ħarīf imiş.

Min ebyātihi

N’idem ki rāz açup ķan aġlasa dīde dil-i zāra

Acır merdüm olan ķanlusı olsa çeşm-i ħūn-bāra

Ve lehū

Olalıdan dil-i dīvāne şaçuñ meftūnı (Hk.297a)

‘Işķ vādīsiniñ ey dōst benüm Mecnūnı

MÜSLİMĪ: Kuzāt-ı ķaşabātdandur. Ĥamīdiyyü’l-aşl olan Kınalızāde ‘Ali Çelebi Efendiniñ sinnen birāder-i mihteridür. Kırķ aķçe İçil medresesinden Amasiyyeye ķādī oldı. Lākin Şehzāde Sulţān Bāyezid fetretine rāst gelmeġin rūzgār-ı ġaddār anuñ cevriñi müteķādī oldı. Nice zamān bī-manşib tırdı. Şoñra Maħalle ķazasın taleb itdükde ehluñu maħalluñu dinildi. Türkī ve Fārisī eş‘arı vardur. Ekşeri pesend ü taħşine sezāvārdur. Ĥattā *Deryā-yı Ebrār* tetebbu‘ında *Behçetü’l-Esrār*-nām ķaşīde nazm eylemişdür. Maţla‘ı budur.

Min ebyātihi

حسرونرا تاج زرین برسرا ارچه زیورست

78 تاج زر را هر که اود رسر نیارد سرورست

Ve lehū

در تتبع قصده ظهیر

صلا ی عیش بکردون رسن دلا اکنون

⁷⁸ Her ne kadar altın taç sultanların başını süslüyorsa da asıl sultan, onu başına giymeyendir.

که دشت کشت چون کردون زسبر بو قلمون
سوی چمن حرکت کون در ابتدای بهار
در ابتدا میعذر بوگ از انکه سکون⁷⁹

Ve lehū
Mā'ī dülbendi ile kākūli ol tersānuñ
Göge çekilmesidür fi'l-meşel ejderhānuñ

Ve lehū
Ka'be görmezse işigüñ neme yarar şanemā
Tutalum iki gözümüñ biridür kıble-nümā

Dıger
Kad-i bālāsı 'alem-tek elifdür rāst nāz içre
Benüm ham kāmētüm peyveste yā gibi niyāz içre

MEŞREBİ: Nefs-i İstanbuldan bir bıçağkızāde idi ve nüķüş-ı 'ilm ü ma'rifetden levh-i zihni sāde idi. Ya'ni ki ancak sevād-hānlığı var idi. Ve ba'zı hoş-āvāz sāzendelerle yār idi. Āhır haydar-hāne mücāvirlere karşıdı. Şemle-puş u ihrām ber-düş olup qalenderler ile yıldızı barışdı. Bu hālle sene işnā ve sittin ve tis' a miede fevt oldu.

Nazmuhū
Fırākuñla za'if ü nā-tüvān ü derd-nākem ben
Ġamuñdan şerha şerha pāre pāre çāk çākem ben

Kimi öldürse ihyā eyler ol 'İsī-şıfat ammā
Bu ben ölümlüsin katl eylemez añā helākem ben

MUŞTAFĀ ÇELEBİ: Piriştinelidür. Nice rüzgār defter-hāne-i Hākanide kitābet idüp emānet ü istikāmetle şöret bulmağın sene sittin ve tis' a mie (Hk.297b) eşnalarında ol zümreye defterdār olmuş idi. Bī-mağlaşlığı kendüye mağlaş'add idüp *Mihr ü Vefā* kışşasını nazm eylemişdür. Ba'z-ı ebyātı daği mezkūrdur. (Ü.418b) Hālā ki ğayr-ı meşhūrdur. Feammā bu beytler ol kitābdan olmağ üzre tezkirede mestūrdur.

Nazm
Virür rüy-ı siyāhum vechine nūr

⁷⁹ Ey gönül, aşk çağrısını şimdi feleğe ulaştır; ova dönüp dolaşmaktan felek gibi bukalemuna döndü. (?) Baharın başında kırlara doğru hareket et, başlangıçta sessizlikten dolayı her şey mazur görülür.

Çıkar Hindūstandan Rūma kāfūr (F.372a)

Dönüpdür çüb-ı huşka dest ü pâyum
Atıldı oğum u yaşıldı yayum

Vücūdum nahlini şeyb eyledi pest
Hayātum çeşme-sārından yudum mest

Tülek-hāne durur bu dār-ı ālem
Döker bāl ü perin içinde ādem

Toğan urmaz içinde bu cihandur
Niçe yavru uçurmuş āşiyandur

Nitekim bu haķır ya' nī mü'ellif-i kesirü't-taksir sene seb' in ve tis' a mie tarihinde ol kıssa-i meşhureyi nazm itmişdür (K.431a). Şahs-ı mezburuñ taşnifini görmedin huşuşa ki haberin işitmedin (H.371b) nihāyetine iletmişdüm. Meger ki baħrında daħi muvāfaķat itmişüm. Ya' nī ki nādāniste anuñ gitdügi tarıķa gitmişüm. Hālā ki üslüb-ı nazmdaki teğāyüri zāhirdür. Hüsn-i edāda vü taħayyülātında tebāyini hōd bāriz ü bāhirdür.

Der-vaşf-ı bezm
Şarāb olmayıcaķ bağı n'iderler
Erenler odsuz ocağı n'iderler

Şarāb olmasa külhandur bu gülşen
Çemen hōd zühre müstağraķ nişimen

Eger meyden ğinā virseydi lāle
Tehi' arz itmek olmazdı piyāle

MU'İDİ: Rūmilinde Kalkandelen nām kaşabadandur. Babası mu' id olmağın bu maħlaşı ihtiyār itmiş. Kendüsi tarıķdan ferāgatla ĥacc-ı şerifden gelürken Mışırda iķāmet idüp beytü'l-māl kitābetinde evķātını ebyāt nazmına şarf iderken dünyādan gitmişdür. Zu'munca rüzgāruñ ferd-i yektası ve şu'arā-yı Rūmuñ ferid-i bi-hemtası idi. Hālā ki nazmında olan me'al rütbesine dāl ve bā' iş-i istidlāldür. *Maħzenü'l-Esrār* baħrında *Vāmıķ u 'Azrāsı* ve buhūr-ı mütenevvi' adan manzūm ba' zı hikāyāt-ı nazm-ārāsı vardır. Eş'ārından bunlar ile iktifā olınmışdur.

Nazmuhū

Tāli‘um naḥs olduğı çarḥ -ı sitem-gerden midür (Hk.298a)
Başuma bunca belā dilden mi dil-berden midür

Defter-i ‘uşşāka yazmıssun raķībi tūtalum
Gel sen inşāf eyle andan ol bu defterden midür

Dīger
Ėam beni öldürdi il şād olduğından baña ne
Ben yıķıldum Ėayruñ ābād olduğından baña ne

Çün benüm ḥālüm bilinmez biñ kez ölsem derd ile
Her kişinüñ zūlmüne dād olduđından baña ne

MÜ’MİN: Pirizren nām kaşabadan imiş. Kendüye ve şehrine ve şi‘rine ḥüsn-i zann üzere imiş. Rüy-ı zemīnde Pür-zerrin ve anda benüm gibi şā‘ir-i güzīn ve manzūm sözlerde benüm eş‘arum gibi dürer-i semīn gelmiş degüldür dir idi. Cāmī ve Ḥāfız benüm ‘aşrumda gelse baña bi’z-zarūre baş egerler idi diyu söylerdi. Dānişmend nāmına olup sarāyda (Ü.419a) Baltacılar ḥā‘esi oldu. Lillāhi’l-ḥamd böyle bir rütbe-i ‘āliyyeye yetdüm diyu bıyığın balta kesmedüği ta‘ayyün buldı. Gāh def‘aten elli aķça medrese istedi gāh oldu ki yüz elli aķça kādīlīga tenezzül itdi. ‘Aķıbet altı aķçe vazifeye kanā‘at kıldı. Dā‘imā şūreti çirkin u vesahnāk destārı ve cāmesi sād-çāk rüyı nā-şüste gāh riş ü sebeleti nā-terāşide ḥuşuşā jülīde her yiri nā-pāk bir şahş idi. Ma‘a zālik mülük-ı kefere evlādından geçinürdi. Cedd-i nā-pāki Sāfūr-nām gebr-i mağrūr idüğün ḥaber virürdi. Ḥattā Sāfūr-nāme-nām bir kitab nazm itmiş idi. Ebyātını otuz biñ beyt ḥisābına eylemiş idi. Erkān-ı ḥamse-i İslāmiyye-nām manzūmesini Rüstem Paşaya virmiş idi. Mü‘ellefātı desteye çıķduđını anda bildürmiş idi. Bu beytler şeh-nāmesindendür.

Nazm
Olupdur ol güllerle şahrā yine
Hezār āb-Ėine yā bir āyīne

Ney-i nīze irdükçe şarşar-mişāl
Söyinürdi kandīl-i ‘ömr-i ricāl

Ve lehū
Efendi devr-i ‘adlūñde revā mı
Ḥarāb ola yıķıla bir ‘imāret

Pilavınıñ şorarsañ dānesini

Sinirmek key hüner (K.431b) yutmaq kerâmet

Fodulası yenilmez yaĥnisi çig
Ta'âmında ne lezzet var ne hâlet

MEYLÎ: Burusevidür. Bir gözi kör ve bir qolı qolak ve bir ayağı saqatdur. Hâlâ ki fitne fenninde ayaĥın çeker bulunmayup kendüsi (Hk.298b) faqatdur. (?)

Min nazmihi
Murğ-ı dil ey yüzi gül küyına varmağ ister
Talbınur bâl ü peri yoğ iken uçmağ ister

NIŞĀRÎ: Sîrozî bir şâ'ir-i şâhib-vücüddur. Qadri Efendiden mülâzım olup hâlâ zümre-i kużâtndan ma'düddur. Evvelâ Türki eş'âra küşiş eyledi bir nice divân oldıracak sözler söyledi. Ba'dehü Fârisî-güyluğa başladı. Sâ'ir şu'arânuñ gazeliyyâtı tetebbu'ına tenezzül itmeyüp Hâce Hâfız Divânına el urdı. Elifden başlayup (F.372b) yâya varınca nezâir diyüp gâyete irgürdi. Çak soñra fuşahâ-yı 'Araba ulaşdı. Anlardan daĥı Farazdâka ve Hassâna (H.370a) ulaşdı. Ekşeriyâ şarıca kuţniler giyinürdi. Derünü vü birünü zerd renk libâslara girüp şalınurdi.

Ve lehü
Şüfiyâ var oda ur ĥanqâh ü nâmûsı
Zâhidâ gel yile vir şavma' a vü sâlûsı

Nice germ olmayalum başda hevâ-yı zülfüñ
Dil-i sevdâ-zedeye mirvaĥadur tævûsı

Bend-i zencîr-i ĥam itmişdür o leylî zülfüñ
Dil-i mecnûn mı ol silsile-i ĥîsûsı

Zülf-i cânâne vefâ kişverinüñ sulţanı
Çeşm-i fettâni belâ 'askerinüñ cäsûsı

Ey Nişârî yürü vassâf-ı cemâl-i yâr ol
Qo ĥikâyat-ı Cem ü ĥusrev ü Keykāvûsı

Min lisâni'l-'Arabiyye

ابن ذكاء خده كا من كفر جعده
غيهب ليل صدغه ساتر صبح حده

صبح ها و صاله لمن تاب بظل هجره
يوم عداده لمن كان على و اداه
فى شرف و بهجه صار فرید عصره
ظل و حدید دهره باب فسیح و حده
عسعس لیل جوره ادبر یوم عدله
80 اخلف امر و عده تستر ی فاء عهده

Fārisīde kendüler taqrır itdükde her beytinüñ müte'addid me'ānisi muqarrerdür. Ğayriler taşavvurında ammā huşul-i fehvāsı ğayr-ı müyesserdür.

NIŞANĪ: Celālzāde Muşafā Çelebidür. Vilādetleri Tosyada vākı' Celāl-nām bir kādī oğlu idügi şayı'dur. Nazm u neşleri 'uzübet-i kelāmda yeksān nitekim 'ilm u ma'rifetleri meziyyetde tevemāndur. Feammā şehāda Mu'an ibni Za'ideden keremi ziyāde mürüvvet ü 'aāda Hātem-i Tāiye teşbihleri fevka'l-'ādedür. Ğarābet bundadır ki üç birāder idi. Üçü daḥi ma'ārif ü leṭā'ifde birbirlerine hem-ser idi. (Hk.299a) Biri daḥi mevāliden Şāliḥ Efendi idi ki şī'r ü inşāda bir nāmdār-ı hünerver idi. Biri 'Aṭāullāh Beg idi ki 'Aṭāyi maḥlaşı ile zümre-i şu'arāya serdefter idi. 'İraḳeyn seferinde sene ihdā ve erba'in ve tis'a mie tāriḥinde nişāncılık manşıbı virildi. Yigirmi üç yıl edā-yı ḥizmetden soñra istiḡnā idüp ferāḡati evlā gördiler. Ba'zılar kavlince Rüstem Paşa kendüyi sevmemegin yirüñizi oḡluñiza 'arz idelüm diyu evvelā 'azline rızā eyledi. Ba'dehū āḫer kimseye virüp kendüyi bir miqdār tekā'üdle mütesellī kılamak istedi. Hālā ki qadr-şinās-ı devrān (K.432a) ya'nī pādīşāh-ı 'ālem-penāh ri'āyetinde cüll-i himmet kıldı. Manşıbı ḥālinde mutaşarrıf olduḡı ḥāşları cemī'an ber-vech-i tekā'üd virilmesini emr itdi. Tekrār yine fetḥ-i Sigetvār eşnālarında nişāncı oldu. Sene ihdā ve erba'in ve tis'a mie tāriḥinde fevt olunca meks ile ta'ayyün buldı. Ve ammā evvelā ḫile ile 'azl olındı. Evvelki iltifātı bulmamaḡın

Nazmuhū

'Aceb mi göklere aḡsa fiḡānum

Elümden uçdı şāhin-i nişānum

ser-bendi ile tercī- bend didi. Ve tariḫ-ı inşāda *Mi'rācu'n-Nübüvve*-nām bir kitāb te'lif eyledi. Ya'nī ki Fārisīden terceme idüp ḥüsn-i edā ile taşnif eyledi. Ve yine tevāriḥden *Ṭabaḳātü'l-Memālik*-nām bir kitāb-ı müsteṭāb eşer ḳodı ki her gören pesend ü ta'rif itdi. Ve yine tekā'üdden

⁸⁰ Sabahleyin zulfündeki kıvrımın yanaḡı örtüp kapatması gibi gecenin esintisi de sabah pırıltılarını örtüyor.

Kapısında hasretle bekleyen ona erişir, onu seven de birgün bu sevgiye layık olur.

O çağının yegāne şerefli ve değerlisi idi aynı zamanda asrının da eşsiz ve benzersizi, kapısı hep açıktı.

Bütün mülklerin sahibi olan varlığa hamdediyorum. Onun yakınında oturan ona bağlanıp kulu kölesi oluyor.

Ondan uzaklaşmak beni üzer, yakınlığı ise sevindirir, uzaklaşışı beni gama gark eder, dönüşü ise mutluluḡa.

Gece sıkıntıları onun varlığı ile yok oluyor.

Herhangi bir meselede bir yanlışlığa sebep olduğunda, güvenilirliği kusurunu örtüyor.

şoñra *Mevāhibü'l-Ahlāk*-nām bir eşer dağı ıodı. Güzide eş'arından tezkirelerde yazılan bunlardır.

Min ebyatihī
Semen-sā kākülün kim şafha-i ruhsāra yasdanmış
İki hindūya beñzer kim yatup gülzāra yasdanmıř

Ve lehū
Nedür ey dil bu āh u nāle 'ışkı böyle fāř itmek
Saña mı ıaldı ey dīde cihānı böyle yaş itmek

Giderme şafha-i ħüsnünde ħaıtuñ sebze-i terdür
Zarardur (Ü.420a) bu muıaııııı al evrākı tırāř itmek

Ve lehū
Ey cebīni maıv iden māh-ı münirün pertevīn
Ruşen eyle nūr-ı (Hk.299b) ruhsaruñla gel gönüm evin

NAZMİ: Edirnelidür. Nām-ı māder-zādı Meıhemmed olup cemī'-i 'ömrün tetebbu'-ı eş'ara şarf idüp *Nezā'ir-i Nazmī* nām mecmu'ası vardur. Haı budur ki nihāyetsiz güzide eş'ar derüp kendünün dağı mükemmel dīvānı pesende sezāvārdur. Evā'il-i ħālinde yeñiçeri imiş. Şoñra bölüğe ııkup silāıdārlara ilıak olınmış.

Min ebyatihī
Dehānuñ būseseñ ıılmaı temennā
Bir olmaz fikrdür yoı yire cānā

Nice bir ıolı āy vāy ile küyün
Yazııııı ehl-i'ıřkıñ āhın alma

Leıāfet birle zātuñ gerçi cevher
Velī ıalbüñ nigārā seng-i ħārā

ıavāf-ı Ka'be-i küyuñ şafāsın
Bulır mı (H.372b) ħacca varsa şūfi farzā

Şataşdum Naımiyā bir özge derde
Devāsın bulmaya 'ālemde derdā

Ve şan'at-ı maılıb-ı müstevide bu kıı'at dağı anuındur

Nazm

خوش کمالک همه کلامک شوخ اشناى لالى انشا
شورخ بالال اب خروش اتش تاهب بهار شننا

NI‘METİ̇: İsmi Ni‘metullāhdur. Vālid u vālide cānibinden şeyhzāde ya‘nī ki şerīfū‘t-ṭarafeyn bir merdümzādedür. Qal‘a-i Hönazda toğmiş karibindeki Deñizli-nām qaşabada vücūda gelmişdür. Nice rüzgār dānişmend olduqdan şoñra mülāzım oldı *Risāle-i Qalemiyye* ile beyne‘l-bulegā iştihār-ı küllī buldı. Ve baħr-ı serī‘ da *Yūsuf u Züleyhā* söyledi. Eş‘ārını daħi tertīb-i ħurūf üzre dīvān eyledi

Nazm

Tā kim cihāna pertev-i ħüsni yayılmadı
Māhiyyetini ol güneşüñ kimse bilmedi

Göz göre nūr ħiyre ider çeşm-i merdümi
Ol āfitāb-ı ħüsne kemāhī baqılmadı

Ve lehū (K.432b)

‘Aks-i müjgān-ı ruħın dīde dil ü cānā şunar
Şanki berber ele āyīne ile şāne şunar

NA‘İMİ̇: Çeşmecizāde dimekle meşhūr Ni‘metullah Çelebidür ki İstanbul içinde elli aqçe ile müderris olmuşdur. Ekābir qaşularında tereddüd itdügiçün aqrānına göre qat‘-ı merātib (Hk.300a) behresin bulmamışdur.

Nazm

Āsitanuñdur şehā dergāh-ı a‘lāmuz bizüm
Haq bilür ħayrı qaşudan yoq temannāmuz bizüm

Qullaruñ ‘ālī-cenāb ise biz eñ ednāsıyuz
Yoluña olsun fedā a‘lāmuz ednāmuz bizüm

NA‘İMİ̇-İ ŞĀNİ̇: İstanbullıdır. Ehl-i qalem zümresinden olmağla ‘Ali Paşa-yı cesimüñ zamān-ı vezāretinde re‘īs-i küttāb olmuşdur. Ĥālince nazmı vardır. Küllü kātib tā‘rifinde dāħil iken bu deñlü dāniş ü binişle medħ u ta‘rife sezāvārdur.

Nazmuhū

Cānā dime vişālūme irmek muħāldür (Ü.420b)

Kim bile Hâk müyesser ide ihtimâldür

Mağrūr olma manşıb-ı hüsne igen begüm
Bâkî degüldür elde bu bir dest-mâldür

Gönlümde gözlerüñ senüñ ey Leylî-i cemâl
Mecnûna üns bağlamış iki ğazâldür

Cânâ murâdı şî'r degüldür Na'îmîñ
Belki cenâb-ı 'âlîye bir 'arz-ı hâldür

NIKÂBÎ: İznikîdür. Muhyiddîn Fenârîden mülâzım olup giderek kâdî-i Keşân oldı. Eşnâ-yı seferinde reh-zenân-ı merdüm-keşâna râst gelüp keşân-ber-keşân darb-ı tîğ u külüngle bî-nâm u nişân oldı.

Ve lehû
Būsene dil kânı' olmaz vaşlınuñ şeydâsıdur
Döstüm ma'zür tut dünyâ ama' dünyâsıdur

Ve lehû
Hâk-i pây-ı yâr için ırmaz yeler bād-ı seher
Kendüyi göstermez ammâ sürmeyi gözden siler

NAKŞÎ: İstanbullıdur. Naqqâşlar zümresinüñ ve müneccimîn fırkasınıñ üstâd-ı maqbûlidür. Şâ' iriyyeti dañi kem degüldür. Ya' nî ki ol meziyyeti dañi mübhem degüldür. Bu hünelerinden ğayrı dehrîligi muqarrer rafz u ilhâd şivesine rağbeti mükerrer bir kişidür. Ma' a zâlik merdümeleri zemm itmek heccâvlık lu' betine dad virmek kendinüñ işidür. Ammâ naqqâşlığı müsellemdür. Takvîm istihrâcında ve ol fenne müteferri' mezâyâda bir dañıka-şinâs âdemdür. Sultân Süleymân Han Câmî'i ki yapıldı. Dârü'l-mülk-i İstanbuldaki müneccimîn içinde mümtâz olmağın sâ' atçılığı aña virildi. Bir zamân üstâd Şâh Kulu Naqqâşdan her ğüne naqq murâd idinmiş (Hk.300b). Huşul-i merâmı 'avq olınduğda bu kıt' ayı gönderüp muhaşşalü'l-merâm olmış.

Nazmuhû
Gönlümi eglemege 'Alî' ışkına begüm
Gel bâri eyle sîneme bir zü'l-fekâr naqq

İltüp şuya şusuz getürür Mânîyi revân
Dest-i leâfetinden olan âb-dâr naqq

Alma gözüm yaşını şaķın naķş-ı hüsniñi
Şu toķınunca olmaz igen pāyidār naķş

Her biri kebkebenüñ izidür hāk-riz iden
Olsa ‘aceb mi yürüdügin reh-güzār naķş

NİGĀHĪ: Nefs-i İstanbulda zuhūr itmiş bir kâbil cevān imiş gāh tariķ-ı
‘ilme sülük itmiş gāh taḫşil-i kitābete küşiş kılmış bir pesendide-şān
imiş. Feammā çokluk mu‘ammer olmamış. Bī-vefā dünyāda cefādan
ğayrı nesneye dest-res bulmamış.

Nazm
Tenhā senüñle qalmağičün bu zamānede
Bir kaç kimesne Yūsuf-ı Mışriyi şatdılar

Ben gār-ı hierde nice biñ sāl yatduğum
Aşhāb-ı Kehf işideli bir pāre yatdılar

Ve lehū
Bī-‘amel cennete girmez diyu da‘vālar ider
Güiyā almış idi (H.373a) cenneti vā‘iz ‘amele

Cümle ‘uşşākuñ işigüñde biter gerçi işi
Bitdi bizüm işimüz işigüñe vara gele

Şāh-bāz itdüğüçün çeşmüñe kendin teşbih
Anı şayyādlar ey kebk-i hırām aldı ele

NÜHĪ: Rūmilinden Piriştinelidür (Ü.421a - F.373b). Nām-ı māder-zādı
Eyne Ḥan iken tebdil idüp Aḫmed qomışdı. Şu‘arādan Levḫī ve ‘Azmi
Beg Maḫremī ve Fiğānī ve Ni‘meti Beg hem-demi zurefā-yı ‘ayyāşinüñ
muḫteremi bir nedim ü kerim ādem idi. Bir zamān Dāvud Paşanuñ
kitābetin itdi (K.433a). Bir zamān Şehzāde Sulṫān Meḫemmed Ḥanla
sancağa bile gidüp kātib-i sırrı nāmına oldı. Ve anlar vefāt itdükden
soñra der-i devletdeki küttāba qarışup ta‘ayyün buldı. Feammā evā’il-i
ḫālinde şarāb-ı müdāma mübtelā olmağın ḫidmet-i dīvāniyyede aña
mecāl olmadı. Berşi ref‘it ‘aķsi ile ‘āmil ol mazmūnına imtisāl idüp
tenāvül-i berşe ve efyūna qapuldı. Az zamānda bir mertebeye vardı ki
qaşınmağdan yazı yazmağa eli degmezdi (Hk.301a). Uyḫu yüzini ḫod
düşinde bile göremezdi. ‘Āķıbet ol ibtilāsı ğarķ-āb-ı tūfān-ı fenā
olmasını mücib oldı. Sefīne-i vücūdı sāḫil-i necāta çıkmayup Van
seferinde naql ü riḫleti taḫaḫkuk buldı.

Nazm

Senüñ çak Nüh deñlü ‘ömrüñ olsun isterüm Hağdan
Benüm fülk-i vücûdum rûzgârı geldi yaprağdan

beytini okıyup yārānına vedā‘ la cān viridi.

Min eş‘ ārihī

Şāf dil gibi gelüp meclis-i rindāna şafā
Ağzı şuyın akıdurmış leb-i cānāna şafā

Ve lehū

Şuya konuşmuş güle beñzer deheni dil-dāruñ
İçmege şu viricek ol şeh-i hūbāna şafā

NÜRİ: Sābıkan Mısr kâğısı olan ‘Arabzāde ‘ Abdülbākī Çelebinüñ kulu idi. Okıyup yazup dānişmend olduğdan soñra Rüstem Paşa merhūma viridi. Lākin murādınca ri‘ āyet görmemegin berş ü efyūna düşüp nağd-ı vücûdı telef oldu.

Nazm

Eger cān görmek istersen bedensüz
Yüri cānānı seyr it pīrehensüz

Ve lehū

Cevceviden ‘āleme sulţān olur berrāşlar
Hey ne sulţān belki cāna cān olur berrāşlar

Nem çaparlar oddan ammā gözleseñ hatırların
Yoluña cānlar virüp qurbān olur berrāşlar

Otunuñ kengerliğinde söyleme tınma şağın
Kim o demde āteş-i sūzān olur berrāşlar

NEHĀRİ: Rūmilinde Pirizren-nām çāşabadandır. Bu mağla‘-ı laţif andan şudūr itmişdür.

Nazm

Ġamzeñ dile zağm ursa ciger kanı saçılsa
Sūsenlere çarşu gül-i hamrālar açılsa

NIHĀNİ: Çāşamonıdandır. Huşūşā zümre-i quzātdandır. Mükemmel dīvānı taşavvufa müte‘ allik ebyāt-ı lezzet-nişānı vardır. Cümleden biri

bu kıt‘a-i belāgat-beyāndur.

Nazm
Şūfīlik t̄ac ile ‘abā oldı
Hayf kim ma‘rifet hebā oldı

Dāniş ü fażlı ehl-i ‘ilm olanuñ
Qaba dūlbend ile qabā oldı

Ümerā qapusında anuñ için
‘Ulemā ‘abd-i müşterā oldı (Hk.301b)

VĀHİDĪ: Gelibolılıdır. Küttāb zümresinden olmağla benī nev‘inüñ maqbūlidür. Laṭīfī kavlince (Ü.421b) mükemmel dīvānı ra‘nā gazelıyyātı ve ıṣgāya qābil muḥayyel mü’ellefātı vardır. El-ḥaḳ bu sözleri taḥsīne sezāvārdur.

Nazm
Zerd olsa n’olaa qaşlaruñ ey ruḥları gül-gün
Ser-süreleri muşhafuñ ekşer olur altūn

VIŞĀLĪ: Nāmı Sefer ve mevlidi İstanbuldur. Huşūşā ki Hācizāde dimekle ma‘rūf kemāl-i zekā ve cevdet-i zihinle Fārisī Anesi diyu mevşūfdur. Bu şi‘ri ḥaḳ budur ki kem dimemişdür.

Min eş‘ārihī
Rūz-ı hicrūñ olalı zūlf-i siyāhuñ şāhı
Şeb-i ğam oldı qara günlüleruñ eyyāmı

Çini zūlfüñe Hābeşī memleketin beñlerine
Bir gice māh-ruḥı seyrine virmem Şāmı

Biz ölümlüsi iken itmese aġyārı helāk
Girmese qanımuza ḥançer-i ḥūn-āşāmı

HİCRĪ: Mevālī-i ‘izāmdan Qara Çelebi dimekle meşhūr olan merḥūmdur ki tafşīli ebnā-yı cinsi faşlında mersūmdur. Babası Qādī Hüsāmüddin-nām kimesne idi ki Sulṭān Meḥemmed devrinde vezīr-i a‘zām olan ve Üsküdārda ‘imāret yapduran Meḥemmed Paşanuñ ‘utekāsından idi (H.373b). Kendüsi Kemāl Paşazāde merḥūmdan mülāzım oldı. Ba‘dehū kaṭ‘-ı merātible dārü’l-mülk-i İstanbula qādī olup imtiyāz-ı (K.433b) küllī buldı. Hattā Ebu’s-su‘ūd gibi şeyḥü’l-islām mevcūd ve qāzī-‘ askerlerden Bōstān Efendi ve Muḥşī Sinān Efendi gibi

e‘ālī ol zümreden ma‘dūd iken mesned-i fetvāya Ebu’s-su‘ūddan sonra anlar eḫaḫ idüğü müttefakun ‘aleyh idi. Fezā’ilinden fazla eş‘ār-ı laḫifesi vardır. İnşası daḫi pesend ü taḫsine sezāvārdur.

Nazm

Gerçi her meh-rūya dil virmekde māhirdür gönül
Sen şanemden ğayriye baş egse kāfirdür gönül

Ve lehū

Yime hicrān ğamın ey dil ecelden öndin olmuş yok
Yeter çek ğuşsa-i ḫaḫtın yazılmışda (Hk.302a) bozılmış yok

Ve lehū

Ol āsitāna ḫālūmi kim ‘arz ider benüm
Ser-geşte ḫaldı nāme-i şevḫum kebūteri

Cānā saña sa‘ādetle büsbütün cihān

Tavḫ-ı belā vü ğam baña baḫş-ı ḫalenderi

Yārūñ dehānı sırrını bir bir aradılar

Bulmadılar nişānını ğā’ib erenleri

Bundan mā‘adā merḫūm Ebu’s-su‘ūd Rūmili ḫāzī-‘askeri iken bu kıt‘ayı şunup istid‘ā-yı ‘ināyet itmişdür.

Kıt‘a

ḫikmetde Bū-‘Alī ola ger şı‘rde zāḫir
İtmez zūhūr olmayıcaḫ kimseye zāḫir

Ey mışr-ı fazla ‘izz ile sulḫān olan ‘aziz

ḫaldum ayaḫda dāmenūñ olmazsa dest-gir

HUDĀYĪ: İstanbulda toğup büyümişdür. Bilāl-i ḫabeşī maḫāmında şalā Muşlisi nāmı ile şöhret bulmuşdur. Beyne’z-zürefā maḫbūb-döstluğuyla engüşt-nümā olup ‘avret adın anmağa ‘ār ve zen lafzı kendüye ta‘na-zenlige nümūdār iken ḫikmet ḫudānuñdur temekkünü ‘Avret bāzārında oldı. Cihet-i te‘ezzūni daḫi Sulḫān Süleymān ḫanuñ ḫalīlesi cāmī‘inde ta‘ayyūn buldı. ḫaylī ḫoş-āvāz u maḫām-şinās ve nāme-perdāz kimse idi. Eş‘ārı daḫi rağbete ḫarīn ve edāları (Ü.422a) dil-pesend ü rengin olmağın şā‘ir dinilmege yarar ve muḫtelif bend-i müseddesleri ile şöhre-i diyār idi.

Nazm

Belālaruñ dil-i' uşşāķ-ı dil-figāre gerek
Belī ' ināyet ü raħmet günāh-kāre gerek

Sipihri gör ki çeker sīnesine bir māhı
Heman felekde begüm āli' u sitāre gerek

Belā vü derd ü ğama hemdem olsa dil nāçār
Ĥarīf u şāhid ü şem' u şarāba çāre gerek

Cemālūñi nice yüzden görem diyen diller
Şikeste āyīneler gibi pāre pāre gerek

Ĥudāyī tāze ğazeller kaşīdeler diyicek
Hemişe ol yüzi gül-' arızı bahāre gerek

Ve lehū

Berķ urur ruħlaruñ ol kūşe-i ebrūlardan
İki yanuñda iki şem' gibi mihrābuñ

HELĀKĪ: Vilāyet-i Ĥaramāndandır. Ĥarīķ-ı ' ilme sülūk idüp rütbe-i isti' dāda vāşıl olduķdan sonra imāmet ihtiyār itdi. Furs ü ' arūzla iştihār bulup ğālibīne ta' līm semtini tutdı. Ba' z-ı nev-heveslerūñ müşkilini ĥall iderdi. Furs kavā'idinden su'āl itdüklerinde kanā'at virecekleyin ifāde eylerdi.

Nazmuhū

Çeşm-i ĥun-rizin ki vālāyile dil-ber bağlamış
Ya' ni kanludur diyu tutmuş o server bağlamış

Ve lehū

Nice meyl itmesün Nīl ü Fırāta gözlerüm yaşı
Ki cennetden bile çıķmış durur ağlaşı ağlaşı

Dīĝer

Ĥabīb-i cūda idüp faķr u fāķādan zāri
Didüm ne çāre didi kim şarāb-ı dīnāri

Ve lehū

Cāmesiyle koça gör ol şanemi toyınca
Ādemūñ cānı çıkar cāmesini şoyınca

Dîger
Ey kılıcıyla manşıba irişen
Şöyle beñzer firengidür kılıcuñ

HİLĀLĪ: İstanbullıdır. Taqyacılık şan' atında ser-âmed-i rûzgâr iken şâ' irlik fenninde ser-tâc u pîşe-kâr añılmışdur. Huşûşâ ki pesend ü ısgâya kâbil sözleri (K.434a) dañi düşürmişdür.

Ve min eş' ârihî
Şikest olsa sürâhî cām-ı meclis ber-ķarâr olmaz
Meşeldür sâķiyâ baş gitse ayak pâyidâr olmaz

Ve lehû
Beni yanında her kim ki görürse sen perî-zâduñ
Şanur taşvîridür bir yirde Şîrîn ile Ferhâduñ

YETİM: İsmi ' Alidür. Silahdârlar bölüğinde dâhil olan zümrenüñ bî-bedelidür. Merhûm Hayretinüñ ğazel-i meşhûrına cümleden a' lâ nazîreyi mezbûr Yetim dimişdür. Ya' nî ki cevâhir-i kelimâtından ve *Lüccetü'l-Ahbâr-nâm* (H.374a) kitabından zâtı ne maķûle dürr-i yetim idüğün bildürmişdür. Ol maţla' ı budur.

Nazm
Gözyaşu gibi şuyu ğam gibi aşu var imiş
Ķaysa Mecnûn dimeñüz ' aķlı ma' aşu var imiş

Ve lehû
Dirîĝâ münkesir göñlüm olupdur yârdan maħrûm
Belî gözĝü şikest olsa olur didârdan maħrûm

Ve lehû
Geçüp devlet serîrinden mu' azzez çok gedâ-meşreb
Düşüp ĥâk-i mezelletde yaţur çok pâdişâ-meşreb

Maţla'
Sâķiyâ şanma görinenleri (Hk.303a) cām içre ĥabâb
Leb-i bârîküñe gözlükle baķar cām-ı şarâb

Ve lehû
Anı ki yâr va' de-i vaşl ile güldüre
Ķaşdı budur sevinmek ile anı öldüre

Meşnevîsi daği dil-güşâdur. Merhûm Hayreddîn Paşa-yı Gâzî
vaşfında (Ü.422b) bu ebyâtı pesendide-i aşhâb-ı şafâdur.

Meşnevî
Nükte-güzar-ı yem-i güftâr-ı nağz
Muḥbir-i aḥbar u ḥikâyat-mağz

Fülk-i ma'âniye açup bād-bân
Şöyle kıılır lücce-i rāzı beyân

Mîr-i Cezâyir şeh-i mîrân-ı ğarb
Safder-i merdâna dilîrân-ı ḥarb

Ḥamd aña kim nice zamân nice dem
Akdeñize başdum anuñla ḳadem

Milket-i Efrenci yakup yıkmışuz
Deyrleri çanına ot tıkmışuz

Mâlik olup dil-ber-i tersâlara (F.374b)
Ṭurra-i zünnâr u çelîpâlara

Baña yeterdi ululuk Ḥaḳ' alîm
Şandalınuñ oğlanı olsam Yetîm

El-ḳışşa bir ḥoş-ṭab' âdem idi. Ekâbirden herkesüñ ḥuzûrunda
mükerrem idi. Sene erba'in ve sittin ve tis'a mie muharreminde vefât
eyledi.

YAḤYÂ BEG: Arnavud aşlından Dukâkîn begleri neslindendür. Aña
binâ'en *Gülşen-i Envârında* dimişdür.

Nazmuhû
Arnavuduñ ḥâsları yegleri
Nesl-i ḳadîmüñ Dukâkîn begleri

Pes babası yeñiçeri ocagından ḥâsıl olup kendüsi daği yeñiçeri oldu.
Ḥattâ ol zümrenüñ kâtibi ḳapusunda ḥıdmet iden şâkirdlere ḳarışup
ta' ayyün buldı. Ba' dehû bölüğe çıḳdı. 'Aḳıbet selâtin evḳâfına mütevellî
olup istikâmetle iştiḥâr buldı. El-ḳışşa gâḥ Bolayır 'imâretine ve Ebî
Eyyüb-ı Enşârî evḳâfına ve nefsi-i İstanbulda vâḳı' Sulṭân Bâyezîd Ḥan
câmi'ine tevliyet cihetinden küllî ḥıdmet eyledi. Bi'l-âḥare vezîr-i a'zam
Rüstem Paşa ki bi'z-zât ba'z-ı ebyâtında mûmâileyhe oḳınmışdı. Ya'ni

kim

Nazm

Eyā serīr-i sa‘ ādetde pādişāh-ı cihān

Diri ala ne revādur (Hk.303b) fesād iden şeytān

beytiyle iktifā itmedi

Mısrā‘

Vücūdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyān

beytini muşarra‘ zıkr itdi. Vezīr-i mesfūr dađı tekrār destūr olduda mezbūrı nice kerre teftiř itdükden sonra tevliyetden ‘azl eyledi. Yolu arı-ı defterdārılık iken İzvornik sancađında otuz biñ açe ze‘ āmet virüp bu nezāketle řehrden sürdi. Sene işnā ve řemānın ve tis‘ a mie tārīhinde ki mezbūrula řođbetimiz sebk itdi. Evvelā bu maūle merşiyeyi iħtiyār řāniyen bī-baklūkle illere iş‘ār neden oldu diyu řorduđımızda bir ğarīb cevāb virdi. Berā-yı izhār dimeyüp bi-arıı’l-ahfā mađlař kaydından müberrā miyān-ı řu‘arāya ilkā (K.434b) niyyetinde iken ordu seyrine vardum. Merşiyemi bir nice řađsuñ elinde gördüm. Meger ki yārāndan biri ādıruma gelmiş. Ben ħ‘ābnāk iken müsveddemi bulup yazmış. Ān-ı vāhidde ğālibine bezl idüp münteřir itmiş diyu bildürdi. Ammā ba‘de zamān ki Rüstem Pařa řadra geçmiş birgün kendüsini ğālib olup getürdüp vāfir ‘itāb eylemiş. Bir pādişāhdur niřām-ı ‘ālem için ođlını (Ü.423a) öldürdi. Ħuşūřā atline müftilerimiz fetvā virdi. Bundan sonra sen fuzūlı bu maūle sözler söylemen işābet da‘ vāsın iden řehriyāra aā eyledüñ dimeñ ne ħaddüñ idi diyu řormış. Mezbūr dađı ħüsn-i tedārük idüp öldürenlerle bile öldürdük ađlayanlarla ma‘an ađladu. Bunda aāmuz ne idüğini bilmedük didükde ne bileyin ol söyledüğüñ mühmelātda filāndan oldu dimişsin. Ba‘zı kimesnelere iftirā itmişsin. Buña cevāb nedür didükde. Ařıl zādemüz aā itdi (H.374b) demekden ğaraz ehli iftirā eyledi dimeđi münāsib gördüm. Bā‘ iş bu idi ki ol maūle te‘vīlāta muayyed oldum didüğini bu aāire söyledi. Ya‘nī ser-encāmını (Hk.304a) bu yüzden beyān eyledi. Ve řol zamān ki Rüstem Pařa vefāt eyledi. Merĥūm Yahyā Beg sābıdaki rencideligini işbāt itdi. Ya‘nī ki mezbūra bi-arıı’l-hicv bir merşiyeye didi. Āĥır bendini bir mala‘ ile müzeyyel eyledi.

Min nazmihi

Ğülmez idi yüzi mağşerde dağı ğülmeyesi

Çoğ iş itdi bize ol sağlığ ile olmayası

El-ḥaḳ zebān-ı vuḳū‘a meyyāl ğazelde ve meşnevīde şāhib-ḥāl bir şā‘ir-i ehl-i kemāl idi. Egerçi üzerine celeb-keşlikden başkası yaşımazdı. Feammā gizli genc gibi pūşīde idi. Evzā‘ı ḥōd nādīde olup vaşf-ı ḥālī ğüyā ki nā-şenīde idi. Meşnevīde *Şāh u Gedāsı* ve *Gencīne-i Rāz* nāmına bir kitāb-ı dil-küşāsı olduğdan ma‘adā *Yūsuf u Züleyhāsı* ve *Usūl-nāme-nām* bir kitāb-ı dil-ārāsı medḥ u tavşīfe sezāvārdur. Eşnā-yı vefātında dīvānını daḥi tekmīl eyledi. Ol tārīḥde bu ḥaḳīr Bosna ser-ḥaddinde bulunmağın ferzend-i şulbīsī olan Ādem Çelebi dīvānı dībācesini bize getürdi. Ḥaḫāsı var ise işlāḥ itsünler vasiyetini itmişdür diyu ḥuzurumuza yetürdi (F.375a). Ḥaḫkā budur ki ḥüb edā itmiş ve ḫurfa ḫarzla inşā eylemiş. Ḥālākī terākib-i ‘Arabiyyesinde bile ḫaḫāsı yoğ idi. İşlāḫa göndermeden maḫşūdı ol iken ol daḥi nā-būd idi. Ammā *Şāh u Gedāsı*ndan

Nazm

Bile ağılardı ağlasam enhār
Bile inlerdi inlesem kühsār

Şāf-dil ol begüm piyāle gibi
Kara gönüllü olma lāle gibi

Ve *Gencīne-i Rāz*dan

Nazm

Geçinür bir dilim etmekle faḫīr
Yidi iḳlīmi yiyüp toymaz emīr

Virdi biñ taḫt-ı Süleymān bāda
Rūzgāra ne döyer dünyāda

Ve *Yūsuf u Züleyhāsı*ndan

Nazm

Babamızla ḫurursun oḫurursun
Uyumağā ḫoduḫ düş de görürsün

Ve *Uşūl-nāmesinden*

Nazm

Beni dūd-ı āḫ itmişdi nihān
ḫumanlı ağā dönmiş idüm hemān

*Ġülşen-i Envār*ndan yukarıdaki beyti kāfidür.

‘Āşīḫāne ğazellerine daḥi nihāyet yoḫdur

Nazm

Her kitābı oqımış ‘ālim ü dānāyuz biz
Dürlü dürlü dilimüz var ulu deryāyuz biz

Ġazel

Āhır-ı māha döner derd ehlinüñ māhiyyeti (Ü.423b)
Varduğınca cānib-i za‘ finuñ artar kuvveti

Ve lehū

İki kat oldı vüçüdüm qocadum kat qaldum
Melekü’l-mevt selāmını egildüm aldum
Ve *Şāh u Gedā* te‘ lîfine bā‘ iş olan Aḥmed Şāh ki derbān-ı pādişāhī
olmuşdur. Ve başına (K.435a) altun üsküf giyüp güneş gibi şöret
bulmuş. Yahyā Beg ol tārīḥde bu ğazeli dimiş. Bā-ḥuşuş ki mābihi’l-
iftihārı olup meḥāfil ü mecālisme pesend olınmışdı.

Ġazel

Derbān-ı pādişāh idüp ol serv-qāmeti
Devrān yine qapuya getürdi kıyāmeti

Sürine sürine varayın āsitānene
Dergāhdan beni süre ḥışm ile ğāyeti

Bāña şol deñlü eyledi zulmi ki şanuram
Dergāha varan andan ider hep şikāyeti

Merḥūm Yahyā Beg tā sene şelāşe ve şemānīne dek ḥayātde idi.
Ġālibā ḥişāb-ı ‘ömri seksenden ziyāde iken rıḥlet itmiş idi. Mezārı
qaşaba-i İzvornikdedür. Raḥmetüllāhi ‘aleyh. Ḥudāyā cümlesine raḥmet
eyleye.

II. Selim Dönemi Şairleri (1566 -1574)

FAŞLUN MİN ŞU‘ARĀ’İ SULTĀN SELĪM ŞĀH

Kendü cevāhir-i güftāra mālīk tariḳ-ı nazmuñ deḳāyıkına sālīk ehl-i dillerüñ ri‘āyetlerine mütehālik (F.410b) ṭab‘ı selīm ‘aḳlı müstaḳīm bir şehriyār-ı şāhib- dīhīm idi. Bu ḥaḳīr sene ḥamse ve sittin ve tis‘a mie tārīhinde manzūme-i *Mihr ü Māhī* itmām itdüm ki Ḳonya şahrāsındaki muḥārebeden bir yıl soñra taḳbīl-i ‘atabe-i ‘ulyālarına ithāf niyyetine gitdüm. Fī nefsi’l-emr niçe ri‘āyetler eylediler. Mes’ülümüz olan pāye-i mülāzemetle muḥaşşalu’l-merām kıldılar. Ḥattā merḥameten ve şefḳaten tariḳ-ı ‘ilmüñ şedā‘idinden taḥvīl ve fāḳamuzı rütbe-i kitābetüñ ‘avā’idine tebdīl buyurdılar. Ve bi’l-cümle dürer-i nazma meyl-i tāmları muḳarrer idi. Niteki bu minvāl üzre sözleri raḡbetde ‘ayn-ı cevher idi.

Min eş‘āri’l-belīḡa
Tālibā sa‘y-i belīḡ it kūy-ı yāre varı gör
Cānı cānāne virüp terk eyle bunca varı gör

Kūy-ı dil-berde gel ey zāhid kemāle tālib ol
Ārzū-yı cenneti ḳo cehd idüp dīdārı gör

Çeşm-i dil-ber ḥışm ile ‘uşşāḳı ḳatlı eyler dime
Mürdeler ihyā iden la‘l-i Mesīḥ-āşārı gör

Zülf-i dil-ber ḥalḳa ḥalḳa rüy-ı yārı örteyor
Ser-be-ser ḳılmış ihāṭa genc-i ḥüsni mārı gör

‘Işḳ emrini ḳoyup gel ‘aḳla uyma ey Selīm
Şahne buyuruḡına ḥükm eyleyen ḥünkārı gör

(K.435b) **MEVLĀNĀ ĀGEHĪ**: İsmi Mañşūr ve Vardarīlikle meşhūr olup evvelā aşḫāb-ı buḳ‘adan Gelibolıda on beş aḳçe ile müderris ve ba‘dehū tariḳınca ḳazāya rızā ile ba‘zı ḳaşabāta ḳādī vü dāris iken mañşurluḳla dār-ı beḳāya ihtiyār diyār-ı fenādan rihlet ü güzār eylemişdür (Ü.480a). Selīḳası ḳalīle ve bādresi nādire-i bī‘adīle idüğine evşāf-ı keşīdeki ḳaşīdesi bürhān ve aña mu‘ādil ḡayrı sözleri yoḡ idüğü bir vāzih-ı beyāndur.

Laṭife: Ḥāşlar ḳādīsı iken bir gün bu ḥaḳīre geldi ve ḳillet-i maḥşül-i ḳazādan vāfir şikāyet ḳıldı. Gördüm ki böylelikle olmaz ve kimse kimse

ile huşūmet idüp baña mürāca‘at kılmaz. Ve ol tarīķla sicill ü huccet aķçesi kuvvet-i (Hk.380a) huşūl bulmaz. Taht-ı kazāmdaki re‘ayā ‘umūmen gebr ü tersā olup kendülerden namāz şorıcı olam. Ve nezāketle bir kaç aķçe cerā‘ime dest-res bulam. ‘Aķıbet āyin-i baķılları üzre kiliseye varanlar ve levendlikle varmayup ruķbānına mürāca‘at kılmayanları bir bir teftişe mübaşeret itdüm. Ve bu hile ile maķşūl-i kazā nāmına bir miķdār zehr-i kātile muvāsalat itdüm diyu ḥasb-i ḥālını şikāyet ve faķr u fāķasını ḥikāyet kıldı.

Hele nazma kādır şā‘irdür. Ve ‘ilm ü ma‘rifeti daḥi (H.409b) nazmı rütbesi gibi bāḥirdür. Sene ḥamse ve şemānīn ve tis‘a mie tāriḥinde vefāt eyledi. Raḥmetüllāhi ta‘ālā ve ‘aleyhi. Ve ol kaşidesindeki ebyāt-ı zibā ise ma‘lūm-ı zevī’n-nūhā olmaḡla irād olunmadı.

Min ebyatihī

Ayrıdı ben ġubārı reh-i kūy-ı yārdan
Çokdur bizüm şikāyetimüz rüzgārdan

Ve lehū

Baḡş-i vişālūñ olsa nice sebzezārda
Alınma sevdüğüm çok olur söz kenārda

MEVLĀNĀ SEYYİD İLĀHĪ: Vardarī (K.477a) Selmān-nām sādedil ü şirin kelām nev-heves-i şāḥib-‘irfān terkīb-i bendler tetebbu‘ına mā‘il-i sermest ü ḥayrān idi. Tarīķ-ı ‘ilme sālīk ve pāye-i mülāzemetemālik olduğdan sonra süveydāsına sevdā-yı ‘işķ ḥıṭṭa-i cebininde maḥabbet āyeti ser-i meşķ muķarrer olmaḡın gāḥ Gülşeni tarīķında dāmen-der-miyān ve edā-yı nazm-ı pāk ile ol gülistāna bülbül-i ḥoş-elhān oldu. Ve gāḥ dervişlik daḥi kayd imiş bī-ķaydlık ḥümā-yı ‘ālem-i lāhūtī şayd imiş diyu ne dānişmendāne kisvete ve ne dervişāne şāl-ı kanā‘ata meyl itdi. Ḥattā bir zamānda Şām-ı şerīfde bu ḥaķire karīn ve gāḥ u bī-gāḥ ser-vaķt-i ḥālet-baḡşımuza yakīn olmuş idi. Ve ba‘z-ı mü’ellefātımuza dest-res bulup istinsāḡ itmege müsāra‘at ve zihn-i şerīfine pūşide olan nūkātuñ (Hk.380b) istikşāfına mūmāreset itmiş idi. Ḥayf ki cevānken fevt oldu. Ve İlāḥiligi anı cānib-i İlāha cezb ile taḥaķķuk buldı. Ve bu ebyāt ol Vardarīnūñ vāridātındandır.

Nazmuhū

Sırrımı fāş eyledi ol nokta nokta ḥāller
Kumda oynasun begüm şimden gerü remmāller

Ve lehū

‘Aşıķuñ rāh-ı belāda çeşme iden (Ü.480b) yaşımı

Çeşmeler üzre iki tārīḥ kılmış kaşını

EMĀNĪ ÇELEBĪ: Rūmilinde Rusçuk-nām kaşabadan peydā olmış evvelā dānişmendlikle ve şāniyen ṭarīḥ-ı kitābetde ercūmendlikle zūhūr bulmuş esās-ı bünyan-ı (F.411a) ma‘rifeti kavā'id-i ‘ulūmiyye ile muḥkem ve libās-ı ‘irfān u bizā‘ati fevā'id-i furs ferāsetiyle müstaḥkem lā‘übālī ve ḳarīn-i e‘āzīm-i ehālī aḳrānınuñ mutaşallibi ekfā‘ vü ḥullānınuñ mü‘eddeb ü müte‘evveli olup bir vā‘ız-i kürsī-nişin ki sehv ile ḥaṭ-ı kelām ve yañlış terkīb oḳımağla cehlini i‘lān u i‘lām eyleye. Ol ḥāzır olduğı taḳdīrce sūkūt itmemek belki dāmān u girībānından yapışup kürsiden aşığa indirmek muḳarrer ve dāimā vicdānında emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker kitābet ide ide geldiğı aḥkām gibi vācibü'l-ımtişālūñle mu‘abberdür. Egerçi ki küttāb ammā henüz şāhib-dīvān degüldür. Ve şı‘ri az ve öz demek vādīsine sülūkla şimdilik ol bizā‘ası verā-i kümūnda pinhāndur. Bu nazmı daḫi ḥāline şāhid ve da‘vāmıza müsā‘iddür.

Min nazmiḥi

Vaşf-ı dendānını geh geh dil-i maḥzūn söyler

Söylemez söylemez ammā dūr-i meknūn söyler

Maṭla‘

Āḫir olsa rūze-i derd ü elem ‘id eylesem

Sīne-çāk olsam libās-ı ‘ışḳı tecdīd eylesem

Bu maṭla‘ı ḡāyetde pesendīde ve edāya mā’il olan ehālī yanlarında ḥaylice güzidedür. Egerçi ki libās-ı ‘ışḳı eylesem dimişler idi. Feammā ‘ışḳ bir şıfat-ı kemāl ve tebdīl ü tecdīdi maḥz-ı vehm ü ḥayāl olmağla şevḳi tecdīd rāciḥ ve maḳāmāt-ı sālīkīnde tecdīd-i şevḳ rütbesinüñ meziyeti gün gibi vāziḥdur.

BEYĀNĪ: Kaşaba-i Rusçukdandır. İsmi Muştafā ve Cārullāhzāde demekle mükennādur (Hk.381a). Cihet-i ‘ilmiyyesi ma‘mūr ve aḳrānı beyninde ma‘ārif ü kemālātla meşhūr olmağın Şeyḫü'l-islām ve müfessir-i benām Ebu’s-su‘ūd merḫūmuñ maḥdūmı Meḥemmed Çelebiden mülāzım oldu. Ba‘dehū ḡāḥ manşīb-ı tadrīse ḡāḥ mesned-i ḳazāya ‘āzīm oldu. Bi’l-āḫare cezebāt-ı İlähiyyeden bir şemmeye maḫzar düşüp cümleden el çekdükte nefsi İstanbulda zāviye-nişin olan meşāyiḥden Ekmel Efendi ki yine kendüsi gibi ṭarīḥ-ı tadrīsdan ferāḡat ile meşīḥat silkine sülūk idenlerüñ ercūmendi idi. Anlardan bi‘āt itdi. ‘Aḳabince (K.477b) ḫilafetle behremend olup Gelibolıdaki zāviyelerüñ birine gitdi. ‘Aḳıbet şeyḫi vefāt itdüğü gibi bi’l-istihḫāk anuñ seccādesine cülūs eyledi. Sābıḳan rütbe-i mülāzemetine bādī bir ‘Arabī ḳaşıde dimişdür ki maṭla‘ı budur.

Nazmuhū (Ü.418a)

سجع الحمد على الافنان افنانى

81 و فيض دمعى عن الافنان اجفانى

Türki eş'arı daḥi ḳābil-i isgādur (H 410 a). Güzide ebyātı bunlar idügi hüveydādur.

Ve lehū

Ġamzeñ bu sür' at ile ki her an gelür geçer

Seyl-i revāndur ki şitāban gelür geçer

Gel geç libās-ı atlas-ı şāhiden ey gönül

Cūy-ı fenā-yı ḥalk çü ' uryan gelür geçer

' Uşşāka zaḥm-ı tır-i sitemdür elem viren

Ammā ki riş-i nāvek-i müjgān gelür geçer

Ve lehū

Gerçi kim gözden geçürdüm bu yidi deryāyı ben

Bulmadum gitdüm dirigā ol dür-i yektāyı ben

TİRĀŞĪ: Nefs-i Gelibolıdan nāmı Meḥemmed cerrāhzādelikle sāde-rūlar içinde ser-āmed ḥuşūşā ḳuloğullarından ma' dūd olup mecrūḥ-ı tığ-ı ğamzeleri şāhib-baḥt-ı sermed bir cevānken ğazeliyyāt oḳımağa heves itdi. Gāh rāḳım-ı ḥurūfa gāh ātī'z-zıkr ' İbādī-maḥlaş olan ' aşık-ı meşğūfa geldi gitdi. ' Āḳıbet meleke-i zihniyyesi meziyyet-i nazmla zāhir oldı. Aḥyānen ba' z-ı eş'ār-ı dil-küşā nazmına ḳādir oldı.

Nazmuhū

Olmış iken hem-demüm ol la' l-i rūḥ-efzā benüm

Bu ne ḥikmetdür (Hk.381b) vücūdum oldı nā-peydā benüm

Kimseler vāḳıf degül soñunda yok bīm-i firāk

Ḥaylī zevḳum var ḥayāl-i yār ile tenhā benüm

Ben o naḥl-i mivedārum ma' rifet bāğında kim

Berg u bārumdur Tırāşī şı' r ile inşā benüm

Ve lehū

⁸¹ Güvercinin dallar üzerinde ötüşü benim sanatımdır, kirpiklerinden akan gözyaşlarım ise buluttan süzülen yağmur gibi dökülüyor.

Öpsem lebüni didüm o şeh nāza başladı
Ben bûselik şorarken o şeh-nāza başladı

Ve mezbûr Tırāşî heccāvlar zümresine ser-defter idi. Her kime incinse bir kaşîde ile olmazsa bārî bir kıt‘a ile hicvi mu‘arrer idi. Farazâ ki Şānî kendüye şānî olduğu ta‘dîrce ben aña evvelüm dir idi. Müderrisinden Hādîdî ma‘laş bir hemşehrîsi (F. 411b) ve o Zencîrî-nām bir cevāna ‘aşîk idi. Anuñ hicvinde bir beyti münāsib ü muvāfiq idi.

Ve lehû
Zülfine bende geçdüñ zencîrini sürürsün
Olduñ cefâ çekici sovk demür dögersin

Anđan mā‘adā Meryem-nām mezmûm-ı hâş u ‘ām olan ‘avretüñ Bodur ‘İsā-nām bir kaşîrû’l-kāme oğlı yetişüp babası penbe-düz olmağla beyne’l-enām Eskicizāde diyu şöhret bulup ve bir ‘arîkâla yeñiçeri zümresine katılup mezbûr Tırāşîye yeñiçerilik şatduğda ya‘nî ki seng-i ta‘nî ile ‘ab‘î şişesini ufatduğda bu bedîheyi söylemişdi.

Min hezlihî
Niye büyüklenür Bodur ‘İsā
Bilirüz Meryem idügin anesin

Yeñiçeri bölükli şatma bize
Eskicizāde şoñradan nicesin

ŞĀNĪ: Bu dağı kuloğullarındandır. Serv-i kāmetsi bāđ u rāđ-ı İstanbulda neşv ü nemā bulmuş gül-‘izārlar ve lāle-ruhsārlar (Ü481b) miyānında Cān Memi diyu meşhûr olmuş bir heccāv şā‘ir ve tettebbu‘-ı devāvîn-i Fûrs itmekle metîn-i belāđat-rehîn ğazeller nazmına kâdir kimse idi. Evā’il-i cevānide töhmet-i ilhādla katlı olınan Şeyh Karamāniye mürid oldu. Eñnā-yı teftişde dağı (Hk.382a) mazhar-ı ğazab olması mu‘arrer iken güçle kırtıldı. Fî mā ba‘din mecālis-i ğarabātdan dūr olmadı. Şeyhler bezmine (K.478a) yakîn olmağa tevbeler itdüm diyu hum-ğānelerden mehcûr olmadı. Hadd-i zātında ‘ab‘î mezra‘-ı tođm-ı ilhād idüği kesret-i fişk u fesād ve sū-i i‘tikādından ma‘lûm idi. Nihāyet ⁸² **استر مذ هيك** kavli ile ‘āmil olup ketmine rāđıb idüği evzā‘ında mefhûm idi. Evāsı‘-ı ‘ömrinde yeñiçerilikden kırtulup sekbān oldu. Ba‘dehû ebnā-yı sipāhiyān zümresine duğul eyleyüp murādına dest-res buldı. Şol zamān ki şehriyār-ı cihān Sultān Süleymān Ğan şurb-i şarāba belki anı işrāba ve irtikāba yasağ eyledi. Mu‘tekif-i kûy-ı ğarabāt olan Şānî bi’z-

⁸² Mezhebini gizle.

zarûre ahve-haneler mecalisine tereddüd ıldı. Hatt kem-i hzn ü elemden ol enlarda bu maqla' ı syledi

Nazm

Humlar Şikeste cm teh yok vcd-ı mey
ıldıuñ esr-i ahve bizi hey zamne hey

Ve leh

Yokdur bahne hsnne bir nzennsin
'Aybn hemn budur ki erzil-niŐinsin

Dger

Gnl mir'tını Őf mcell itseñ olmaz mı
Ceml-i yri her yzden temŐ itseñ olmaz mı

Amm ulb-ı hicvn 'Ubeyd-i Zknsi ya' n ki Sn Őhreti ile ol semtn bi-Őnsi idgi szlerinden ma' lmdur. tiyy'z-zkr (H.410b) S' nm bir Ő'irle bir birini hicvleri hod ekşer-i erbb-ı tab' uñ mecmu' alarında mersmdur. Sbkan Haydarzde-nm bir cevna incindi. Galaqa re'is-zdelерinden olmağın haqqında bu iki ıt' ası zuhra geldi.

Min hezeliyytihi

Bu hicv-i Ő' irne Galaqada Sniy
Haydar re'sn oğlı Şu' alıq cihnedr

Her dem s.k.r 'azabları bir varma gelmedr
Gyki gti ol kekizn teres-hnedr

Ve leh

HuŐŐa tnemle s.k.m uç nefer abdlumdur (Hk.382b)
Ben ki babalarıyum tekyegeh-i dnyda

Haydar-veş s.k.m.ñ boynına tavq itmek in
Halk-i gtni virmez mi ki Haydarzde

CM BEG: Nefs-i İstanbulda neşv ü nem bulmış Őehzdelikleri hlinde Sultn Selm Őh-ı Őn cenbına ul olmış bir hoş- tab' u sde-dil adem idi. HuŐuŐ Őikra mensb ağalarından olmağın meclis-i Şerif-i Őehzdeye duğlle mkerrem idi. Tahta cls itdklerinde daği atmacacı baŐıları (Ü.482a) oldu. Lkin hm-yı tab'-ı Őehriyr 'al m-hve'l-me' ml Şayd u Őikra endn m'il olmamağın kenra ekilp Mışr

muḥāfazasındaki ümerāya inzimām buldı. Feammā istimā‘ a ḳābil sözleri nādirdür. Mücerred şāhib-maḥlaş olmağı ‘ ayn-ı sa‘ ādet bilür bir şā‘ irdür.

Min nazmiḥi

Zülf-i dil-ber ṭolaşur boynuma iki gicedür

Ey mu‘ abbir vāḳı‘ a ta‘ biri anuñ nicedür

CELĀL BEG: Menba‘-ı şu‘ arā ve zurefā olan Manaşırda vücūda geldi. Nāmı Hüseyin iken Celālī maḥlaşını iḥtiyār ḳıldı. Feammā ḥikmet Ḥudānuñdur Cezbe-i maḥlaş anı cāh u celāle eḥaşş itdi. Ḥattā giderek Selīm Şāh-ı Şānī gibi pādīşāhuñ meclis-i ḥāşına maḥrem ü muḥtaşş eyledi. Tīmāra müstahaḳḳ sipāhī-zādelerden iken süveydāsına sevdā-yı sülük-ı fenā zāhir oldı. Seyāḫatla diyār-ı ‘ Araba ya‘ nī ki seyr-i Şām u Halebe gidüp (F.412a) ol tārīḫde Ḥama sancağı begi olan Ca‘ fer Begle āşināluk idüp bezmine iḥtişāş buldı. Ba‘ de zamān ki mezbūr-ı mīr-livā şehzādelikleri ḫālinde Selīm Şāh-ı kār-fermā cenābına lālā oldı. Merḫūm Celāl Begi yanınca bile iletüp şavb-ı şehzādeye gönderdüğü ‘ uruzī varaḳaları anuñ ḥüsni ḫaṭṭı ile gönderürdi. Vaḳtā ki nüyīn-i Cemşīd-rā (Hk.283a) bu ruk‘ aları kim yazar diyu lālādan istifsār u istibnā ḳıldı. Maḫall-i fırsatdur diyu mezbūr Celālī ol şāh-ı şāhib-cemāl (K.478b) cenābına vaşf u tavşīf eyledi. Ḥattā medḫinde ifrāṭ idüp ḥoş-nüvisliginden mā‘ adā ebyāt u eş‘ arı daḫi vardur. Muşāhib-i ḥāşları olmağa lāyık u sezāvārdur diyu bildürdi. El-ḳışsa şā‘ ir-i mezbūr maḥrem-i şāh-ı mesfūr oldı. Farazā ki şoḫbet ü ülfeti yigirmi yıl miḳdārı imtidād buldı. Ḥālā ki dirliği pāye-i ze‘ āmet idi. Zirā ki ol zamānlarda rütbe-i ze‘ āmet herkese küllī ri‘ āyet idi. Ḳonya şahrāsındaki muḫārebeden soñra ki verāset-i tāc u taḫt ol Ḥudā-vend-i rüşen-baḫt cenābına münḫaşır oldı. Celāl Bege Anaṭolı tīmārları defterdārlığı virilüp izdiyād-ı şān buldı. Lā-siyemmā mezbūr ki maḫzar-ı iltifāt-ı şehriyārī olmış idi. Veliyy-i ni‘ metüm ve bā‘ iş-i devletümdür diyu Ca‘ fer Paşa ḫānedānına ri‘ āyeti taḫaḳḳuk bulmuş idi. Ḥattā oḫlunuñ mīr-i mīrān olmasına bezl-i mechūd ḳıldı. Ve kerimesi ile tezevvüc idüp ārāyiş-i ḫānedān idindi. Felā-cerem gāh u bi-gāh ḫıdmetine giderdi. Aḫyānen ‘ izz-i ḫuzūr-ı şehzādeyi ziyārete ‘ azm iderdi. Bu eşnālarda ātiz-zıkr Nihānī ki Ṭuraḳ Çelebidür Celālīnuñ ḫüsni terbiyesiyle dāḫil-i ḫarem oldı. Ya‘ nī ki ol daḫi muşāhib nāmına olup (Ü.482b) ri‘ āyet-i küllī buldı. Pes mā-beyinleri bozuldı. İki ‘ āşık bir dil-ber sevmişe dönüp ‘ uḳde-i ülfetleri çözüldi. Merḫūm Celāl bir murabba‘ nazm eyledi ki

Her kimi ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

mısrā‘ ı ile terbi‘ idüp ḫasb-i ḫālın söyledi. Lākin Nihānī mu‘ ammer olmayup genc gibi ḫāk içinde nihān oldı. Merḫūm Celālī yine izdiyād-ı iltifātla iḥtişāş buldı. Vaḳtā ki taḫt-ı salṭanata cülūs ḳılındı. Az zamānda

kendü talebiyle Celâle (Hk.383 b) mîr-i ‘alemlik virildi. Kemâ fi’l-evvel be’l-ezîd ve ekmel-i sa’âdet ülfetiyle mübeccel iken gâh vezîr-i a’zam ve dâmâd-ı muhterem olan Mehemmed Paşa-yı Tavîl cenâbına gâh şeyhü’l-islâm üstâd-ı benâm müftî-i zamân Ebu’s-su’ûd-ı ‘âlî-mağâm şavb-ı bâşavâbına gâh ‘umde-i meşâyiğ-i kirâm kıdve-i vâ’izîn-i ‘izâm Şeyh Muhyiddîn bin Nüreddinün semt-i hidâyet-me’âbına izhâr-ı ‘adâvet semtin tutdı. Ke’ennehü bu tarîkîle teferrüd ü tefavvuk hâtırasında oldu. Hâlâ ki (H.411a) sū’-i tedbiri kalb-i pâdişâhinün tenfirine ‘âkıbet rütbe-i râtibe-i muşâhabetden teb’îd-i dil-gîrine sebep ‘add olındı. ‘Acabâ seyâhât itdüğü yirlerden kaçığı memlekete mâ’il olmışdur diyu vâlîde-i Sulţân Murâd Han izn-i pâdişâhi-sâmî-mekân ile hatun-ı Celâle söyledi. Anlar dağı semt-i nezâketle ağzın arayup sâbıkan gördüğünüz diyârdan kaçığı maqbûl olmuşdur didükde Şâm-ı şerîfi cümleden râciğ gördüğünü beyân eyledi. Hemân ki bu haber cânib-i şehriyâre naql olındı. Celâle Şâm beglerbegliği tevcîh olunup hatt-ı hümâyûn gönderüldü. Ma’a zâlik bu tevcihatdan iki gün evvel ki dâhil-i harem olmuş idi. Evvelkiden ziyâde mazhar-ı iltifât olup üç yüz dinâr muqavvam ve kırk biñ aqçalık bir fassî elmâs hâtem ‘Acem kalıçalarından bir bisât-ı ‘âlî-kıyâm bahşış olinmiş idi. Hattâ derdmend Celâl müddet-i ‘ömrinde def’aten ol maqbûle in’âm-ı ber-kemâl görmedüğüne binâ’en bezm-i pâdişâhide sâbit-ka-dem olmasına haml itmiş idi. Beglerbegilik varaşası ki kendüye vardı. Vücûdını hücum-ı hümûm ve ‘umûm-ı gümûm ihâta idüp hâtırı munkabız oldu. Gördü ki rızâdan gayrı çâre yokdur. ‘Înâd iderse ziyânı fâ’idesinden artuğdur. İrtesi harem-i muhtereme girdi. Dest-bûsla muğtenem olduğdan soñra şadr-ı a’zama varalum mı (Hk.384a) diyu (K.479a) istihbâr kıldı. Belî varursun vezîr-i a’zamımızdur mürâca’at kılırsun buyuruldı. Celâl gördü ki ‘arz-ı (F.412b) cemâl bir yüzden oldu. Evvelki fırsat u inbisât bi’l-küllîye zâ’il olup ⁸³ لاوفاء ملوك (Ü.483a) nüktesi ta’ayyün buldı. Bir iki günden soñra beyne’s-selâteynde Mehemmed Paşaya vardı. Vüzerâ ve ümerâdan bir ferd dâhil olmaduğı kaşırında bulunup haber virildüğü gibi içeri girmesine ruşşat virildi. Müşârinileyh ki dâhil oldu. Kemâl-i âdâbla el öpüp eyâlet-i Şâm-ı şerîf kışşasını bildürdi. Lâkin hâlâ murâdum sıla cânibine teveccühdür. Geldükden soñra Şâm-ı şerîf emri alınmağ ve hâşlarımız ol zamânda bendezâdeñüze tevcîh kılinmağ mutazarrı’dur diyu recâ kıldı. Pes şadr-ı a’zam-ı kâm-yâb her hâlde luğf ile cevâb eyledi. İster misiñüz şimdi mütesellimiñüz emirle gitsün hemân bu târiğde mülk-i Şâmı zabt itsün mağdumuñuza dağı hâşlarıñuz sâ’atiyle tevcîh kılınsuñ sözlerin söyledi. Celâl Beg te’hîri münâsib gördü. Nihâyet hâşlarıñuñ bir miğdarın oğlına viridi. El-kışşa mezbûr gördü ki nazâr-ı pâdişâhi müteğayyer hâtır-ı ‘âtırı nehri ise temâmen mütekedder. Hemân çekilüp gitmegi muqarrer itdi. Ancağ bir kere dağı bezm-i hâşa girdi. Anda dağı ne evvelki ülfeti gördü ne bir şemme şafâ sürdi. Ba’zılar kaçılince reddine bâ’iş Fazlullâh

⁸³ Sultanlarda vefa yoktur.

Hurūfīnūñ *Cāvidān*-nām mecmu‘a-i muzahrefātına ragbetden hādis oldı. Şeyhu‘l-islām Ebu‘s-su‘ūd-ı Zemahşeri-kıyām cenāb-ı salţanata mektüb gönderdi. Bu maķūle rafz u ilhādla müttehem olan şahsuñ harem-i muhtereme duħūli cā‘iz degüldür diyü bildürdi. Bina‘en ‘alā zālik eyālet  arıķıyla Şām-ı şerīfe gitmesi münāsib görüldi. Nihāyet kendüsi sıla cānibini taķdīm itmegın ruşsat virildi. Ve bi‘l-cümle esnā-yı veda‘daki dāhil-i bezm-i şāhī oldı. Üç yüz hasene in‘āmları (Hk.384b) zuhūr buldı. Feammā şadr-ı a‘zam olan Mehemmed Paşa beş yüz sikke dīnār-ı bī-hemtā ve bir kaţar kaţır ve bir kaţar deve ve üç re’s rahş-ı sebük-pā ve nice  onluk ıskarlat ve atlas u kemhā bağışladı. Hattā merhūm Celāl Beg vezīr-i müşārünileyhe muhālefetine nādım olup dūnyāda hızm̄et idicek Mehemmed Paşa imiş dimege başladı. Bu  arıķla  ıkup Manaşıra gitdi. Lākin cāndan ayrılmış mevti mütē‘ayyen olan hastaya döndi. İkinci konaķdan bu gūne bir ğazel söyledi ve gönderdi ki maţla‘ı budur.

Min nazmihi

Bu  eşm-i hūn-feşānum giryān olur  alur mı

Seyl-i sirişkūm āhir ‘ummān olur  alur mı

Ve bir kaç günden sonra bu ğazeli de gönderdi.

Ve lehū

Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin

Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Ĝarābet bundadır ki tezākir yazarlardan Monlā Hasan bin el-Mühennā tettebbu‘ında taksīr idüp (Ü.483b) re‘is-i küttāb oldı diyü yazmış. Hālā ki yañılmış. Merhūm ‘Aşık ise mizān-ı ‘aql ü idrākle deprendi (H.411b). İrtifā‘ı inhiţāta mübeddel olıcaķ vaz‘a mürteķib olmadı dimiş. Def‘aten şadr-ı a‘zam ve müftī-i efham ve şeyh-i mükerrrem cenābına muhālefeti ve ‘adem-i müdarātını fehm itmemiş. Mā-ħaşal ol yolda vefāt itdi. Ne eyālet-i Şāma mutaşarrıf oldı ne gitdi.

El-ħaķ şā‘ir-i pākize-gūy idi. Nihāyet keyfiyyet-i beng hayālātı ile söyledügi eş‘arı şanki bir mükerrer cūy idi. Zīrā ki dā‘imī beng ekl iderdi. Ol sebebden hātırına geleni dir idi.

Nazm (K.479b)

Hallāķ-ı cihān ‘āleme kılduķda tecellī

Her şey‘i birer hāl ile kılmış mütesellī

Ve lehū

Hatt-ı vechūñ şerh ider cennāt u hūri bundadır

Halkı ferdâyâ salar vâ' iz temâşâ bundadur

İkide bir cān u dil peykānuñ (Hk.385a) inkār itmesün
İkiden hālī degül yā andadur yā bundadur

Ol târihde āsitāne-i şehzādede

Mışrā'

Qoyun elā gözli İsmā' ilüm ol körpe kızı

mışrā'ı birle murabba' bağlamış. Bir cevān var idi ki Ka'be-i kūyını tavāf idenlerüñ cānları kırbān-vār idi. Bir gün kemāl-i leḫāfetle 'arz-ı didār idüp bedīdār oldu. Celāl Beg merḫūm ve bu ḫaḫīr-i maḡmūm bedīhe birer maḫla' dimege gūyāki mülhim-i ḡaybī cenābından emr olındı. Fe lā cerem evvelā ol emīr-i muḫterem

Nazm

'İd-i vaşluña irişmege tek imkān olsun
Bir başum var yoluña ol daḫi kırbān olsun

maḫla'ını söyledi. Ve ol hinde bu ḫaḫīr daḫi

Nazm

Öldürürsün seni cān ile gönülden seveni
Beni evvel beni ey gözleri kıttāl beni

maḫla'ını edā eyledüm. İrtesi merḫūm Turaḫ Çelebi vāḫı'-ı hālī cenāb-ı şehzādeye bildürdi. İkimizüñ bedīhesini gösterüp yigirmişer ḫasene iḫsānlarına baiş oldu. Nihāyet 'ālīnūñ edāsı bülend ü 'aşıḫāne Celālīnūñ vaşlına lafzındaki rekāketi ile kıadr-i ḡüftarı miyānedür buyurulmuş. Çünkü böyledür in'āmında berāber ḫutılmasına bā' iş nedür didüklerinde anuñ cāh u celālī mezbūruñ kemāl-i ma'rifet ü kemālī i'tibārından idüḡi beyān olınmış.

Min nazmiḫi

Ehl-i zühd irse riyāzetle maḫām-ı melege
Vādī-i 'ışḫa sülük itmege gelmez melege

Beyt

Bir bir işin bitürdüñ kūyuñda ehl-i 'ışḫuñ
Āḡāh ol ey gül-i ter cān bōstānda bitmez

Ve lehū

Ba' zı ŧi' rüm ŧatı küstāh gelür baña Celāl
Oŧımadın varur ol serv-i hırāmān eline

CEMĀLĪ: Nefs-i İstanbulda hāşıl olmuş Defterdārzāde diyu maṭālī' i (Ü.484 a) ğarrāsı ile ŧöhret bulmuş tarz-ı hāşa mālīk nezāket tarīḫına sālīk meşel-güy meşel-bürüz ba' zı ğarā'ib u bedāyī' a muktedir ü hünerver kimsedür.

Min nazmihī

Meze bāde dükendi yāre söyleñ
Ŧabaŧ dolmasına bir çāre eyleñ

Ve lehū

Çeşm-i giryānum görüp biñ baş haŧḫuñdur didi
Hāk-i pāyuñ (Hk.385b) baña ṭopraŧ ḳādīsı hūkm eyledi

Ve lehū

'Āḳıbet çünkim ṭolar ṭopraŧ gözüne ḳaşına
Faḫr iden ŧāhuñ murassa' tāc ile ṭaş başına

Ve lehū

H'āb-ı ğafletde yatan menzil-i vaşla varamaz
Yaşdanan yārin işigin yaramaz düş göremez

HUBBĪ HATUN: İsmi Āyişedür. Sābıŧan Selīm Şāh-ı Şānī h'āceleri olan Şems Efendinüñ ḫalīle-i celīlesi hüsn-i cemālī rüz-efzün ve suḫenver u suḫendānlığı ğün-ā-ğün bir 'azīze idi. Vaḳtā ki kendüler ŧehriyār-i cihān oldu. Mezkūre ḫatun merci' -i dānişverān olup taḳarrübi taḫaḳḳuk buldı. Zīrā ki zevci olan monlā 'āzim-i rāh-ı beḳā olduḳda kendüsi ḫarem-i ŧehzādede ḳalmış idi. Hattā münādeme ve muşāḫabesi olmuş idi. El-ḫaḳ ṧā'irlikden dem-zenān olan zenān fırḳasınüñ 'āriflerindendür. Ḳaşā'id u eş'ārından ğayri *Hurşid ü Cemşid*-nām manzūmesi daḫi vardur ki üç biñ miḳdārı ebyātdur. Du'ā temsīlinde bu sözleri lāyık-ı irād u işbātdur.

Nazmuhū

Du'ā (K.480a) temsili Yūsuf gibidür hem
Kim aña müşteridür ḫalk-ı 'ālem

Virür her kişi miḳdārınca gevher

Anuñ t̄a müşterisinden olalar

Sen olduñ Ḥubbiyā ol zen mişāli
Çağan ‘ arz eyledi Yūsuf cemāli

Getürüp niçe rişte anda ol zen
Ḥaridār oldu aña cān u dilden

Çü şāh-ı şubḥ irüp qodı cihāna
Çurıldı çetr-i zerrin āsumāna

Şu rahmet ḥaṭṭını eylerdi taḥrīr
Nesīm ol āyeti eylerdi tefsīr

Şu üzre naqş iderdi şanasın bād
Anuñ gibiydi naqş içinde üstād

Ba‘ zılar qavlince hafıyyeten ‘ aşık-bāzlık itmeleri daḥi meşhūrdur.
Ya‘ nī ki mezkūre olması ḥāş u ‘ ām miyānında mezkūrdür.

MONLĀ ḤŪKMĪ: (H.412a) Nāmı Meḥemmeddür. Nefs-i Gelibolıda ḥāşıl olmuştur. Ṭullābe ifādeye meşğul bir imāmuñ oḡlı iken mülāzım olup semt-i qazāya (Hk.386a) vuşul bulmuştur. Kendüye zu‘ m u pindārı ziyādedür. Güyā ki ḥalk-ı ‘ ālem taḥt-ı ḥükminde bir bölük fütādedür. Ma‘ azālik eş‘ arı lāyıq-ı taḥsīn degüldür. Güzide güftārı bunlardur ki ma‘ lūm-ı emāsıldür. Ve ekşeriyā sözleri mülemma‘ olmaq vādīlerine mā’ıldür.

Nazmuhū

Na‘ l keddüm bedende hem-çū kamer

⁸⁴ طابق النعل بالنعل didiler

Ṭıfl-ı dil qaddūñ görüp ‘ işqa elifden başladı (Ü.484b)

⁸⁵ رب يسر لا تعسر رب تمم بالخير

Dıger

Ġam u ḡuşşa elem fürqat belā vü mātem ü ḥasret

⁸⁴ Birbiriyle uyuştı.

⁸⁵ Rabbim işlerimi kolaylaştır, zorlaştırma ve onları hayırla sonuçlandır.

Bişürdi bağrumı cānā kebāb itdi yidi firqat

HĀTEMĪ: Edirnevīdür. Burgusda cāmi'ī olan Mīr-livā Aḥmed Beg oğlu Zā'im Dīvāne Maḥmūduñ oğlu olup evā'il-i ḥālinde Mātemī taḥalluṣ eyledi. Ve bir zamān ābā vü ecdādı ṭarīqına sülūk idüp tīmār aldı. Ba' dehū ol mülki terk idüp Şeyḥ İbrāhīm Gülşeni ṭarīqını ihtiyār itdi. Ammā Mevlānā 'Āşık kavlince gāh ḥayderī ve gāh ḳalenderi oldı. Piyāde ḥacc eyleyüp ol sa'y ile gūn-ā-gūn şafālar buldı. Bu ṭarīkle giderek vilāyet-i Mısr u Haleb ü Şāmı geşt iderek sene seb'a ve seb'in tāriḥinde şehzāde-i kām-bīn ta'ni bihi Selīm şāh-ı (F.413b) Sikendernişin āsitānesine geldi. Muşāhiblerinden Celāl Beg merḥūm ile ve Ṭuraḳ Çelebi cenābına intisāb itdi. Vaḳtā ki mezbūr Ṭuraḳ kemāl-i taḳarrubla ser-bülend-i āfāk olup mirāḥōrı iken defterdārları oldı. Ve ḳānūnları üzre yevmiyye elli aḳçe tevcihine ruḥṣat virildi. Altı ay muḳaddem bu ḥaḳire ki on aḳçe yevmiyye ile dīvān kitābeti virilmiş ḥuṣūṣā ki mülāzemetden gelmişdür diyu müteferriḳalık 'unvānı munzam ḳılınmış idi. Mezbūr ma'den-i cevher-i kerem ve menbā'-ı zülāl-i aḥlāk u şiyem olan defterdār-ı ekrem ki ol 'aṭiyyeyi tevzi' u taḳṣim buyurdu. Altı aḳçasını ber-vech-i teraḳḳī bu aḥḳere ve altışar aḳçe (Hk.386b) yevmiyye 'Ulvī ve Mātemī nāmındaki suḥanverlere ta'yin idüp ikisin daḥi zümre-i ebnā-yı sipāhiyāna ilḥākı münāsib görildi. Ve merḳūm Māteminüñ çār-enderçār ḳaşidesini 'arz-ı şehzāde-i bā-vakār cenābına virüp ḥüsn-i terbiyyet ḳıldı. Egerçi nazmı pesendide idi. Lākin maḥlaşında şeāmet vardur diyu Mātemī iken Ḥātemī lafzına tebdile emr olındı. İmtisālen li'l-emr tāriḥ-i mezbūrdan soñra Ḥātemilikle şöhret buldı. El-ḳışşa metin-güy şā'ir ve müşkil zeminlerde nazm-ı güftara ḳādir ḥadd-i zātında dilir ü bahādır gerek kendinüñ gerek ḡayruñ eṣ'ārına bī-vech daḥl idenlerüñ hedm ü 'arz taḳrīrinde māhir bir sāde-dil ādem idi (K.480b). Sene ḥamse ve elf tāriḥine dek mu'ammer oldı. Zānn-ı ḡālibimüz üzre sinin-i 'ömri seksenden mütecāviz idügi ta'ayyün buldı. Ve bu meṭāli'-ı pūr-envār mezbūruñ āşār-ı dürer-nisārındandur ki cümlesi güzide ve 'inde'l-buleḡa maḳbūl ü pesendide sözlerdür.

Min nazmiḥi

Görüp nāfinda cānānuñ siyeh bir ḥāl-i 'anber-bū
Nedür didüm göbek miski didi ol gözleri āhū

Ve lehū

Şīvesinden ṭuramaz bir dem ayaḡ üstine yār
Tāze şāhuñ yine kendüye (Ü.485a) olur mīvesi bār

Ve lehū

Sen ṭururken mihr ü māha baḳmış ey ḥurşid-ḥad

İsterin Hâkdan çukurında bula ehl-i râşad

Ve lehû
Yâre şorınca şive-i kıdd-i nihâlini
Didi gel itme baña kıyâmet su'âlini

Ve bi'l-cümle şâhib-dîvân idi. Muşanna' kışîdeleri ve maqbûl gazelleri kesretle 'ıyân idi. Gâhi âzmâyiş için didüğü fârisî eş'ârı muhtâc-ı iz'ân idi.

HUSREV: İstanbul kuloğullarından Dîvâne Husrev demekle meşhûr ve yayabaşılıktan sancağa çıkmış Karagöz Beg-nâm şahsuñ oğlu idüğü mezkûrdür. İsnâd-ı cünûna bâ' iş gün-â-gün kisvetler ile hâdiş ve zurefâ zümresi ile elbette müte'arrız u bâhiş olduğundan idi. Zîrâ ki bir zamân (Hk.387a) Serhoş Bâlî merhûmdan bî'at itdi. Şeyhi vefâtından soñra Hâcî Bektaş-ı Velî kisvetin (H.412b) giydi cezebât-ı ilâhiyyeden bir cezebeye mazhar oldu. Ol cihetden gâh hayderî gâh kalenderi nâmı ile şöhet buldı. Ve ol eşnâlarda bu maţla'ı söyledi.

Nazmuhû
Bu dehr-i dehşet-âbâduñ geçüp câm-ı şafâsından
Çevürdüm yüzümi âyine-i 'âlem-nümâsından

Ammâ evâhir-i hâlinde uslandı. 'Arz-ı cedîd peydâ kıilup hıffeti giderdi ağırlandı. Hattâ kendüye yayabaşılıktan Şâm dizdarlığı virildi. Haylî ehl-i şevk u 'âşık-pişe ve şâhib-zevk âdem idi. Huşuşâ ki lâyıķ-ı taşşin sözleri var idüğü müselleme idi.

Min ebyatihî
Zindân olursa n'ola bu gün başıma cihân
Bâzâra çıkmadı bugün ol Yûsuf-ı zamân

Ve lehû
Bizümle imtizâc itse n'ola ol pâdişâ-meşreb
Gedâlar pâdişâ-meşreb gerek şehler gedâ-meşreb

Baña câm-ı maħabbetden sunulmuş saña kevserden
Hâķîķat hep bir olmaz muhtelifdür zâhidâ meşreb

Mezbûr bedîhe-gûluķda daħi kıdretle meşhûrdur. Ekâbirden biri eşrâf-ı Etrâkdan niçeleri ziyâfet idüp ve kendüsi daħi anlardan peydâ olmağla olanca tuhfelerin tertîb-i zîb ü zînet itdükde Türkûñ biri yalduzlı sâ'atlerûñ birini görür. Zer-endüd bir hoķķa kıyâs idüp pûstuñ içinde

güm kıılır. Şāhib-meclis çalar sā'atini yerinde bulmaz. Bu meclisten kimse gitmemişdür lābūd bulunur ola diyu āzürde olmaz. Vaqtā ki bir sā'at temām olur. Türkūn cebindeki sā'at velvele itmege başlar (F.414a). Mezbūr Hüsrev o meclisde hāzır olmağın bedihe bu kıt'ayı nazmla edā kıılır

Kıt'a

Bir şadā çıkdı içinden kürkūn

Bire ne şu didi biri türkūn

Bildiler anı ki sā'at (Ü.485b) çaldı

Sā'atı geldügi sā'at çaldı

Bundan mā'adā sābıku'z-zıkr Cemālī fuqarā devesi dimekle mülākķab Tābī maħlaş olan bergeşte-ħāli mübālaga ile vaşf (Hk.387b) eyledükde bedihe bu maṭla'ı dimişdür

Ve lehū

Tābīyi ögüp şatmaķ olmış durur a' mālī

Gördūn mi Cemālīyi olmış deve dellālī

(K.481a) **DERŪNĪ**: Āb u hevā ile bihişt-āsā olan Mağnisadandur. Haylī derviş-meşreb ve şāhib-sükūn u hoş-mezheb kimse idi. Hūşūşā ki kıopuz-nevāz ve 'ilm-i edvāra müte'allıķ taşnıfle mümtāz olup nice naķş u şavt u murabba' bağladı. Cihāt-ı sitteye velveleler şalup çār-erkān-ı 'āleme āvāzeler saldı. Hattā şehzādelikleri ħālinde bi'd-defe'āt Selīm Şāh-ı Şānī bezm-i ħāşına girdi. Muķtezaları üzre usūl ü ādāb ile nice eyyām çaldı çağırdı. Ba' demā bir gün kendülerden bir cüz'ī nesne recā eyledi. Hūşūl-ı merāmı cā'iz görilmeyicek terk-i diyār idüp bir murabba' söyledi. Ve cenāb-ı 'ālīlerine bir tariķla gönderdi. Mażhar-ı cezebāt-ı ilāhiyye olmağın bāb-ı devletlerine ilticādan yüz döndürdi.

Nazmuhū

Ol dem ki fenā buldı bu şehir-i dil-ābādum

Bir nesneye meyl itmez bu ħātır-ı nā-şādum

Ey bü'l-heves-i devlet mağlūb-ı mey-i ħaflet

Şimden gerü dünyāyı al saña bağışladum

'Ale'l-ħuşūş bunı bağlamış idi. Ve ba'z-ı şākirdāna ta'lim idüp meclis-i şehriyāride okıtmış. Monlā Hasan-ı İbnü'l-Mühennā tezkiresinde mezbūra vāfir nefrīn eylemişdür. Niçün devlete ħariş olmadı. Küfrānū'n-ni' melik itdi. Ehl-i dünyā hevesini kıoyup tariķ-ı ħaķķa gitdi diyu ta'yibe

müte‘ allik niçe sözler söylemişdür. Hālā ki ⁸⁶ منلم يذق لم يعرف mazmūnına mā-şadağ olmağın nesā’im-i tevfiğdan bir şemme ile saltanat-ı tâc u tahtın terk idenlerüñ zevkın fehm itmemişdür. Muğaddemā mezbūr Derūnünüñ keştī kaşidesi daħi vardur ki Āgehiye nazīre kaşd eylemişdür. Ve ıstılāhāt-ı mellāhiyyeyi şan‘ at-ı bahāriyye şariğında edā itmişdür.

Velehū

Kim ki deryā-yı haqīkatde olursa kapudān
Hāzret-i Nūh necī gibi gerekdür qorşan

Qıbleden döndi esüp bād-ı nesīm-i kudret (Hk.388a)
Başladı itdi temevvüc yine deryā-yı çemen

Cā-be-cā yelken açup çıkdı açıldı ezhār
Şanki deryā-yı sefid oldı fezā-yı gülşen

Bizi şalındıya bırağdı hevā-yı kaddūñ
Qaraya atdı ğam-ı zūlfūñ ile keştī-i ten (Ü.486a)

‘ Āqıbet seyahāti temām itdi. Nefs-i Mağnisada bir tekyegāha ittiqā ile ihtiyār-ı mağām itdi.

DERVİŞ ÇELEBİ: Nefs-i İstanbuldan ‘ Āşık Paşa mağallesindendür. Bir yayabaşınıñ oğlı iken mevālī-i ‘ ızām (H.413a) hizmetine yetişüp mülāzım ba‘dehū otuz aqçe ile medresede derse müdāvim olduğdan soñra vezīr-i a‘zam-ı ‘aşr olan ‘Ali Paşanıñ hūsn-i iltifātıyla taħvīl-i şariğ itdi. Ya‘nī ki küttāb-ı divān olanlar zümresine duğul idüp evvelā yevmi yigirmi beş aqçe vazīfeye ba‘dehū pāye-i ze‘āmete yetdi. Şi‘r u inşāyla nev‘an mümāreseti vardur. Hāzret-i Mevlānāya müte‘allik bu meşnevī ise şöhre-i dār u diyārdur.

Nazmuhū

Qurı efsāne şanur şūfī şadā-yı nāyı
Ne ile sālīk idi görsene Mevlānāyı

Meşnevīden iden ısgā-yı kelām-ı mu‘ciz
Döne döne tolanur ol harem-i ma‘nāyı

Tutdı āfāqı şadā-yı ney ile şevk-i semā‘

⁸⁶ Tatmayan bilmez.

Şöyle kim rakşa getürdi felek-i mināyı

Mevlevî gibi semâ' a girüp ol hâlet ile
Dâ'irüñ gözle ki Dervîş olasın mevlâyî

Ve lehû

Bezm-i cihânda itmez iken nüş cām-ı Cem
Sâgar şunardı destüme ber-müstedâm dem

Emvâc-ı baħr-ı kılzüm-i eşkümnden itdi ħavf
Yüz yire sürdi eyledi çok iltiyâm yem

Sen ğayrilerle zevk u şafâda revâ mıdur
Dervîşüñ aķa böyle gözinden müdâm dem

Ve lehû

Yâr serkeş sine pür âteş gönül (K.481b) sevdâ-perest
Baħt nâ-hem-vâr t̄ali' ser-nigün ħatır şikest

RĀYĪ: İstanbullıdır. Derzizāde demekle meşhūr (F.414b) 'Ulvinün birāder-i kihteri idügi ma' ruf u mezkürdür. Muşafâ-nâm bir nev-cevân idi. Merhūm Kınalı-zāde 'Ali Çelebinün maķbül ü mer'isi ve gâh âyine-i cemâlin gören manzūr u mer'isi belki 'amme-i 'ulemâ şâhid-bâzlarınıñ (Hk.388b) maķbüb u râ'isi iken sene ihdâ ve şemâninde fevt oldu. Ħaylî ħoş- tab' u nâzük-fehm âdem idi. Fenn-i mu'ammâda daħi ad çıkarması müsellemdir.

Nazmuhû

Dil tıflı ğâ'ib oldu maħallinde nâ-gehân
Dellâldür ki çağırup anı arar fiġân

Diger

Şatma ey ħ'âce nebât-ı Ħameviden bize ħiç
Dehen-i yâr t̄ururken şekerin ez şuyın iç

Ve lehû

Tiġ ile taş şokdı şanmañ biline ol ser-tıraş
Bir kesicisi yavuz yeldür komışlar anda aş

RĀYĪ-İ ŞĀNĪ: Karahisârdan nâmı 'Abdullaţif bir dânişmend-i Germiyânî idi ki Şarı Râyî demekle şöhret bulmuş idi. Ke'ennehû 'Ulvinün birāder-i mümtâzından imtiyâz kaşd olunmuş idi. Ħikmet

Ḥudānuñdur bu daḥi mu‘ammer olmadı. ‘Abdurrahman Efendiden mülāzım oldu. Velākin (Ü.486b) tedris ü kazā müyesser olmadı. Ḥaylī pür-güy şahş idi.

Nazmuhū

Rişte gibi görünür cism-i nizārum tāreten
Döndi za‘ f-ı süzen-i müjgānuñ ile tāre ten

Ve lehū

Zāhid ki meyl-i ḳalbi hemān kıl u kāledür
‘Işḳ ehlinüñ ḳamu nazarı kıl ü kāledür

Ṭutsañ yüziñe destüñi ‘aḳsin gören şanur
Mihrāb-ı ḥüsne yazılı iki celāledür

REF‘ İ-İ LENG: Çorlıdandır. Perviz Efendiden mülāzım ve bir iki kerre kazā manşıbına ‘āzim iken sene şelāşe ve şemāninde fevt oldu. Zamānında ba‘ zı hoşça sözleri iştiḥār buldı ki bunlar ol ğazellerindendir.

Min nazmihi

Encümle hilāli biribirine çakarlar
Bu ḥalḳ gehi na‘ la gehi miha çakarlar

Ve lehū

Çokdan olurdum yolına şeh-suvārum ḥāk-sār
Ḳorḳarın kim çok görür anı götürmez rüzgār

Ve lehū

Eşḳüm düşerse ayağına tañ mı her seher
Ey mäh-pāre sen güneşi yıldızum sever

Ve lehū

‘Aḳs-i ḥālün göricek bu hadak-ı pür-seyle
Noḳta düşdi didiler anı görenler Nile

Ve lehū

Rakībünle tırün eyā ḳaşı yā
Şavılmaz ḳazādur görünmez belā

RŪḤİ: (Hk.389a) Nāmı Muştafā Şeyḫü’l-islām Ebu’s-su‘ūd merḥūmuñ Ḥasan Ağa-nām kethüdāsına ferzend-i bī-hemtā idi. Ḥüsñ ü cemāline binā’en cümle nazm ehlinüñ şümāra gelenleri ve bākisi ḳand-i

la'line tūṭī-i gūyā geçinürlerdi. Şu'arānuñ ekşeri ki anı işidür revānı işigine yüzün sürmege cān virürlerdi.

Min nazmihi

Cān virürken lebine 'āşık olan

'Āşıkına cān virürdi ol cānān

Sene seb'in hūdūnda dünyāsın değışdi. Eş'arından bu iki beyti hātırımıza gele düşdi.

Nazmuhū

Bendesin şāh-ı kerem itmese yād

Elimüzden ne gelür gerçi ne dād

N'ola bed-nām-ı maḥabbet olsam

Rūḥiyā bāḳī ḳalur çün eyü ad

SIRRİ: Nāmı 'İsā Yeñice-i Vardardan hüveydā bir ehl-i 'ilm ü şā'ir ve nādire-gūy u 'irfānı bāḥir kimse idi (H.413b). Evān-ı kesb-i 'ilm u taḫşilde gāḥi birbirimizle ülfet ider idük. Ve ba'zı maḳbūlce zemīnlerde ḡazeller dir idük. Sene şelāşe ve tis'inde ki bu ḥaḳir hizāne-i Erzurūma defterdār oldum. Sırrı merḥūmı üç yüz aḳçe Trabzonda ḳādī buldum. Hattā ba'de'l-'azl manşibını muḳarrer itdüm. Bir zamān müfettiş-i emvāl idinüp nizām-ı aḥvāline daḥi sa'y ü diḳḳat itdüm. Egerçi şic'ri az dir ḥālā ki hem öz hem mümtāz dir idi.

Min ebyātihi (K.482a)

Ne ḥālüm añaḡa ḳudret ne şabra ṭāḳat var

Efendi ḥal mükedder ziyāde ḥayret var

Ve lehū

Ādemler öldürür (Ü.487a) gözün ey şūh-ı şivekār

Dirlerse vechi var saña şāh-bāz-ı cān-şikār

Ve lehū

Bahār oldı zamān şimdi kenār-ı cūy-bāruñdur

Benüm serv-i revānum ḥāşılı 'ālem kenāruñdur

Dıger

Söyledür rāz-ı 'ışḳuñı bir bir

'Āşıkā bāde şu şikencesidür

gazelũn beyt-i āhirini ki söyledi

Ve lehũ

Baħr-ı ħüsn içre zevrāk-ı (Hk.389b) çeşmũm

Sırrıyā zũlf-i yār kıncasıdur

maġta‘-ı birle temām eyledi. Ol eşnālarda ki zümre-i müste‘iddāndan idük. Mevlānā Bākī ve Rũhī ve Rumũzī bir ħaķırle Monlā Sırrī bir cānibden o ħurup bir meclisde şafālar sürdük ve nevgüftelerimüz okıyup müşā‘areye raġbet gösterdük. Hemān ki Sırrī merġũm bu maġta‘ını okıdı. Rumũzī zebān-ı ta‘arruzī- dirāz idüp bu kıanca nenũn kıncasıdur diyu baña şordı. Cümlesi istihzāya meyl idüp içlerinde bir gülüşme ħopdı ki dinmez. Ĥaķır ki nazār itdũm. Sırrī-i derdmendi cevābda ‘āciz gördũm. Ne gülüşürsüz ki bu kıanca Bākī Ćelebinũn şandalı kıncasıdur cevābın virdũm. Ya‘nī ki ol eşnālarda

Pādişāhuñ micmer-i ‘adlinde şandal yaġdılar

mışrā‘ınuñ şı‘r-i temāmın dimiş idi. Ve ba‘z-ı ‘ulemā şandal micmerde yanmaz. Bā-ħuşuş micmer-i pādişāhī ola diyu daħl eylemişler idi. Bu kere ħaclet ol ħarafa ‘ā‘id oldı. Sırrī bu sırdan ħaberdār olup ġalebe bu cānibe düşüp Sırrī mesrūr (F.415a) olup ‘azīm şafālar buldı.

SİRRİ-İ ŞĀNİ: Bu Sırrī Trabzon vilāyetinden Mużaffer Sırrī demekle meşhūr ehl-i kıalem miyānında mezkūr bir kimsedür. Dā‘imā Celāl Beg merġũmuñ dāħil-i meclisi idi. Ĥālā yine kem-keremliginden şikāyet eylerdi. Ĥattā bir kıt‘asında

Nazmuhũ

Ćünkü el virmedi baña kārũn

Götũne şoġ ħaşaġlı destārũn

dimişdi. Merġũm ise zamān-ı kıadimdeki ħuralı ħālā ki mücevveze şaruġlarına maġşuş olan gibi ucı şoġılmış kevrli ‘imāme giymegin aña ħoġındurmış idi. Hele laġif eş‘ārı vardır. İsgāya kıābil sözleri bī-şümārdur.

Min eş‘ārihī

Ķanı ħāk-i rehũn āhumla berbād itdügũm demler

Añılmaz mı ser-i kıyũnda feryād itdügũm demler

Ve lehũ

Reng-i rũ olsa eger māhda ey ġonca-dehen

Beñzedürdüm ruḥ-1 rengīnine mehmā-emken

Min ğazeliyyātiḥī

Şehā çeşm-i çerāġ-1 ‘ālem ü (Hk. 390a) nūr-1 başarsın sen

Nazīrūñ görmedüm bir merdüm-i şāḥib-naẓarsın sen

Görüp ben nāṭüvānuñ kaçma luṭf it ey perī-peyker

Seni görsem vücūdum maḥv olur kimden kaçarsın sen

Ve lehū

Ne nümāyiş var ola serv-i ḥırāmānunda

Serv-ḳadler ḳatı alçak görinür yanuñda

SEMĀ‘Ī: Nefs-i İstanbulda neşv ü nemā bulmuş (Ü.487b) leṭāfet-i yāl ü bāl ile serv-i çemen gibi mümtāz olmuş bir ser-āmed cevān idi. Kendüsi yeñiçeri ve ‘aşıķı şolaḳlar zümresinüñ şīr-i neri olmaġın Şolaḳ Ḥüsni diyu şöhre-i ‘ālemiyān idi. ‘Unfuvān-1 cevānide bir gavġada bulunup ‘ulūfecigi kesildi. Kendünüñ ṭab‘ı evvel ü āḥir ṭarīḳ-1 fenāya mā’il olmaġın Şeyḫ İbrāḥīm-i Gülşeni meslegine sülūk ḳıldı. Feammā āḥir ‘ömrinde ol ṭarīḳdan daḥi rücū‘ ḳıldı. Meşāyih-i naḳşībendiyyeden Aḥmed Şādīḳ-nām şeyḫ Rūma geldükde anlardan dest-i bī‘atle inābeti muḳarrer oldu. Ḥayli ḥoş ṭab‘ u tiz fehm idi. Ve ḥaylī dervişlik taḥşil itmiş idi. Zann-1 ġālibimüz budur ki bir rütbe-i ‘āliyyeye yetmiş idi. Ḥoş-āyende güftārı pesende lāyık eş‘arı vardur. Ol cümleden bunlar (K.482b) pesend ü taḥşine lāyık u sezāvārdur.

Min nazmiḥī

Pertev ki şem‘a mihr-i ruḥ-1 yārdan gelür

Bir lem‘adur tecellī-i didārdan gelür

Ṭab‘um çerāġı Kāsım-1 Envārdan yakar

Būy-1 fenā dimāġuma ‘Atṭārdan gelür

Tenhāda şu yirine içer şūfī bādeyi

Gördüm ki kāfiri (H.414a) bize inkārdan gelür

Āzürde olma vaż‘-1 Semā‘ī-i bī-dile

Mestānedür ol ḥāne-i ḥammārdan gelür

Ve lehū

Kimi ebrūna kimi ḥaṭṭuna taḥşin eyler

Şu‘ārā her biri bir mıṣrā‘ ı tazmīn eyler

Ve lehū

Ey baña seng-i melāmetden iden ‘ār diyen

Benüm ol başumı ortaya koyup ‘ār diyen

Ve lehū

Ne ‘ıṣṣā ḥayr ider oldum ne ‘aql ile yārüm

Ne kārı başa iletdüm ne bellü bī-kārum

Ve lehū

Hīç ola mı cān u dil elden kıya dāmānunu

Ey sehī-kāmet boyuñca görmüñüz iḥsānuñı

ŞĀNĪ: Bosnasarāyından ‘ulemā zümresinüñ şu‘ārā-yı ğazel-serāyındandır. Bu maṭla‘ (Hk.390b) anuñdur.

Nazmuhū

Ser çekmesün semāya kendüni kılmasun ‘arż

Farķı boyuñla servüñ beyne’s-semāi ve’l-‘arż

Egerçi ki münāsebet fi’l-cümle kāfīdür ve muḳarrerdür. İllā teşbīh-i tām cihetiyle ğayr-ı müyesserdür. Zīrā ki fi’l-ḥaķıķa beyne’s-semāi ve’l-‘arż degüldür.

Li münşiihī

Ķavş-i kızaḥ ile anuñ bir ākın itseler ‘arż

Her kim görürse dirdi beyne’s-semāi ve’l-‘arż

Bir cisr vaşfında bu beyt *Heft-Meclis*-nām kitābumuzda vāķı‘dur. Hikmet Ḥudānuñdur mezbūr ekşeriyā bizim eş‘ārumuzı tetebbu‘ eylemiş. Sābıķan çārsū-yı sarāyda sākin bir muĝ-peçe ḥaķķındaki ğazelümüze daḥi bu ğüne nazīre söylemiş.

Li münşiihī

Bir firenk oĝlanı cān mülkini yaĝmā kıldı

‘Ālem-i ma‘nīde ‘İsā beni iḥyā kıldı

Küfrini n’eyliyelüm ḥüsnine yüz biñ taḥsīn (Ü.488a)

Şanki bir nūr idi zulumetde tecellā kıldı

Bir melek yüzli güzeldür yine gökden indi

Mürdeler cismini ʿİsā ihyā kıldı

Akdeñizdür yañağı zülfi tonanmasıdır
Milket-i cān u dili gāret ü yağmā kıldı

ŞĀNĪ-İ DĪĖER: Bu Şānī Lārendelidir. Huşūşā ki sābıķı gibi zümre-i müderrisindendir

Ve lehū
Tīr-i ġamzeñden ider şanma beni cānā ġüriz
Bir ok atım yir aña karşı çıkar cān-ı ʿaziz

Ve lehū
Düzd-i çālākdur ey serv-i sehī bād-ı seher
Tūtiyādur kademün hāki şaķın anı siler

Bu iki Şānīnün şāʿ iriyyetinde baʿz-ı zurefā lā-farķun beynehümā dimişlerdir. Ammā cihet-i ilmiyyelerinde tefavvūķı evlā görmişlerdir.

ŞĀDIĖ: Edirne de doğmuşdur. Sipāh kısmından bir dīvāne-meşreb şaḥş-ı kemter idi. Her kim ġazel (F.415b) söylese elbetde nazīre dimesi muķarrer her ġazeli cōnklerde muķarrer idi. Ekşeriyā kendünün ḥaṭṭı ile musattar idi.

Nazmuhū
Sāķī saña ġöz kıpduġını gördi ḥabābuñ
Alınduġı hep bu idi meclisde şarābuñ

Meclisde tutup çekmez idi şīşeye Şādık
Yil zaḥmeti olmasa ayaġında ḥabābuñ

Egerçi ki bu mazmūnı bizden tırāş eylemişdir. Lākin edāda kuşūr eyleyüp cehlını fāş itmişdir. Zirā ki bizden bu vech ile şādır olmuş idi.

Li münşiihī
Ṭabīb aydur şarāb iç vāʿ iz aydur cām-ı meyden ġeç
Çü ʿillet ḥūn-ı ġamdandır münāsib (Hk.391a) şīşe çekmekdür

Ammā Şādıķuñ bu maṭlaʿı kem degüldür.

Ve lehū
Şalındırmaķ diler şaḥn-ı çemende serv-i āzādı

‘ Aceb midür Süleymân-ı zamâne kovlasak bâdı

Uyutmaz göncanuñ ıflın diyu feryâd-ı bülbülden
İder şâh-ı güle yırtup yaqasın yâsemin dâdı

ŞADRÎ: İştibîdür. Sâbıkan şeyhü’l-islâm olan Şeyhî Efendinüñ mülâzımlarından olup kırk akçe yevmiyelü medreseye müderris olduğdan soñra fevt oldı (K.483a). Bir hoş- tab‘ u zekî şâhid-bâzlık da‘ vâsın idenlere müzekki şaḥş idi. Bu maḥla‘ anuñ güftârındandır.

Nazmuhû

Gerek dervîş-i dil-rîş u gerek şâh-ı cihân olsun
Saña ‘ aşık geçen evvel benümle imtiḥân olsun

MONLÂ ‘ ÂŞIK: Sâdât-ı ‘ Acemden maḥrûse-i Burusada mütemekkin ve şâhib-i kâr u bâr ve nuḳûd-ı bî-şümâr idüğü müte‘ ayyin olan Seyyid Nizâmuñ oğlıdur ki nâmı Pîr Meḥemmed ve târiḥ-i vilâdeti feyz-i ilâh ve ‘ Âşık lakabı ve maḥlaş-ı ḥaḳḳ-ı sarîhi idüğü kendünüñ bu beyti ile mü‘ eyyeddür.

Nazmuhû

Toğaldan vaşfı ismine muḥâbık
Güzeller mübtelâsı ya‘ nî ‘ Âşık

‘ Ulemâ-i fihâm ḥidmetlerinde pūyân ve taḥşîl-i ‘ ilm ü kemâlât tariḳında dâmen-der-miyân olup gerek ḥucurât-ı ḥalvetde gerek Keşîş ağı gibi yaylaḳ-ı (Ü.488b) nūzhet-simâtda keşîş ü kûşîşden ḥâlî olmayup şuglinde mücidd ü mükibb olmağla mümtâz-ı aḳrân oldı. Ya‘ nî ki ol ‘ aşruñ ehâlî-i ‘ izâmından şeyhü’l-islâm olan Muḥyiddîn Efendi merḥûmdan mülâzemeti ta‘ ayyün buldı. Pes te‘ şîr-i maḥlaş anı ‘ ıḣḳ-ı meh-rüyâna ehass ve ‘ uşşâḳ-ı âlüde-dâmânla seyr ü sülûka mahtass kılup her zamân bir gül-‘ izâruñ vaşfında bülbül-i nâlân (H.414b) olmaḳdan ḥâlî degül idi. Belki her ân meclis-i üns ü kenârından bir mü-miyân-ı lâle-ruḥsâruñ zevḳ u şafâ behresini bulmaḳdan ḥâlî degül idi. Bu ḥaḳîr ya‘ nî mü’ellif-i kesîrû’t-taksîr sene erba‘a ve seb‘în ḥudûdunda ba‘ z-ı hidemât-ı şehriyârî edâsına teveccühle şehri Üskübe uğradum. Mevlânâ ‘ Âşıkı anda ḳâdî ve ‘ amme-i halâyıkı aḥlâḳ-ı ḥasenesinde râzî nihâyet (Hk.391b) Kâse-bâz Meḥemmed-nâm ma‘ şûḳ-ı ser-âmedüñ da‘ vâ-yı ‘ ıḣḳında müteḳâdî ḥuşûşâ ‘ Âşıkı ol şâhid-i sîm-sa‘ ide naḳd-i dili teslîmde ve ol ḥüb-rüy-ı fâyıḳı anı şadrına alup sâ’ir ‘ uşşâḳdan takdîmde müterâzî buldum. Bu maḥlaş-ı ahkeri istikbâl idüp üç gün ‘ ale’t-tevâlî ziyâfet itdi. Ve cânı pâresini bir dirlükle behremend itmek ḥuşûşunda küllî minnet idüp ba‘ z-ı akmişe ve ıḣḳarlaḥdan ḡayri sîm-i ḥâmdan

düzilme bir cām çekdi. Ve bir al varaka üstine bu kıt'asını hatt -ı hün-âb ile yazdırup ol cām içine vaz' itdi. Güyâ ki şarâb-ı gül-fâmla tölmiş bir sāğarı ol bezm içinde bizüm 'ışkımuza çekdi.

Min nazmihi
Ma' arif ehl-i bezminüñ tamâmı
Fenâ nüzhetgehinde belki cāmı

İçerler yāduñ ile dōst-kāmı
Qabül it çekdi ' Aşık da bu hâli

Lâkin bize her mülakāt itdükçe şerm ü hicâbdan hâlî olmadı. Bâ' iş nedür didükde semt-i i' tizâra maḥlaş buldı. 'âkıbet rāz-ı dilini beyân eyledi. Meş'aru's-su'arāsında bizi yazmayup tettebbu'ındaki kusūrını müş'ir sözler söyledi. Ya'nî ki niçe yıllar aşḥâb nazmuñ tettebbu'ında oldum. Yine ḥâtıme-i kârda bir kaç ğazel diyenleri yazmış kitâb te' lif iden fuzalâ tercümesinde kendümi yañlış buldum diyu zeyl-i i' tizâra teşebbüs idüp tekrâr kendü nüshasına der-kenâr ve aḥvâl-i mü' ellefât u âşârumuzı icmâl üzre naqş ü nigâr itdi. Lâkin ol zamâne dek nice nüshası münteşir olup ekşerinde bizüm zikrümüz bulunmamağla ğafletine ḥaml itdüklerini yād itdükçe ' aklı başından gitdi.

El-kışşa ehl-i ' ilm ü kemâl ve ' aşık-pişe vü şâhid-bâz-ı ricâl vicâhet yüzünden küseç (K.483b) ü ' abūs-timşâl ve beşâset cihetinden gül-i ḥandân gibi ḥayrû'l-âl bir seyyid-i lâzimu'l-iclâl idi. Şakâyıqla müsemmâ olan tevâriḥ-i ' ulemānuñ bir tekmiilesini daḥi bunlar bâz-pervâz-ı evc-i ma' arif olmuşlardur. El-ḥaḳ terâkib-i ' Arabiyye ile ḥüb edâ itmişdür. Andan mâ' adâ ba' z-ı risâleleri ve ' aşık u ma' şûkı beynindeki muḥâkemeye maḥşûş ḥucec şüretlerini inşâ itmişdür. Cümlesi maḳbûl-i fuhûl idüğü taḥkîke yetmişdür.

Min ebyatihî
Libâsın şanmañuz ol gül-' izâruñ çeşm-i bülbüldür
Hezârân çeşm-i bülbülden tecellî itdi bir güldür

Ve lehû
Qadem başup gele çün qabr-i Qaysa nâka-i Leylâ
Mezârı üstine örter deve ḥabanı bir kemhâ

Ve lehû
Zer ister iseñ cânuma minnet yüzüm üzre
La' l ü dür ü mercân ise iki gözüm üzre

TEZYİL: Aşḥâb-ı fehm ü zekâ ve erbâb-ı fazl ü nühâ olanlara zâhirdür

ki (Ü.489a - F.416a) vilâyet-i Rûmda re's-i sene ve elfe gelince dörd kıt'a tezkire-i şu'arâ yazıldı. Yine bu cümleden ikinci 'add olunan *Laṭîfî Tezkiresi* gerek inşâ cihetinden gerek ta'yîn-i tevâriḥle tettebbu' (Hk.392a) ḥayşiyetinden müfid ü muhtasar görüldü. Zîrâ ki cümleden evvel yazılan *Tezkire-i Sehîd*ür ḥâlâ ki bâğ u râğ-ı nazm u neşre göre gūyâ ki ḥazân görmüş bir serv-i sehîdür. Şânî 'add olunan ki *Mecmu'a-i Laṭîfî*dür bi-şübhe her varaḳı gül-berg-i ṭarî ve her maẓmûnı bir naḥl-i mevzûn-ı nev-berî mesâbesinde cümle tezkirelerüñ laṭîfidür. El-ḥaḳ her 'aşruñ şu'arâsını îzâh u beyân eylemişdür. Hiç bir ferde nisbet-i ta'aşşub eylemeyüp herkesüñ evşâfını güftârına göre 'ıyân itmişdür. Ḥattâ ba'z-ı aşḥâb-ı ğaraz ki ⁸⁷ فی قلوبهم مرض ma-şadaḳlardur ehl-i nazmuñ ekşerini Kaştamonlî yazmışdur. Vaṭan-ı mevlidin bilmedüğü hünerverleri kendüye hemşehrî 'add itmek ğarazına sülûk itmişdür diyu ol derdmendi ṭa'n oḳlarına hedef eylediler. Ya'nî ki ⁸⁸ من صنف قد mazmûnına maẓhar düşüp bulduḳların söylediler. Ammâ şâlis-i teẓâkir ki 'Aşıḳuñ (H.415a) *Meş'aru's-su'arâsı* idüğü zâhirdür. Bilmedüğünü ke-mâ yenbağî vaşf itmişdür. Ne 'özr eylemiş ne ḥaḳdan 'udül itmek ṭarîḳına gitmişdür. Hemân 'aybı ehl-i nazm olmayan zurefâdan ba'zı kimesneleri münâsebetle kitâbına idḥâlidür. Ḥâlâ ki andan maḳşûdı ri'âyet-i ḥaḳḳ-ı nân u nemekle nice âşinâlarınıñ beyân-ı ḥâlidür. Feammâ tezkire-i çârümün ki râbî'uhum menzilesine qarîndür. Nakîr ü kıṭmîr ğarâbet-i kelimât ve tetâbu'-ı izâfât 'uyübı ile zâhir ü mübeyyendür. Bir mecmu'a-i kesîrû'l-edâ ve ḳalîlü'l-ma'nâ idüğü ma'lûm-ı 'uḳûl-i dūr-bîndür. Bu ḥaḳîr ol nüşhayı ser-â-pâ gördüm. Nesh-efsûn u sehḥârîn gibi şıḥḥati mefsûh idüğün taḥḳîke irgürdüm. Egerçi ki edâlarına bi ḥasbi'l-irs mâlik olmuşdur. Yabandan degüldür. Kendü babamuñ münşe'âtı edâlarındandır diyu aḥzına mütehâlik olmuşdur. Lâkin nice şâ'iri yerinden yurdundan dūr ve nice meṭâli' u ebyâtı nâzımından mehcûr itdüğünden (Hk.392b) mâ'adâ müddet-i 'ömrinde bir muhtasar beyte mâlik olan 'ulemâyı ve ba'z-ı ağniyâyı mücerred kendünüñ ebnâ-yı cinsinden olmağla ol eşer-i menşûrda vaşf ile evc-i Şüreyyâya çıkarmışdur. Ma'a zâlik âşâr-ı mütenevvi'a ve te'lîfât-ı mütefferri'a ve devâvîn-i mecmû'a vü resâ'il ve muşannefât-ı (Ü.489b) maṭbu'a aşḥâbından olup feẓâilî (K.484a) ḥucetini ḳâḍî-ı Eflâk olan Bircîs-i ḥikmet-celis dest-i ḳabûl ile imzâ itdüğü efâzılı ve ma'ârifî temessükâtınuñ şıḥḥatında şuhûd-ı 'udül olan fuhûl-i bi-'adîl ḥüsn-i telaḳḳî ve rağbetle inhâ itdüğü fevâzılı medḥ itmedüğünden ğayri kendü zu'mınca ḳadḥ eylemişdür. Lâ-siyemmâ ekâbir-i şu'arânuñ ekşerine kızb ü dūrüg iftirâsın idüp şu maḳûle kitâbum vardır didi ve yâhûd bu ğazelleri kendünüñ 'add idüp baña gönderdi nûkteleri ile yazmışdur. Şu'arâdan Monlâ Zihnî ve 'Aḳlî naḳl eylediler ki tezkiresinden ba'z-ı şafḥaları gözden geçürmüşler. Ekşer-i suṭûrında iṭrâ

⁸⁷ Kalplerinde hastalık vardır (Bakara, 10).

⁸⁸ Tasnif eden hedef olur.

lafzını mükerrer bulup inşasını tarāvetden hālī görmüşler. Ya' nī ma' ārif-semiri elbette tahkiri ve çüb-ı hāmesi ve şikence elfāz-nāmesi ile taķriri muķayyed bulmuşlar. Gıbbe zālik mecālis-i ehāliden birinde ol tezkire kıra'at olunmuş. Zuhūrī-nām bir sabi-i endek-şu'ūrı ifrātle vaşf idüp Perizāde dimekle ma' ruf bir peridür. Ve ol vilāyeti envār-ı ruhsār-ı nāmdarı ile sūzān eylemiş ol hıttanuñ hürşid-i peykeridür diyu yazmış. A' lem olan Piri lafzı iken bi-ğayr-ı yā' peri şanup perri edāsı ile tenāsüb kaşd itmiş ve ruhsarı nāmdār ile şıfatlayup bi-vech yañlış yola gitmiş. Huşuşā peyker lafzı kālıdur murādifi olup ekşeriyā temāmü'l-a'zā olanlara itlāk olınduğını bilememiş. Ve ba'z-ı nev-hevesler ki birer maħlaşa intisāb ve berzaħ-ı ceħāletden ol nāmıla maħlaş bulmağı iktitāb eylemişlerdür. Hālā ki (Hk.393a) mecmū' -ı mecmū' alar yoklansa isğāya kābil ve ğayr-ı kābil birer beytleri bulunmaduğını şu' arā-yı zamān taħķik ü beyān itmişlerdür. Elbetde İbnü'l-Mühennā nāmındaki Mevlānānuñ gibiler (F.416b) yazmışdur. Mahlasına şerik isnād itmedügi ancak Necāti ile Zātī kalmışdur. İntihā kelāmuhumā

‘İBĀDİ: Nefs-i Gelibolıda neşv ü nemā bulmuş Kadrizāde Yūsuf-nām bir sipāhizāde idi. Evā'il-i cevānide sim-ber-i Yūsuf gibi naķd-i cāna deger bir bālā-kāmet-i perī-peyker olmağla Gümüş Servi dinilmiş idi. Merhūm pederimiz muşāhiblerinden bir şahs-ı āferide idi. Feammā ğāyetle zen-pāre ve mey-perest ü mey-hāne-nişin āvāre olmağın Midilli ceziresine göçdi. Anda bir sipāhinüñ kızın alup rez-duħteri ile müdām ülfet eyleyüp murādınca yidi içdi. Ümüdüm budur ki inābet ü istiğfār ile gitmiş ola. Hālā rühı sermest-i şarāb-ı kevser idügi taħaķķuk bula. Bir ğarib hoş-āyende nazmı var idi. Ba' zısı taħsine sezā-vār idi. (Ü.490a)

Min nazmihi

Gerçi olmaduķ cihān içinde hürrem bir nefes
Eksik olmadı gönülden ğuşşa vü ğam bir nefes

Bezm-i ğamda ney gibi sen yār için kıldum fiğān
Gözlerüm yaşından özge kanı hem-dem bir nefes

Hālet-i nez' a varup vaşluñ diler ditrer gönül
Çıkmağa tenden iver bu kuşça cānum bir nefes

Senden ayrılmādan ölmek yeg durur biñ kez baña
Dōstum sensüz gerekmez iki 'ālem bir nefes

Mihnet ile cān virüp kurtulmayınca ğuşşadan
Rāhat olmaz ey 'İbādī ibn-i ādem bir nefes

‘UBEYDİ: Şehr-i Edirnedən idi. Nāmı ‘Abdurrahman olmağın ol maḥlaşı iḥtiyār itmiş idi. Ḥuşūşā peder-i ‘azīzi Nebī Dede nāmında bir velī idi. Merḥūm ‘Ubeydī sâ’ir evlādınun evveli idi.

Nazm

Veled sırrı olur (H.415b) çünkim ebinün
N’ola dinse añā sırrı Nebinün

‘Ālem-i tuḫūliyyetden taḥşil-i ‘ilm ü kemāle çalışdı. Sâ’ir funūndan ḡayri ‘ilm-i mūsikī ile ṭab‘-ı nāzügi alışdı. Farazā ki muşannefatı ile ‘Irāk u Hicāza āvāzeler şaldı. Fenn-i mu‘ammāda daḡi Emīriye peyrevlik idüp ad çıkardı (K.484b). Ve’l-ḡaşıl şānı halīm ve ṭab‘ı selīm dilinden kes rencide ve elinden kimse remide olmamış bir maḡdūm-ı fehīm idi. Egerçi ki nefsinə nazar evlādı ḡalmadı (Hk.393b). Feammā nefsi oḡlı nāmına laṭif murabba‘ları ve naḡş ü fūsūnları nām-ı niḡini mensī ḡılmadı. Mevālī-i ‘izāmdan sâbıḡan şeyḡü’l-İslām olan Ḳāḡizāde Efendiden mülāzım oldı. ‘Āḡıbet yüz elli aḡçe ḡāḡılar rütbesine vāşıl u ‘āzim oldı. Daḡi dānişmend iken bu ḡazelini Sulṭān Süleymāna ithāf ḡıldı. Mezīd ‘ināyetlerinden mevālizādeler gibi ‘ulūfe ile muvazḡaf ḡılındı.

Nazm

Bu ṭāḡ-ı lāciverdī zer-beft oṭaḡuñ olsun
Mihir ile meh yanınca iki şolaḡuñ olsun

Luṭf it ‘Ubeydīnün gel uyar murād-ı şem‘in
Be tekye-i cihānda yanar çerāḡuñ olsun

Ve lehū

Ṭaḡlar ṭaşlar yarıldı itdügüm feryāddan
Ṭali‘üm ṭaş yarmada ḡalmaz benüm Ferhāddan

Ve lehū

Şalınduñ seyre illerle benümle va‘de itmişken
Baña ḡatlanmadın sen ḡatlan ey rūḡ-ı revān ḡatlan

Dıḡer

Şanma beni nāleyle cihāndan ḡüzer itdüm
Gördüm seni ey ḡāfil uyursın ḡaber itdüm

Evāḡir-i ‘ömrine karīb Nihālī-maḡlaş bir cevān-ı dil-firīb ‘ışḡına giriftār oldı. Ol zamānlarda nazm itdüğü eş‘ārında ve ba‘z-ı muşannefat u

āşārında Nihālī lafzı ile anı iş'ār itdügi ta' ayyün buldı.

Ve lehū

Ey cāme-i siyāh giyen şāh-ı hışm-nāk

Çep-rāst düğme ile beni eyledüñ helāk

Feammā igen mu'ammer olmadı. Sene şemānīn eşnālarında 'azīmet-i bāğ-ı cinān kıldı.

'İZĀRĪ: Edirne de tevellüd itmiş nāmı Mehemmed olup ser-āmed-i cevān-ı gül-'izār olmağla 'İzārī maħlaş idündügi taħķīke yetmişdi. Evān-ı tufūliyyetde taħşīl-i 'ilm u kemāle rağbet idüp Hāsan Beg Efendiden mülāzım oldı. Hattā bir medresecege mutaşarrıf olduğdan soñra 'ālem-i āhirete 'āzim oldı. Mezbūr 'İzārī ve Mecdī ve 'Ubeydī ve Emrī ol merhūmla ülfet ü mu'āşerete gālib idiler (Ü.490b). Farazā ki birbirlerinden bir an müfārağati mūcib-i hūzn ü ğam bilüp iħtilāta rağbet itdiler. Hoşça muħayyel sözleri ve muħādarātdan ba'z-ı yāddāşt-ı mu'teberi muğarrer idi. Ol cihetden ekşer-i (Hk.394ā) aşşab-ı devlet meclisine duħūli müyesser idi.

Nazmuhū

Nihālden ayırıp ğoncasın gülsitānuñ

Çoparma yüregini 'andelīb-i şeydānuñ

Ve lehū

Dik gelmek istedi ğad-i bālā-yı dil-bere

Tübāyı dikdiler depesi üstine yire

Dīger

Gelmedi sākī ğanā' at var iken mey-ħāneye

Bir ayağum evdedür bir ayağum mey-ħānede

Ve lehū

Yanuña alup rağībi eyledüñ seyr-i çemen

Yanuña ğalur mı ey serv-i sehī seyr eyle sen

'AZĪZĪ: Hırfeti mücellid ve (F.417a) taħşīl-i ma'rifete mücidd iken Yedi Kullede ğışār eri oldı. Lākin bī-'ayb Hūdādur zen-dost olup ba'z-ı bıkır-i ma'nālara dest-res buldı. Hattā İstanbuluñ nigārları hağķında bir Şehr-engīzi vardır. Maħbūbān vaşfında olmaduğı ğayşiyyetle ve ol 'aybı ile yine taħşīne sezā-vārdur.

Der-vaşf-ı Şaçlu Zemān

Biri maħbūbenüñ Şaçlu Zamāndur

Ꞑatı çok başlu fettān-ı cihāndur

Zamāne gibi cevvar ü sitemkār
Ꞑaçınuñ sâġıꞑı ‘āşıkları var

Alur dil kişverinden zülfi bacı
Beni başdan çıkardı eñse saçı

Cennet
Birinuñ nāmı Cennet la‘ li kevser
Hudā itsün baña anı müyesser

N’ola beñzetsem anı hūr-ı ‘ine
Cemāli ta‘n ider huld-i berine

Kimüñle haşr olursa ol kıyāmet
Cihān içinde oldur ehl-i cennet

(K.485a) Bundan mā‘ adā yine muşanna‘ u maqbül sözleri muğarrerdür.
Ol cümleye bu zıkr idecegümüz meṭālī‘ i ser-defterdür.

Maṭla‘
İdünce bir dür-i yek-dānesi dilā peydā
Olanca varını yolında çalkadı deryā

Ve lehū
Gözüm kan dökmegi ol ġamze-i bī-dāddan görmiş
Zihī hūnī ki merdüm-küşligi cellāddan (H.416a) görmiş

Ve lehū
Gözyaşın şarf eyledükçe girye eyler dem-be-dem
Her kişi harcından ağlar bir ‘aceb demdür bu dem

Ve lehū
Cefā sengiyle cismin gömgök itmiş bir perī-peyker
Urılmışsın yine ey ‘āşık-ı miḡnet-zede beñzer

‘İŞRETİ: İstanbul kırbında Yeñihisārdandur. Nāmı Muşafā olup hoş-
āvāzeler nāmındaki aşhāb-ı edvārdan idi. Manşib-ı kazā ile behredār
(Hk.394b) iken bir tariķla Şehzāde Sultān Bāyezid cenābına tağarrub
kesb itmiş idi. Anlaruñ recāsı ile Eskişehir kādīsı olup Seyyid Baṭṭāl
Gāzī ocaġından ışıklarūñ def ine mezbūr bā‘ iş oldu. Ba‘ dehū nūyīn-i

nev-āyini meclis-i ʿiṣret-güzine ilkā eyleyen ʿiṣretidür dinilmekle ʿazl
olinup Sultān Süleymān Hanuñ mazhar-ı qahr-ı gāzabı olmağ muqarrer
iken bu ſiʿri diyüp rikāb-ı hümayūna ſundu. Ol qahr mihre mübeddel
olup siyāset ihtimālinden kırtıldı. Ol gāzel budur.

Min gāzeliyyātiḥi

Ol elā gözler bizümle (Ü.491a) mekr ü āl üstindedür
Ġamzeler ʿuṣṣāğ ile ceng ü cidāl üstindedür

İſigüñde kebkebüñle naʿlçeñ naqşı seḥā
Burc-ı rifʿatde Şüreyyādur hilāl üstindedür

Cilveler kılsa semend-i nāz ile ol ſeh-süvār
Berg-i güldür fiʿl-meşel āb-ı zülāl üstindedür

İşte boynı işte ſemşirüñ kefen-berdüş idüp
ʿiṣreti emr-i ſerife imtisal üstindedür

Ve lehū

Yüzüñ Rūm illeri haṭṭ-ı siyāhuñ Qara Boğdandur
Cebinüñ Aqşehir zülf-i siyeh-pūşuñ Qaramādur

Huṭen gülzārıdur āhū-yı çeşmüñle binā-gūşuñ
Şaçuñ mağrib diyārıdur leb-i laʿlüñ Bedaḥşādur

Cemālüñ Kaʿbedür sineñ Medīne gözlerüm nūrı
Memālikde ruḥ-ı aluñ diyār-ı āl-i ʿOşmādur

ʿİLMİ: Nāmı Aḥmed bir qāḍizādedür ki ṭabʿ-ı müştakimi bāğ u rāğ-ı
maʿrifetde gūyā ki bir serv-i āzādedür. Taḥşil-i ʿulūmdan ſoñra mülāzım
ve manşib-ı qazāya ʿāzim olmuşdur. Ve bu ebyāt *Tezkire-i İbnü'l-
Mühennāda* meşūr bulunmuşdur.

Nazmuhū

Leb degül cām-ı ſarāb-ı dil-küşādur gördüğüñ
Ruḥ degül āyine-i ʿālem-nümādur gördüğüñ

Ve lehū

Açıl açıl ki cihān gülşeni bahār olsun
Şalın şalın ki çemen servi bī-qarār olsun

ʿULVİ: Nefs-i İstanbulda toğmuş nāmı Meḥemmed olup zurefā

miyânında Derzîzâde diyü şöhret bulmuş (Hk.395a) ğazel-gûluğda İshâk Efendî merhûmuñ tarîkına sâlik ya' nî ki sâde ve 'âşıkâne eş'âr-ı belâgat-şî'âr nazmına mütehâlik şâ'ir idi. Egerçi ki cihet-i 'ilmiyyesi nâdir ve meydân-ı fûrs fârislerinüñ edâları ile ülfeti ve meleke-i zihniyyesi noğşânla mütebâdir idi. Lâkin çâr-ender-çâr kaşîdelerine ve ba'z-ı 'âşıkâne ğazellerinde nizâm-ı kelâma kudreti bâhir idi. *Terceme-i Hâtemîde* beyân olınan vech ile ser-defter-i ekârim-âfâk merhûm Turağ Çelebinüñ himmetine muğârin olup altı aqçe yevmiyye ile şehzâde-i zî-şân bölüğine dâhil olmuş idi. Hâlâ ki yine de gâh Mu'allimzâde merhûmuñ gâh Hubbî Monlâsı diyü meşhûr olan Monlâ-yı Rûmuñ (K.485b) dânişmendi nâmına şöhret bulmuş idi. Vaqtâ ki Turağ Çelebi katl olındı. Ol eşnâlarda 'Ulvi

Nazmuhû

Dil-ğarâba varıyor şehrine cânân gelsün

Şehri hâlî komasun tahtına sultân gelsün(F.417b)

dimekle kuvvet-i vâhimeye düşüp bir zamân ne taşra çıkdı ne görindî. Ma'a zâlik cenâb-ı Sultâniden iştiğâl-i nâr-ı ğazab âsârı zâhir olmadı. Ancağ ba'z-ı zurefânüñ tehdîd ü tahvîfi ile nefsi-i şehride temekküne mecâl bulmadı. El-kışşa Sultân Selîm Şâh cülûsında aşâleten sâbıku'z-zîkr Monlâ Hubbiden mülâzemeti muğarrer oldı. Giderek şarâb-ı müdâma müdâvemet iden 'ayyâşlara qarışdı. Kendüsi Rusüyyü'l-aşl bir câriyeden mütevellid olmağın (Ü.491b) zümre-i Rus bekrîleri ile yıldızı barışdı. Şabâh u aḡşâm ḡum-ı mey gibi mey-ğânede şâbit-ğadem oldı urdı. Ne bir ân ayağı elden qodı ne kimse anı ḡum-ğâneden taşra gördi. Hattâ 'iyâzen billâh mensûḡ şekline girdi. Ba'z-ı müzmine ihtimâli ile zurefâ kendüden müfâraqtı evlâ bildi.

Min eş'ârihî

'Adem ğulzârına bir ğonca-leb cânânımız gitdi

Diriğ ol serv-ğad simin-beden tez bitdi tez yitdi

Ve lehû

ḡarc eyler ise ḡançerine (Hk.395b) dil n'ola (H.414b) varın

Yeg bilür efendi kişi kendüye çıkarın

Maḡla'

İşler yüregüm yareleri bitmez oñulmaz

Şabr eyliyelüm çâre nedür bitmez iş olmaz

Ve lehû

Fütâde dilleri seyr eyledükde toprağda

O şeh-süvār didi kim gönüller alçağda

Dīger

Bulandı dīde ḥaṭṭ-ı müşk-bāra bakmağdan

Gözüme kara şu indi kitāba bakmağdan

Ve lehū

Dirīgā seyl-i eşküm cūy-bār olmağda gitdükçe

Benüm servüm ḥaş u hāre kenār olmağda gitdükçe

‘ Aceb kimdür benüm māh-ı neve teşbīh iden cismüm

O bedr olmağda ben dā’im nizār olmağda gitdükçe

El-ḥağ mü’essir eş‘ārı ve ciger-süz gāzeliyyāt u güftārı vardır.

‘ **AHDĪ**: Şems-i Bağdādīnūñ oğlıdur. İsm-i māder-zādı Aḥmed ve şütür-gürbe eş‘ār söylemede ser-āmed bir şahş idi. Sene sittin ve tis‘a mie ḥudūdında pāy-ı taḥt-ı Rūma geldi. On yıl miğdārı şu‘arā aḥvālını tettebbu‘dan sonra sene iḥdā ve seb‘inde‘ ahd-i Selīm Ḥan-ı Şānī ve zamān-ı Süleymānīdeki ehl-i nazmuñ aḥvālını yazup nāmını *Gülşen-i Şu‘arā* kodı. Ḥattā bir zamān ‘Acemilīgini bilmedi. ‘Acemilīgi ḥālinde şu‘arā-yı Rūm tezkiresin yazmağa ölçümlendi. Ḥadd-i zātında aḥlākı laṭīf ve meskeneti ḥayşiyetinden lāzimu’t-ta‘rif kimse idi. Sene erba‘a ve tis‘inde ki bu ḥaḳīr Bağdād ḥazīnesine defterdār olup vardum. Ashāb-ı nazmdan otuz miğdārı şā‘ir ḳaṣā’id ü tāriḥ ü gāzel şunup her birine ⁸⁹ علی ما هو المأمول و المقذور ri‘āyet itdüm. Mezbūr ‘Ahdī daḥi anlardan idi. Ve ol cümleñ ser-āmedi Monlā Tarzī ve nev-heveslerden Rūḥī bulunmuş idi. Ve bu eş‘ār mezbūr ‘Ahdīnūñ güftārındandır.

Nazmuhū

Cān metā‘ı bulmadı bāzār-ı dehr içre revāc

Gel ḥadeng-i ḡamzeñ ile añā luṭf it ḳapuñ aç

Ḳan idüp ey ḳaşı yay oldı oḳuñ dilde nihān

Yaremūñ aḡzın arar cerrāḥ anuñçün her zamān

FAZLĪ: Bir sarrācuñ oğlı idi. Nāmı Meḥemmed ve nefsi İstanbulda doğmuş büyümiş ḥattā Ḳara Fazlī diyu şöhret bulmuş bir ḳābil-vücūd imiş. Bir zamān Zātī merḥūmuñ dükkānına mülāzemet itmiş. Mā-beynlerinde üstād ü şākird mu‘āmelesi muḳarrer olup ḥaḳīḳati taḥḳīḳa yetmiş. Mevlānā ‘Aşīḳ ḳavlince bir miğdār naḥv u şarf

⁸⁹ İstenen ve takdir edilene göre.

gördükden sonra (K.486a) Riyāzī merhūmdan Fürs okumuş. Ba‘dehū (Hk.396a) Şehzāde Sultān Mehemmed Hān Magnisa sancağına müteveccih olduğda küttāb-ı dīvānına mülhāk olup bile gitmiş. Hikmet Hudānuñdur anlar ki sālīk-i rāh-ı āhīret oldılar (Ü.492a) kulları ağılup Kara Fazlī merhūmı Sultān Muştafā āsitānesine sevķ itdiler. Tālī‘-i nā-sāzkārında anuñ daħi dīvānı dūrülüp ‘ömr-i ‘azīzi āhīr olmağın Sultān Selīm kapusına vardı. Ba‘z-ı ekābir hūsn-i terbiyet ve şefkat-i mü’eşşir zāhir itmekle anda daħi debīr-i hākānī oldı. Nice rūzgār hıdmetden sonra sene seb‘in ve tis‘a mie hudūdında re’is-i küttāb olup altmış biñ aķçe ze‘ametle i‘tilā-yı şān buldı. Ammā aħvāli muntazam olduğdan sonra iki yıl ancaķ mu‘ammer oldı. ‘Aķabince vāşıl-ı diyār-ı üns olduğı ta‘ayyün buldı. Evvelā baħr-ı recezde *Hümāy u Hümāyūn*-nām bir kitāb nazm eylemişdür. Ba‘dehū şī‘r u inşāda gerçekten meleke taħşil idüp ihtirā‘-ı hāsı olan *Gül ü Bülbül*-nām manzūmeyi söylemişdür. Ve biñ ‘aded rübā‘iyyātı müştemil bir eşer daħi komuşdur. Hattā Şeyħ Nizāmīnūñ *Maṭla‘ ü l-Envārna* muķabil *Lüccetü’l-Esrār*-nām bir kitāb daħi te‘līf eylemişdür. Ve bunlardan ğayri *Kitāb-ı Gülistān* tarzında nazm u neşre ālūde Naħlistān-nām bir kitāb daħi taşnīf kılmışdur. Cümlesi pesendide-i zurefā ve maṭbū‘-ı tībā‘-ı şu‘arā idüğü taħķiķe yetmişdür. Nihāyet pür-ğūy olmağla eş‘arı nā-hemvārdur. İnşāsı daħi nazmı gibi perişān-ğüftār idüğü zāhir ü āşikārdur. Bu haķir ol āsitānede baş kātib iken mezbūr Fazlī re’is idi. Hālā ki (F.418a) ‘abūsü’l-veche bir cesīm ü zahīm-i hīre-celīs idi. Evāhīr-i ‘ömrinde tekrār naħv u şarfa iştiğāl eyledi. Terākib-i ‘Arabıyyedeki saķātātını cüll-i himmetle tahrīf idüp bızā‘asını ber-kemāl eyledi. Ve bi’l-cümle eş‘arı şütür-gürbedür. Beyt diyecek maħalde ya heft-beyt ve yāhūd nüh-beyt söylese yine ancaķ bir beyti pesendide bulunurdu. Sābıkan Sultān Bāyezīd huşuşında ‘Acem Şāhına yazılan nāme ki cenāb-ı (Hk.396b) übüvvet-me’ābla muşaddardur ol fendeki mahāreti ol edālarından gün gibi ezherdür. (H.417a)

Min eş‘ārihī

Leylinūñ Mecnūnı Şīrīnūñ dilā Ferhādı var

Kār-ı ‘ışķı baña şor her şan‘atūñ üstādı var

Ve lehū

Saña göz ‘āşık u ten ‘āşık u cānla ben ‘āşık

Tenümde her kılum cānā olupdur cümleten ‘āşık

Ve bu ebyāt daħi *Gül ü Bülbül*ñdendür.

Ve lehū

Didi n’eyler bu arada o gedā

Ki fiğānıyla virdi cāna ezā

Nice yañşar bu nice yañşakdur
Öte  ur dirseñüz aña ha akdur

Bilmezem ki nice  tüşd r bu
Dili durmaz  aceb ne  uşdur bu

Nice baş ağr dur o mur ak-i mest
 tme diñ aña incinirse kuşest

F N N : Vil yet-i  aştamonıdandır. Eger i ki  ab ı nez ketden h l  deg ld r. L kin sir at t hmetinden eli kesilmeyince el  ekmey p herkes n m lına ta v l-i yed itmesi l zım-ı h l idi ( .492b). Ve ol fende z -f n n-ı  ař olup g y  ki F n n  ma laşını aña bin 'en i tiy r itmişd r. S bı u'z-zıkr C n Memi ile  ad vetleri olup mezb r Ő n  mekt b-ı mezm mında

Nazm-ı Ő n 
F n n  f ta peyd  itmege varur mı h mm ma
Şerik-i Őirv n Őey  der n-ı c mek n n'eyler

Kemend-end z olanlarla gezer mi k şe v  (K. 486b) şehri
Ta ar mı birbirin n gerdenine rişman n'eyler

ed sını itmişd r. Merk m da i anuñ ha  ında bu  ıť  ayı s ylemişd r.

Seferedd r didiler C n Memiyi
Sefer bir  ıť  a-i  teř durur hem

Didiler ge di ol Nemr d-ı Ő n 
Did m ge di ise c n-ber-cehennem

Ve leh 
H sn n nitekim z lf-i zene d n ile hoşdur
D v nesi zencir ile zind n ile hoşdur

MEVL N  FEVR : Ger i ki faşl-ı mev l de icm lle yazılmışdur. Ő 'iriyyeti h sebiyle ir di l zım olmağın tekr rında şanmasınlar ki m 'ellif-i kit b yañılmıřdur. Hırvadiyy 'l-aşl her kel mı h red kit bına faşl n mı A med f n n-ı m tenevvi a ile ba ř-i  ilmiyyesi sermed kend si akr nı miy nında ser- med hem(Hk.397a) ř 'ir-i monl y n idi ve hem monl -yı ř 'ir n-ı meşel-g y n idi. Defterd r İskender  elebi mer umuñ m şter   ullarından iken şariş-i  ilme s l k id p her fende

yedi ve her ‘ilmde adr-i m ‘eyyedi olmağın Bořt n Efendi merh m Burusa ad sı olduğda ki sene isna ve amsin t riği idi Fevr  m l zım oldu. Ba‘deh  tedricle med ris men şibını tağşile ‘ zim oldu. Kend den mesm ‘ imuzdur ki hen z sinn-i bul ga b liğ deg l iken m ‘ellif-i F s s led nn-i n s s olan Őeyh-i Ekber addesall h  sırrehu’l-ezher r ‘y sına gir p telkin-i im n eylemiş. Aşılda Őeref-i İsl mla teşrifi evvel  anlaru n işareti ile v c d bulmuş. G yetle oř-n v s idi. G ya ki Sult n ‘Aliye y hud Eniřiye eniř idi. Ve tab‘ı g yetle n z k olmağın ‘ıyş u n řa rağbetden m d me-i mey-i amr  bulunmaduğı tağdirce gass le-i beyz  ile mu‘ řeretden h li olmazdı. Otuz ađçe medreseden munfaşıl olduğdan Őoňra R m illerine sey h t itdi. Ol ‘aşru n  mer -yı keremk rları ile  lfet id p cihad u g z  mes b tın tağşil-i c ll-i himmet itdi. L -siyemm  dađi d nişmendliği h linde Hacc-ı Őerife gitmiş idi. Medine-i M nevveriyi dađi ziy ret sa‘ detine yetmiş idi. Vađt  ki R m illerinden geldi. Toğrı Őehz de-i ‘ařr olan Selim Ő h-ı Ő ni  sitanesine vardı. H ř l-i mer mına m te‘allik Őefa‘ t-n meleri ile der-i devlete v şıl oldu. Ken r-ı Őefa‘ t-n mede

Nazm

Fevr  kim ez‘afu’l-‘ib dumdur
Ber-mur d olması mur dumdur

beyti muğayyed   meşt r bulunmağla mur dı h şıl oldu. Mevl n  ‘Aşık tezkiresinde Monl -yı mezb r sene sittin ve tis‘a mie t riğinde Sult n S leym n ( .493a) H n  çinci nevbet-i mem lik-i ‘Acem f t h tına ‘azimet-k n n olduğda Fevr  ol seferde bile bulunmuş hatt  bu mağla‘ı tem m g zel eyley p şunup nice luğf (Hk.397b) u in‘ ma mağhar ılınmuş idi.

Nazmuh 

Musahhar oldu h l-i r y-ı y re bağrım n başı
Diy r-ı R m sult nı bu kez alur ızılbaşı

ba‘deh  iki y z beyt bir ařide virmiş. İki y z asene işs n olup manşibla ri‘ yeti emr olunmuş. M kemmell *Div m* ve ař ’id-i bel gat-niş nı uř ř  ki ‘Arab  ařidelerle imtiy z-ı ş nı vardur. Meřel-g yluğda h d Nec tiden Őoňra anlar geldiği m ttefağun ‘aleyh-i řu‘ar -yı r zg rdur.

Min g zeliyy tihi

Teb-i t b-ı mağabbetden bu cism-i (F.418b) n -t van ditrer
Ne cism-i n -t v n cism içre c n  aste c n ditrer

Ezel bir zelzele şaldı (K.487a) şadā-yı āhum āfāka (H. 417b)
Daḡi ol dem bu demdür ıurmayup kevn ü mekān ditrer

Şararsa şolsa tañ mıdur ten-i zerd ü nizārum kim
Göñül bir ıadd-i şimşād üzre çün berg-i ḡazān ditrer

Leb-ā-leb şunduḡıñ cāmuñ ne mümkin ıatresin dökmek
Müdām içmekden ammā destüm ey pır-i muḡān ditrer

Güneş ruḡsāruña Fevrī gibi ‘ aşık degül çünkim
Niçün gördükçe sen meh-rūyı mihr-i āsumān ditrer

Ve lehū
Cism-i nizārum ile görüp sāyem ehl-i dil
Didi ten-i za‘ if ü nahife ḡayāl-i zıll

Ve lehū
Gelmedin dünyāya ıahr-ı dehri iz‘ ān itmişem
Toḡduḡum dem aneden anuñçün eḡān itmişem

Ve lehū
Gezüp mülk-i vücūdı ‘ ālem-i ‘ ışka ıadem başdum
Bu günden şoñra ölmezsem ‘ adem iḡlīmidür ıaşdum

Min ḡazeliyyātiḡi
Ķāmetüñ serv degül mi gele toḡrı söyle
Gül degül mi ruḡuñ ey ḡonca-i gül-bū söyle

Dişüñi dürr-i girān-māyeye beñzer dirler
Öyle midür görelüm ey dişi lū’lū söyle

Secdede ıāmet-i a‘ lāsını yād it yārüñ
Zāhidā egri oıur sözini toḡrı söyle

Germ ııl meclisümi yārüñ öḡ aḡyāruma söḡ
Muıribā her ne bilürseñ eyü yatlu söyle

Leblerinüñ birin em birini vaşf it yārüñ
Fevri rind iseñ eger ıatlu yi ıatlu söyle

Ve lehū
Baña hōd besdür ol mehūñ cevri
Kim çeker yā bu miḥnet-i devri

Kim durur dirseñ ‘āşık-ı zāruñ
Oñmaduḵ Fevrī gülmedük Fevrī

El-ḥaḵ şā‘ir-i pākize-gūydu. A‘lā (Hk.398a) ḵaşīdeleri ve mu‘aşşer ü müsemmenler dimede hōd ekşer-i şu‘arāya āb-rūdu. Kesret-i eş‘ārına binā’en bu miḵdārla iktifā olınmışdu.

GERMĪ: Bagdād u Başraya ve nice memālike mīr-i mīrān olan Elvān oḒlı ‘Ali Paşanuñ birāderzādesi idi. Dā‘imā Başra ve Lahsā semtlerindeki sancaḒlaruñ birine muḥaşarrıf bir ḥoş-ḥāb‘ u zekī nihāl-āzādesi idi. Liyāḵat-ı şānına göre mīr-i mīrān-ı mezbūrdan luḥf u kerem recāsın eylerdi. Kem-keremlik idüp ḥilāfı zuhūr itdükde Germī ḥiddetle germ olup (Ü.493b) hicvine ḵıḥ‘alar söylerdi. Cümleden biri merḵūm ‘Ali Paşa Lahsādan ma‘zūl olup Başra eyāleti tevcīh olup ol semte teveccūh itdükde dimişdür. Ḥaḵḵā ki ḥūb-meşel-perverlik eylemişdür.

Min nazmiḥi

رفتى بسوى بصره چو لحسا خراب شد
90 بعد از خراب بصره کجا میروی بکو

Müşārūnileyh Paşa gāḥī mezbūruñ la‘übālī meşreb olup bī-tekellūfāne çārsūlarda gezdüğünü ve her gördüğü maḥbūba ezilüp güftār-ı şīrini vaşf-ı la‘inde sükker ezdüğünü men’ u def ḵaşdın itdükde bedīhe bu maḥla‘ı dimişdür.

Nazm

بازار کرد و کوچہ نشینم متصل
91 بر غم عرض حال چبینم متصل

Bu beyti daḥi şāhid-bāzlıḒına müşāhid ve cevānuñ çār-ebrūsına meylinūñ teveccūhi ḥaḵḵında vāriddür.

Dīger
Hüsni artar güzelūñ ḥaḥḥı gelicek Germī
Nā-tırāşīde olan dir ki tırāşı gelmiş

⁹⁰ Lahsa yıkılınca Basra’ya doğru gittin, peki Basra yıkılınca nereye gideceksin?

⁹¹ Yeryüzü ahalisinin aksine sürekli sokak ve çarşıları dolaşıyoruz.

Ve heccāvlıkda daħi ‘Ubeyd-i Zākānīyi ebu’l-‘ubeydi yirine şaymaz. Bir bedīhesinden kudreti ma‘lūm olup şihhat-i bızā‘asında kimse reyb itmez

Min hezeliyyātiħi

Devr-i ‘aķrebde zuhūr eyledi bir mār kedi

Ķatı mu‘zī kedi mūhmel kedi murdār kedi (K.487b)

MECDİ: Nāmı Meħemmeddür. Edirnedden bir tācir-i mālđaruñ oğlı iken taħşil-i ‘ilm ü ma‘rifet idüp ehaveynüñ biri Ķaramānī Meħemmed Ķelebiden mülāzım olup intihā-yı ‘ömrinde yüz elli aķçe ile Ķazāya vāşıl ve ma‘āşına kifāyet-i ‘avā’idi ħāşıl olmuşdur. Cihet-i ‘ilmiyyesi mükemmel ve ‘irfānı cānibi ve şi‘r u inşāda mu‘ammāsınuñ ħaraf-ı (Hk.398b) ğālibi müttefikun ‘aleyhi kümmeldür. Ħadış-i Erba‘ini terceme eylemişdür. *Ķalemiyye* üslūbında *Risāle-i Şemsiyye* te‘līf itmişdür ki bu fıķarāt ol risālesindendür.

شمس الائمة سراج الامه اما م فنارى زجاجى شارح الدعوى السراجى له ذهن وقاد و طبع نقاد انوارى اطيعه سنائى القريحه يكادوا ان يقال له قاسم الانوار اذ هو اللانوار منار⁹²

Min ebyātiħi

Baňa göstermemek ruħsār-ı zībāsını cānānuñ

Olupdur başı altından ser-i zūlf-i (H.418a) perişānuñ

Ve lehū

Germesün gögsün gām-ı Leylāda āh u zār ile

Ķays feryāda gelince söyleşür kühsār ile

Ve lehū

Sāķıyā bir Ķaşr-ı minā-fāmdur cām-ı şarāb

Kim çıķup başı Ķabā kesb-i hevā eyler ħabāb

Ve lehū

Virmişüz şabr u Ķarārı ‘āşık-ı der-mandeyüz

Gönlümüz Ķalmışdur ancaķ aña ħātırmandeyüz

Ve lehū

Dil şoķar derd-i dili yazmaķda ağzına Ķalem

Yoķsa ağzı var dili yoķdur devātuñ ey şanem

⁹² O imamların güneşi, toplumun kandili olan Fenārī ve Zeccācī gibi ālim, Ed-Davūdu’s-Sirācī’yi şerh edendir. Onun ateş gibi bir zekāsı ve araştırmacı bir tabiatı vardır. Parlak yeteneği Senāyī gibi olup kendisine nurların dağıttıcısı denilebilir, çünkü o aydınlığın kaynağıdır.

Dîger

Ḥatt̄ var dinilse hâşiye-i rûy-ı yârde
Alınma ey gönül söz olur çok kenârde

Ve lehû

Sâki cem^ç itdi birer ayâğ ile yârânı
Pâdişehdür n'ola eylerse ayak dîvânı

MUḤYÎ: Nâmı Meḥemmed idi. Nefs-i Nigdede vücûda gelüp evâ'il-i ḥâlinde (Ü.494a) taḥşil-i ma^ç ârifle engüşt-nümâ dânişmend idi. Ḥattâ bu ḥakîr ile niçe rûzgâr şerik-i ders oldu. 'âkıbet merḥûm Ebu's-su'ûd-ı müftî maḥdûmı Aḥmed Çelebinüñ i'âdesinden mülâzım olup evâhir-i 'ömrinde üç yüz akçe kâdîlaruñ ser-âmedi idügi ta^ç ayyün buldı (F.419a). Ṭab^çı mütelevvin zekâsı müte'ayyin şî'r u inşâ ve sâ'ir ma^ç ârifle mütefennin ḥaylî ma^ç mür ve 'âşık-pişeligi meşhûr âdem idi. Gâlibâ sene ḥamse ve elf eşnâlarında Edirne kâdîsı iken fevt oldu. Hoşça eş'ârı ve taḥsine lâyıķ inşâ-yı dürer-nisarı vardır. Sene seb^çin ḥudûdunda bir cevâna 'âşık olup

Nazm

Gezerken yâr ben bîmâr ile âheste âheste
Didiler kim ölümlü oldu cânın gezdürür ḥaste

maṭla^çını temâm gâzel eyledi. Şu'arâ-yı rûzgârdan otuz miḳdârı mu'âşırları nezâ'ir söyledi. Ḥattâ Mevlânâ Bâkî daḥi ol zümreden (Hk.393a) idi. Ve bu maṭla^çlar daḥi anuñ güftârındandır.

Min eş'ârihî

Yoğ ise elde eyâ ḥ'âce n'ola gevherümüz
Devletüñde ṭolıdur dâmen-i çeşm-i terümüz

Ve lehû

Câme-h'âbumda görüp çın seher ol mâh-veşi
Öyle şandım ki inüp koynuma girdi güneşi

Dîger

Oldı ey gönca-dehen hicrûñ ile ḥaste hezâr
Gül şarâbıyla 'ilâc itdi ṭabîb-i gülzâr

MUḤYÎ-İ DİĞER: Ümmü'd-dünyâ olan Mışr-ı Kâhiredede mütevellid ü mütemekkîn ve Şeyḫ İbrâhîm-i Gülşenî ḥazretlerinüñ dūdman-ı hidâyet-nişânından idügi müte'ayyin ḥuşûşâ ki Bâleybelen-nâm lisân-ı maḥşûş ihtirâ'ında mütefennin aḥlâķı laṭif mekârim ü işfâķı lâzımu't-ta^ç rîf bir

zāt-ı şerîfdür. Egerçi ki her dilden ebyât u eş‘ârı vardır. Feammâ ihtirâ‘-ı hâşî olan lisânındaki ebyâtı ile’l-ân maḥfî‘ani’l-enzârdur.

MUḤTÂRÎ: Şu‘arâ-yı Benî Hâşimüñ muḥtârı Emîrinüñ birâder-i pesendîde-güftârı ve Hâşimî maḥlaş şâ‘irüñ h‘âherzâde-i nâmdârı olup nefsi Edirne de toğmuş büyümişdür. Henüz nev-cevân-ı endek-sâl iken pîrâne sözleri ile iştiḥâr virmişdür. El-kışşa belâğati çerâğı ḥânedân-ı (K.488a) nübüvvetle yanarlardan ve fesâhatınıñ ötesi Muḥammed ‘Aliye çıkanlardan idügi muḥarrerdür. Ve bu maṭla‘lar ol kâbil- vüçüdüñ âşârından idügi muḥarrerdür.

Nazmuhû
Hiddetde ḳalb-i yâr ḳatı âhenîndür
Nerm iden anı âh ile sûz u enîndür

Geh câna od urup gehî teskîn-i sûz iden
Ol la‘l-i âbdâr u ruḥ-ı âteşîndür

Başuñ göge irürse de germ olma gün gibi
Ser-menzilüñ bu yolda çü zîr-i zemîndür

Ve lehû
Zülfüñ açup nesîm ide mi ḥaddin âşikâr
Ol günü gösterür mi ‘aceb baña rûzgâr

Dîger
Bâde nûş itme gel âgyâr ile dirsem ter olur (Ü.494b)
Meded ol şüh-ı cefâ-pîşe ne ter dil-ber olur

MERDÜMÎ: Merḥûm ‘Amrînüñ oğlıdur ki Selîm Şâh-ı Şânî şehzâde iken ‘atabe-i ‘ulyâları bendelerinden emîn-i maṭbaḥ nâmına olmuşdur. Taḥta cülûs (Hk.399b) itdükleri zamânda vazîfesine teraḳḳî olunup ber-vech-i te’yîd Galaṭa gümrüğüñün kitâbeti tevciḥ ḳılınmışdır. Zu‘munca merd-i meydân ve ferd-i zümre-i şâ‘irân ṭavr-ı hâşla nümâyân kendü ḥaḳḳındaki iz‘ânı me‘mûl olandan ziyâde idügi ‘iyân bir ḡarîb şaḥş idi. Sene seb‘în eşnâlarında Ṭuraḳ Çelebi merḥûma ki defterdârlıḳ virildi. Mirâhõrlığı ḥâlinde giydügi ser-â-ser zer-beft câmeler ile vaḳt-i ‘aşrda nîm-mest ḥaremden çıḳdı. Anda ḥâzır bulunan mensûbatı taḳbîl-i yed itmege müsâra‘at itdi. Pes merḳûm Merdümî bedîhe bir maṭla‘la çıḳa geldi. El öpüp şunduğı gibi elli pâreden ziyâde zer-beft ve dibâ câmenüñ ol meclisde baḥş olunmasına sebep oldu ki ol maṭla‘ bu idi.

Nazmuhû

Çünkü defterdâr olduñ hâreler giymek gerek (H.418b)
Şeh-benek kaftanların bî-çâreler giymek gerek

Ve lehû
Ditreden cismümi gün ruhları tâbı tebidür
Kara günler getüren başuma zülfi şebidür

Sünbülün zülfini yire düşüren kâkülidür
Goncaya gül gibi açıl diyen anuñ lebidür.

MEŞÂMÎ: Konevidür. Merhûm Rüstem Paşanuñ Muştafâ kethüdâsı evlâdından hüsn-i hulqla meşhûr ve nezâket-i tab'la mezkûr bir mahdûm idi. Merhûm Turağ Çelebiye duhûl itmiş idi. Anlaruñ hüsn-i terbiyesi ile ze'âmet rütbesine yetmiş idi. Öz ve az söylerdi. Gâhî ba'zı zemîn-i hâs bulup mümtâz söylerdi. Dükene-redif olan şi'r-i âbdâr anuñ eş'ârındandır. Hâlâ ki lâyıq-ı pesend olan güftâr-ı durer-bârındandır
Min nazmihî

Boşala kîse-i kân kâse-i 'umman dükene
Ne ğam-ı dil (F.419b) ne nem-i dîde-i giryan dükene

Şol kadar arayayın şâhid-i maşşudumı kim
Cüst ü cûda talebüm rahşına meydan dükene

Çekmezüm ğam çekerüm gözüme hâk-i kademün
Meger ey nûr-ı başar kuhl-i Sifâhan dükene

Gide mi fikr-i leb-i yâr Meşâmî dilden
Kândan hiç ola mı la' l-i Bedağşân dükene

Ve lehû
Hağ başdı rûy-ı dil-beri ben kışdayın dağ
Ağşam irişdi seyr-i kemân-keşdeyin dağ

Dîger
Sîneden hâlî degül hicrân hicrân üstine
Tekyededür eksik degül mihmân mihmân üstine

(Hk.400a) El-hağ mu'ammer olsa nice akrânına ser-defter olurdu. Hayf u dirîğ 'unfuvân-ı şebâbı hâlinde ceride-i 'ömri dürildi.

MAKÂLÎ: Vilâyet-i Aydında Akşehir-nâm kaşabadandır. Fe lâ cerem taşşil-i 'ilm u hikmet kılp 'Arabzâdeden mülâzım oldu. Ve kazâ tarîkına

‘āzim olup sene isneyn ve tis‘ine dek hayāt-ı zindegānisi ta‘ ayyün buldı.
Bu maṭla‘ anuñ güftārındandır.

Nazmuhū

Bu çarḥ -ı pīre-zen ey dil (Ü.495a) degüldür pāye-i devlet
Kişinüñ başı sağ olmaḥ durur sermāye-i devlet

Dīger

Sīnemüñ dāğın gören atar melāmet sengini
Gel gör ey şirīn-dehen tağ ile taşuñ cengini (K.488b)

Egerçi ki ser-defter-i kuzāt ve eş‘ār-ı velāt-ı pesendīde-şifāt olan
Hāletī ‘ Abdullāh Efendi merhūm

Nazm

Taşlar ile dögerin sīne-i pūr-dāğı katı
Gele Ferhād göre tağ ile taşuñ cengini

beytini diyüp bu mażmūnı bulmuş idi. Maḳālī andan tırāş ve maṭla‘
resminde fāş itdügi beyne’z-zurefā meşhūr olmuştur.

MAḲĀLĪ-İ ŞĀNĪ: Bu daḥi ol Maḳālīnūñ hemşehrīsi idi. Hattā ki
imtiyāzen buna kör Maḳālī dinilüp ‘alīl olduğun ihām kaçd olınmış idi.
Bu ḥaḳīr meclisinde ikisi bile bir yire geldi. Her kaçırsı bir beyt oḳıdı ise
ol birisi benümdür da‘ vāsın itdi. Lākin Şānīnūñ tetebbu‘ -ı devāvīn-i Fūrs
itmesi ve ḥüsn-i edā ile ba‘zı isgāya kābil gazeller dimek semtine gitmesi
şā‘ iriyyetine dāl oldu. Ma‘ a zālīk lā-farḳun beynehümā kelāmı imtidād-ı
eyyām-ı ḥuşūmetlerinde müstefād idügi ta‘ ayyün buldı. Ve bi’l-cümle
sene seb‘in eşnālarında şehzāde āsitānesine geldi. Turaḳ Çelebi
merhūmün ihsānı ile yevmiyye beş aḳçe ta‘ yın olınup bölüğe geçdi. Hālā
ki Mevlānā Ḥasan bin Mühennā bir mu‘īn ü zahīri olmamağın Süleymān
gibi dil-şād u ḥandān olmadı dimiş idi. İsti‘dādından ziyāde ri‘āyet
olunduğun fehm itmeyüp mezbūrı gerçekden şā‘ ir ve fezā’il ü kemālātı
mütebādir olanlardan şanmışdır. Ve bu maṭla‘ lar Maḳālī-i Şānīnūñ
gazeliyyātındandır.

Nazmuhū

Kim ki sen noḳta-dehāna bula bir zerrece (Hk.400b) ‘ ayb
Dilerin yoğ ide sultān-ı ser-ā-perde-i gayb

Ve lehū

Yārdan ḥoşnūd u a‘ dādan melāmet-dīdeyüz

Şākīrüz gülden velīkin hārden rencīdeyüz

Dīger

Zülfüñden istedi kese bir ‘anberīn teli

Mīkrāz şındı ditredi meşşātanuñ eli

Ve lehū

Ağyāra cefā itmede hem-reng-i felekdür

Āhır bizi de sağ kıomaz öldürecedür

Gāh olurdı bülend elfāzla bir maṭla‘ dir idi. Mazmūnı yoqladukda bir şemmesi bulunmayup yerinde yiller eşerdi. Bir kere şehzāde medāyihinde bir kaşīde söyledi. İbtidā-yı kelāmında (H.419a) bu maṭla‘ ı irād eyledi.

Melāhat ehli zamānında bulmadı ta‘ zīm

Bütān-ı deyr ile mānend-i devr-i İbrāhīm

İttifāq ol eşnālarda bu faķīre emr olunmuş idi ki kaşā’id u eş‘ār-ı şu‘arāyı görürdüm. Lāyık-ı irsāl olanı imzā-yı kabūle çeküp Turaķ Çelebiye gönderürdüm. Mezbūruñ ki ol maṭla‘ ını gördüm

Melāhat ehli zamānında bulmadı ta‘ zim

yañlışdı. Haķ edā

Melāhat ehline zamānuñda ta‘ zīm olunmadı

dinilmekdür. (Ü.495b) Şaḫīḫ olduğı taķdīrce de mevhibe-i Hudā-dād olan cemāl-i bā-kemāle rağbet olunmamaķ bī-mezāklığı müş‘ir ve memdūhuñ hicv-i melīhi mücerreddür diyu kendüye virdüm idi. Ya‘nī ki harem-i sa‘ādete irsālını cā’iz görmedüm idi.

NİGĀRĪ: Ğalaṭa re’īslerinden ve fānūs getirüp kıapudān nāmındaki meşāhirüñ emīnlerinden hattā vāriş-i mülk-i cihān olan şehzāde-i zī-şānuñ celīslerinden idi. Naķķāş Ḥaydar nāmı ile şöhreti ve ol şan‘atda daḫi bī-şebīh yazmağla ‘arz-ı kıudreti muķarrer idi. Ol tāriḫde ki Ḥ‘acezāde-nām nedīm-i şehriyārī ki Pok yidi re’īs laķabı ile şöhre-i dār u diyār ve Ğalaṭa re’īslerinden yüz aķçe ‘ulūfe ve deryā (F.420a) müteferrikalığı ile bülend-iştihār olan şaḫsa mezbūr Nigārī mu‘ārız kıılınmış idi. ‘İzz-i hużūrlarında birbirlerine şetm ü düşünāmları vāķı‘ olduķda diş şırıtılmış mürde-i sad-sāleyi ḫandān itmek ca’izdür dinilmiş idi. Egerçi ki ol cāhil ammā (Hk.401a) ve Nigārī nazma mā’il idi. Ḥālā ki fāhiş laṭifelerde ve ba‘z-ı (K.489a) ehl-i ‘ırzā ta‘arruz demlerinde ikisi

daği zehr-i kâtil idi. Ma' a zâlik Nigârîniñ luř u keremi ğâlib u peyveste cem' iyyeti aşhâb-ı ' irfâna râġib idüġine söz yoġ idi. Bu sözler anuñ eş' arındandır.

Nazmuhû

La' l-i lebüm ısırđı diyü girme şanuma
Hiç ola mı efendi girem kendü şanuma

Ve lehû

Servden bâlâ-ter olmuş kâmet-i dil-ber bu gün
Nâ-resîdem daği bir açılmadıġ goncaydı dün

NIHÂNÎ: Şâhib-i kerem-âfâķ ve muşterem-i sutüde-aġlâķ olan Turaķ Çelebi merhûmdur ki aşda ' Acemzâde ve pederi Ebî Eyyüb Enşârî civârında temekkün itmegin neřv ü nemâyı ol havâlîde bulmuş bir serv-i âzâde idi. Mezbûr Turaķ ve birâderi Kaya Dukâkînoġlı Mehemmed Paşanuñ maġremlerinden olup biri kemânçe-nevâzlıkda üstâd ve biri sâz-ı âġerle aña dem-sâz u hem-râz gibi birbirlerinden ayrılmazlardı. Ve řeb ü rüz ġarem-i muşterem-i Paşadan dūr olmazlar idi. Hattâ bir zamân Turaķ Çelebi nişâncısı ve Kaya Çelebi mühürdarı nâmina olmuşlar idi. Kendüden mesmû' imuzdur ki mezkûr Paşa Haleb beglerbegisi iken vaķt-i ' aşrda Turaķ Çelebi bâġ-ı sultânîye varmış. Nîm-mest bulunmaġla kemânçesin ele alup bir miķdâr firudâşt kılmış. Meger ki meczûbînden bir merd-i vâşıl kenâr-ı bâġda ġâzır imiş. İstimâ' -ı neġamâtdan temâm mütezziz olup Turaķ ġaķķında ' uluvv-i himmeti mütebâdir olmuş. Fî nefsi'l-emr eyâletle Mışra varılmış. Şehzâdeler cenâbına pişkeşler irsâlinde mezbûr Turaķ Çelebi Sultân Selîm-i pesendîde-aġlâķ cenâbına gönderilmiş. Bir iki (Ü.496a) def' a sâzını ki diñlemiş kemâl-i vicâheti ve ġüsn-i adâb-ı muşâġabeti ve silâġ-şörlîġa müte' allîķ mahâreti ma' lüm-ı ' âlîleri olmaġın min ba' d sâz çalmaġa tevbe virilmiş. Tekmîl-i ' arz itdürilüp (Hk.401b) mîrâhôr-ı kebîr kılmış. Nice yillardan şoñra ki defterdarlık virildi. Lâlâlık ümîdiyle der-i devlete geldükde ba' z-ı müfsîdler lâ lâ diyüp Sultân Süleymân merhûmı kuvvet-i vâhimeye ilkâ itmegin boynı urıldı. Sa' âdet-i şehâdet rütbesine lâyıķ görildi. ġaylî şâhib-kerem ü ğâlib-himem ve sutüde-aġlâķ u şiyem bir vecîh-i bî-şebîh-i muşterem idi. Ve bu ebyât kıtl olunacaġı eşnâlarda nazma kıoyduġı vâridâtındandır.

Min nazmihî

Cân oldu şehâ menzil-i maķşûdına vâşıl
Sultân-ı ġam-ı ' ışķına dil olalı menzil

Ḳatlıme delīl olsa n'ola ğamzeñe zülfüñ

Meshūrdur ⁹³الدال على الخير كفاعل

Ey ıaşı keman tır havādişden alınmaz
Peykānuñ ile sīnede cān olalı yek-dil

Zulmetde ıalurdum Şeb-i hicranda Nihānī
Āhum Őereri olmasa ğüyā ki meşā'il

VUŞŪLĪ: Yaħyālı beglerinden nām-ı Őerīfi Meħemmed ve ūmerā-yı mūcāhidin miyānında ıadri sermed ve luř u kerem ū seħā vū himem tarīķında būzūrgvār u ser-āmed bir emīr-i nāmdār ve dilīr-i ğazā-girdār idi. Dā'imū'l-evķāt ıapusından ūç dūrt yūz ādem eksik olmazdı. İçlerinden beş on nefer Őā'ir bulunmamasını cā'iz gūrmezdi. Ya' nī muttaşıl rağbeti hūnerverlere ve ūlfeti ma'rifetle nām-verlere maşrūf idi. Dem olırdı mevcūdın baħşīşle hebā ve egnindeki ve ğazīnesinde bulunan cāmeleri baħş idūp 'uryān u bī-ķabā ıalurdu. Derzīleri cāme yetişdūrūnce taşra ııķması mūmkın olmayup (H.419b) mūlazimīne i' tizār ıılurdu. Mūkemel dīvānları var idūgi 'ıyāndur. Belki Őāħib-dīvān olmaları (K.489b) iki cihetden ma' lūm-ı a' yāndur.

Min eş'ārihi
Eger dāmānuña irmezse destūm dār-ı vuşlatda
Elūm yaķanda ey serv-i ser-efrāzum ııyāmetde

Velehū
O miyān da ğūzel ol zūlf-i semen-bū da ğūzel
Ķılca yoķ farkı begūm o da ğūzel bu da ğūzel

YAĶĪNĪ: ' İmād Sinān-nām bir ıāđınuñ veledidūr. Ehl-i ' ilm olduķdan ğayrı edāsı hūb ve mażmūnları merğūb (Hk.402a) ğazelleri de vardur. Anlardan bu eş'ārla iktifā iħtişār-ı kelāma sezāvārdur.

Nazmuhū
Gel ey nihāl-i ıadūñ serv-i cūy-bār-ı revān
Tarāvet-i ğūl-rūyuñ bahār-ı 'ālem-i cān

Ve lehū
Az mıdur yoķsa bahā-yı leb-i la' lūñ ıoķ mı

⁹³ İyiliĝe teşvik iyilik gibidir.

Behey āfet biricik söyleye ağzuñ yoğ mı

Dġger

Kimüñ ęolındadır ol ęeşmi şāhbāz ˆ aceb

Kimüñle şalınur ol serv-i ser-firāz ˆ aceb

Mađlaˆ

Yine berg-i ruđına bir lebi cān-perverdūñ (F .420b)

Şad hezār āh ile ey bŭlbŭl-i dil cān virdūñ (Ū.496b)

Ber-murād eylemez insānı cihan bġ-minnet

Er iseñ ęekme dilā minnetin ol nā-merdūñ

Marāz-ı ˆ ışę ile dirdūñ ki fiġān eylemeyem

Şimdi dehri iniletdūñ nedŭr ey dil derdūñ

Bezm-i miğnetde Yađinġ bes idi efgānum

Bir yaña ęŭn ney-i nāle ęıluban n'eylerdūñ